

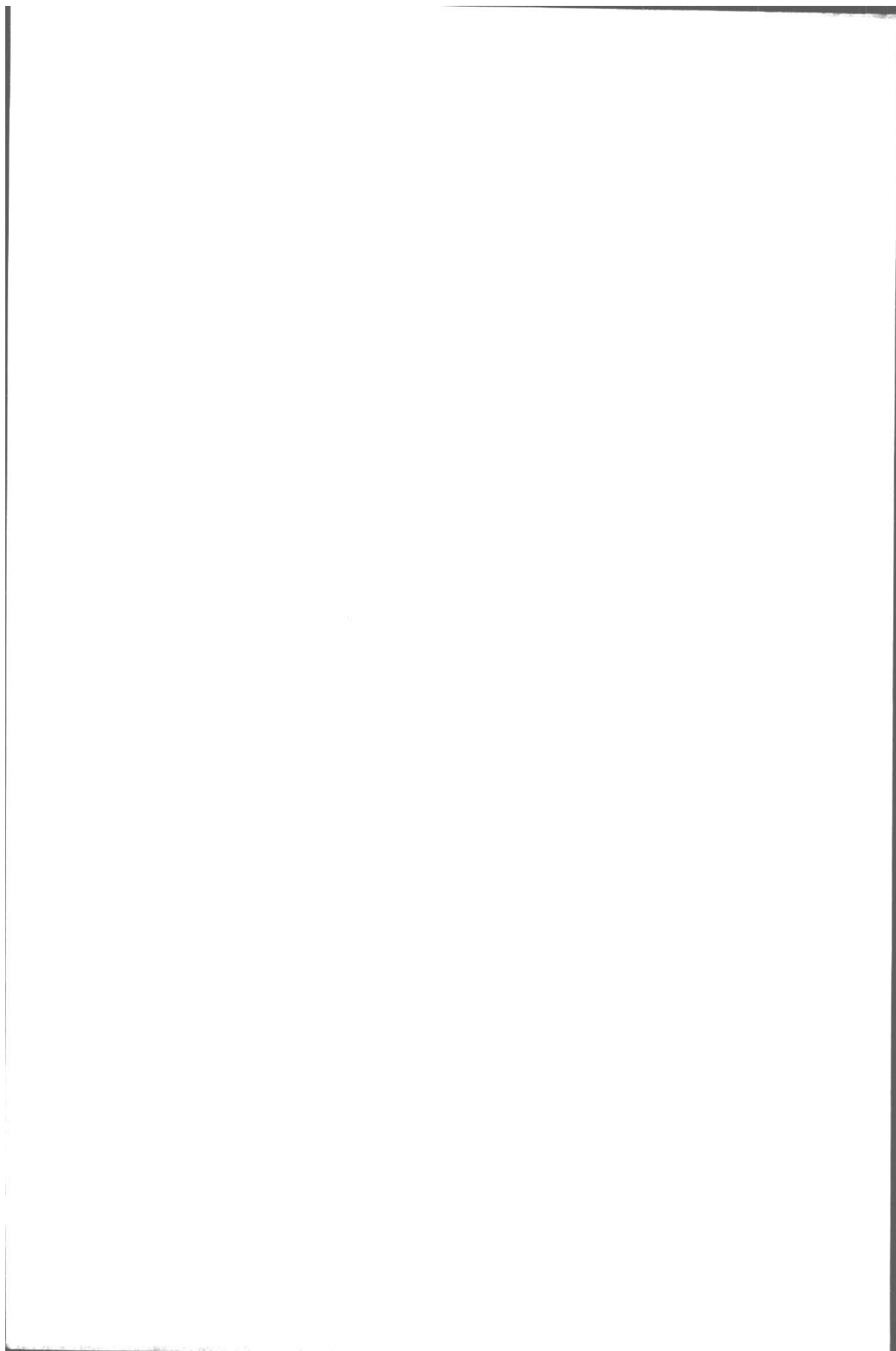
ANKARA ÜNİVERSİTESİ SİYASAL BİLGİLER FAKÜLTESİ YAYINLARI: 503

TA'TİL-İ EŞGAL KANUNU, 1909

Belgeler - Yorumlar

A. GÜNDÜZ ÖKÇÜN

ANKARA - 1982

TA'TİL-İ EŞGAL KANUNU, 1909

Belgeler - Yorumlar

Birinci Basılış, 1932

A. Gündüz Ökçün'ün öteki yayınları :

Yabancıların Türkiye'de Çalışma Hürriyeti, Ankara, 1962.

Türkiye'nin Taraf Olduğu Milletlerarası Andlaşmalar Rehberi (1920-1961), Ankara, 1962.

A Guide to Turkish Treaties (1920-1964), Ankara, 1966.

Devletler Hususi Hukukunun Kaynakları ve Kamu Düzeni, Ankara, 1967.

Trans-municipal Law - A Critical Analysis of Private International Law, Ankara, 1968.

Türkiye İktisat Kongresi (1923-İzmir) - Haberler - Belgeler - Yorumlar, Ankara, 1968. (İkinci basılış 1968, üçüncü basılış 1981)

Osmanlı Sanayii - 1913-1915 Sanayi İstatistiki, Ankara, 1970. (İkinci basılış 1971)

1920-1930 Yılları Arasında Kurulan Türk Anonim Şirketlerinde Yabancı Sermaye, Ankara, 1971.

Konsolosluk Kanunu Hazırlık Çalışmaları, Ankara, 1973.

Türk Antlaşmaları Rehberi (1920-1973), Ankara, 1974. (Ahmet R. Ökçün ile birlikte)

ANKARA ÜNİVERSİTESİ SİYASAL BİLGİLER FAKÜLTESİ YAYINLARI: 503

TA'TİL-İ EŞGAL KANUNU, 1909

Belgeler - Yorumlar

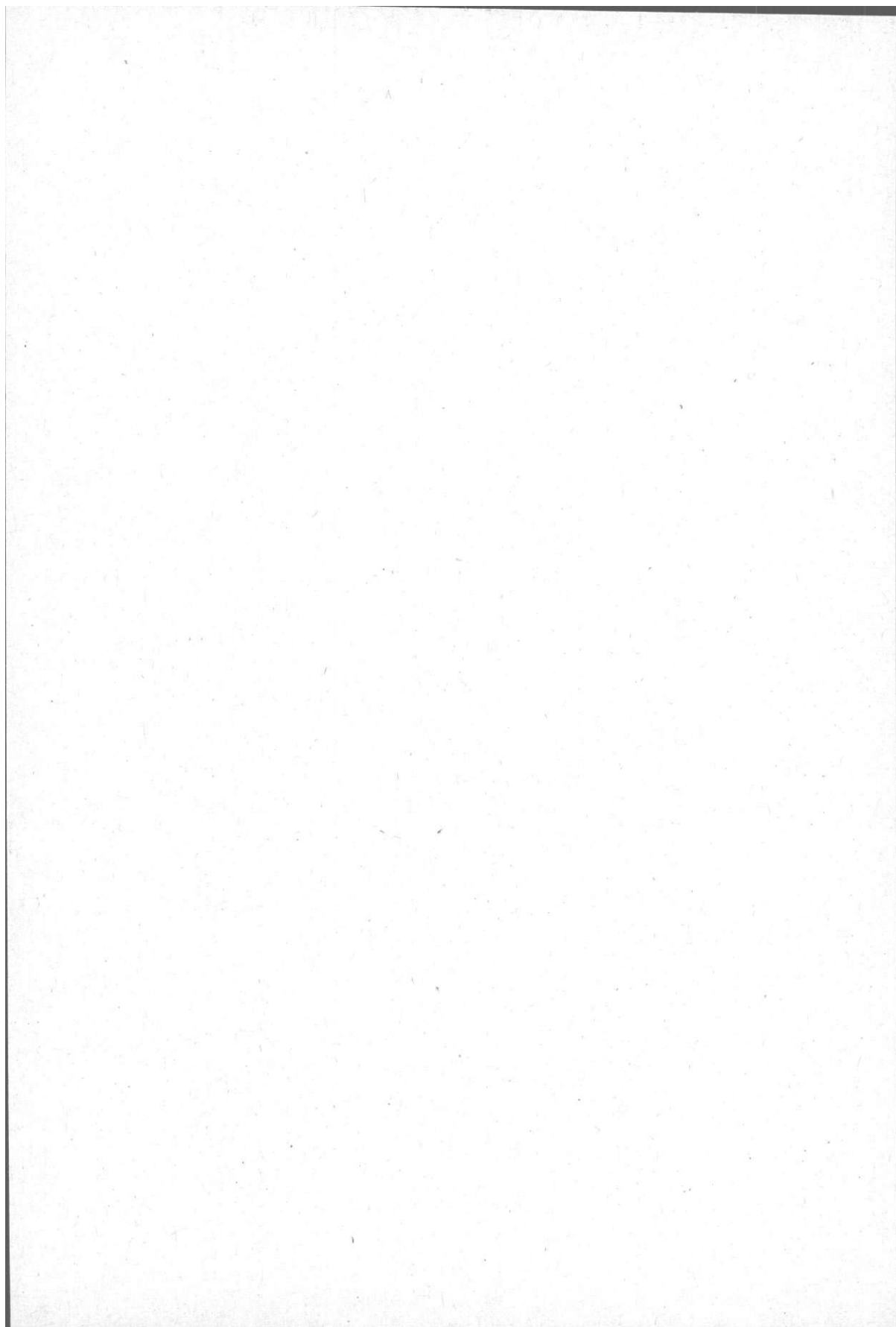
A. GÜNDÜZ ÖKÇÜN

ANKARA - 1982

*Sen sana ne sanırsan ayrığa hem anı san
Bir ma'na Dört - Kitab'dan budur, eğer var ise.*

Yunus Emre

*Prof. Seha L. Meray'ın anısına
saygıyla*

ÖNSÖZ

İktisat tarihi gibi Türkiye'nin sosyal politika tarihi de henüz bütün yönleri ve oluşları ile gün ışığına çıkarılmış bulunmuyor. Oysa, gerek Osmanlı döneminin gerek Cumhuriyetin ilk yıllarından başlayarak günümüze doğru uzanan ve sosyal politika alanına giren çabaları içinde, üzerinde dikkatle durulması gereken son derece ilginç çalışmalar bulunduğu yapılmakta olan araştırmalar sonunda aydınlığa çıkmağa başlamıştır. Gerçi sosyal politika, aslında, Sanayi Devriminin bir yaratığı ya da bir ürünüdür. Osmanlı İmparatorluğu döneminde bir Sanayi Devrimi yaşanmamıştı. Cumhuriyet döneminde ise sanayileşme süreci çok yavaş bir nitelik göstermiş ve sanayi kesiminin ulusal hasıla içindeki payı ancak yaşadığımız günlerde tarım kesiminin payına eş bir değer kazanmaya başlamıştır. Böyle olmasına karşın, Osmanlı İmparatorluğunun son yıllarında ve özellikle işçi-işveren ilişkilerinde son derece ilginç gelişmeler olmuş ve gerek hükümetler gerekse yasama meclisi düzeyinde dikkatle izlenmesi ve incelenmesi gereken olaylar cereyan etmiş ve çağdaş ekonomik ve toplumsal politika tarihi önünde, Türk toplumunun yerine açıklık getirebilecek nitelikte tartışma ve görüşmeler yapılmıştır. Bunlardan biri ve belki en önemlisi de İkinci Meşrutiyetin ilk yıllarında doğan, işçilerin örgütlenme haklarını ve özgürlüklerini ve onlarla birlikte işçi-işveren ilişkilerini düzenleyen *Ta'til-i Eşgal* Yasasının hazırlanması ve yasama meclisinde görüşülüp kabulü sırasında açıklığa çıkmıştır. Bu görüşmelerin düşünsel niteliği ve çağdaşlık düzeyi, 1960'lı yılların hemen başlarında, benzere yasaların parlamentoda görüşülmesi sırasında ileri sürülen düşüncelerle karşılaştırıldığı zaman, ileriye doğru çok büyük adımların atıldığı hemen görülüp saptanabilmekle birlikte, kimi konularda temelde önemli ayrılıkların bulunmadığı da kolayca farkedilebilmektedir.

Sosyal politika, sosyal bilimler arasında en canlı, en dinamik olma niteliğini kazanmıştır. Gelişmekte olan ülkelerin de hızla endüstrileşme süreci içine girmeleri, buradan işçi sınıfının giderek bütün toplumlarda hem nicel hem de nitel bakımdan büyük bir önem ve ağırlığa ulaşmış bulunması, toplumları sosyal politika konuları üzerine daha yakından ve daha adaletçi bir gözle bakma ve

yaklaşma gereğine götürmüştür. İşçi sınıfı kalabalıklaştıkça demokrasici olmayan yönetimlerde bile siyasal yaşamda güçlü bir ağırlık, etken olarak belirmiştir. Aslında, ekonomik ile sosyal ya da anamal ile emek arasında bir hak ve çıkar dengesi kurmayı amaçlayan, bu dengenin anamalcı bir toplumda kuramlarını, koşullarını ve toplumsal kural ve yasalarını oluşturup inceleyen sosyal politika ilk çağlardanberi olagelmıştır. Fakat, çağımızda olduğu gibi hiçbir zaman insanı, statüsü ne olursa olsun, olabildiğince mutlu etmek gibi bir tür kutsal amaçla donatılmamıştır. İlkçağların kölelik ve tutsaklık olgularından geçerek günümüze gelinceye kadar insanlığın bu alanda geçirdiği aşamaları her gün biraz daha gün ışığına çıkarmak bugünü değerlendirmek ve anlamak bakımından gereklidir. Ülkemizde bu gerçek genç kuşaklar tarafından daha iyi anlaşılmalıdır.

Prof. Dr. A. Gündüz Ökçün Türkiye'nin yakın ekonomik ve sosyal olaylar tarihinin aydınlanmasına değerli katkılarda bulunan yorulmaz ve değerli bir bilim adamıdır. Osmanlı İmparatorluğunun sanayileşme alanındaki son durumunu iktisat tarihçilerinin incelemesine sunduğu belgeler ve istatistiksel verilerle donatılmış araştırmalarından sonra, üçüncü baskısı geçen yıl Siyasal Bilgiler Fakültesi tarafından yayınlanmış olan İzmir İktisat Kongresi'nin derli toplu ve yeni Devletin ilk yıllarındaki ekonomik ve sosyal düşüncelerin ürünü kararları biraraya getiren belgesel yayınları yolu ile, bir yandan, yakın tarihimizin bir aşamasının ve yanının belgeleri bilimsel bir yöntemin süzgecinden geçirilerek bir araya getirilmiş olmakta, bir yandan da ekonomik ve sosyal tarihimizi inceleyecek genç kuşaklara, araştırmacılara son derece değerli kolaylıklar getirmiş bulunmakta idi. Prof. Dr. A. Gündüz Ökçün Türk sosyal politika yakın tarihini aydınlatan, bazan değişik yorumlara yol veren belgeleri bu yeni belgeseli ile bilim dünyamızın inceleme ve değerlendirmesine sunarak, sosyal bilimler tarihimize değerli bir hizmette daha bulunmuştur. Bu belgesel'in aynı doğrultularda, arkasının gelmekte olduğunu bilmenin mutluluğu içinde bulunduğumuzu da söylemek isteriz.

Prof. Dr. Cahit Talas

İ Ç İ N D E K İ L E R

Ö n s ö z (Prof. Dr. Cahit Talas)	vii
İ ç i n d e k i l e r	ix
S u n u ş	xi
BİRİNCİ BÖLÜM — TA'TİL-İ EŞGAL CEMİYETLERİ HAKKINDA KANUN-I MUVAKKAT	1
I. Ta'til-i Eşgal Cemiyetleri Hakkında Kanun Lâyihasına Dair Şura-yı Devlet Tanzimat Dairesinin Mazbatası	1
II. Ta'til-i Eşgal Cemiyetleri Hakkında Kanun-ı Muvakkat	2
İKİNCİ BÖLÜM — TA'TİL-İ EŞGAL KANUNU	5
I. Ta'til-i Eşgal Hakkındaki Kanun Lâyihasının Esbab-ı Mucibe Mazbatası (Encümen Mazbatası)	5
II. Ta'til-i Eşgal Lâyiha-i Kanuniyesi	13
III. Ta'til-i Eşgal Kanunu Lâyihası Üzerine Meclis-i Meb'usan Görüşmeleri ...	15
A. Birinci Görüşme	15
(a) 53 üncü İctima	15
(b) 80 inci İctima	16
(c) 104 üncü İctima	50
B. İkinci Görüşme	105
(a) 112 nci İctima	105
(b) 113 üncü İctima	113
C. Sekizinci Maddenin Oylama Sonuçları	130
D. Son Görüşme — 125 inci İctima	132
IV. Ta'til-i Eşgal Kanunu ile Meclis-i A'yan Kararnamesi	132
A. Meclis-i A'yan Kararnamesi	132
B. Ta'til-i Eşgal Kanunu	133
V. Ta'til-i Eşgal Kanununun Kapsamını Genişletme Girişimi	135
A. Ta'til-i Eşgal ve Madenler (Tanin)	135
B. Maden Ocakları ve Sanayi Fabrikalarile Bil'umum Şirketler Müstahdem ve Amelesi Hakkında Ta'til-i Eşgal Kanununa Zeyl Olmak Üzere Kaleme Alınan Madde-i Kanuniye ile İlgili olarak Sadrazam Tarafından Meclis-i Meb'usana Gönderilen Sunuş Yazısı ve Şura-yı Devlet Mazbatası	136

C. Bolu Sancağı Meb'uslarının Verdikleri Önerge	137	
D. Sadrazamın İkinci Sunuş Yazısı	138	
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM — TA'TİL-İ EŞGAL KANUNU ÜZERİNE O TARİHLERDE YAYINLANAN BAZI YORUMLAR		139
I. Te'til-i Eşgal Kanun Lâyihası Hakkında Mütalâat (Defter-i Hakani Na- zırı Mahmud Es'ad)	139	
II. Grev Kanunu (Mehmed Cavid)	150	
III. Grevler Aleyhine Bir Kanun (İşçiler Gazetesi)	152	
KONU VE KAVRAM DİZİNİ	155	
KİŞİ DİZİNİ	163	

SUNUŞ

10 Temmuz 1324 (23 Temmuz 1908) tarihinde 'hürriyetin ilanı' ile başlayan II. Meşrutiyet döneminin ilk aylarında ekonominin çeşitli kesimlerinde ve özellikle Anadolu ve Rumeli Demiryollarında başgösteren grevler, Osmanlı Hükümetinin iş uyuşmazlıklarının çözümü, grevler ve sendikalar gibi önemli toplumsal politika konularında belirli yasal düzenlemeler getirmesine ve yasaklar koymasına neden olmuştur. Gerçekten, Osmanlı Hükümeti 'hürriyetin ilanı'ndan ikibuçuk ay sonra *Ta'til-i Eşgal Cemiyetleri Hakkında Kanun-ı Muvakkat*'ı çıkarmıştır. 1909 yılı içinde de Meclis-i Meb'usan'da ve Meclis-i A'yan'da yapılan görüşmeler sonunda, bazı önemli değişikliklerle, *Ta'til-i Eşgal Kanunu* kabul edilmiştir. Ta'til-i Eşgal Kanunu 1936 yılına kadar yürürlükte kalmıştır.

Bu kitap Ta'til-i Eşgal Cemiyetleri Hakkında Kanun-ı Muvakkat ile Ta'til-i Eşgal Kanununa ilişkin belgeleri ve Meclis-i Meb'usan görüşmelerini, o tarihlerde yayınlanan bazı yorumlarla birlikte, öğrencilere ve araştırmacılara sunma amacını gütmektedir.

Aslında, bu kitapta derlenen belgeler ve yorumlar "Tanzimat'tan Cumhuriyet'e kadar olan dönem içinde toplumsal politika" üzerine yapmakta olduğum geniş kapsamlı araştırmanın bir parçasını oluşturmaktadır. Böyle bir araştırmada, Ta'til-i Eşgal Kanununun yanı sıra, ele alınabilecek toplumsal politika konuları şöyle sıralanabilir :

- (1) Ekonomik yapı, yaşam koşulları ve ücretler
- (2) Esnafın ekonomik durumu, çalışma koşulları ve örgütlenmesi
- (3) Göç
- (4) Köle ticaretinin kaldırılması
- (5) Angarya ve ücretli çalışma yükümlülüğü
- (6) Serserilere ve dilencilere ilişkin düzenlemeler
- (7) İşgücü piyasasına, işyeri ve çalışma koşullarına ilişkin düzenlemeler
- (8) Mesleki eğitim
- (9) İşçi ve esnaf kazançlarının vergilendirilmesi

- (10) İş uyuşmazlıkları, grevler ve işçilerin örgütlenmesi
- (11) Toplumsal güvenliğe ilişkin tüzel düzenlemeler: (a) İlimi, askerî ve mülki kesimlerde emeklilik; (b) işçi kesiminde emeklilik
- (12) Toplumsal dayanışma ve toplumsal yardım

Kabul etmek gerekir ki, bütün bu konuların bir araştırmacı tarafından işlenmesi, o araştırmacının kişisel gücünü ve olanaklarını aşar. Bu nedenle, bu ve benzeri araştırmalarda takım çalışmalarının yapılması kaçınılmazdır. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Sosyal Politika Enstitüsü'nün (ya da yeni adıyla Sosyal Politika Araştırma Merkezi'nin) toplumsal politika tarihimize yönelik bu tür ortak araştırmalar ve takım çalışmaları için uygun bir ortam oluşturacağını sanıyorum.

Tanzimat'tan Cumhuriyet'e kadar olan dönem içinde toplumsal politika olayları ve toplumsal politikaların oluşmasına ve uygulanmasına ilişkin sorunlar incelenirken, araştırmamızın bugünkü aşamasında genel gözlem olarak sunabildiğimiz üç temel noktanın gözönünde bulundurulması uygun olacaktır.

1. XIX. yüzyıl içinde ve XX. yüzyıl başlarında Osmanlı ekonomik ve toplumsal yapısı, Batı Avrupa ülkelerinden farklı bir oluşum göstermiştir. Batı Avrupa ülkelerinde görülen *sınaileşme* olgusuna karşılık, Osmanlı ülkesinde *sınaileşememe* olgusu egemendir. Osmanlı ekonomisi, bu dönemde, dışarıya hammadde ve yiyecek maddeleri satma ve dışarıdan mamul madde satın alma yoluyla Batı Avrupa ekonomileriyle bütünleşme süreci içindedir. Osmanlı ülkesinde yapılan yabancı sermaye yatırımları ile alınan dış borçların bu süreci daha da hızlandırdığı ve yoğunlaştırdığı söylenebilir. Böyle bir oluşum içinde, Osmanlı ülkesinde karşılaşılan toplumsal politika olaylarının ve Osmanlı Hükümetinin izlediği toplumsal politikaların, Batı Avrupa ülkelerindeki gelişmelerden, nitelik, kapsam ve yoğunluk bakımından, farklı oldukları görülmektedir.

2. XIX. yüzyıl içinde ve XX. yüzyılın başlarında, Osmanlı Devleti geleneksel "kerim Devlet" olma niteliğini, belirli ölçülerde, sürdürebilmiştir. XIX. yüzyıl için "ileri" sayılabilecek bazı toplumsal politika ve toplumsal güvenlik önlemlerinin Yönetimde ve kamu kesimindeki işyerlerinde alınmış olması, Osmanlı Devletinin bu niteliği ile açıklanabilir. Osmanlı Devletinin yitirdiği topraklardan gelen göçmenlerin yerleştirilmelerinde izlenen politikalar da aynı çerçevede değerlendirilebilir. Buna karşın, yerli ve yabancı sermayeye verilen ruhsat ve imtiyazlarda, işçilere, işyeri ve çalışma koşulları-

na ilişkin herhangi bir hüküm bulunmaması, bu kesimlerde "kerim Devlet" yaklaşımına pek yer verilmediğini ya da yer verilemediğini göstermektedir.

Öte yandan, 1820'lerde başlayan süreç içinde Osmanlı Devletinde *merkezileşme* eğiliminin, *çağdaşlaşma* eğilimi ile birlikte, giderek güçlendiği görülmektedir. Osmanlı Devletinin parçalanma ve dağılma tehlikesiyle karşı karşıya bulunduğu bu dönemde, merkezi otoritenin dış ve iç tehlikelere karşı son derece duyarlı olması, toplumsal politikaların oluşumunu da etkilemiştir. Toplumsal politika olaylarının, genelde, birer *asayiş* sorunu olarak ele alınmasını, işçilerin örgütlenmesi konusunda izlenen politikaları ve aşiretlerin iskânına yönelik uygulamaları bu çerçeve içinde değerlendirmek uygun olur.

3. Tanzimat'tan Cumhuriyet'e kadar olan dönem içinde izlenen toplumsal politikaların uygulanması için gerekli tüzel düzenlemelerin, duruma göre, (i) İslam (Şeriat) hukukundan, (ii) geleneksel Osmanlı (örfi) hukukundan ve (iii) Batı Avrupa hukuk sistemlerinden kaynaklandıkları söylenebilir. Bu dönem için genel bir eğilim saptamak gerekirse, bu tür tüzel düzenlemelerde Batı Avrupa hukuk sistemlerinden esinlenen ve hatta doğrudan doğruya alınan kurum ve kuralların giderek yoğunlaştığı gözlemlenmektedir. Bu arada, toplumsal politika önlemlerinin, dönem içinde izlenen ekonomik politikalarla, benimsenen siyasal ve ekonomik düşüncelerle ve anayasal gelişme süreci ile olan yakın ilişkilerini de gözönünde bulundurmak gerekir.

Yukarıda kısaca özetlenen genel gözlemlerin, 1908-1909 yıllarında Osmanlı ekonomisinin belirli kesimlerinde iş uyuşmazlıklarının çözümü, grevler ve sendikalarla ilgili olarak getirilen tüzel düzenlemeler için de, büyük ölçüde geçerli olduğunu sanıyorum.

Bu kitabın toplumsal politika tarihimiz üzerinde çalışanlara ve öğrencilere yararlı olacağını umarım.

A. Gündüz Ökçün

*Osman İtihad ve Terakki Cemiyeti Siyasi Programı**

*Madde 13 — Amelelerle patronların hukuk ve ve-
zaif-i mütakabilelerini tayin edecek kanunlar vaz'ı
teklif olunacaktır.*

* Şura-yı Ümmet, (23 eylül 1324), No. 140, s. 2.

Birinci Bölüm

Ta'til-i Eşgal Cemiyetleri Hakkında Kanun-ı Muvakkat

I. TA'TİL-İ EŞGAL CEMİYETLERİ HAKKINDA KANUN LÂYİHASINA DAİR ŞURÂ-Yİ DEVLET TANZİMAT DAİRESİNİN MAZBATASI¹

Münakalât ve hidemat-ı umumiyeyi ifa eden şirketler müstahdeminin terk-i eşgal etmekte olmalarından dolayı ta'til-i eşgal cemiyetleri hakkında Ticaret ve Nafia Nezaret-i âliyyesinden tanzim olunup Şurâ-yi Devletçe tâdil olunan ve ledel arz irade-i seniyye-i hazreti Padişahiye iktiran eden lâyiha-i kanuniyyeye dair Şurâ-yi mezkûr mazbatası suretidir.

Ta'til-i eşgal hakkında Ticaret ve Nafia Nezaretince kaleme alınıp Ramazan sene 26 (1908) tarihli tezkire ile takdim kılınan Nizamname Lâyihası Şurâ-yi Devlete havale buyrulmakla Tanzimat Dairesinde kıraat olundu.

Mezkûr tezkirede demiryolu şirketleri memurin ve müstahdeminin tarafından vukua getirilen ta'til-i eşgal üzerine münakalâtın sekteden vikayesi zımında şirketlerce bunların maaş ve yevmiyelerinin tezyidine müsaraatla şu halin önü alınmış olduğu halde, bundan cür'et alan bir takım erbab-ı tesvilâtın tekrar ta'til-i eşgale tasaddi eylemekte oldukları

şirketleri tarafından haber verildiğinden ve demiryolu şirketleri ile liman ve rıhtım ve tenvirat ve su ve tramvay gibi hidemat-ı umumiyeye ifa eden sair şirketler müstahdeminin devair-i hükûmete kıyasen ta'til-i eşgal etmeleri tecviz olunamayacağından, gerek bu gibi şirketlerde ta'til-i eşgalin men'i ve gerek müstahdeminin muhafaza-i hukuku esbabının istikmali teem'mül ve Hükümetçe mer'i olan ahkâm-ı nizamiyye tetkik olunarak zikrolunan lâyiha ona göre tanzim kılınmış olup, eğerçi kavanin ve nizamatın evvel emirde Meclis-i Meb'usanın tasdikine iktiranı

¹ Takvim-i Vekayi, (27 Eylül 1324), No. 11, s. 2.

muktazi ise de, demiryolu münakalesinin salif-üz zikr menafiy-i umumiyeye hâdim şirketler hizmetinin sektedar olmasından Memalik-i Şahanenin ticaret ve muamelat-ı umumiyesi duçar-ı halel olacağı gibi, şu ahvâl ihlal-i asayışe kadar netayic-i muzırra tevlied edebileceğine ve demiryollar şirketleri tarafından bil-müracaa bu babda tedabir-i acile ittihazı talep ve teklif kılınmakta olduğu ve Kanun-ı Esasinin 36 ncı maddesinde Meclis-i Umuminin mün'akid olmadığı zamanlarda emniyet-i umumiyeyi halelden vikaye için bir zaruret-i mübreme zuhur ettiği takdirde, Kanun-ı Esasinin ahkâmına mugayir olmamak üzere, Heyet-i Vükelâ tarafından ittihaz olunacak kararların ba-irade-i seniyye muvakkaten kanun hükm-ü kuvvetinde olacağı ve 13 üncü maddesinde tebaa-i Osmaniyenin ticaret ve san'at ve felâhat için her nev'i şirketler teşkiline me'zun olduğu gösterilmesile ta'til-i eşgal cemiyetleri hakkında dahi usul ve kavaid-i mahsusa vaz'ı Kanun-ı Esasiye muhalif olama-

yacağına binaen, Meclis-i Meb'usanın ictimaında kanuniyyeti teklif olunmak üzere, mezkûr Nizamname lâyihasının Kanun-ı Esasinin 36 ncı maddesi hükmüne tevfikân şimdiden mevki-i tatbika vaz'ı lâzimedden bulunmuş olduğu gösterilmiştir.

Vâkıa münakalât ve hidemat-ı umumiyeyi icra eden şirketler müstahdemininin terk-i eşgal etmesinden dolayı hidemat-ı umumiyenin sektedar edilmesi gerek Hükümetçe ve gerek ahâlice mazarratı müstelzim ahvalden bulunmuş olmasile bu babda tedabir-i mukteziyye ittihazı lâzimedden olduğundan, lâyiha-i mezbure esasen şayan-ı kabul olduğu gibi, mündericatı bit-tetkik temin-i maksadı kâfi görülmüş ve yalnız sekizinci maddesi icab-ı maslahatın derkâr olan ehemmiyet ve müstâ'celiyeti cihetile Meclis-i Umuminin hin-i ictimaında kanuniyyeti teklif olunmak üzere şimdiden mevki-i tatbika vaz'ı bit-tezekkür lâyiha-i mezbure leffen takdim kılınmış olmağla, ol babda. 23 eylül sene 324 (6 ekim 1908)

II. TA'TİL-İ EŞGAL CEMİYETLERİ HAKKINDA KANUN-I MUVAKKAT²

12 Ramazan 1326/25 Eylül 1324 (8 Ekim 1908)

MADDE 1 — Canib-i Hükümet-i Seniyyeden ruhsat veya imtiyaz istihsal ederek demiryol ve tramvay ve liman muamelâtı ile

² Düstur, II, 1, s. 88-90; Takvim-i Vekayi, (27 Eylül 1324), No. 11, s. 2-3.

umur-ı tenviriyye gibi umuma müteallik bir hizmet ile mükellef bulunan her nevi şirketlerle müstahdem ve amele beyinde şerait-i istihdamlarına dair ihtilâfat vukuunda müstahdem ve amele-i merkume üç vekil intihabına mecbur olup bunlar Ticaret ve Nafia Nezaretine nushateyn olarak takdim edecekleri istidada ihtilâf-ı vakıanın mahiyet ve esbabını izah edeceklerdir.

MADDE 2 — Müstahdem ve amelenin müsted'iyâtı miyanında şirketin her ne suretle olursa olsun muamelâtına müdahaleye ve umur-ı idaresile nizamâtını teftişe dair hiç bir talep bulunmayacaktır.

MADDE 3 — Nezaret istidamenin takdimi tarihinden itibaren nihayet sekiz gün zarfında alâkadar olan şirkete tebliğ edecek ve şirket nihayet bir hafta zarfında kendisi tarafından üç zat tayin eyleyecektir. Müddet-i mezkûre münkatı olup da şirketçe ihtiyar-ı sükût edildiği halde müstahdem ve amelenin metali bilâ kayd-u şart kabul edilmiş olacaktır.

MADDE 4 — Nezaret dahi mezkûr bir hafta zarfında keza-lik bir memur tayin edip memur-ı mümaileyh tarih-i tayininden itibaren üç gün zarfında tarafeyn vekillerini kendi riyaseti altında bir heyet-i itilâfiyye suretinde ictimaa davet edecektir.

MADDE 5 — Şerait-i itilâfiy-

yenin takarruru halinde suret-i itilâfı mübeyyin bir zabıtname tanzim olunarak reis ile tarafeyn vekilleri canibinden imza edilecektir.

MADDE 6 — Tarafeyn itilâf edemedikleri takdirde, müstahdem ve amele terk-i hizmette muhtar olup, fakat serbesti-i a'mâle mugayir bir fiil ve hareket ikâ ve nümâyiş icrası kat'iyen memnudur.

MADDE 7 — Hey'et-i itilâfiyenin zabıtnamesi gerek şirket ve gerek müstahdem ve amele hakkında mer'i ve muteber olup, mahzâ şirket zabıtname ahkâmını hüsniniyetle icra ve tatbikten imtina eylediği takdirde, taraf-ı Nezaretten şirkete bir ihtarname tebliğ edilerek ahkâm-ı mezkûreyi icraya davet edilecek ve işbu ihtarnamenin tebliğinden sekiz gün sonra beher yevm-i tehhür için şirket kendi hesabına üçyüz Lira-yı Osmanî itasına mecbur olacaktır. Meblağ-ı mezkûr şirketin müstahdemine mahsus tekaüd ve iane sandıklarına ait olacak ve bunlar olmadığı halde Dâr-ül Acezeye ita olunacaktır.

MADDE 8 — Umuma müteallik hidemat ifa eden müessesatta teşvikat ve tehdidat icrâsile ve cebir ve şiddet istimalile sendika teşkil eden ve hizmetin ta'tiline sebebiyet veren veya bunları tehiyye eden hey'etlere dahil bulunan veyahut diğerlerinin çalışmasını men'e tasaddi eyleyen kimse mahkemece bir aydan bir

4 TATİL-İ EŞGAL CEMİYETLERİ HAKKINDA KANUN-I MUVAKKAT

seneye kadar hapis ve bir liradan elli liraya kadar ceza-yı nakdi ahzı ile mücazat olunacaktır.

Bu yüzden emval ve emlake zarar vukuunda zarar-ı vâki mütecasirlere tazmin ettirilecek ve işbu cezalardan daha ağır cezayı müstelzim bir cürüm ika edenler hakkında Ceza Kanununda muayyen olan ceza ile mücazat edilecektir.

MADDE 9 — Umuma müteallik bir hizmetin ta'tiline iştirak edecek olan kimseler yirmidört saatten bir haftaya kadar hapis ve yirmibeş kuruştan yüz kuruşa kadar ceza-yı nakdi ahzı ile duçar-ı mücazat olacaklardır.

MADDE 10 — Hizmet-i umumiyyenin temin ve istikrarı için hin-i hacette kuvve-i umumiyye istimal olunacak ve harp ve harp tehlikesi vukuunda Hükümet-i

Seniyye müstahdemini ve amele metâlibinin tetkikini tehir ve ta'til hakkını haiz bulunacaktır.

MADDE 11 — Umuma müteallik bir hizmet ifa eden müessesatta işbu Kanunun neşrinden evvel teşekkül etmiş bulunan sendikalar Kanun-ı mezkûrun neşri ile mefsuhturlar.

MADDE 12 — Vilayâta icra-yı muamele eden bu gibi şirketlerle müstahdemini beynindeki ihtilâfat ledel hâce mahallinde berminval-i meşruh teşkil olunacak hey'et-i itilâfiyye tarafından hal ve fasl ve bu babda Ticaret ve Nafia Nezaretine ait muamelât vülât canibinden ifa olunur.

MADDE 13 — Dahiliye ve Ticaret ve Nafia Nezaretleri işbu Kanunun icrasına memurdur. 12 Ramazan 1326/25 Eylül 1324 (8 Ekim 1908).

İkinci Bölüm

Ta'til-i Eşgal Kanunu

I. TA'TİL-İ EŞGAL HAKKINDA KANUN LÂYİHASININ ESBAB-I MUCİBE MAZBATASI¹ (ENCÜMEN MAZBATASI)

Rumeli ve Anadolu Demiryol Şirketleri müstahdemin ve amele-si tarafından vukua getirilmiş olan ta'til-i eşgalin tekerrür ve tevsi-i daire-i sirayet etmesi ihtimaline ve bunun münakalât-ı umumiyeye ve menafi-i iktisadiyye ve ictimaiyyeye sui te'siri derkâr görülmesine mebni, zuhuru muhtemel o kabil hadiselerin suret-i hal ve tesviyesi ve menafi-i âmmenin vikayesi için kavaid ve usul-i mahsusa vaz'ına ihtiyaç hissedilmekle Nafia ve Ticaret Nezaretince kaleme alınarak Meclis-i Meb'usanın hin-i ictimaiyyetinde kanuniyyeti teklif olunmak üzere mer'iyet-i ahkâmına Şûrâ-yi Devlet ve Meclis-i Vükelâ kararlarile irade-i seniyye sâdır olan Ta'til-i Eşgal Kanun Lâyihası Encümenimizce mütalâa ve tetkik olundu.

Bir müessesede, bir san'atta çalışan müstahdemin ve amele-nin umumu veya kısm-ı azamı tarafından def'aten terk-i hizmet

ve ameliyat edilmesinden ibaret olan ta'til-i eşgal, ücreti tezyid veyahut saat-ı mesaiyi tenkis ettirmek veya menafi-i saire-i meşruayı bu suretle vikaye ve temin etmek gibi netayicin bil ittihad istihsali maksadına müsteniden vukubulur.

Amele ve müstahdeminden birisi tehlike ve zararı kendisine ait olmak üzere terk-i hizmette muhtar olduğu misillü, müteahhitleri ile aralarında tahaddüs eden ihtilâfat üzerine ve iddia ve taleplerini istima için bunların takımıle işlerini terk ve cebr-ü şiddetten azade olarak ta'til-i eşgal etmeleri dahi zahiren muhik görünerek mugayeret-i ahlâkiyyeyi haiz değil ise de, menafi-i iktisadiyye ve ictimaiyyece netayic-i muzırra husulüne bâdidir. Binaenaleyh, her ne suretle olur ise olsun, ne zaman ta'til-i eşgal vukua gelse, ticaret ve sanayide bir tezelzül hasıl ederek umumu izrar eyleyeceğinden bu hakkın suret-i

¹ İlm-i Hukuk ve Mukayese-i Kavanin Mecmuası, c. I, sayı 1, s. 292-301.

istimali için kavaid vaz'ı derece-i vücûbda olduğu gibi ta'til-i eşgal zamanında asayişin muhafazasında ve eşhasın serbesti-i hareketine nezaret dahi Hükûmetin cümle-i vezaifinden olarak ta'til-i eşgal kanununa ihtiyaç derkârdır.

Hükûmet-i seniyyeden ruhsat veya imtiyaz istihsal ederek umuma müteallik hidematı ifa eden müessesatla müstahdemin ve amelesi beyninde mütehaddis ihtilâfata mahsus olan işbu lâyiha-i kanuniyye esas itibarile cedir-i kabul olup, ancak lâyihanın teferruatı muhtac-ı tetkik ve ta'dil görüldüğünden cereyan eden müzakerat neticesinde havi olduğu onüç maddeden altıncı ve onuncu maddeler aynen kabul ve ibka ve onikinci madde tay ve ihrac ve mevadd-ı sairesinde ta'dilat-ı vakıa ile esbab-ı mucibesi bervech-i zir ayrı ayrı gösterilmiştir :

Birinci Madde — Bu maddede müstahdemin ve ameleye heyet-i umumiyye namına hareket edecek vekil intihabına salâhiyet verilerek müstahdemin ve ameleinin iştirak ve ittihadı ve heyetlerinin şahsiyet-i ma'nevîyyeleri tecviz ve tasdik ve aradaki ihtilâfatı hal için evvel emirde Hükûmete müracaat mecburiyeti vaz olunmaktadır. Gerçi bu mecburiyet tarafeynin emr-i tahkimde muhtar olmaları kaide-i tabiiyye ve meşrûasına münafi görünüyorsa da, beşinci ve altıncı

maddelerde sarahaten gösterildiği vechile, bundan maksat beynel tarafeyn mecburi yül icra bir ahkâm itasile mükellef bir heyet-i hükmiyye teşkili olmayıp, belki müddeiyyat ve metalibî tetkik ve bunlar için bir suret-i tesviye temin ile, yukarıda beyan olunan mezahiri ve amele ve müstahdeminin hareket-ı gayri makulelerini men etmek üzere bir heyet-i itilâfiyye ve sulhiyye teşkilinden ibaret ve bu da menfaat-ı umumiyyeyi vikaye hikmetine müstennittir. Ancak ruhsat veya imtiyazı haiz ve umuma müteallik bir hizmetle mükellef olup da şirket halinde olmayan ve vucude gelmesi mümkün ve muhtemel olan müesseselerde hasıl olacak ihtilâfatın suret-i hal ve tesviyesi dahi bu kanuna tabi olmak bedihi ve bu bedahat lâyihanın mevadd-ı sairesinden müsteban olup, halbuki maddedeki (her nevi şirketlerle) terkibi maksadı sarahaten temin edememekle beraber, müessese kelimesi de bir mana-yı umumî ifade edeceğine mebni, terkihi mezkûr yerine (her nevi müessesat ile) tahrir ve mevadd-ı sairede münderic şirket kelimeleri dahi bu esas üzerine tebdil kılınmış ve mükellefiyet ve vaziyetleri başka başka olmak haysiyeti ile, makineci ve ketebe gibi memurinden ibaret olan müstahdemin şerait-i istihdamdan dolayı ihtilâf ve hatta terki eşgal ettikleri halde, amelesinin işlerinde devam eylemeleri veya aksi kazıyyenin ve binaenaleyh

mahzurat-ı anifenin bu suretle de husulü mөлhuz olmasından naşı, her iki kısım-ı ahirin ihtilâf-ta ve Hükumete müracaatta müt-tehit olmaları lâzım geleceği ma-nasını istihraca müsait görülen (müstahdemin ve amelesi) keli-melerinin aralarına bir edat-ı ter-did vaz ve ilâvesile (müstahde-min veya amelesi) suretine ifrağı tensip edilmiştir.

İki kısım-ı ahirde yalnız birisi-nin ihtilâfı üzerine bu kanun hükmünün icra ve tatbiki lâzım geldiği halde, iki kısmın birden ve müttehiden ihtilâf eyledikleri surette ihtilâfın suret-i hal ve tes-viyesi yine bu kanuna tâbi ola-cağı bir vechile cây-ı tereddüt ve iştibah olamayacağından, bu babda diğer bir kaydın vücud ve ilavesine lüzum olmadığı derkâr-dır.

İkinci Madde — Bu maddede-ki şartın alel itlak mevcudiyeti, kabul-i istida hususunda muame-le-i keyfiyye icrasına müsait ol-duğu gibi, bi külliye fıkdanı da muvafık olamaz. Çünkü fıkdan-ı şart-ı mezkûr muamelâtında ve idaresinde müstakil ve muhtar olmak arzu-yı meşrûunda bulu-nan müteahhidin ikide birde ame-le ve müstahdeminin müdahale-sini intac etmekle beraber, bir müessesenin nizamâtı dahi Hükümet ile sahib-i imtiyaz beynin-de vaktile bil müzakere şerait-i müteakabile üzerine kararlaştırıl-mış bulunduğundan, böyle iki tara-f arasında icra edilen akde

şahs-ı aherin müdahalesi gayri meşrû ve zaten akıdeynden biri Hükümet olmasına göre müdahale-i vakıa adeta kanuna müdahale ve Hükümetin vazifesine tecavüz nev'inden olup, bu ise caiz değildir. İşbu tafsilâta nazaran mezkûr şartın suret-i mutlakada hem kabul edilmesi ve hem de kabul edilmemesi muzır olarak, zararın mümkün mertebe tenki-sine say etmek icap eylediğinden ve maddenin hali üzere kabulü ve ibkası müessesenin muamelât ve umur-ı idaresi cümlesine dahil olarak mesela idaresi o mües-sese ashabına bırakılmış olan amele ve müstahdemine mahsus tekaüd ve iane akçalarının suret-i idare ve tenmiyesi veya bir demiryolu güzergâhında ve belde haricinde çalışan kesianın hava-yic-i zaruriyelerinin suret-i tedarik-i misillu amele ve müstahdeminin hukukuna müteallik me-sailden dolayı dahi istida ve müracaat-ı muhikkalarını kabul başlıca bir mania teşkil edeceği gibi bu yoldaki müsted'iyâtın haric ez hak ve salahiyet vukubulmuş ve Nezaretçe zuhulen kabul edilmiş olması halinde ise, teşek-kül edecek heyet-i itilâfiyyece o kabil müracaatlar bit tetkik hal ve reddolunacağından madde-i saniyye şu vechile yazılmıştır :

(Müstahdemin ve amelenin müsted'iyatı miyanında mües-senin muamelâtına müdahaleye ve umur-ı idaresile nizamâtını teftişe dair hiç bir talep bulun-

mayacaktır. Ancak tekaüd ve iane sandıklarına ve kendi hukuklarına müteallik ahval bundan müstesnadır.)

Üçüncü Madde — Müstahdem ve amelenin istidalarından bir nushasını müessese idaresine tebliğ için Nafia Nezaretine verilen müddetin sekiz gün olmasında bir hikmet ve ihtilâfın temadısından başka bir faide ve menfaat mutasavver olmadığından, eyyam-ı mezkûre dörde bit tenzil (sekiz gün zarfında) yerine (dört gün zarfında) tahrir ve canib-i Nezaretten tebliğ edilecek şey'in amele ve müstahdem tarafından iki nusha olarak verilmiş olan istidalarından birisi olarak mezkûr (dört gün zarfında) terkibini müteakib (bir nushası) kaydile tasrih olduğu gibi, madde-i atıyyede beyan olunan memurun vazife ve mükellefiyetini muntazaman ifa ve vekilleri ictimaa davet edebilmesi vekillerin ismen ve hüviyeten bilinmesine mütevakıf olduğundan (nihayet bir hafta zarfında kendisi tarafından üç zat ta'yin) ibaresine de (isim ve hüvviyetlerini Nezarete ihbar) terkibi tezyil olunmuştur. Maddenin fıkra-i saniyyesinde müstahdem ve amele metalibinin kabul edilmiş olması ihtiyar-ı sükûta ta'lik olunmuş olup, bu halde müessese ashabı sükût etmeyerek metalib-i mezkûrenin cerhi yolunda şekle veya esasa ait bir cevap verirse fıkra-i mezkûrenin zahirine na-

zaran, mes'uliyetten vareste kalmış ve bu ise maksada mugayir bulunmuş olacağına mebni, müessese idaresi behemahal üç vekil tayini ile cevabını teşekkül eyleyecek heyet-i itilâfiyyeye bildirmeğe mecbur olmak ve bu mecburiyetini sarih olarak göstermek lâzımdır.

Zira şekle ait itirazat istidanın ikinci madde ahkâmına mugayir olmasından ibaret olup bu cihet kabl-et tebliğ tetkik edilmiş olacağı misillu, adem-i dikkat eseri olarak kabul edilmiş olsa bile heyetce esna-yı tetkikte halledilmek mümkündür. Gerçi amele ve müstahdemnin ol vakit verilecek karara razı olmayarak tatil-i eşgâli tercih etmeleri ihtimali varid ise de, ibtida-i emirde şirket tarafından cevab-ı red verilmesi tatil-i eşgali daha ziyade ihtimale takrib ve belki de tesri eder. Esasa mütedair verilecek cevap ise heyet-i itilâfiyye marifetile tetkik edileceğinden yalnız cevap ile iktifa olunması temin-i maksada kâfi değildir. Binaenaleyh müessese idaresi müstahdem ve amele metalibini kabul etmese bile, vekillerini ta'yin ve ihbar etmesi muktazi olduğundan fıkra-i saniyyenin (müddet-i mezkûre munkati olup da, icab eden zevat tayin ve ihbar edilmediği halde, müstahdem ve amelenin metalibi bilâ kayd-ü şart kabul edilmiş addolunacaktır) suretine ifrağı tensib edilmiştir.

Dördüncü Madde — Bu mad-

dede beyan olunan memurun ifa-yı vazifeye ibtidar edebilmesi müessese vekillerinin bilinmesine vabestedir. Vekillerini madde-i sabıkada muayyen bir haftanın nihayetine kadar tayin ve ihbar etmek hakk-ı ihtiyarına malik olan müessese ashabı o haftanın sonuna kadar vekillerini tayin ve ihbar etmediği halde, tebliğ-i istidayı müteakip tayini caiz ve mümkün olan memurun zaman-ı muayyende ifa-yı vazifeye ibtidara imkân bulamaması melhuz olmasına mebni, (memur-ı mümaileyh) terkibinden sonra (madde-i sabıka mucibince Nezarete ihbar vukuu tarihinden itibaren) cümlesi ilave kılınmakla beraber tarafeynce müntehib olmayan işbu memurun heyet-i itilâfiyedeki vazifesi tarafeyn vekillerini davet ve ictima müzakerelerine nezaret ederek aralarını bulmak hususuna münhasır ve hey'etin bir hey'et-i itilâfiyye ve sulhiyye olması ve altıncı maddenin sarahati hasebile müzakereye müdahaleye ve ita-yı rey'e hakk-ı salahiyeti olduğu derkâr olduğundan, maddedeki (riyaset) kelimesine bedel (nezaret) tabiri istimal olunmuştur. Bundan başka bir mazeret ve sebab-i meşru olmaksızın tarafeynden birisinin vekillerini göndermemesi veya vekillerin gelmemesi de muhtemel olmağla, şu ihtimali ref ederek, davet-i vakıaya icabete mecbur kalmak ve davete icabet edebilecek zevatın tevkilini temin etmek için maddeye (tarafeyn ve-

killeri davet-i vakıaya bilâ mazeret icabet etmedikleri halde, vekilleri gelmeyen taraf itilâfa talip olmamış addolunacaktır) fıkrası dahi ilâve edilmiştir.

Beşinci Madde — Bu maddede mukarreratın ittifak veya ekseriyet ile ittihaz olunacağına dair bir kayıt konulmamıştır. Gerçi teşekkül edecek heyet, bir heyet-i itilâfiyye olarak yapacakları şey müsâlâhadan ibaret ve müsâlâha da terazi-i tarafeyne mütevakkıf bir keyfiyet olmasından naşi kararlarının ittifaka makrun olması lüzumu bedihi ise de, maddeyi mübhemiyetten kurtarmak için (şerait-i itilâfiyyenin) terkibinden sonra (müttefikân) kelimesi ilave olunduğu gibi, vazife ve salahiyeti yukarıda zikredilen memurun itilâf zabıtnamesinde imzasının bulunması mücerred müzakere ve itilâfın huzurunda cereyan ettiğini ve vücud bulduğunu tasdika masruf olmasına binaen (bir kıt'a zabıtname tanzim olunarak) cümlesinden sonraki ibarede (tarafeyn vekilleri canibinden imza ve ziri memur tarafından tasdik edilecektir) suretinde yazılmıştır.

Altıncı Madde — Bu maddede muhtac-ı ta'dil bir cihet görülmeyişinden aynile kabul olunmuştur.

Yedinci Madde — Ba terazi hasıl olan itilâfa müessesece riayet edilmemesi adeta taannüdden ibaret olmağla şerait-i sulhiyye-

nin icrasını temin için bir kuvve-i te'yidiyyeye ihtiyaç derkâr ve karar-ı vaki terazi-i tarafeyn ile ittihaz olunmuş olmasına göre, bir müessesese ashabının bilâhare icradan imtina edeceği bir suret-i itilâfiyyeye evvelden muvafakat etmemeleri lâzım geleceği aşikârdır. Ancak bu maddedeki ceza muttarid olarak tayin kılınmış olup, halbuki büyük küçük bilmülemle müessesata mahdud bir mikdar tayin ve tertibi cay-ı nazar ve ba husus bu mikdarın az sermayeli şirketlerdeki ecirlerin enzar-ı tamamını celbederek ikide birde hudus-ı ihtilâfata sebebiyet verebilmesi muhtemel bulunduğundan bu mikdarın sermaye nisbetinde dereceta taksim olunması ve amele ve müstahdemin için bir nevi tazminat olan meblağ-ı mezkûrun tekaüd ve iane sandıklarına aidiyeti münasib ise de, ashabının vukubulan harekât-ı imtinakârilerinden zarara uğrayan amele ve müstahdemin olduğu halde, onlar namına alınan tazminatın kendilerine bir cihet-i taâlluku olmayan Dâr-ül Acezeye itası da adl ve hakka muvafık olmayacağından (beher yevm-i tehhür için) cümlesinden sonraki ibarenin (sermaye-i itibariyyesi telli bin liraya kadar olan müessesese kendi hesabına yirmi beş ve yüz bin liraya kadar olan müessesese kezalik kendi hesabına olarak elli ve iki yüz bin liraya kadar olan yüz elli ve bir milyon liraya kadar olan iki yüz ve daha ziyade sermaye-i itibariyyesi

bulunan müessesat üçyüz Osmanlı Lirası itâsına mecbur olacaktır. Meblağ-ı mezkûr müstahdemin ve ameleye mahsus tekaüd ve iane sandıklarına ait olacak ve bunlar olmadığı halde müstahdemin ve ameleye maaş ve yevmiyeleri nisbetinde tevzi ve ita olunacaktır) suretindeki tahriri tezekkür ve tensib kılınmıştır.

Sekizinci Madde — Bu maddedeki maksad-ı asli hizmetin ta'tiline sebebiyet verenlerle başkalarının çalışmasını men'e tasaddi eyleyen kimseleri cezalandırmaktan ibaret iken, bir de sendika teşkilinden bahs olunmaktadır. Cebir ve teşvik neticesi olarak amele ve müstahdeminin arzusu hilâfına teşekkül eden sendikalar payidar ve alâ küll-i hal o maksada hadim olamayacağına ve o suretle sendika teşkil edilerek hizmetin ta'tiline sebebiyet verilmiş olması halinde dahi müstahakk-ı ceza olmak için lâzım olan ta'tile sebebiyet kazıyyesi tahakkuk edeceğinden naşi müsebbibleri cezadan varestede kalmayacaklarına mebni maddedeki (sendika teşkil eden) ibaresi tayyolunarak bu surette vücuduna lüzum kalmayan (ve bunları tehiyye eden hey'etlere dahil bulunan) cümlesi de çıkarılmıştır.

Ceza-yı muayyen teşvik veya tehdid ile ta'til-i eşgale badi ve diğerlerinin çalışmasını men'e mütesaddi olanlara mahsus ve münhasır olmasına ve neticenin aynı merkezde olacağına naza-

ran müşevvik ile mücebbir ile müheddidin cezalarının yeknesak olmasında bir beis olmadığı farz olunabilirse de, bu faraziye doğru olamaz. Çünkü teşvikat ve tehdidatın mahiyeten yekdiğerinden farklı olması ve cür'et ve tecavüz noktasından müşevvik ve müheddid arasında fark-ı azim bulunması ve ceza cürümle mütenasib olmak kaidesi nazar-ı itibara alınır ise, cezaların da mütefavit olması lüzumu tezahür eyleyeceğinden teşvik edenler ile cebir ve tehdid eyleyenlerin cezaları ayrı ayrı tertib olunarak maddenin (veyahut diğerlerinin çalışmasını men'e tasaddi eyleyen) cümlesinden sonra gelen ibaresi (kimselerden teşvikat icra edenler bir haftadan altı maha kadar hapis veya kendilerinden bir liradan yirmi beş liraya kadar ceza-yı nakdi ahzolanarak ve tehdidat ika ve cebir ve şiddet istimal eyleyenler bir mahdan bir seneye kadar hapis ve bir liradan elli liraya kadar ceza-yı nakdi alınarak mücazat olunacaklardır) haline ifrağ olunmuştur. Bi gayr-i hakkın aharı izrar edenler ve alâ tarik-el taaddi zararına sebep olanlar tazmin ile mesul olduklarından bu cihete mütedair bulunan fıkr-i saniyye ise müsib görülerek hali üzere bırakılmıştır.

Dokuzuncu Madde — Bu maddenin ibaresi mutlak olup, ıtlak ibare ise, zahirde hükm-i maddenin tatil-i eşgâlin her suretine

şumulünü istilzam eder. Ta'til-i eşgalde ise, üç suret mutasevverdir. Bunlardan birincisi ta'til-i eşgalin Hükümete müracaat etmeksizin veyahut müracaat edip de heyet-i itilâfiyyece bir karar ittihaz olunmaksızın, ikincisi heyet-i itilâfiyyece bir suret-i itilâfiyye kararlaştırıldıktan sonra, üçüncüsü de bir suret-i itilâfiyye kararlaştırılmaması üzerine vukubudur. Müddeiyatını Hükümete arz ederek bir suret-i itilâfiyye istihsali kabil olup olmadığı anlaşılman veya kavaid-i mevzua dairesinde müracaat etmeden terk-i eşgâl hem amele ve müstahdemine ve hem de umuma mazarratı derkâr olup, hürriyet-i şahsiyyenin cahilane sui istimalini tazammun eden böyle bir halin men'i ise lâzimededen olduğu gibi, terazi-i tarafeyn ile bir suret-i itilâfiyye takarrur etmiş iken, yine o meseleden naşi terk-i eşgâle kıyam etmek taannüdden başka bir şey olmamasına mebni, bunun da zecri zaruridir. Ancak üçüncü surete göre, terk-i hizmet amele ve müstahdem için bir hükm-i zaruret ve altıncı madde ise bu maksada müsteniden muharrer olduğundan, bu maddenin suret-i mutlakada kabul ve ibkası ahval-i selâse-i mezkûreye şamil ve bu da altıncı madde ile tenakuzu daı olacağından bunun şu suretle tahrir ve takyidi münasib görülmüştür: (Kanun dairesinde müracaat ve neticeye intizar etmeksizin veya beşinci madde mucibin-

ce bir suret-i itilâfiyye kararlaştırılmış iken...) Kaldı ki, tatil-i eşgâl cebir ve tehdid neticesi olduğu surette ikrah ve icbarın derece ve mahiyeti ve ol babdaki kaide-i umumiyye-i kanuniyye hükmünce tetkik ve takdir olunarak, ona göre tayin-i muamele ve ita-yı hükm olunacağı bedihî olmağla, bu cihet hakkında bir kayıt ilavesine lüzum görülmemiştir.

Onuncu Madde — Bu madde muvafık ve ihtiyac-ı ta'dilden varestedir.

Onbirinci Madde — Bir san'at veya müessesede çalışanların menafi-i müşterekelerini tetkik ve müda'faa ve kuva-yı münferide ile elde edemedikleri makasid ve netayic-i meşruayı o kuvvetlerin tevhidile istihsal etmek üzere akd-i şirket ve ittihad etmeleri bir emr-i tabii ve meşrûdur. Ve saylarının semeredar olması emrinde buna ihtiyaçları da vardır. İşbu maddede bahsolunan sendika hey'etleri arkadaşlarını ahval-i iktisadiyyeden haberdar ederek ve onları ta'lim ve fikirlerini tenvir eyleyerek menfaatlerini müdafaaya muavenet etmekle beraber, umum namına müteahhidlerle mükâleme ve müzakereye girişip müessesat idaresile ecirleri münasebatının hüsn-i cereyanını temin edeceklerinden, amele ve müstahdeminin sendika teşkil etmeleri ma'kul ve hürriyet-i şahsiyyeleri müktezasından olduğu ve sendikaların vücudu

ta'til-i eşgâlin vukuuna sebebiyet verir farz olunması halinde de, bunun bir tevehhümden ibaret kalacağı gibi, işbu kanun lâyihasının birinci maddesinde müstahdemin ve amelenin vekil intihabile hükumete müctemian müracaata mezun ve hatta mecbur ve altıncı maddede dahi umumen terk-i hizmette muhtar oldukları beyan edilerek sendika teşkiline mezuniyetleri de zimnen kabul ve tasdik olunmuştur. Hal böyle iken bu maddede evvelce teşekkül etmiş olan sendikaların mefsuhiyeti cihetine gidilmesi hem kaide-i akliyye ve şer'iyyeye muhalif ve hem de bâlâda beyan olunan maddelerle mütenakız olduğundan vücudu zaid olan bu maddenin tay ve ihracı lâbid görülmüştür.

Onikinci Madde — Merkez-i vilâyete uzak bir mahaldeki müessese ile amele ve müstahdemin aralarında vukubulan ihtilâfatın halli için valiye müracaata ve tarafeyni merkez-i vilâyete kadar azimete mecbur eylemek bir takım külfet ve masrafı mucib ve bu da hak ve adle gayri muvafık olacağından, buna mahal kalmamak üzere, maddenin kısm-ı ahiri (Nafia Nezaretine ait muamelât en büyük mülkiye memuru canibinden ifa olunacaktır) şekline ifrağ edilmiştir.

Onüçüncü Madde — Sekizinci ve dokuzuncu maddelerin icra-yı ahkâmı mehakime aid olduğundan bu maddeye bir de (Adliye)

kelimesinin derci tezekkür ve tensib kılınmıştır.

Mütalâat ve ta'dilat-ı ma'rû-

zaya mebni şekl-i âtiyi alan Ta'til-i Eşgal Kanunu Lâyihası He-yet-i Umumiyyenin nazar-ı tetkikine arz olunur.

Encümën reisi
Trabzon meb'usu
Osman

Mazbata muharriri
Bursa meb'usu
Sabri

Âza
Selânik meb'usu
Artas

Kâtib
Çorum meb'usu
Mehmet Münir

Âza
Niğde meb'usu
Yorgaki

II. TA'TİL-İ EŞGAL LÂYİHA-İ KANUNİYYESİ²

MADDE 1 — Canib-i Hükümet-i Seniyyeden ruhsat veya imtiyaz istihsal ederek demiryol ve tramvay ve liman muamelâtile umur-ı tenviriyeye gibi umuma müteallik bir hizmet ile mükellef bulunan her nevi müessesat ile müstahdem in veya ameles i bey ninde şerait-i istihdamlarına dair ihtilâf vukuunda müstahdem in ve amele-i merkume üç vekil intihabına mecbur olup, bunlar Ticaret ve Nafia Nezaretine nüshateyn olarak takdim edecekleri istidada ihtilâf-ı vakianın mahiyet ve esbabını izah edeceklerdir.

MADDE 2 — Müstahdem in ve amelenin müsted'iyatı miyanında müessesenin muamelâtına müdahaleye ve umur-ı idares ile nizamatını teftiş e dair hiç bir talep bulunmayacaktır. Ancak tekaüd ve iane sandıklarına ve kendi hu-

kuklarına müteallik ahval bundan müstesnadır.

MADDE 3 — Nezaret istidana menin takdimi tarihinden itibaren nihayet dört gün zarfında bir nushasını alâkadar olan müesses eye tebliğ edecek ve müesses e idares i bir hafta zarfında kendisi tarafından üç zat ta'yin ve isim ve hüviyetlerini Nezarete ihbar eyleyecektir. Müddet-i mezkûre münkati olup da, icab eden zevat ta'yin ve ihbar olunmadığı halde, müstahdem in ve amelenin metalibi bilâ kayd-ü şart kabul edilmiş addolunacaktır.

MADDE 4 — Nezaret mezkûr bir hafta zarfında kezalik bir memur tayin edip memur-ı mümâileyh madde-i sabıka mucibince Nezarete ihbar vukuu tarihinden itibaren üç gün zarfında tarafeyn vekillerini kendi nezareti altında

² İlm-i Hukuk ve Mukayese-i Kavanin Mecmuası, c. I, sayı 1, s. 290-292.

bir heyet-i itilâfiyye suretinde ic-timaa davet edecektir. Tarafeyn vekilleri davet-i vakıaya bilâ mazeret icabet etmedikleri halde vekilleri gelmeyen taraf itilâfa talip olmamış addolunacaktır.

MADDE 5 — Şerait-i itilâfiyyenin müttefikân takarruru halinde suret-i itilâfî mübeyyin bir kıt'a zabıtname tanzim olunarak tarafeyn vekilleri canibinden imza ve ziri memur tarafından tasdik edilecektir.

MADDE 6 — Tarafeyn itilâf edemedikleri takdirde, müstahdemin ve amele terk-i hizmette muhtar olup, fakat serbesti-i a'mâle mugayir herbir fiil ve hareket ika ve nümâyış icrası kat'iyen memnudur.

MADDE 7 — Hey'et-i itilâfiyyenin zabıtnamesi gerek müessese ve gerek müstahdemin ve amele hakkında mer'i ve muteber olup mahzâ müessese idaresi zabıtname ahkâmını hüsn-i niyetle icra ve tatbikten imtina eylediği takdirde, taraf-ı Nezaretten kendilerine bir ihtarname tebliğ olunarak ahkâm-ı mezkûreyi icraya davet edilecek ve işbu ihtarnamenin tarih-i tebliğinden sekiz gün sonra, beher yevm-i tehhür için sermaye-i itibarîsi elli bin liraya kadar olan müessese kendi hesabına yirmibeş ve yüzbin liraya kadar olan müessese keza-lik kendi hesabına olarak elli ve ikiyüz bin liraya kadar olan müessese yüz ve beş yüz bin liraya kadar olan yüzelli ve

bir milyon liraya kadar iki yüz ve daha ziyade sermaye-i itibarîsi bulunan müessesat üçyüz Osmanlı lirası itasına mecbur olacaktır. Meblağ-ı mezkûr müstahdemin ve amele mahsus tekaüd ve iane sandıklarına ait olacak ve bu bunlar olmadığı halde müstahdemin ve amele maaş ve yevmiyeleri nisbetinde tevzi ve ita olunacaktır.

MADDE 8 — Umuma müteallik hidemat ifa eden müessesatta teşvikat icrasile veya tehdidat ika ve cebir ve şiddet istimal ederek hizmetin ta'tiline sebebiyet veren veyahut diğerlerinin çalışmasını men'e tasaddi eyleyen kimselerden teşvikat icra edenler bir haftadan altı maha kadar hapis veya kendilerinden bir liradan yirmibeş liraya kadar ceza-yı nakdî ahzolunarak ve tehdidat ika ve cebr-ü şiddet istimal eyleyenler bir mahdan bir sene kadar hapis ve bir liradan elli liraya kadar ceza-yı nakdî ahz ile mücazat olunacaklardır. Ve bu yüzden emvâl ve emlâke zarar vukuunda zarar-ı vakî mütecasire tazmin ettirilecek ve işbu cezalardan daha ağır cezayı müstelzim bir cürüm ika edenler hakkında Ceza Kanununda muayyen ceza ile mücazat edilecektir.

MADDE 9 — İşbu Kanun dairesinde müracaat ve neticeye intizar etmeksizin veya beşinci madde mucibince bir suret-i itilâfiyye kararlaştırılmış iken umuma müteallik hizmetin ta'tiline

iştirak edecek olan kimseler yirmi dört saatten bir haftaya kadar hapis ve yirmi beş kuruştan yüz kuruşa kadar ceza-yı nakdi ahzile duçar-ı mücazat olacaktır.

MADDE 10 — Hizmet-i umumiyyenin temin ve istikrarı için hin-i hacette kuvve-i umumiyye istimal olunacak ve harp veya harp tehlikesi vukuunda Hükümet-i seniyye müstahdemin ve amele metalibinin tetkikinî tehir ve ta'til hakkını haiz bulunacaktır.

MADDE 11 — Vilayâta icra-yı muamele eden müessesat ile müstahdemin ve amelesini beynindeki ihtilâfat ledel hacc mahallinde ber minval-i meşruh teşkil olunacak he'yet-i itilâfiyye tarafından hal ve fasl ve bu babda Ticaret ve Nafia Nezaretine ait muamelât en büyük mülkiye memuru canibinden ifa edilecektir.

MADDE 12 — Dahiliye ve Adliye ve Ticaret ve Nafia Nezaretleri işbu Kanunun icrasına memurdur.

III. TA'TİL-İ EŞGAL KANUNU LÂYİHASI ÜZERİNE MECLİS-İ MEB'USAN GÖRÜŞMELERİ

A. Birinci Görüşme

(a) 53 üncü İctima³

Çarşamba, 25 Mart sene 1325 (7 Nisan 1909)

REİS — Sadaret'ten gelen bir tezkire var. (Mecdi efendi kiraât eder.)

Ta'til-i eşgal eden cemiyetlere dair mukaddema tanzim ve 10 kânun-ı sanî sene 324 tarihinde suret-i musaddakaları sub-ı âlilerine tesyir olunmuş olan lâyiha-i kanuniyyenin sükûn ve asayiş-i memlekete taalluku cihetile bir an evvel mevki-i icraya vaz'ı muktezi olmasına nazaran tedkikat-ı lâzimenin tesrii mütevak-

kıf-ı himem-i âliyyeleridir, efendim. 10 rebi'yül evvel sene 327 ve 24 mart sene 325

Sadrazam
Hüseyin Hilmi

REİS — Biz onlardan istiyoruz, onlar da bizden. Bunu Encümene.

ARTAS EFENDİ — Cumartesi günü mazbatasını kiraat olunarak verilecek, efendim.

REİS — Teşekkür ederim.

³ Takvim-i Vekayi, (27 Mart 1325), No. 176, s. 3.

(b) 80 inci İctima⁴

Çarşamba, 13 Mayıs sene 325 (26 Mayıs 1909)

REİS — Efendim, bu ta'til-i eşgal meselesinin müzakeresini arzu edenler elini kaldırsın. (Eller kalkar.) Müzakere edilecek.

CAVİD BEY — Komisyon mazbata muharriri yok. Kiminle müzakere edeceğiz?

MÜNİR BEY (ÇORUM) — Meşrutiyet idaremizin ilânını müteakib kumpanyaların icra ettiği ta'til-i eşgal tekerrür ve tevsi-i daire etmek ihtimaline binaen, böyle ta'til-i eşgal vukuunda müracaat edilecek kavaid hakkında müracaat vaki olmuş ve binâenaleyh Nafia ve Ticaret Nezareti tarafından kaleme alınan lâyiha-i kanuniyyeyi tetkik eylemek üzere Kanun-ı Esasî mucibince Şûrâ-yı Devlet ve Meclis-i Vükelâ kararlar ile irade-i seniyyeye iktiran etmiştir.

Tatil-i eşgal bir müessesese veya san'atta istihdam edilen amele ve müstahdeminin kâffesinin veya kısmen terk-i hizmet etmelerinden ibaret olup, va'ki bu san'atta bulunanlar istedikleri zaman kâr ve zararları kendilerine ait olduğu halde işlerini terketmekte muhtar oldukları derkâr ise de, bunlar menafi-i iktisadiyye ve ictimaiyyeye hasıl olacak zarara binaen, şu hakkın suret-i mutlaka istimali muvafık olmadığından, böyle bir [kanun] vaz'ına ih-

tiyaç derkârdır. Bu Kanun vaz edilmiş. O lâyiha Meclisimize de gelmiş. Bunun için de bir Encümen teşekkül etti. Bu Lâyiha-i kanuniyye tetkik edildi. Muhtevi olduğu onüç maddeden sendikalar hakkındaki madde tay ve ilga edildi. Diğerlerinde de ekserisi aynen kabul olunarak mütebaki-si tadilat-ı cüz'iyeye uğradı. Yani lâyiha-i kanuniyye şu şekli aldı. — Bunun suret-i tetkiki ile tasvib ve tasdikini Encümen namına arz ederim.

ARİF İSMET BEY — Müretipler ta'til-i eşgal ederse...?

MÜNİR BEY — Ta'til-i eşgal müessesattaki memurün ve amele aittir. Onlar haric kalıyor. Bu müesseselerin neden ibaret olduğu da birinci maddede bir kaç tane misâl ile anlaşıldı. Bu müessesat-ı hususiyyede matbaalar gibi müesseselerdeki ta'til-i eşgale şâmil değil. Bu umumî bir amele kanunudur. Tabii, ahkâm-ı umumiyyeyi muhtevidir.

ARİF İSMET BEY — Halbuki, ma'lûm-ı âlinizdir ki, mürettiplerin grev icrası gayet mühim, hem mesail-i mühimme-i ictimaiyyemizden ma'düdtür.

ARTAS EFENDİ — Encümen Hükümet-i icraiyyenin Meclisimize gönderdiği Kanun Lâyihasını tetkik etti. O kanun lâyihasın-

⁴ Takvim-i Vekayi, (21 Mayıs 1325), No. 230, s. 3-13.

da suret-i mutlakada olarak her bir ticaretgâh, her bir dükkâncı, her bir amele beyninde vukubulacak ihtilâf hakkında değildir. Umuma müteallik demiryolları, tenvirat şirketleri gibi müessesat hakkında olduğu için, Encümenimiz bunun haricinde tetkikata girişemez. Hükümet-i icraiyye umumunu hakkında kanun lâyhaları verdiği halde, yahut Meclisimizin, bir zatın teklifi üzerine, Hükümet-i icraiyyeye böyle bir teklif verirse o vakit bakılacak ahvaldendir. Hal-i hazır Hükümet-i icraiyyenin verdiği lâyiha haricine çıkamaz.

MÜNİR BEY — Meselâ otellerde, ekmekçi fırınlarındaki amele ile memurunin ta'til-i eşgallerinden umumun müteessir olması Encümenca nazar-ı dikkate alındı. Bunlar hakkında bir şey yapmadık. Kısmen hususidir. Binaenaleyh, ihtiyacat-ı amme bundan müteessir olamaz. Meselâ müretteplerin ta'til-i eşgali gibi. Bu bazı matbaalarda olabilir.

REİS — Bu Kanun Lâyhasının ne yolda hazırlanmış olduğuna dair Münir bey arkadaşımızın söylediği söz kâfidir. Hey'et-i umumiyyesi hakkında söz söylemek isteyenler ismini yazdırsın.

CAVİD BEY — Meclis-i Meb'usanın bidayet-i küşadından beri ilk def'a olaraktır ki, böyle mühim bir mes'ele-i ictimaiyyeyi müzakere etmeğe giriyoruz. Maa-teessüf bendeniz de beyfendi-

nin söylediği şey'i tekrar edeceğim. Hükümet ta'til-i eşgalin zamanımızda ne kadar mühim bir mes'ele olduğunu ve bunun yalnız müessesat-ı umumiyyeye değil, müessesat-ı hususiyyeye de şamil olacağını nazar-ı dikkate almamış ve Kanunu buna nazaran tanzim etmemiştir. Müessesat-ı umumiyyenin amelesi (grev) yaptıkları zaman, ta'til-i eşgal ettikleri vakit, bundan memleketin hayat-ı iktisadiyyesi mutazarır olacağına şüphe yoktur. Aca-ba, şimdi ekmekçiler grev yaptıkları zaman, ta'til-i eşgal ettikleri vakit, hissiyat-ı umumiyye mi? Veyahut matbaacılar ta'til-i eşgal ettiği zaman bir memleketin hayat-ı umumiyyesi aynı derecede müteessir olmaz mı?

Binaenaleyh, Hükümet bu hatasını tamir etmek için, Ta'til-i Eşgal Kanununu yalnız müessesat-ı emiriyyeye veyahut müessesat-ı umumiyyeye şamil olarak değil, bütün müessesat-ı hususiyyeye şamil olmak üzere tanzim etmek mecburiyyetinde idi. Fakat, maa-teessüf, bizim Hükümetimiz daima tehlike karşısında hareket etmeğe alıştığı için müessesat-ı hususiyyede mütemadi grevler çıkmayınca, onun hakkında bir kanun yapmayı hatır ve hayaline getirmede. Eğer Rumeli Şimendüferleri ve diğer şimendüferde ameleler ta'til-i eşgal etmemiş olsalardı, hiç şüphe yok ki, bu Kanunu da bugün görmeyecektik. Bu Hükümetin hata-

sıdır. Ve bendenizin fikrimce, Hükümet bunun hakkında icab eden müzakereyi icra etmekle beraber, behemehâl umum ta'til-i eşgal hakkında, (grev) hakkında bir kanun-ı umumî tanzim eylemeğe da'vet olunmalıdır.

Bunu arzettikten sonra, Kanunun muhteviyatına geçiyorum. Hepinizce malûmdur ki, Avrupa'da son asır zarfında efkâr-ı umumiyeyi en ziyade celb ve cezb eden mes'ele, Avrupa Parlamen-tolarını en ziyade işgal eden mes'ele ameleler, yani say-ü amel ile sermaye arasındaki münasebat mes'alesidir. Ve bu mesailin gerek hususiyyeti ve gerek umumiyeti, yani gerek müessesat-ı hususiyeye, gerek müessesat-ı umumiyeye ait olsun, hepsi hakkında uzun uzadıya müzakerat, münakaşat cereyan ederek tanzim edilmiş kanunlar mevcuttur. Bizde de aynı kanunları esas ittihaz etmek suretiyle, Hükümet umumî bir kanun tertip etmeliydi; etmedi. Bu hata affedilecek bir hata değildir. Çünkü, tahattur edecek olursanız, son zamanlarda, İnkılâbı müteakiben müessesat-ı umumiyede de bazı grevler vuku bulduğu gibi, müessesat-ı ticariyyede de, ticaretgâh şehirlerde, mühim bazı ta'til-i eşgaller vuku buldu. Bundan dolayı amele mutazarrır olduğu gibi, sermayedarlar da mutazarrır oldu.

Şimdi bizim maksadımız yalnız amelenin hukukunu, yahut ser-

mayedarının hukukunu müdafaa etmek değil. Menafi-i umumiyeyi vikaye edecek, muhafaza edecek bir kanun-ı umumî tertip eylemektir. Eğer Hükümet eski harekete devam edecek olursa, emin olunuz ki, bu Kanunun kabulünü müteakiben müessesat-ı hususiyede nice nice ta'til-i eşgaller vukubulacak ve memleketin hayat-ı iktisadiyesi bundan dolayı çok rahnedar olacak.

Bu Kanunda Hükümetin kabul ettiği iki esas vardır. Birinci esas amelelerin, müessesat-ı nafıada işleyen amelelerin ta'til-i eşgal haklarını şiddetli kasr ve tahdid ediyor. İkinci halde, ameleleri sendika teşkil etmeğe, yani aralarında cemiyetler vücade getirmelerine manî oluyor. Bu esasları kabul eden Hükümet, acaba, ne maksatla kabul etmiştir? Ve Encümenin bu babda icra ettiği tadilât ne hikmete, ne maksada mebnî vukubulmuştur? Filhakika müessesat-ı nafıanın, şimendüferlerdeki amelenin ta'til-i eşgal etmeleri memleket için gayet muzır bir şeydir. Buna itiraz etmek lâzım gelir. Münâkalât-ı şahsiyye, münâkalat-ı eşya ve emtia umumen sektedar olacaktır diye amelenin hukukunu büsbütün ihlâl eylemek de elbette caiz değildir. Bu evvela nazar-ı dikkate alınacak bir haldir.

Saniyen, sermayedarının menafii mevduddur. Bizde şimendüfer kumpanyaları alel umum müessesat-ı nakliyye, hepinizce

malum olduğu üzere, kumpanyaların anonim şirketlerine imtiyaz vermektir. Ve bu şirketlerin de Hükümet nezdinde vukubulan mutalebatı şüphe yok ki, amelenin menafiinden ziyade, kendi haklarını, menfaatlerini vikaye etmek hakkına mübtenidir. Bundan dolayı da tahattî ve muaheze edilemezler. Çünkü amele mütemadiyen ta'til-i eşgal edecek olursa, amele mütemadiyen kumpanya nezdinde mutalebat-ı muşirranede bulunup da, bunların is'af edilmediğinden dolayı terk-i â'mâl eyleyecek olurlarsa, memleketin hayat-ı umumiyyesi mutazarrır olduğu gibi, kumpanyaların hayat-ı hususiyyesi, hayat-ı maliyyesi de mutazarrır olur. İşlemeyen kumpanyaların sene nihayetinde hissedarana verecekleri hisse-i temettü şüphesizdir ki, müsavi olmaz.

Bir taraftan, demek oluyor ki, menafi-i umumiyye maksadile amelenin ta'til-i eşgal hakkı men edilmek lâzım ve diğer taraftan kumpanyaların menafi-i hususiyyesi itibarile ta'til-i eşgal hakkı men edilmek lâzım gelir. Fakat bu menfaatlerin yanında, müdafaa edilmesi, nazar-ı dikkate alınması lâzım gelen bir üçüncü menfaat vardır ki, o da amelenin menfaatidir. Amelenin, hususi bir kumpanyada çalışan bir amelenin, yahut hususi bir ticarethanede çalışan bir amelenin ta'til-i eşgali kabul olunur da, umumî bir müessesede çalışan bir

amelenin ta'til-i eşgale malik olmadığı hakkı kabul edilince, ameleden nez ettiğimiz bu hakkına mukabil ameleye bazı menafi temin etmekteyiz lâzım gelir. Eğer ameleye yalnız hakkını nez etmeğe kalkar da menafiini temin etmeyecek olursak, bundan isterse memleketin hayat-ı umumiyyesi istifade etsin, isterse kumpanyalar istifade etsin, bunda biz adaletsizlik icra etmiş oluruz. Bundan dolayı, Hükümet amelenin kumpanyanın nezdinde çalıştıkları müddetçe menfaatlerinin ihlâl edilmeyeceğine dair bazı kuyud-ı ihtiyatiyye ve tedabir-i ihtiyatiyyeye tevessül etmeli idi ki, zannederim kanun bunu o kadar, yani filhakika Hükümet ameleyi büsbütün ta'til-i eşgal hakkından mahrum etmiyor. Amelenin kumpanyadan dolayı bazı şikâyetleri varsa, o şikâyetin nev'âm Hükümet muavene tiyle, Hükümetin müdahalesile hal ve fasl edilmesini talep ve teklif ediyor. Filhakika, bu suretle bir iyi neticeye iktiran etmek ihtimali olduğu gibi, hiç bir netice istihsal etmemek de vardır. Amele mutalebat-ı vakıalarını Hükümete beyan edecekler; ve bunun neticesi olmak üzere, amele tarafından ta'yin edilecek murahhaslarla kumpanya tarafından ta'yin olunacak murahhaslar birleşecekler; mutalebat-ı vakıayı tetkik edecekler. Neticede bir karara iktiran edecekler. Bu karar amelece mecburî-yül icra bir karar olmadığı gibi, kumpanya-

larca da mecburi-yül icra bir karar olmayacaktır. Bu, adeta, teşekkül edecek hey'et, bir ihtiyari hakem mahkemesi gibi olacak. Bir hakem mahkemesi ki, mukarreratın kabul ve adem-i kabulü tarafeynin yedd-i ihtiyarındadır. Yalnız ameleyi bigayetin, nâgihâni olarak ta'til-i eşgal ettirmeyecek. Bu mahkeme, bu vasi-ta bir müddet daha, bir aya kadar müddet zannederim, müzakeratın devamını temin edecektir. Bu müzakeratın devamı neticesinde iyi bir karar ittihazına çalışacaktır. Bendenize kalırsa, amelelerin ve patronların vekillerinin müsavi olarak bulunacakları bu meclislerden hiç bir netice-i haseneye iktiran etmek imkanı yoktur. Yani, er geç ta'til-i eşgal yine vuku bulacaktır. Yalnız müddeti biraz tehhür etmiş olacaktır. O kadar. Hükümetin müdahale-i resmiyyesi de hiç bir faide tevellüd etmeyecektir.

Ameleler er geç ta'til-i eşgal edince ve ta'til hakkı bu suretle kabul olunca, tabii onların ta'til-i eşgali kendi menfaatlerine icra eylemelerini te'min etmek lâzım gelir. Ta'til-i eşgalin bir hak olduğuna şüphe yoktur. Hükümet memurlarından mâadâ herkes ta'til-i eşgal etmek hakkına malik. Ben vücûdumun hakimi olduğum gibi, a'mâl ve sâ'yimin de hakimiyim. Sâ'yimi istersem işgal ederim, istersem satarım, istersem satmam. Satacak adama kimse müdahale etmediği gibi,

satmayacak adama hiç kimse müdahale edemez. Binaenaleyh, bir fabrikada çalışan adamın o fabrikadan, oraya icar etmiş olduğu veyahut satmış olduğu sâ'y-ü ameli badema satmamak, badema icar etmemek maksadından ibarettir. İcar ettiği müddetçe, kimse ona müdahale etmediği gibi, satmayacağı ve icar etmeyeceği müddet için de kimse ona müdahale edemez. Binaenaleyh, ta'til-i eşgal hakkı bir hakk-ı umumidir. Ve bu hakkı Hükümetin herkese vermesi taht-ı mecburiyettir. Bunun neticesinde bir takım seyyiat-ı iktisadiye zuhur etse bile, insanların hakk-ı hürriyetleri her türlü hukukun, her türlü menafinin fekinde addedilmek lâzımdır. Binaenaleyh, bence, ta'til-i eşgal edeceklerdir. Hükümet müessesat-ı umumiyede, emiriyyede bile bunun men'ine tevessül edilemez [edemez] tamamen.

Fakat Hükümetin kabul ettiği bir madde-i kanuniyye vardır ki, o madde-i kanuniyye bu hakkı men etmiyorsa da, gayet işkâl ediyor. Hamdolsun Komisyon bu maddeyi Kanundan çıkarmış. Hükümet diyor ki, müessesat-ı nafıada çalışan ameleler sendika teşkil etmeyeceklerdir. Ne gibi ameleler sendika teşkil etmeyeceklerdir? Her ferdin, Hükümet memurlarından mâadâ her ferdin, dünyanın her tarafında sendika teşkil etmeğe salâhiyeti vardır. Amelenin teşkil ettiği sendi-

kalar ihtilâl sendikaları değildir. İhtilâl muhibleri değildir. Amelelerin teşkil edecekleri sendikalar kendi menafi-i iktisadiyelerini temin etmek ve say-ü amel ile sermaye arasındaki münasebatın bir tarz-ı muntazamda cereyanına çalışmak maksadına mübtenidir. Eğer bu sendikalar vazife-i iktisadiyelerinin haricine çıkacak olurlarsa, o zaman Hükümet Kanun-ı Cezasile veyahut tayin edeceği mücazat ile bunun önünü alabilir. O başka. Kezalik, teşekkül eden sendikalar grev çıkarılan müessesatta çalışmak isteyen amelenin çalışmasına mani olurlarsa, o zaman Hükümet bunları duçar-ı mücazat edebilir. Çünkü çalışan amele çalışmak hakkına malik olduğu gibi, çalışmayan amele çalışmamak hakkına maliktir. Binaenaleyh, bir müessesede bulunan ameleler, hatta sendika teşkil edenler, "biz çalışmıyoruz, siz de çalışmayacaksınız" diye arkadaşlarını sokak başlarında bekleyip, onları tehdit etmek, silah istimâl etmek, vesait-i şedide kullanmak hakkına malik değildir. Hükümet bunları men edebilir. Fakat hiç bir zaman amelenin cemiyet teşkil etmelerine mani olamaz. Ve ben-denizin fikrim de —tabii mevadd-ı mahsusa müzakere edildiği zaman tekrar tetkik olunacaktır— Encümenin nokta-i nazarını kabul etmek cihetindedir.

Hükümetin yapmış olduğu vechile sendikaları men etmek

kabil değildir. Ameleler nerede bulunurlarsa bulunsunlar, gerek müessesat-ı hususiyyede, gerek müessesat-ı umumiyede, onları sendika teşkilinde hür ve muhtar bırakmalıdır. Patronlar, o müessesat-ı nafianın ashab-ı imtiyazı zannetmesinler ki, amelenin sendika teşkil etmeleri kendilerine muhaliftir. Bu memlekette hepimiz biliriz ki, ecnebi sermayeleri memleketimizde gerek teşebbüs-ı nafia, vapur, kanal, liman, rıhtım, şimendüfer, ne yapmak istersek isteyelim, mutlaka sermayeye muhtacız. Bizim sermaye mevcudumuz ise, buna kifayet etmeyeceği, herkesçe malumdur.

Memleketimizde otuz kırk seneden beri ahval-i iktisadiyyeye hiç dikkat ve itina edilmemesi ve kendimizin de bir az tasarruf ve iktisat tabiatında bulunmamış olmağımız, bizde sermayelerin mühim bir surette terakkümüne mani olmuştur. Sermayemiz yok diye, bize gayet mühim tasarrufat, gayet mühim temettuat temin eden işleri yapacak mıyız [yapmayacak mıyız]? Eğer o işleri yapmayacak olursak, ilâni-haye yapmamağa mahkûm mu olacağız? Bundan dolayı ecnebi sermayelerine mecburuz. Ve o sermayeleri memleketimize getirmek için her türlü teşkilâtı, her türlü muaveneti ifa etmeğe müheyyayız. Fakat ne yapacağız? Teshilât ve muavenet hiç bir vakit sunuf-ı muhtelif-i ictimaiyyeden birinin zararını müeddi

olacak surette olmamalıdır ve olamaz.

Bundan dolayı, memleketimizde bulunan müessesat-ı ecnebiye kendi menfaatleri nokta-i nazarından o menfaati iyi düşünmüşlerdir. Benim fikrimce kendi menfaatleri nokta-i nazarından bu memlekette amelenin sendika teşkilini istemeyecek olsa, hakikaten bu sendikalar onların zararına olsa, yine biz sendikaların teşkiline müsaade etmeliyiz. O hukuk tecavüz edemez ledilemez! Esasen, kumpanyaların, ashab-ı imtiyazın bu mütalâaları varid bir mütalâa değildir. Sendikaların teşkili mutlaka kumpanyaların zararını müeddi olmaz. Dağınık bir halde bir fabrikada veyahut bir şimendüferde binlerce amele darmadağınık bir surette bulunacak olurlarsa, her biri diğerinin ne istediğine vakıf olamayacak olursa, her biri kumpanyanın nezdinde başka başka metalibte bulunacak olurlarsa, o kumpanyanın amele ile anlaşması hiç bir zaman kabil olmaz.

Halbuki, amelelerin ekseriyet-i azimesi toplanıp da bir sendika teşkil edecek olurlarsa, o zaman o menafi-i muhtelif bir noktada temerküz ve tecemmu ettirilirse, kumpanyaya karşı metalibat adeta bir düstûr-ı riyazi şeklinde dermiyan edilir. Ve kumpanyanın metalib-i vakıayı tetkik ederek ve amele meselesinden başka, daha ziyade söz anlayanları münakaşa ederek me-

sele bir an evvel netice-pezir olur. Bundan dolayıdır ki, sendikaların teşekkülü dünyanın her tarafında olduğu gibi, kumpanyaların menafiini mühil değildir, menafiine muvafıktır; ve kumpanyalar zannetmesinler ki, gerek Hükümet, gerek Meclis-i Meb'usan amelelerin sendika teşkilini kabul etmekle ecnebi sermayedara-na karşı tecavüz ve taarruzda bulunur. Hayır, bizim maksadımız kat'iyyen ecnebi sermayedarının muamelatını işkâl etmek değildir. Onlara her türlü muaveneti ifa etmektir. Fakat, bununla beraber, ihlal edilmemesi lâzım gelen hukuku da muhafaza eylemek fikrindeyiz. Bunun içindir ki, 'sendikaların teşekkülü serbesttir' esasını kabul ediyoruz ve bundan dolayıdır ki, bendeniz de Encümenin fikrine tamamilen iştirak ediyorum.

Filhakika, sendikalar men edilecek olursa, kumpanyalar için bundan bir menfaat tevellüd edebilir. Fakat, bu menfaat gayri meşrû bir menfaattir. Amelenin bir arada toplanıp müdavele-i efkâr yapmasında fark vardır. Amele dağınık bir surette bulunacak olursa, ta'til-i eşgali kolay kolay çıkaramazlar. Ben size müracaat ederim, siz fikrimi reddedersiniz. Ötekine müracaat ederim; birçok müşkilâta, birçok mevane uğrarım. Fakat grev yapmam. Fakat sendikaya dahil olursa, sendikanın ta'til-i eşgale karar vermeye elbette zor değildir.

Bu nokta-i nazardandır ki, kumpanyalar sendika teşkilini arzu etmezler. Fakat sendikaların verecekleri karar ya makrun-ı adalettir, ya makrun-ı adalet değildir. Sendikaların vereceği karar makrun-ı adalet ise, yani amele tarafından vukubulacak metalibat, gerekse günde 13, 12 saat çalıştırılmaları gibi müşkil, mücbir ahvalden dolayı olsun, gerek sa'ylerine, zahmetlerine mukabil gayet dün bir ücret verilmesinden mütevellid bulunsun, bu takdirde, metalibat-ı vakıa tamamile hakka, adalete makrun metalibattır. Hak ve adalete makrun olan metalibatın kabulü lâzım gelir. Kumpanya evvelâ tetkik eder, müzakere eder ve neticede mutlaka kabul eder.

Halbuki, sendika olmamış olsa idi, amele bu metalibat-ı vakıalarını esmâ' ettirmek salâhiyetinden mahrum olacaklardı ve ezileceklerdi. Aksi takdirde, metalibat-ı vakıa gayr-i meşru ve gayr-i ma'kûl ise, o zaman kumpanya bittabi reddedecektir. Kumpanya amelenin metalibini reddedince, amele ta'til-i eşgal eyleyecektir. Fakat ta'til-i eşgal, zannetmeyiniz ki, amele için söylenmesi kadar, yapılması da kolay bir şey olsun. Söylemek pek kolaydır. Fakat, fi'lîyata geçince, amele, yevm-i cedid, rızk-ı cedid suretinde yaşayan ameleler bir defa gündelikten mahrum oluncâ, nekadar elim bir hal içinde bulunacaktır? Ve kendileri ve

aileleri nasıl sefil ve perişân olacaktır? Binaenaleyh, amele bir iki gün çalışmaksızın, ücretinin mukabilini almaksızın, yaşamaya mecbur olan amelelerin bil-mecburiyye akranlarının, patronlarının yanlarına giderek, onların muavenetini talep edecektir. Bundan dolayıdır ki, ameleler grev çıkarmazdan evvel düşünmeğe mecburdurlar. Ameleyi düşündürecek şey, emin olunuz, sendika olursa, bu sendikalar yalnız ameleleri grev zamanında müdafaa etmek, yahut ameleleri grev yapmaktan men etmeğe çalışırlar.

Sendikalar amelelerin terbiye-i ahlâkiyyelerine, terbiye-i dimağiyyelerine de çalışırlar. Onları okuturlar. Onlara grevin mezhahirini gösterirler. Ona vakitli vakitsiz ta'til-i eşgal etmekten zühur edecek fenalıkları ifham ederler. Ve bu suretle kendilerini doğru bir tarik takip etmeğe sevk ederler. Bundan dolayı, sendikaların teşekkül etmesi, memleketimizde henüz bir ehemmiyet-i mahsusa iktisap etmemiş olan amelenin hayatını, yani maddiyattan yukarıya çıkmamış olan amelenin, biraz yükseltmeğe medar olacak ki, bu büyük bir menfaattir. Sonra, o amelenin menafi-i maddiyyesi suret-i mütemadiyyede muhafaza edilecek. Bir kişinin kuvveti bin kişinin kuvvetine müsavi değildir. İttihattan daima büyük bir kuvvet husule gelir. Elverir ki, kuvvet

meşrû bir surette istimâl edilmiş olsun.

İşte, bendeniz gerek sendikaların kabul edilmesini ve gerek Encümenice icra edilmiş sair ta'dilatın kabul olunmasını teklif ediyorum. Ve buna zamîmeten, Hükümetin bir taraftan umumî ta'til-i eşgal hakkında, diğer taraftan sendikalar hakkında ayrıca bir nizamname[yil] seri'an tertib ve tanzim edilmesini leylemesini teklif ediyorum. Grevler hakkında umumî bir nizamname kabul edilmeyecek olursa, memleketimizin hayat-i iktisadiye ve ictimaiyyesi hiç bir zaman taht-ı intizama giremez. (Alkışlar)

DALÇEF EFENDİ (SELANİK)

— Ma'lûm-ı âlileri olduğu üzere, bir kanunda memleketin, ahalinin ihtiyacatı, mizacı ve ahvali nazar-ı dikkate alınmalıdır. Bendeniz, bu Kanunun memleketin ahval-i hususiyesine, ihtiyacatına muvafık olmadığını görüyorum. Binaenaleyh aleyhindeyim. Esbab-ı mucibesi de şunlardır: Müessesat-ı umûmiyye, malûm-ı âlileri olduğu vechile, bir takım imtiyazat ile teşekkül eden ecnebi kumpanyaları elindedir. Müstahdemin ve amele ise tebaa-i Osmaniyyedir. Bunun malûm olduğu vechile, kumpanyalar Uhud-i Atikadan müstefid ve kumpanyaya müteallik umur henüz Hükümetçe bir nizam altına alınmamış. Kabil-i inkâr değildir ki, gerek şimendüferler ve gerek

bir çok müessesat ve bir çok yolsuzluklarda buldukları halde, bunların önü şimdiye kadar alınmamış ve alınması için de henüz ciddi bir takım teşebbüsat vaki olmamıştır. Yine malûm olduğu vechile, müstahdemin ve amele gürûhu Hükümet-i Meşrutanın en mühim ve en faal taraftarıdır. Biz en evvel Hükümet-i Meşrutanın en mühim usulü [unsuru] bulunan müstahdemin ve amelenin hukukunu muhafaza ve temin edecek bir kanun yapmayı düşüneceğimiz yerde, bunun hakk-ı müdafaasını taklil eden bir takım nizamata tanzimi ile iştigal ediyoruz. Müstahdeminin, amele gürûhunun, unsurunun hukukunu taht-ı muhafazaya alınmak lâzım geldiği ve en evvelce bunu düşünmek lâzım geleceği mesmûm ve nazar-ı dikkate alınmadığı halde ve en evvel düşünülmediği halde, memleket için menfaat yerine, mazarrat getireceği malûmdur. Malûm-ı âlileri olduğu vechile, müstahdemin [ve] ameleleri kumpanyalar istedikleri gibi kullanmaktadırlar ki, hadden ziyade eşgal ettirmektedir. Bu da satvetimizde hizmet etmemektedir. Bir memleketin satveti, şevketi tabii en evvel nüfusun kesretile olur ki, müstahdemin ve amele bu suretle şimdiye kadar olduğu gibi, iştigal ettirilecek olursa, bu nüfusun takliline sebebiyet verir. Bundan da memleket mutazarrır olur. Binaenaleyh, bu meseleyi kabul edecek olursak, müstahdemin ve amele gürûhunun huku-

kunu muhafaza etmek menafi-i memleket ve vatan icabatında [n] bulunduğu tasdik olacak olursak. Şimdi diğer taraftan da bu kanunun müstahdemin ve amelenin ecnebi kumpanyalara karşı olan hukukunu muhafaza edecek suret-i iştigallerini ta'yin edecek bir kanun yapılmadıkça ve bu kumpanyalar intizam ve nizam dairesine alınmadıkça, böyle bir kanunun işgalile nâ-bi-mevsimdir.

Bu nokta-i nazardan, bendenin bu noktanın aleyhinde bulunuyorum. Yani, şimdi Meclis bu Kanunun tanziminden sarf-ı nazar etmesin [etsin] ve Hükümetçe öyle arz eylediğim vechile, bir amele ve müstahdeminin hukukunu muhafaza ve suret-i istihdamlarını tayin edecek umumi bir kanun, gerek müessesât-ı husûsiyyede ve gerek müessesât-ı umûmiyyede müstahdeminin ve amelenin ta'til-i eşgallerine dair yeni umumi bir nizamnamenin, kanun lâyhâsının kaleme alınması [nın] Meclisçe Hükümete teklif edilmesini talep ediyorum.

ARTAS EFENDİ (SELANİK)
— Bu kanunun müzakeresinden evvel müessesatın amelelerine olarak mümkün mertebe takip ettiğimizi bahsederlerdi. Halbuki kumpanyaların imtiyazatı malûm ve muayyendir ki, onlar kurtulamaz. Ancak bundan sonra teşkil edilecek kumpanyalar müsaid-i muamele olabilir. Bu Kanunda ise amelenin veyahut müstahdeminin hürriyeti men ve mahv edile-

mez. Bunların da ta'til-i eşgale hakları vardır. Fakat müteaddi, ansızın ve birlikte olarak icra edilmemesi esbabı düşünülmüştür. Yine hürriyetleri bakidir.

İSMAİL PAŞA (TOKAT) — Hey'ete menfaat-i umumiyye namına arz edeceğim cihet, Cavid beyefendinin mufassalen beyan ettiği mevadd-ı kanuniyyenin kabulünü teklif ettiği cihetlerden birkaçına cevap vereceğim. Ve cevap vermekliğim hakkındaki noktanın en birincisi, Hükümet milletvekillerine karşı memleketin lüzumu la'bid olan şeyi teklif etti. Bugün teklif eder, gelecek ictimada onun daha tafsilini tekmil eder. Gelecek ictimada onun lağvile şurûtu ibka eder. Niçin? Hükümet, kuvve-i icraiyye ve ahalinin müşavir ve mizacının hekimidir. Hekim dârûya karşı reçetesiz kalır, hastanın gayriye ilaç vermez. Hastaya verir. Bugün Hükümet bir amele hakkında bir nizamname göndermiş. O amele hakkında yaptığı nizamnamenin en nihayetinde de Adliye Nazırı, Zabtiye Nazırı bunun hüsn-i muhafaza ve bu kanunu icraya müteahhid ve mükelleftir demiş. Onlarla beraber, o hakk-ı idareyi üzerine alan bu nezaretler, biz bu kanunun ahkâmını mevki-i icraya bitamamiha koruz dediler. Cavid beyefendi biraderimiz sendikaların daima millete nef ve faidesini hey'et-i ictimaiyyeye rekabetinden dolayı beyan-ı mütalâa ediyor. Aksi kazıyyeyi ala-

lım. Sendikalar, aksi kazıyye hakkında ameleye bir fikir verecek olursa, mutlak bundan altı ay evvel olduğu gibi, şimendüferler işlememiş, asker gidecek iken gitmemiş, tüccar malını sevk edememiş. Ben bu rey'in hilâfındayım. Bir. İkincisi memleketimizin terakkiyatını en evvel Avrupalıların sermayesine muhtaç olduğumuzu beyan ediyor. Gerek anonim, gerek kollektif şirketler ile bilcümle açılacak şirketler, memleketin kumpanyaları, memalik-i mahrusede sahib-i sermaye olan ve akçasını ve emtiasını istimal edemeyen tüccarlar en evvel müesses olmadıkça, hiç bir ecnebinin saye-i cem'iyet-i milliyyede gelip de bu memlekette para kazanması taraftarı değilim. Ne yapmalıyız? Biz evvelâ kendi akçamızı memleketimize sarfetmeliyiz. Yetişmezse, ecnebilere şerik tedarik etmeliyiz. İki. (Gürültü) Eğer makbûl olmuyorsa, bu kadarla iktifa edelim. Bir Meclis gülerse, söz söylenir mi?

ZÖHRAB EFENDİ — Cavid beyin hakıma'ne ve vakıfa'ne teşrihinden sonra, bize söyleyecek söz yalnız müfredata taalluk edebilir. Evvelâ, sendikanın men'i hakkında Hükümetin teklifini reddetmiş olduğundan dolayı Encümeni tebrik ederim. Fakat, bu esası takib eden sair maddelerde bu düstûru ihlal edecek bazı kaideler koymuştur. Bunun hakkında nazar-ı dikkatinizi celbetmek

mecburiyyetindeyim. Evvelâ, imtiyaz suretiyle deruhte edilen hidemat-ı umumiyyede bu ahkâmın cereyan etmesi, yahut Cavid bey'in dediği gibi, bil-cümle menafi-i âmmeye taalluk eden yahut iktisad-ı hususiyyeye müteallik olan ahvalde ta'til-i eşgale dair ahkâm vaz'ı caiz olabilir. Fakat elde mevcut olan Kanun yalnız menafi-i umumiyyeye müteallik kaldıkça, o menafi-i umumiyyeyi lâıykile ta'yin etmek lâzım gelir. Burada bir iki misal serdile o menafi-i umumiyyeyi ta'yin etmek kâfi değildir. Alel-husus yanında yalnız Hükümetin imtiyazından bahsolunuyor. Ruhsattan da bahsolunuyor. Bendeniz, öyle zannediyorum ki, bir takım hususi hizmetler, bir takım hususi sanayi vardır ki, bunlar için ekseriya Devletten ruhsat alınır. Eğer bu ruhsat alınmıyor kelimesi böyle şumullü surette kabul olunursa Cavid bey'in bu yurduğu gibi, adetâ bil cümle tüccarlar ve sanayi onun miyânına dahil olur. Halbuki, Hükümetin ve Encümenin maksadı bu değildir. İkincisi, efendim, bence mühim gördüğüm bir cihet sekizinci maddede ta'til-i eşgal için teşvikat icrasının bir mücazatla te'dib olunması ahkâmıdır. (Madde olmaz, hey'et-i umumiyye üzerine bahsedin) Ahkâm-ı umumiyye itibarile söylüyorum. Ta'til-i eşgalin bir hak olduğunu teslim ediyoruz. Şu halde ta'til-i eşgale sevk etmek, teşvik etmekten dolayı bir cürüm ola-

çak. Kavaid-i cezaiyyedendir ki, bir teşvik hadd-i zatında bir nevi muavenet teşkil ettiğinden dolayı cürüm hakkında lâhik olursa kendisi dahi müstelzim-i te'dib olur. Fakat, teşvikatın ma'tûf-ı aleyhi olan şey meşrû oldukça o teşvik hiç bir vakit müstelzim-i mücazat olamaz. Zaten sendika dediğimizden maksad nedir? Sendika ne demektir? Sendika sermayeye karşı mesaiyi tevhid etmek demektir. Sermaye nukudun tevhididir; sendika da a'mâlin tevhididir. Zaten, biz eğer her şeyde iltizam ettiğimiz vechile, bu hususta da adaleti iltizam edersek, tevazün yalnız müsavattla olur. Yani her iki tarafın kendi bilcümle faaliyetlerini tevhid etmekte muhtar olmalarile hasıl olabilir. Bu kaideye mübtenidir ki, gerek Encümenimiz ve gerek bu gibi mesail ile iştigâl edenler sendikanın, yani tevhid-i a'mâlin tevhid-i nüfûza [nukuda] karşı tecvizi[ni] müttetik-ün aleyh olmak üzere teslim ediyorlar. Böyle olunca sendika teşekkül ettikten sonra sendikanın vazifesi nedir? O a'mâlin hüsn-i surette müessir olmasını tecviz edecek tedâbirin itihazi. Eğer günün birinde görülürse ki, mugayir-i hak ve adl olarak bir amelenin ücreti kendi değerinden noksan, fahiş bir noksanla tediye olunursa, buna karşı tevhid-i mesai eden hey'et, yani amele, yani sendika, tabii, bundan dolayı o ücretin hadd-i lâyık iblâgını talep edecek. Bu talebi müsavi [mesâl] olmadığı

halde, elbette reddetmek için, elbette grev etmek için tahrikat icra edecektir. Bu tahrikat hakk-ı meşruun istimalidir. Bundan dolayı neden müstelzim-i mücazat olsun? Ha, eğer ki teşvikat aherin hukukuna tecavüz edecek surette cebr ve şiddet gibi şekle ifrağ ederse o vakit müstelzim-i ceza olmasını kabul ederim. Fakat teşvikat ne demektir, efendim? Ben bu heyet-i muhteremeye söz söylediğim vakit teşvikat ederim. Benim fikrime sizi iştirak ettirmek için sırf gayret ediyorum. Bu teşviktir işte. Binaenaleyh, adam hakka makrun bildiği ve esasen de haktan ibaret olan bir hususta icra-yı teşvikatı hiç bir vakit hiç bir cürüm teşkil edecek değildir.

Bir de kavaid-i hukukiyyenin esasına muhalif bir takım şeyler görüyorum. Tarafeynden müteşekkil vekillerle ve bir de Hükümet tarafından mansub bir şahs-ı salisin inzimam-ı mesaisile bir itilâf hasıl oluyor. Bu itilâf bir mukavelenamedir. Meselâ, ücretlerin miktarı, şu kadar olacak, bunların çalışmak saati şu kadar saat olacak. Bunu ta'yin eden bir takım müfredat-ı umur. Şimdi ehad-ı tarafeyn bunu icra etmezse ne lâzım gelir? Demek itilâf icra edilmiyor. Ben bunda her iki tarafa tahmil edilen külfetleri hiç bir kaide-i hukukiyyeye, kaide-i mantıkaya muvafık göremiyorum. Bir taraftan, bakınız, bu adem-i icrada ne terettüb ediyor kumpanyalara? Gayet ağır ce-

za-yı nakdiler. Vakıa Encümen Hükümetin öyle mutlak olan düsturlarını, miktar itibarile, onların sermayesinin ehemmiyeti nil muhtelif şekillerde muhtelif derecat üzere kabul etmiş. Fakat esasen ceza-yı nakdi terettüb etmesini hiç bir surette fikrim kabul etmiyor. Ehad-ı akıdeyn imza etmiş oldukları bir mukavelenameyi icra etmezlerse, bunda terettüb eden ahkâm nedir? Ahval-i umumiyye itibarile o ahkâmı icrâya cebirdir. Fakat icra etmediğinden dolayı, günde elli lira, seksen lira, ikiyüz lira hiç bir akitte, hiç bir ukudun adem-i icrasında cereyan etmez. Bu itilâf dahi bir akd-i hukuki olduğu cihetle, bunda dahi böyle bir ahkâmı kabul etmek hiç bir nazariyye-i hukukiyye bunu tecviz etmez. Hiç bir nazariyye-i cezaiyye de kezalik. Ondan sonra, efendim, alehtlak o itilâfın adem-i icrasına atfedilmiyor. Bu ceza-yı nakdi, yani, hüsniniyetle icra edilmese, ben bunu hiç anlamıyorum, mevadd-ı hukukiyyede böylele musarrah olan mevadda taallük eden hususatta, mesela sekiz saat-çalışacak, yahut bunun yevmiyesi şu kadar kuruş verilecektir gibi böyle muayyen, mahsus olan hususatta hüsniniyetle icra ve süiniyetle icrayı bendeniz kendi nefsim aیت olmak üzere, hiç bir vakit tefrik etmek iktidarına malik olmadığım gibi, bunun ne düstûra binaen takdir olunabileceğini anlamıyorum. Ve şayan-ı dikkattır ki, bu hüsnini-

yet ile suiniyet kaydına tevfikandır ki, günde 50, 100, 300 lira ceza-yı nakdiler cereyan ediyor. Ondan maada, bunda hakk-ı kazanın, ceza-yı nakdiler tertibinin idareye verilmesini anlamıyorum. Çünkü bir itilâf akdolunduktan sonra, tarafeyn beyninde bir mukavelename tanzim olunduktan sonra, artık bunun icra ve adem-i icrasında terettüb eden ahkâm mehakime aیت olmalıdır. Bunlar hukuk-ı şahsiyyededir. Kumpanya yahut sahib-i imtiyâz bir şahs-ı ma'nevidir. Bunun karşısında da amele hey'eti var ki, onlar da eşhastır. Bunlar beynindeki münasebat-ı hukukiyye âdliyyededir. Akdolunan itilâfın adem-i icrasından terettüb eden ahkâmı mehakim-i umumiyyeden alıp idareye vermek hiç bir kaide-i hukukiyye ile mütenasib değildir. İşte, bu maddenin yani itilâfın adem-i icrasına aیت olan hususattın kumpanyaya dair olan cihetinde isabet olmadığı gibi, amele taallük eden cihetinde dahi isabet yoktur. Zira altında amele icra etmediği halde hapsedilir diyor. Neden dolayı? Hangi hukuka binaendir, bu, efendim? İşbu kanun dairesinde hapsedilir diyor. İtilâf nedir? Bir mukavelename. Meselâ filanın yanında günde sekiz kuruşa işlemek üzere bir hizmeti günün birinde velev kabl-tilâf yapmak istemez ise, neden dolayı hapse mahkûm olacak? İşte bu "ta'til-i eşgal, bir hak tır" diye kabul ettiğimiz bir düstûra tamamile muhaliftir. Kum-

panyalara tertip ettiğimiz mücazat hiç bir nazariyye-i hukukiyye ve cezâiyye ile münasip değildir. Ameleye tahmil ettiğimiz hakka müstenid olmadığı gibi, esasen "ta'til-i eşgal bir salâhiyettir, bir haktır" diye teslim ettiğimiz hakikate muhaliftir. Bendeniz bu hey'et-i umumiyyesi itibarile Ta'til-i Eşgal Kanunu Lâyhâsı hakkındaki ma'ruzâtım bundan ibarettir.

MECDİ EFENDİ — Bendeniz müessesat-ı hususiyyeye karşı vukubulan grevlere ait söz söyleyeceğim. Buna dair evvelâ Arif İsmet bey biraderimiz bir sual irad etti. Encümen tarafından cevap verildi. Sonra, Cavid bey biraderimiz tarafından pek vakıfane surette irad buyrulan mütalâada da Arif İsmet bey'in fikrine iştirâk...

Encümen bunu üzerinden atmak istiyor. Hafif bir surette müessesat-ı hususiyyeye karşı vukubulacak grevler hakkında bir tedbir-i kanunî hakikaten memleketimizce lâzım ise, bu Hükümet tarafından bu babda bir teklif... Eğer bu noksan ise, Encümen tarafından ikmâl edilebilirdi. Buna Meclisimizden bir misâl getirebilirim. Serseri Nizamnamesi Encümene havale edildi. Hükümet tarafından gönderilen kanun lâyhâsı ile sonra ta'dil edilen kanun arasında eskisinin mahiyet-i asliyyesini kaybedecek derecede tadilat icra edilmiştir.

Bunu Encümen bir madde-i munzama ile ikmâl edebilirdi.

BİR ÜYE — Teklif edilmeliydi.

MECDİ EFENDİ — Bu teklife hacet yoktu. Evvela bunu Encümen düşünür, bir madde-i munzama ile ikmâl edebilirdi. Zannedirim uzun uzadıya münakaşaya şayan bir şey değildir. Bunu Encümen ikmal edebilir. Bir madde-i munzama ile.

REİS — Teklif edilirse, yine yapılır.

MECDİ EFENDİ — Yalnız umumi sendikalar hakkında ayrıca bir teklif olabilir. Fakat bu müessesat-ı hususiyyeye karşı vukubulacak grevler hakkında bir madde-i munzama ile bunu ikmal etmelidir. Bunu teklif ediyorum.

CAVİD BEY — Meselenin mahiyetine mebnî, yalnız Mecdi efendi biraderimizin dediği gibi, bir madde ile iktifa edilemez. Onun da bir mufassal kanun şeklinde olması lâzım gelir. O kanunun vüruduna intizaren, bunu tehir etmek de caiz değildir. Herhalde bunun müzakeresinde devam edelim.

MECDİ EFENDİ — Arkadan telâfi edilsin.

CAVİD BEY — Bendenizce bir madde kifayet etmez.

MECDİ EFENDİ — Müessesat-ı hususiyyeye dair olan grevleri, buna karşı yapılacak me-

vaddi Encümen ikmâl etsin. Zat-ı âlinizin buyurduğu, o, Hükümet tarafından gelir. Sonra ikmâl olunur.

CAVİD BEY — Beriki cihetin buna taalluku var, efendim. O cihete gelecek olursa, Meclis-i Meb'usanın ta'tiline kadar mesele bitemez.

MECDİ EFENDİ — Hususî grevler o kadar mühim değildir. Umumî grevleri ikmâl eden bir Encümen hususî grevleri üç madde ile ikmâl eder. İ'zam etmeyelim.

CAVİD BEY — Doğru, Mecdi efendi, amma, bu onüç maddeyi yapmak için Hükümet onüç buçuk ay uğraştı. Bu Komisyona geldi. Bu Komisyon da bir kaç ay uğraştı. Yine yeniden başlanırsa, o kadar zaman sarfedilir.

ARTAS EFENDİ — Mecdi efendinin buyurduğu mes'ele yalnız bir madde ile olur mesailden değildir. Bilcümle umur-ı ticariyyeye ait bir haldir ki, aynı suretle bunu Ticaret Nezareti düşünecek. Ve bu Kanunun tehir-i tasdikisi, mühim bir mes'ele tevlid eder. İşte elyevm mer'iyül icradır. Başka kanunlara benzemez. Meclisimizin müctemî olmadığı bir sırada Hükümet-i icraiyyece tanzim olunmuş, binaenaleyh vukubulan tadilatın, Meclis-i Âlimizden teklif olunacak tadilatın bir an evvel tasdikisi iktiza eder. Çünkü tehhürü çok muzırdır.

HALİL BEY — Efendim. Bu

Nizamnamenin bittabi cihet-i iktisadiyyesi var. Cihet-i iktisadiyyesi hakkında Cavid bey biraderimizin mütalâatına tamamile iştirak ederim. Yalnız cihet-i hukukiyye de burada şahs-ı ma'neviler hakkında olan nazariyye[ye] muhalif olarak karşılık mevcuttur. Gördüm. Bendeniz de onu izah etmek isterim. Ve bu esas, bu nazariyye gerek o müessesat için gayet mühimdir. Şahs-ı ma'neviler, tarife hacet yok, bittabi, eşhasın haiz olduğu[nu] iktisab etmek üzere, bazı müessesata bahşedilen bir hakdır. Bu şahsiyyet-i ma'neviyye bir defa daha müessesat-ı umumiyeye, hidemat-ı umumiyeye yani şubat-ı Devlete müteferri olan bazı müessesata, bu şahsiyyet-i maneviyye bahşedilir. Devletin teşkilat-ı idaresinde ifa edilen hidemata umumiyetle umuma mahsus hidemat derler. Bu hidemata mahsus olarak verilen şahsiyyete de müessesat-ı umumiyeye derler. Ve bu şahsiyyete de şahs-ı manevi-i umumî namında bir tabir verirler. Ve bu müessesat-ı umumiyenin haiz olduğu şahsiyyete müessesat-ı umumiyeye merbut olan Hazine-i Devletin parasile iştirak eden bazı müessesat girer. Onlar da hastaneler gibi, dâr-ül acezeler gibi filan. Diğer bir takım müessesat vardır ki, onlar menafi-i umumiyeye iştiraki hasebile şahsiyyet-i ma'neviyye kendilerine Hükümet tarafından bahşedilir. Öbür türlü olan müessesat-ı umumiyeye ile yani hidemat-ı

umumiyye ifa eden Devletin müessesat-ı resmîyesi ile bu suretle menafi-i umumiyyeye müessesat denir. Öbürüne de müessesat-ı umumiyye tabir edilir. Burada kanuna yukarıda imtiyazatla verilen bir takım şirketler denildiği gibi, Encümen de bu sair müessesata teşmil ederek müessesat-ı umumiyye miyanına kaydetmiş. Nitekim, Hükümet şu madde ile 8 inci maddesi ve aşağıya taallük eden şeylere sırf hizmet-i umumi, hidemat-ı umumiyye tabir ederek bunu karıştırmış ve bunu karıştırdığının neticesi olmak üzere, Zöhrab efendi birâderimizin iliştiği bir nokta var ki, o da ta'til bir hakk-ı tabii olmak üzere kabul edildiği halde, bunu teşvik edenlere niçin ceza veriliyor, diyor. Şimdi, bir de müstahdemîn tabiri de var. Bendeniz zannediyorum ki, bu 8 inci maddede Hükümetin sendikayı men etmesi sırf hidemat-ı umumiyyeye müteallik, müessesat-ı umumiyyeye müteallik vukubulacak sendikaları, ta'til-i eşgalleri men etmektir. Onun için de burada sendikaları men etmek, ağır bir ceza vermektен maksat Hükümetin hidemat-ı umumiyyeyi ifa edenlere ait olarak iki nazariyyeyi karıştırdığı içindir. Binaenaleyh bu hususta ve saniyen aşağıda hidemat-ı umumiyyenin temin-i istikrarı için hin-i hacette kuvve-i umumiyye istimal olunacaktır. Bir de umuma ait bir hizmetin ta'tilinde şöyle olacak, böyle olacak deniyor, efendim. Bu iki

şahsiyet ikisi de karıştırılıyor. Onun için bendeniz menâfi-i umumiyyeye müteallik olan şeylerde ta'til-i eşgali tamamen kabul etmekle beraber, sendika teşkilinde tabiidir ki, o hakkın neticesi olmak üzere, işi ta'til edebilir ve bu hak tabiidir. Ve işe dair tedkikatı ifa etmek o işin hüsn-i ifası için teşkilat irae etmek üzere amelenin bir tarafa gelip de bir sendika teşkil etmesi bittabi bunun netice-i tabiisidir. Binaenaleyh Hükümetin bu maddede sendikayı men edişi hizmet-i umumiyyeye alındığına nazaran, bu müessesat-ı resmîyeye bazı cihetten merbut olan müessesata teşmil ediyor gibi geliyor. Bendeniz, bunda Encümenin nazar-ı dikkatini celb ederim. Bittabi müstahdemine ait olan, yani sırf hizmet-i umumiyyeye müteallik tabir ile kaldığı surette bu o vakit Devletin teşkilât-ı resmîyesine ait olan cihete de aittir. Çünkü hizmet-i umumiyyede teşkilât-ı resmîyye-i Devletin ifa edeceği hizmet de dahıldır. Onun için hidemat-ı umumiyye müstahdemine ait olan şeyde külliyyen men zaten her tarafta mevcuttur. Ve ağır cezalar ta'yin edilmesi de onun içindir. Teşvikatta, tahrikatta ağır cezalar ta'yin edilmesi de onun içindir. Bu cihetten Encümenin nazar-ı dikkatini celb ederim. Onun için, ayrıca, bir madde ilavesini ve şu tabiratin da beyan ettiğim nazariyat dairesinde icra-yı tetkiki de muvafık olur, zannederim.

REİS — Cevap verecek misiniz?

ARTAS EFENDİ — Doğrudan doğruya Hükümet-i Seniyyeye ait olan ceraime ait değildir. Yalnız ba-ruhsat ba-ımtiyaz teşekkül eden müessesata aittir. Devlete ait şeyler değildir.

HALİL BEY — Efendim, hizmet-i umumiyye tabiri teşkilat-ı idare-i Devletin ifa edeceği ve teşkilat-ı idare-i Devlete merbut olarak teşekkül edecek bazı şahsiyyet-i ma'nevîyelerin vaziyetini de tayin ederiz. Onun için, hizmet-i umumiyye tabiri söylenirse, herhalde bendenizin demin arzettiğim tefrik ifa edilmez. Bu cihetten nazar-ı dikati celb ederim. O suretle tashih etsinler.

ARTAS EFENDİ — Onuncu maddenin zemin-i müzakeresinde tashih olunabilir. Müzakere-i umumiyyeye gelemiz.

MAMOPULO EFENDİ — Bendenizin, bu Kanunun lüzumunu tasdik ile beraber, refik-i muhteremimiz Mecdî efendi tarafından beyan buyurulduğu vechile, bu Kanunun müessesat-ı hususiyyeye teşmili için dahi bazı mevaddın ilavesi zımında tekrar Encümene iadesini teklif edeceğim. Vakiya, cevaben, Hükümet canibinden gelen Kanun Lâyihasında bu babda sarahat bulunmadığı cihetle, Encümen daha ilerisine varamaz. Fakat, Mecdî efendinin izah buyurdukları vechile, bu bir mani-i hakiki teşkil etmez. Çünkü, niçin iki kanun tanzim edil-

sin? Birisi müessesat-ı umumiyye hakkında olmuş olacak, biri de müessesat-ı hususiyye hakkında olacak, Hükümetten gelen Kanun Lâyihası. Bunun ikiye tefriki manasızdır, zannederim. Bu ikisinin ittihadı elzemdir. Bu Kanun çıkmalı. Hususile, bu Kanun bâlâsında Ta'til-i Eşgal Kanunu diyor. Binaenaleyh, teferuatın dahi, tabii müessesat-ı hususiyye hakkında bazı mevad pekâlâ ilave edilebilir. Binaenaleyh, işte arzettiğim vechile, müessesat-ı hususiyyeye teşmili için bazı mevaddın ilâvesi zımında Encümene iadesini teklif ediyorum. Bu babda da bir teklif veriyorum.

HÂFİZ İBRAHİM EFENDİ — Cavid bey biraderimiz, Zöhrab efendi vesaire bu Kanunun adem-i lüzumundan bahsettiler. Bu Kanun burada noksan yapılmıştır. Ve Avrupa'da bir çok sermayedarın şöyle yapıyor. Ameleler böyle yapıyor. İşte kavanine tatbikan, amelenin hukukunu muhafaza edelim demişti. Bana kalırsa, Avrupa ile Asya, yani Şark ile Garp beyninde pek çok fark var. Avrupalılar bizden ileridirler. Köylerde mektepler, kasabalarında mektepler açmışlar. Böyle gazetelerde görüyoruz ki, yüzde doksan beş okuryazar takımı; yüzde beş tane Avrupa'da cahil yok. Avrupa'nın gerek köyleri ve gerek kasabaları, herbirisi memleketin menfaatini, mazarratını tama-

men takdir etmişler. Bunlarda bir tevhid-i sermaye var. Bir de tevhid-i â'mâl var. Meselâ : Avrupa'da beş franga varıncaya kadar paraları varsa, bankalara yatırmışlar. O bankalar vasıtasile pek büyük işlere tevessül ediyorlar. Bunların karşısında aç bilaç kalan köylüler, ameleler, onlar da birleşiyorlar. Onların da içinde öyle muktedir, öyle alim, kâmil adamlar vardır ki, en meşhur adamlardan daha muktedirdir kendileri. Bunlar da sonra sendika yapıyorlar; yani tevhid-i â'mâl ediyorlar; toplanıyorlar. Ameleye "ey biçare ahali, ne duruyorsunuz, o adam bütün gün localarda, balolarda istediği gibi gezip dolaşiyor. Siz kan ter içinde kalıyorsunuz. Fakat siz, bugün onbin kişi aç duramayacaksınız. Günde beş para verirsiniz, herbirinize bir sene sonra hiç olmazsa beş günlük, on günlük bir para tedarik ederiz. Sonra biz ta'til ettiğimiz gibi, o fabrikacı kapar fabrikasını kalır, kapar fabrikatör, mecbur olur bize yevmiye 20, 30 kuruş vermeğe." Bunlar böyle bir takım grevler yapıyorlar. Fakat böyle bir takım şeyler yapıyorlar. Fakat bizde [bir del onların o inzibat-ı memleketi, polisleri, jandarmaları, askerleri, tensikati gayet mükemmeldir. Orada meşrutiyet-i hürriyet o kadar ilerlemiştir ki, bir adam evden çıkar çıkmaz, istediği gibi yolda gidemez. Londra'da mutlaka Hükümetin tayin ettiği caddeden geçecektir. Eğer piyade ise, piyade-

nin gittiği yerden gidecek. Arabaların gittiği yerden giderse, ceza-yı nakdi verir. Eğer, o kadar Hükümet ilerlemiş, Avrupa'daki belediye reisi Londra'da bir beyanname yapıyor. "Sokakta tükürmek yasaktır. Hokkalar var" diyor. Herif hokkaya gelinceye kadar ağzında tükürüğü yutuyor [utuyor]. Şimdi, bizim Cavid beyefendi vesaire Avrupa'nın amelelerini, Avrupa'nın hukukunu müdafaa etmek için bizim memleketimizde tatbik etmek istiyor. Evet, biz de hukuk-ı ameleyi gözetelim. Öyle kumpanyalara karşı amelenin hukukunu pâyımâl etmeyelim. Ameleler sendika yap-sınlar. Tevhid-i â'mâl etsinler. Sandıklarına yevmiye beşer, onar para toplansınlar. O zaman icab-ı halinde onbin amele birden ta'til eder. Bir ay yevmiyelerini o sandıktan alırlar. Şöyle yaparlar, böyle yaparlar.

Fakat, ben demek istiyorum ki, bizim Hükümetimiz [il bir eb-i müşfik veyahut bir hakim gibi farz ediyorum. Bir hakim birisinin pederi vefat ettiği zaman, bakar ki orada hak sahibi, beş altı tane mal sahibi olan yetim vardır. Vakıa, bakılırsa ki, o yetim istediği gibi kendi malını sarf eder. Fakat, hakim der ki, "sen sabisin, sen daha malını nereye sarf edeceğini bilemezsin. Mutlaka sana yirmi seneye kadar veya onbeş seneye kadar bir vasi tayin edeceğiz, Sen istediğin gibi malını sarfedemezsin. Sana bir

nazır, bir vasi tayin edeceğim." Biz de diyoruz ki, yani Hükümet diyor ki, "ey amelenin hukukunu muhafaza etmek isteyen patronlar, biz bu ameleyi Avrupa'nın amelesi gibi değildir. Bizim amele bir takım ahali, mektep görmemiş. Biz istiyoruz ki, Avrupa gibi, memleketimize asayiş iade olunsun ve takarrur etsin. Ondan sonra gelsin Avrupalılar, oraya sermayelerini getirsinler. Şimendüferler, tüneller sair enharı tathir etsinler." Bu fukara ahaliye "şimdiye kadar ne bağırıyordunuz? İş yok güç yok, iş bulalım. Bir defa bunlar işe başlasınlar, bunların çocukları okur, mekteplere gider; ne vakit ki, bunların çocukları yetişir de onlar ki o fabrikatörler, o müessesat-ı maliyye sermayedarını bunları böyle az bir müddetle istihdam ediyormuş, fazla ücretle iş buluyorlarmış. O vakit de onlar sendikalar teşkil ederler, sermaye yaparlar. Kendi hukuklarını muhafaza ederler." Bana kalırsa, Hükümet ahval-i memleketi düşünerek bu kanunu yapmıştır. Ve bu heyet-i umumiyesi itibarile pek muvafıktır. Ve bunu heyet-i umumiyesi itibarile kabul etmeliyiz.

EMRULLAH EFENDİ (KIRK-KİLİSE) — Sendika esasını muhafaza etmek için söyleyeceğim; yani bunun pek lüzumu olduğunu ispat edecek bir kaç söz söyleyeceğim, efendim.

VEHBİ EFENDİ (KONYA) — Efendim, bu Kanunun heyet-i

umumiyyesi 'menfaat-i amme zımında mazarrat-ı hassa ihtiyar olunur' kaidesine pek muvafıktır. Bazı rüfeka tarafından "âhalinin hukuku muhafaza olunmuyor" diyorlar. Oraya cevap vereceğim. Evet, fukaranın hukukunu muhafaza ve riayet etmek ehem ve lâzım olduğuna şüphe yok. Fakat kanun fukaranın hukukunu men etmiyor. Hukuklarını bir suret-i hasenede istimal olunmasını, bazı şeraitle tahdid ediyor. Bu bundan ibarettir. Şu halde, heyet-i mecmuası, İbrahim efendinin buyurduğu gibi, muvafıktır. Madde madde müzakeresine geçilmesini teklif ediyorum.

PANÇEDOREF EFENDİ — Bendeniz söylemekten vaz geçiyorum.

AHMET MAHİR EFENDİ (İSTANBUL) — Bazı mevad dermiyan edeceğim. Geç kaldığım için rüfeka-yı kiram tarafından tamamile dermiyan edildi. Cavid beyefendinin dermiyan ettiği mütalâat bir takım kazayadır ki, delâil ile beraber red ve cerhe inkâr [imkân] yoktur. Diğer rüfeka-yı kiram tarafından teklifler vukua gelmiştir. Eğer o teklifler kabul olunursa, bundan sonra cereyan edecek müzakere nâ-bi-mahâldir. Kabul olunursa, Encümene iade lazımsa, iade olunsun. Tekrar tashih edilir. Olunmazsa, o vakit madde bi [bel] madde müzakeresine girişeceğiz.

PANÇEDOREF EFENDİ — Madde delerin tetkikini teklif ederim.

REİS — Vartkes efendi, siz heyet-i umumiyyesi hakkında mı söyleyeceksiniz?

VARTKES EFENDİ (ERZURUM) — Cavid bey arkadaşımıza kâmilên iştirak ediyorum. Yalnız ben zannediyorum ki, Cavid bey bir şeyi unuttu. Şimdi, bu ta'til-i eşgal veyahut sendika meseleleri büyük meselelerdir. Bunların temeli amele ile sermayedir. Eğer amele ile sermaye arasında bir şart akdolunsa idi, ikisi birbirine razı olsa idi, kimse onlara karışmazdı. Bu şart ne vakit olur? Ya, amele öyle bir fırsat bulur, sermayedarı mecbur eder, kendi şartını kabul ettiir, yahut sermayedar amelenin azlığı sırasında, ameleyi kendi şartını kabule mecbur eder. Bu şart konulduktan sonra, artık daima birbirinin aleyhine muharebeler, mücadeleler başlar. Demek isterim ki, en evvel biz eşgal-i umumiyyeye dair bir nizam konulmasına çalışmalıyız. Sonra ta'til-i eşgal ve sendika ve buna dair olan nizamlar konulmalıdır. Herhalde evvela ameleye dair olan meseleler tezekkür olunmalı, eşgale ait kanunlar yapılmalıdır. Biz amelenin hukukunu muhafaza etmeliyiz. Yoksa zenginler, kendi hukuklarını kendi vasıtalarıyla muhafaza edebilirler. Demek isterim ki, bizim en büyük maksadımız milletin menfaatidir ve milletin menfaati da amelenin menfaati ile kaimdir. Bugün hudut başlarında düşmana göğüs

geren ameledir. Biz isteriz ki, iyi asker, iyi amele meydana gelsin. Ve amelenin hukukunu muhafaza etmek için biz her suretle çalışmalıyız. Düşününüz bu yaz günlerinde, sabahleyin güneş doğmadan evvel amele çalışmaya gidiyor, akşam güneş battıktan sonra evine dönüyor. On dört saat, on altı saat çalışıyor. On dört saat mütemadiyen taş taşıyarak çalışan bir amelenin ne zürriyeti olur, ne de kendi keyfini, kendi rahatını düşünebilir. Demek ki o amele mahvoluyor. Bu bir. İkincisi: Bizim amele bir yere çalışmaya gidiyor. Onlara para veren adam ameleyi kendi esiri addediyor. O zavallılara küfrediyor, dövüyor, herşeyi yapıyor.

İSMAİL PAŞA (TOKAT) — Burada öyle şey yoktur.

VARTKES EFENDİ (Devamla) — Nasıl yok? Ben gözümle gördüm. İstanbul'da yoksa, herkes İstanbul'lu değil ya. Hem, rica ederim, sonra söyleyebilirsiniz. Bir adam bir tüccarın yanında çalışıyor. Ona üç dört lira veriyorlar. Fakat hizmetkâr gibi kullanıyorlar. Zavallı adam ne yapsın? Çalışmaya, tahammül etmeğe mecburdur. Çünkü yiyecek lâzım, para lâzım, çocuklarını beslemek lâzım. Gündüz çalıştığı yetmiyormuş gibi, bir de gece çalıştırmak istiyorlar. Günde on kuruş gündelik versin hem de gece de iki üç saat çalışsın. Buna mukabil de ayrıca ücret verilmesin.

Bu olur mu? Bu hak ve adalete yakışır mı? Bazı yerlerde kadınlar bile çalışıyor. Hattâ hamile oldukları vakit bile, erkekler gibi, on, on iki saat çalışmak mecburiyetinde bulunuyorlar. Çocukları(nı), evlerini terkederek mütemadiyen çalışıyorlar. On, on iki yaşında kız çocukları bile gidip çalışıyorlar. Bu da yok mudur bizde? Demek isterim ki, evvelâ bunları, ameleyi nasıl çalıştırmak lâzımdır; bir [vel kaç saat çalışmak lâzımdır? Sermayedar bunlara kazandığı paradan ne kadar verecek? Bunun için nizam yapılmalı. Ondan sonra, bu nizam yapıldıktan sonra, ta'til-i eşgal olmaz. Benim teklifim odur ki, Hükümet-i icraiyye emri tebliğ etmeli, en evvel ta'til-i eşgal-i umumi yerine ameale nizamnamesi yapmalıdır. Kendi sözüme nihayet verdikten sonra, İbrahim efendi'ye bir iki söz söylemeyi, affedersiniz. (kendisi burada yok) Öyleyse sözüm bitti.

REİS — Heyet-i umumiyyesi hakkındaki müzakereyi kâfi görüyor musunuz? (Kâfi) Maddelere geçelim.

KÂTİP MECDİ EFENDİ — Cavid bey'in takririni okudu.

ABDÜLHAMİD ZOHRAVİ EFENDİ — Müessesat-ı hususiyyede grevler mühim meseledir. Bir iki maddeye takrir olunmaz. Bu mahsus bir kanun ister.

REİS — Demin de söylediler, efendim. Şimdi bu okunan teklifi

kabul ediyor musunuz? (Hayır, hayır, kabul olunmaz.)

MECDİ EFENDİ — Tekrar okur. (Muvafık, muvafık)

MECDİ EFENDİ — Vartkes efendi tarafından verilen takriri okudu.

REİS — Bu teklifi kabul edenler, ellerini kaldırsın. Kabul olunmadı, efendim.

MECDİ EFENDİ — Son fıkrayı tayyettikten sonra, tekrar okur.

REİS — Bunu kabul edenler elini kaldırsın. Kabul olunmadı.

MECDİ EFENDİ — Sadaret'ten gelen lâyiha-i kanuniyyenin birinci maddesini okur :

Birinci Madde — Canib-i Hükümet-i seniyyeden ruhsat veya imtiyaz istihsal ederek demiryol ve tramvay ve liman muamele-tile umur-ı tenviriyeye gibi umuma müteallik bir hizmet ile mükellef bulunan her nevi şirketlerle müstahdemin ve amelesi bey-ninde şerait-i istihdamlarına dair ihtilâfat vukuunda müstahdemin ve amelesi merkume üç vekil intihabına mecbur olup, bunlar Ticaret ve Nafia Nezaretine nushateyn olarak takdim edecekleri isdidada ihtilâf-ı vakıanın mahiyet ve esbabını izah edeceklerdir.

EMRULLAH EFENDİ — Bunun onun [olduğu] gibi kabulü için evvelâ sendikaya müsaade etmek lâzım. Vakıa Hükümet verdiği teklifte sendikayı menet-

miş. Encümen o maddeyi kaldırmış mazbatasında. Fakat menedilmekle, mutlaka ruhsat alınması lâzım gelmez. Bunun için madem ki bir ihtilâf vukua gelebilir. Eğer böyle sendikalar yoksa, bu ihtilâfı nasıl haber verecek? Onun için, bu maddenin kabulü için evvel emirde amelenin hukuk-ı meşrualarını sermayedarana karşı müdâfaa etmek için mutlaka böyle bir hey'etin teşekkül edebilmesine müsaade edebilmeli. Ondan sonra maddeye geçmeli. Birisi mi girecek, ikisi mi girecek? Anı bir ittihad edecekler. Böyle bir ittihad olursa, demin Cavid bey biraderimizin söylediği gibi, daima şûrişi mucib olur. Anlaşamazlar, hem kumpanya hem amele için muzır olur. Mutlaka bu ihtilâfın itilâfa tebdili için, Hükumete müracaat edecek bir sendika evvel emirde teşekkül etmeli. Ondan sonra bu maddelere geçmeliyiz. Bu madde-i esasiyyedir. Çünkü bu kanunların esası öteden beri cemiyet-i medeniyyeyi rahnedar eden kuvvetin hakikate tagallübüdür. Bu da agniyanın, sermayedarının ameleğe tagallübü demektir. Bu hakkı o halde kanun men ediyor. Eğer men etmiyorsa, o halde, hukuk-ı meşrualarının müdafaası lâzımdır. Bunun da esası sendikadır. Sendika kabul edilmedikçe bu Nizamnamenin hiç bir yerini yapamayız.

ARTAS EFENDİ — Kanunda memnu olan ahval tayin edilir.

Yoksa memnu olmayan ahval tayin edilemez. Mesağ-ı kanunî olan ahvalın tayinine hacet yoktur. Sendika teşkili cemiyet iktizasındandır. Hürriyet-i şahsiyye cümlesindedir. Binaenaleyh onun suret-i sarihada tayini iktiza etmez. Madem ki memnu değildir.

EMRULLAH EFENDİ — Kanunen tebdil edilmedikçe, tayini lâzımdır.

SAFVET EFENDİ — Nafia Nezaretine nushateyn olarak verilecek istidalara (sendikalar vasıtasile) kaydının ilâvesini teklif ederim.

İSMAİL PAŞA — Sendika ne olduğunu, önceden arz edeyim, tayine hacet göremem. Şu okunan maddede ise, ameleği kanun üç vekil tayini ile Nafia Nezaretine hallerini beyan ettirmeyi teklif ediyor. Vekilin üç, iki olmasında kanunen menfaat yoktur. Çünkü üç vekil bir şimendüfer amelesinin yük taşıyanları tarafından gördükleri haksızlığa karşı ahvalini Hükumete beyan eder. Üç vekile verilecek amelenin parası [na] yazıktır. Amele, ama bir adam, Hükumete dava ettiği vakitte, müttehiden ve müttefikan iki de gönderir, üç de gönderir. Müttefikan, müttehiden. Parası çok ise, vekile verir, gönderir; yok ise, parası yok ise, emin olduğu bir adamı da gönderir. Kanun size üç vekil tayin ediyor. Biz sizin arz-ı hâlinizi kabul etmeyiz diyor. Bu ameleğe gadrdir. Bi-

naenaleyh taraflarından vekil veyahut bil-asale işbaşları tarafından [tarafından] Hükümete gelip arz-ı hal vermeklîğe muktedir denilirse, daha adalete muvafık olur.

AHMET MAHİR EFENDİ — Bir çok nazariye ile zamanımızı kaybedecek zaman değildir. Onun için Hükümetin teklif ettiği sendikaların... Müzakerenin kâffesinde kabul etmeli. İki üç sene sonra ta'dil edebilirsiniz.

REİS — Heyet-i umumiyyesi hakkında mı, yoksa bu madde hakkında mı?

— Bu madde hakkında söz söylüyorum. Olduğu gibi kabul etmeli.

REİS — Bu madde hakkında söz isteyen var mı?

— Efendim, amele ve müstahdemin Nafia Nezaretine müracaat eder, diyorlar.

REİS — Bu söylediğiniz alt tarafta. Bu maddeyi geçelim mi?

DAHİLİYE NAZIRI — Sendika teşkil etmek için burada mesâğ yoktur. Bu gibi sendikalar burada teşekkül eder etmez, Avrupa'daki sendikalarla müzakereye başlayacaklar. Bizim memleketimizin orada mevki-i tatbika konulan nazariyata tahammülü yoktur. Bu cihet, sendika teşkili meselesine mesâğ göstermek, burada memleketi daima tehdid altında bulundurmak için bir hiledir. Alelhusus *İşçiler Gazetesi* elime geçti. Onun için bir şey yazdım. Buraya gelmeme sebep

budur. Burada bir *İşçiler Gazetesi* vardır. O Gazete ahiren yazdığı bir bendte diyor ki, "muavenet-i müteakabileye müstenid olmak üzere, tesis-i revabit maksadile, henüz memalik-i ecnebiyyede sakin biraderleriyle ittihad-ı umumi teşkil edemeyen Memalik-i Osmaniyye işçileri Avrupadaki rüfekasına alemen beyan ederler ki, kendileri daima kalben onlarla beraberdir. Yakın zamanda Memalik-i Osmaniyye'deki amele gerek Avrupa'nın, gerek amele ordusunun pişdârı olacaktır." Bu gazeteler her tarafta böyle neşrolunur. Bunlar yeni bir *brochure*, yeni bir düstür neşretmişlerdir. İttihada davet ediyorlar. Avrupa amelesini, bundan birkaç gün evvel, herkesin hatırladığı ki, Rumeli Şimendüferlerini kaybetmekliğimize birinci sebep bu mesele oldu. Ta'til-i eşgal yaptılar. Ta'til-i eşgali müteakib, bunu Bulgaristan vesile ittihaz etti. Rumeli-i Şarkî'de bulunan şimendüferlerimizi zabtetti. Sonra Bulgar Hükümeti dedi ki, "ben emin değilim, bu şimendüferlerin işletileceğinden, bunun için bunları zabtettik" dedi. Bu cihetle, burada sendikalar teşkil etmek alenen ecnebilerin buraya gelip birleşmesine ve Avrupadaki bulunan sosyalistlerle bunların müzakeratta bulunmasına meydan vermeğe, bendenize memleketin ahval-i hazırası müsait değildir. Bunun için tehir etmek lâzım gelir. Oralarda mevki-i tatbika konulan *doctrine*'den,

ezcümle. Fransa da bunun altında eziliyor bugün. Çünkü üç gün evvel Posta ve Telgraf Nezareti umumen, birden ta'til-i eşgal etti. Onun için Fransa Hükümeti bunun altında eziliyor. Biz henüz ecnebî sermayesini memlekette gezdirmeğe [memlekete getirmeğe] çalışıyoruz. Aleni surette şimdi burada sendikalar teşkil etmek, kanunlar yapmak pek doğru değildir, zannedirim.

TAL'AT BEY (EDİRNE) — Bendeniz yalnız bir ciheti ilâve edeceğim. Bizim amelemiz hemen ekseriyetle ecnebidir. Bunda siyaseten de bir mahzur varid...

DAHİLİYE NAZIRI⁵ — Tal'at beyefendinin buyurdukları pek doğrudur. Fakat başka bir şey de vardır. Bu grevleri yapan ecnebiden gelen ameledir. Burada gayet sakin kalmalıdır. Şimdi bunları açıktan açığa Hükümeti vurmak için hariçten gelen ameleye müsaade olunur da, buralarda oralarda yaptıkları şeyin aynı burada da yaparlarsa, bunlar kabul-i kabul şeyler değildir. Onun için sükûn ile gitmeli, itidâl ile gitmeli. Bu Meclisimize bir nizam verildi. Bu nizamnamede deniliyor ki, badema cemiyetler Hükümetin murakabesi altında bulunacaklardır. İki gün evvel böyle bir nizamı Melisimiz tetik, iki gün sonra Avrupa'da sosyalizm gazetelerinin [in] koyduğu bir takım, bizce şayan-ı kabul olmayan bir takım nazariyeleri bu-

rada tatbik için kabul etmek doğru bir şey olamaz. Bunun için rica ederim ki, gerek işçiler için yapılan *Confédération Générale et Travail [de Travail]* Cemiyetinin dağıttığı bir takım gazeteler var. Onları görürseniz, göreceksiniz ki, bizdeki ahali gayet sakin adamlardır. Hiç bir amelenin arzu etmediği bir takım kimseler tarafından nasihat olunur. Israr eder. Ahalimizin ahlâkını [nı] ifsad edecek bu gibi şeylere müsaade olunmamalı. Bunların vakti gelmedi. Bunların ileride amele nizamnamesi, efendiler tarafından amele için bir nizamname yapılır. Burada yapılacak şeyler de akla muvafık surette tertib olunur. Lâkin, böyle grev yapmak, bilmem ne yapmak için memleketi buna sevk etmek iyi bir şey değildir. Bunu yapanlar belâsını da gördüler. Bir çok yerlerde gerek sermayedaran ve gerek cemiyet bu gibi şeylerden zarar görmektedir. Tehdid altındadır.

HALİL BEY (MENTEŞE) — Bendeniz Paşa Hazretlerine cevap vereceğim. Ya ta'til-i eşgal hakkını men etmeliyiz, veyahut ameleye bu hakkı verdikten sonra o hakkını hüsn-i neticeye isâl edecek sendikaları men' etmeliyiz. Bir memleketin asayışı ta'til-i eşgal suretinde amelenin ictimana muhalif ise bir cihetten ta'til-i eşgal hakkını tamamen ta'til etmeliyiz. Ta'til-i eşgal hakkını ameleye verdikten sonra,

⁵ Takvim-i Vekayi, (22 Mayıs 1325), No. 231, s. 1-6.

amelenin ictima suretinde. gayri muntazam surette, amelenin başında, onların cereyanını tanzim edecek sendikalar bulunması mazarrat değildir. Yalnız, o mazarrat amelenin ta'til-i eşgal hakkını haiz olmasındadır. Eğer men edilecekse o hak men edilmeli. Bu Nizamname ile bu suretle bir memnuiyet koymalı. Biraz daha memleketimizde beklemeğe, Hükümet kat'iyen lüzum görüyorsa, Hükümetin vereceği şeye kanaat hasıl edecekse, bu hakkı men etmeli. Bu hakkı verdikten sonra, bu hakkın hüsn-i istimalini teşkil edecek sendikaları men etmeyi bendeniz muvafık-ı hikmet bulmuyorum.

NAFİA NAZIRI — Sendikalar [ın] kimin ile münasebatta bulunacağı malûm değildir. Avrupa'da olan sendikalarla münasebatta bulunacaklar. Avrupa'daki sendikaların fikri başka, bizim sendikaların fikri başkadır. Onun için buyurdukları bu gibi şeyler doğru olmakla beraber, bir şey demem. Fakat bunlar teenni ile olacak şeylerdir. Memlekette sendika teşkil etmek demek daimi surette burada grev ve ta'til-i eşgal yapmak için bir hey'et hazırlamaktır. (Alkış)

ZÖHRAB EFENDİ (İSTANBUL) — Müzakeresi ile meşgûl olduğumuz mesele, şüphe yok ki, bir mesele-i mühimme-i ictimaiyedir. Ben memnunum ki, Dahiliye Nazırı Paşa Hazretleri kabul olunan usulü terk ederek bizzat bura-

da isbat-ı vücud etti. Ve mevcudiyetini, bakasını ilzam gördüğü bazı kuyudu, meselâ, sendika teşkil edilmemesine dair kuyudu müdafaa etti. Yalnız, tebrik edemeyeceğim var ise, meydana koyduğum nazariyelerin baştan aşağıya hepsinin mecruh olmasıdır. Evvelâ bir sosyalizm kelimesiyle bu heyet-i müazzamayı bir havfe, bir dehşet altında buldurmak istediler. (Kabul etmeyiz sadaları, gürültüler, devam sadaları) Halbuki bugün ben pek müteessirim ki, bilhassa ulûm-ı şer'iyye mütehassısı olan arkadaşlarımız sosyalizm kelimesini bir başka manada telakki ediyorlar. Ben temin edebilirim ki, indel haccce ispat edebilirim ki, sosyalistlerin doktrinleri bizim ahkâm-ı şer'iyyede tamamen mevcuttur. Her bir defasında ispatta muktedirim.

SAİD BEY — Tatbikatta sui istimal olmuyor mu?

ZÖHRAB EFENDİ (Devam ile) — Her şeyde sui istimal olur. Ahkâm-ı diniyyeyi bile sui istimal ediyorlar, ne yapalım.

— Biz bugün mazarratını keşfetmeliyiz.

İSMAİL PAŞA — Bu sözü geri al (Zöhrab efendiye hitaben).

ZÖHRAB EFENDİ (Devam ile) — Bu bahsin ciddiyetine lâayık surette sükut ile münazaramızı takip edelim.

HALİL BEY (MENTEŞE) — Arkadaşlar, rica ederim, kanun

yapıyoruz; kuvve-i teşriyye vazifesini ifa ediyoruz. Yaptığımız kanunlar bugünlük, yarınlik değildir. İhtimal ki yirmi sene, otuz sene, yüz sene milletin mukadderatı [üzerinde] tesiratını ifa edecektir. Bunlar, yapacağımız kanunlar alel amiye yapılacak kanunlar, şeyler değildir. Bunlar bir çok nazariyyat ve felsefe-i hukukiyye imtinâğ eder. Arkadaşların bu hususta vermekte oldukları tafsilatta kerrât gelmesin. Müsaade ediniz, bırakınız, yapacağımız kanundur. (Alkışlar)

ZÖHRAB EFENDİ (Devam ile) — İbtida, rüfeka-yı kiram, sosyalizm nedir? Acaba, Fransızca bir lügat olduğundan dolayı kavaid-i külliyyenin, kavaid-i hukukiyye-i ibtidaiyyenin hilâfında bir şey midir? Nazır Paşa Hazretleri sendikanın aleyhinde bulundular. Men edilmesi lâzım gelen bir sendika vardır ki, nukud sendikasını men etmeli. Amele sendikasını men etmezden evvel, nukud sendikasını men edin. Bir noktada ictima ettirmek salahiyetinden mütehasıl tagallübü men edin. Hangisini yapıyorsunuz? Demek bir tarafın silah cem etmesine, öbür tarafın [tarafı] ezmesine müsaade veriyorsunuz. Bil'akis böyle sermayenin tevhid-i için teşvikatta bulunuyorsunuz. Sermayeler gelsin, memleketimizde toplansın. Bir takım anonim şirketler teşekkül etsin. Anonim şirket nedir? Sendika nedir? Büyük ticaretgâhlar nedir? Sendikadır.

Bunlardan hepsini birden, bir taraftan yalnız mesaide değil.

MECDİ EFENDİ — Rica ederim, biraz itidâl ile söyleyin.

ZÖHRAB EFENDİ — Burada kimseye tecavüz var mıdır? Eğer riyaset edecek iseniz, buyurun riyasete. Nazır Paşaya hitaben pek lâayık olan hürmete hiç bir vakitte noksan getirecek nazariye beyan etmedim. Ben nazariyenin şedid yahut hafif olmasını bilmem. Ben esasen alel husus bu *doctrine* Nazır Paşanın fikri değil. Hükümet işlerinde bulunan bir çok zevatın fikridir. Nazır Paşa o zevatın terceman-ı efkârı oldu. Bunda ben bütün o nazariyeyi takip edenlere hitap ediyorum. Egerçi sendikayı böyle bir taraftan müsaade edersiniz, yani sermayelerin yed-i vahidde, yahut bir şahs-ı ma'nevînin yed'inde içtimasına müsaade ederek, diğer taraftan onlara karşı mukabele edecek tevhidleri men edersiniz, o vakit zaten öteden beri ezilmekte olan amelelerin hukukunu tamamile mağlub etmiş olursunuz. Zaten kavaid-i iktisadiyyenin elifbası hükmünde olan bir hakikat var. Nedir o? Bircümle amelelerin ve emtianın, velhasıl kıymet ihraz edecek olan şeylerin, gerek maddi olsun, gerek manevî olsun, bunların bedeli arz ve teklif [talep] kaidesine taallük eder. Yani bir taraftan bir şeyin ne kadar talebi çok olursa fiyatı yükselir, talebi az olursa fiyatı eksilir; hiç bir vakit hakiki olan kıymetine

nazar olunmaz. Böyle olunca bir taraftan ne kadar birbiri ile ictima edip de benim hizmetime lüzumum yoktur diye bir talep vukubulmasile beraber öbür taraf buna mukavemet yani bir müddet kendi maişetini müstakilen idare etmek, beş kuruşluk bir ameleyi almış paraya istihdam etmek imkânı hasıl olur. Nitekim Avrupa'da sosyalizmin bir az ifrata varmasının esası bu haksızlıkların temadisindedir. *Journal de Travail* yahut *Confédérations Générales de Travail* bu nazariyeyi buraya ihbar etmek doğrudur. Fakat bunun muhalifinde olan zulümleri de ihbar etmeli. O vakit heyet-i kiram her iki sahifeli kitabını okur. İki yüzünü birden anlar.

Bendeniz heyet-i kirama yalnız bir misal serd edeceğim. Fransa'da bir karyer (*carrière*) madeninde mesela bir liraya çıkmış aksiyonlar madenin kesbi servet etmesile, yani amelenin say ve gayreti neticesi olmak üzere (250) Frank altınına, beş bin franga çıkmış ve yirmi otuz sene bu işte, büyük menfaatler istihsal olunmuş; sermayedarlar bundan milyoner olmuşlar. Bütün refah, zevk ve sefahat içinde imrar-ı vakt etmişler. Bu kimin ameliyle olmuş? Bütün gün asmanın, güneşin yüzünü görme-yen çocuk çocuğu ile yüz metre toprağın altında bir takım amelenin heyetile husule gelmiş olduğu halde, bir kazanın neticesin-

de (1200) kişi birden-ve o da kumpanyanın masrafı az edeyim, ziyade para kazanayım diyerek ihtiyat-ı lâzimedede bulunmadığından - (1200) kişi birden öldü. Ve kumpanyalar [kaza] neticesinde Avrupa'da tazminat da verilir [verir.] Fakat on para tazminat da vermedi. Bunun gibi nice zulümler gösterdiler. Halbuki bu gibi ahval-i ictimaiyye henüz bizde cari değil. Bu misali serd etmekten maksadım, nazariye itibarile, esas itibarile, sosyalizmin hilafında söz söylemek muvafık-ı maslahat olmadığını yalnız beyan ve şu kelimenin mahiyetine bir mana çıkarmak, tesirini izalet etmek için söyledim.

Heyet-i kiram pekalâ bilir ki, bu kelime bilhassa Hakan-ı mahlûun zamanında ne derece müthiş idi. "Sosyalisttir falan adam" demek, onu itham etmekle muadil idi. Bir mazlumdur, bir hürriyetperverdir, bir ezilmiştir. İşte her ezilmiş olan adama mahsus olan, her haksızlığa hedef olmuş olan adam fikir hürriyeti ile tabii bu feryadını esmâ' etmek için çalışan bir mahlûkun devr-i sabıkta elbette muzır addolunması tabii idi. O nisbette de, bu devirde, bu Meşrutiyet aleminde onların cemiyetin hasmı, yahut cemiyet için bir tehlikedir diye hey'ete irae olunmasını hiçbir vechile kabul etmem. Nazır Paşa Hazretleri, Rumeli Kumpanyasını ta'til-i eşgalden kaybettiğimizi söyledi. Pekalâ, Bosna Herseği

neden kaybettik? Orada da şimendüfer mi vardı?

SAİD EFENDİ (ÜSKÜP) — Vesile dediler.

ZÖHRAB EFENDİ — Demek ki, onun için de Bosna Hersek için de, yine bir vesile koymalı idi.

SAİD EFENDİ (ÜSKÜP) — O ikisini birden kaybettiren vesile yeganedir.

ZÖHRAB EFENDİ — Ta'til-i eşgal meselesini oraya hasretmek doğru değildir. Hiç bir münasebeti yoktur. Ve yalnız heyet-i kirama bir cihet irae edeceğim. Bu ta'til-i eşgallerde ne olur? Ne oldu? Sebep ne idi? Ta'til-i eşgalin..

SAİD EFENDİ (ÜSKÜP) — İki türlü vukuat oldu. Bendeniz orada idim.

ZÖHRAB EFENDİ — Ta'til-i eşgale sebep ne idi? Günde [on] altı saat, on sekiz saat çalışan adamlara altı kuruş, sekiz kuruş, bu gibi gayet ucuz, hiç bir adaletin, hiç bir insafın kabul etmeyeceği derecede ücretler verilirdi. Çünkü bu adamlar o işten thrac edilse, yiyecek ekmek bulamazlar. İster istemez bu yükün altında ezilecekler. Bu yükün altında ezilmiş adamlardı. Bunlar hürriyeti anlamakla beraber, evvel be evvel insâniyyetin hukukunu istimâl ederek, "biz çalışmayız" diyorlar. Bu hakkı kim gasb edebilir? Hangi ahkâm-ı şer'iyye bunları kabul edebilir? Hangi ahkâm-ı mantıkaya istinâden bir

adamı cebredebilirsiniz? Yok, mutlaka sen bu fiyatta çalışacaksın diye cebrolunabilir mi? Pekâlâ, demek ki, sosyalistlik esası buna müstenid oldukça, bunu "müdhiş, muzır bir nazariyyedir" diye ortaya atmak esasen isabetli değildir.

Deniliyor ki efendim, eğer biz bu düstürları kabul edersek, Avrupa'dan bir takım ecnebiye, aman efendim, gelmesin diye bunu bir mazarrat makamında telakkî etmek, bunu benim fikrim, vicdanım kabul etmez. Ben temenni ederim ki. ecnebi amelesi buraya gelsin; ecnebi amelesinin buraya gelmesinde, iki fikir var olabiliyor. Biri ecnebi amelesi buraya gelir, bize rekabet eder, fiyatları indirir; bu gibi korku bizim için cari değildir. Zaten yüksek fiyatlarla çalışıyorlar. Rekabetten korkacak hiç bir cihet yoktur. Faidesi nedir? Ecnebi amelesi bizim ameleden daha mükemmel, daha sahib-i ihtisas, daha muktedir ameledir. Eğer bunlar buraya gelmezse, bizim amelemiz amelelik san'atında tekemmül edemez. Hiç bir vakit bizim bunda, dikkat edin efendim, bilcümle san'atlarımız hal-i inkırazdadır. En birincisi mesela kuyumculuk ki, İstanbul'a mahsus, çarşımıza mahsus bir vesile-i kisb idi. Bu gün Fransa'da onun on kat daha iyi ve on kat daha değerli işçileri peyda olmuştur. Ve bugün bizim kuyumculuğumuz bile sakıt olmuş gibidir. Her

bir san'atımız hal-i inkırazdadır. Niçin? Çünkü amelelerimizde terbiye-i ilmiyye, terbiye-i sinaiyye yoktur. Ve bu terbiye-i sinaiyyeyi ne ile istikmal edeceğiz? Avrupa'daki amelelerin, sosyalistlerin kendileri muzır adamlardan nakzettirmeğe kâfi ise, o vakit anlarım. Fakat eğer biz bu nazariyelerden Avrupa üleması ile de ihtilâtımızı keseceğiz. Çünkü Avrupa ülemasının pek çoğu bugün sosyalisttir. Bugün Avrupa Hükümetlerinin pek çoğu sosyalisttir. Bugün Almanya'da, en ziyade hükümet-i müstakile şeklinde tecessüm eden Almanya sosyalisttir. Hatta sosyalizmin ifrat derecesindedir. Bugün amele için cebri sigortaya koymak ve amelenin bir sinn-i mahsusa yetiştikten sonra tekaüdlere için para toplamak ve bunu vergiden ve ahaliden almak kadar sosyalizm var mıdır? Hiç bir memlekette sosyalizm Almanya'dan ileri gitmiş değildir. Binaenaleyh, Avrupa'nın en ziyade, güya pek mazbut unsur-ı inzibatı yerinde bildiğimiz Almanya'da dahi sosyalizm kabul edilmiş olduğu halde, bunu gayri caiz mazarrat gibi, yahut bu gelirse inzibat kaybolur gibi telakkiler büsbütün yanlışır.

GANİ BEY — Diyorsunuz ki, bütün sosyalizm kongrelerini tetkik buyurunuz, mukarreratın baş tarafında ne vardır, rica ederim? Başında diyorlar ki, bu askerlik nedir, bu vatan nedir?

DAGAVARYAN EFENDİ — O anarşisttir, sosyalist değil.

ZÖHRAB EFENDİ — Madem ki izahat istiyorsunuz, cevap vereceğim.

GANİ BEY — Bendeniz amelenin hukukunun muhafaza edilmesi taraftarıyım.

ZÖHRAB EFENDİ — Ne ile? Nazariye ile mi? Fi'len böyle olur.

GANİ BEY — Yok, nazariye ile değil. Fakat sosyalizm ile de değil. Amelenin hukukunu şey etmiyor. O yalnız bir söz, bir şiar'dır.

REİS — Rica ederim, nazariyaya girmeyin.

ZÖHRAB EFENDİ — Gani bey biraderimiz buyuruyor. Dediler ki, evvela sosyalizmde vatan ve askerlikte hilâfında bir his vardır.

HALİL BEY — Sosyalizm meselesinde sizinle pek muhalifiz. Ve benimle, zannederim ki, bu hususta en ziyade ihtisası olan Cavid bey de muhaliftir. Meseleyi pek uzattınız. Şey ettiniz. Biz de tekrar girişmeyelim.

ZÖHRAB EFENDİ — Bendeniz bu sözünüze mukabil diyeceğim. O hakkı haizim. Rica ederim. Siz de benim hakk-ı kelâmıma riayet ediniz. Ben takdir edeceğim, benim sözlerim bu heyet-i kiramı iknaa kâfi midir, değil midir? Eğer saded haricine çıkarsam, Riyaset beni men eder.

KASIM EFENDİ (KAYSERİ) — Sosyali tefsir et, ibtida anlat.

Her biri bir gûna tefsir ediyor. Burada Osmanlı lisanile söylenecek. "Sosya" nedir?

ZÖHRAB EFENDİ — Sosyализm, militarizm (askerlik) aleyhinde değildir. Bir ordu olsun, vatan muhafaza edilsin, onun aleyhinde değildir.

GANİ BEY — Netice itibarile muhakkaktır.

ZÖHRAB EFENDİ — Sözü mü kəsmeysin. Sosyализm harplerin aleyhindedir ve bizim ahkâm-ı şer'iyemiz de harplerin aleyhindedir. Biz bugünkü ahkâm-ı şer'iyemizin en ulvî sıfatı hakkında söz söylüyoruz. En ufak cihetlerde ahkâm-ı şer'iyeyi müdafâaa ediyoruz. Ben bu tenakuzu hiç bir vakit anlamam.

İSMAİL PAŞA — Tenâkuz yok. Anlamadığınızdandır.

ZÖHRAB EFENDİ — Akli erdiği kadar herkes İslam şeriatini bilir. Meselâ sosyализm vatan aleyhinde diyorsunuz. Kat'a. Fakat her mezhebe, her mesleğe salık olanlar içinde münasebetsizlik olabilir. Bundan dolayı, bir kaideyi muhafaza etmemek olmaz. Avrupa'da sendikaların maksadını iyice takip edenlerden olduğum halde, yalnız kendi menafi-i iktisadiyyelerini temine çalışmaktadırlar. Avrupa'da ahkâm-ı iktisadiyye ile birlikte ahkâm-ı şahsiyye mahlüttur, bu zaruridir. Fakat biz Avrupa'nın hayat-ı umumiyyesinden tecrid-i nefis edemeyiz, hiç bir vakit. Biz

bugün Avrupa'da yaşıyoruz. Ve yahut başka bir meslekte ben Avrupa'da yaşamamızı tercih ederim. Ve Avrupa'da yaşanmak hususundaki bilcümle düstûrlarını kabul etmek taraftarıyım. Bunu hiç bir vakit ketm etmem. Binaenaleyh bir meçhul, bir mevhum, bir müşevveş düsturla herkesin fikri, herkesin zihinleri teşevvüş edilmek isteniyor. Bu tarifi bulun ki [bilin ki] amelenin çalıştığına mukabil yara [paral] almak hususunda, bizim ahvâl-i ictimaiyyemiz, Avrupa'nın ahvâl-i ictimaiyesi, ne noktada ihtilâf eder? Hiç bir noktada ihtilâf etmez. Belki ezilmek noktasından bizim ahvâl-i ictimaiyyemizde bir şiddet vardır. Bütün ihtilâf olmak üzere ben onu görüyorum. Avrupa'da amele, efendim, bilir misiniz ki, bizim ağalarımız gibi yaşar. Binaenaleyh biz onlardan ziyade muhtacız; ameleliğe müteallik hukukun muhafazası ahkâmını koymağa şiddetle muhtacız.

Şimdi, bilhassa sendika bahsine gelelim. Şimdi, efendim, Hükümet ne diyor? Hükümetin talebi bu noktada bizden nedir? Gayet kaba, gayet basit bir misâlle anlatabildim. Meselâ, iki mağdur akşama yan-be-yan gelecek. Biri kendi mağdûriyyetini dermiyan edecek. Öbürü de kendi mağdûriyyetini dermiyan edecek. Bunlar müşâteme neticesinde ikisi birden "mahkemeye gidelim, icra-yı adalet talep ederim,

lim" İdiyecekler. İ 'Sendika yapmayınız' demek "biribirinizle konuşmayacaksınız; sen mücerred suretile ezilip kalacaksın, senin mağduriyyetinle münhasıran mahvolup gideceksiniz; hiç bir vakit bir avukat mı tutmak lâzım gelir, bir masrafı ihtiyar etmek [mil lâzım gelir; bunları yanbeyan getirip de hiç bir zaman müsaadede bulunmayacaksınız" demektir. 'Sendika teşkil etmeyin' demek budur. Bunu demek, insaniyetin en şerefli sıfatını ihlâl etmektir. Zira "insan medeniy-yüt-tab'dır" demekten maksat nedir? 'Medeniy-yüt-tab' dediğimiz hayvanattan tefrik için. Medar-ı temyiz ittihaz ettiğimiz sıfatı insanların münhasıran yegane surette yapamayacakları şeyleri birleşip, tevhid-i mesai etmek, tevhid-i meşveret etmek, bu suretle vücûde getirmektir. Yoksa, ne hacet, eğer herkes kendi kuvvete, kendi say'ile, kendi iktidarile kalacaksa, yan-be-yan gelemez; neye yarar? Hatta şu Meclis-i Âli bile, işte bu da bir sendikadır. İşte bu da bir sendika-i siyasiyedir. (Alkışlar) Lâzımdır ki, münakaşa ile, mübahase ile mücadele edelim.

MURADYAN EFENDİ — Halil bey biraderimiz güzel bir söz söylediler. Bu Meclis-i Âli'de ne vakit kanun ihdas edeceğiz, belki o kanun on sene, yirmi sene, otuz sene hükmedecektir. Bunun için Paşa Hazretleri, ne vakittir ki mütebassıranê tetkik edeyim,

ana göre mübahase ve mücadele edeyim; pek doğru haklı, iştirak ediyorum bu sözüne. Bunun için Paşa Hazretleri ne vakit sosyalist mes'elesi meydana çıktı? Tâbiî, mecburum o hususta birkaç söz söylemeğe. Meselâ ne bu sosyalizm? Zöhrab efendi oldukça iza hat verdiler. Fakat bazı nokta vardır ki esasî teşkil ediyor. O hususlarda iki söz söyleyeceğim. Çünkü, bu hususta tenvir-i efkâr olunmak, tenvir-i fikr etmek istiyorsak, onu anlatmak istiyorum. Çünkü, bu esas bir meseledir. (Gürültü) Fakat ben zannediyorum ki, bir meb'us lâzımdır ki anlasın. Bendeniz sosyalizm. Fakat benim fikrim yanlıştır. Belki biri kalkar beni ikna eder; o vakit ben sosyalistten vaz geçerim. Belki ben sizi ikna ederim. Siz beni kabul edersiniz. Şimdi gelelim, bir amele kendi çalıştığının semeresini kendisi edinecektir. Bu birincisi. İkincisi o alet ki onunla çalışıyor, o kendisine [ait] alet olmak gerekir. Demek ki bundan ne hasıl olur? Sosyalistin esasî maddi olarak.

HASAN FEHMİ EFENDİ — Ben bir şey sorayım. Siz de devam edin. Yalnız bu hitabet yapıyorken sosyalizmi izah edeceğim. Esaslı surette anlatacağım demek şu heyet bilir demektir.

MURADYAN EFENDİ — Kerem edin. Sendikaya geleceğim. Şimdi Paşa Hazretleri söyledi ki, burada sendika ihdas olunduğu sırada, Avrupa'da bulunan sendi-

kalarla muhabere ederken, bizim safderün adamlarımız münevver ül efkar olur. Şimdi geldik sosyalizmin esasına. Şimdi insanlar, ne ki olursa olsun, müşterek ül menfaattirler. Ne gibi? Ne gibi? Bütün hükümdaranın hepsi istiyor ki ahalinin elinde kuvvetini, kendisi daha ziyade kendisi hükümsin. Fakat ahali ne vakit ki onun elinden alır kendi hukukunu, biliyorsunuz ki hattâ Hakan-ı mahlû'un muamelesinde bizim mübaheselerimizde müdebbirane davranıyoruz. Başka hükümdaranın kalbi kırılın. Şu mülâhaza ile beraber, tüccaran meselâ bütün memleketimizde bulunan tüccarların menfaati birdir. Her tüccar çalışıyor ki, kendi ahz - ü itasından ziyade faide görsün. Avrupa'da bulunan tüccar, Türkiye'de bulunan tüccar, birbirile muhabere ediyorlar. Ve kendi menfaatleri hususunda lâzım olan şirketi teşkil ediyor[lar.] Biz buna mümanaat etmiyoruz. Öyle de bütün dünyada bulunan amelelerin menfaatleri müşterektir. İster istemez bunları ne vakit ki biz istiyoruz, bugün birbirini kıran Ermeni, Türk ve Kürt ahali ameleler artık birbirlerini kırmazlar. Onlar anlarlar ki, o vakit kendi menfaatleri müşterektir. Onlar anlıyorlar ki, hepsi sabahdan akşama kadar çalışıyor; ken ter içinde kalıyor. Fakat aç kalıyor. O halde, onlar anlarlar ki, birbirlerine daha ciddi olarak sarılırlar. O vakit millet ve mezhep meselesi ortaya girip de

biribirini kırdıran taattulun semeresi meydandan kaybolur. O halde nasıl ki tüccardan [tüccarlar] memurlar, san'atkârlar birbirinin müşterek-ül menfaattirler. İştirak etmeğe, şirket etmeğe mani değildir. Elimizden geldiği kadar kolaylık veriyoruz. İster Türkiye'de bulunsunlar, ister Avrupa'da bulunsunlar, nerede bulunurlarsa bulunsunlar, taşralarda Paşa Hazretleri havf etmesinler ki, Türkiye'de bulunan amelelerden zarar görürüz. Çünkü Türkiye'de bulunan amele o kadar hukukşinas değildir. Avrupa'da Hükümetin başını ağrıttıyorlar. Çünkü onlar anlamışlar, vakıf olmuşlar ve onun için sendikalar da teşkil ederler, ta'til-i eşgal de, hepsini yaparlar. Şimdi diyoruz ki, ta'til-i eşgal etmek hususu haklı değil mi? Ben taaccüb ediyorum ki, siz hepiniz elli bin fakir fukaranın meb'usu olduğunuz halde, gelmiş burada duruyorsunuz. (Ne gibi, ne gibi sadaları) (Gürültüler) İzah edeceğim. (Gürültü)

— Ben burada müdafaa ediyorum.

MURADYAN EFENDİ — İzahat verip ispat etmezsem, o vakit. Şimdi efendim, bir tüccar dükkânına malı koyar ve her vakit o malı satıyor. Şimdi o mal, biz müteahhid olmuyoruz ki dün beş kuruşa veriyor, bugün altı kuruşa... Dün aza verdi, bugün çok veriyor. Yahut yol masrafı çok idi de beş kuruşluk malı altı

kuruşa vermeğe. Pek alâ, bunu düşündüğümüz vakit, biz neye düşünmüyoruz ki, bir amele dün beş kuruşa çalıştığı vakitte beş kuruş yevmiye alıyordu. Fakat dün ekmeğin okkası kırk para idi. Bugün ekmeğin okkası altmış para oldu. Veyahut giyeceği elbise şu kadara çıktı. Bu adam, tâbii ister istemez o da kendi yevmiyesini, kendi yaptığı masrafla arttıracaktır. Bu menfaati eğer kendi başında bulunan amelenin ki aklı eriyor, eğer ki onu anlatmak isterse, biz ona ne diyoruz? "Teşvik ediyor, bu muzırdır; buna ceza vereceğiz" diyoruz. Bakınız ki ciddi surette düşünmüyoruz, fukaranın hukukunu; o vakit biz öyle kanun koyacağız ki, o istifade etsin. Ondan mutazarrır olmasın. Ne demektir? Çünkü o iki fukara ki birbirini biliyorsa, onlar birbirinin yanına gelmesin, müşterek olmasın, sendika teşkil etmesinler, O halde, ben zannedirim ki, Çinliler o kadar hisarlarını muhafaza ettikleri halde bile ihtilâttan Avrupalılarla men olmadılar. Ve şimdi ise hattâ orada sosyalist fikri o kadar taammüm etmiştir ki, belki başka bir yerde o kadar değildir. Çünkü nerede ki amele mutazarrırdır, orada bu fikir daha

ziyade taammüm eder, orada daha ziyade eşgal edecektir. Avrupa'nın, bizim amelemizin tâbii hiç bir vakit Japonlar Çinliler geliyor, Amerika'da tenezzüh ediyor.

REİS — Hulâsa edin rica ederim, Amerika'dan vazgeçtik. (Muradyan efendi'ye hitaben)

MURADYAN EFENDİ (Devam ile) — On franga çalışıyorsa, öbürüsü beş franga çalışıyor. Onlar ister istemez, yerli amele sendika teşkil ediyor. Onlarla cenkleşmeğe bırakıyorlar ki, onlar kendi yevmiyelerini kırsınlar. Öyle İdel şimdi bizim nasıl ki Zöhrab efendi söyledi, Avrupa'dan gelen amele beş kuruşa tenezzül etmez ki çalışmağa. Keşke onlar çalışsalar da, biz de kabul etsek de, onlar da temasta bulunsunlar. İşte bu sebebe, izahata mebni, ben kabul etmiyorum Paşa Hazretlerinin o sözlerini ki, eğer sendika olursa, bizim memleketimize atalet gelir, bilakis menfaat gelir.

REİS — Olmaz efendim.

MECDİ EFENDİ — Hey'et-i umumiyyesile reddediyorum. Burada ki meb'uslar âkildir. Sözü-nü biliyorlar.

İkinci Celse

REİS — Ekseriyet hâsıl oldu efendim. Müzâkereye başlayacağız. Nâfia Nazırı beyefendinin bir teklifi var. Onu dinleyelim. Zira

kendisi Meclis-i Vükelâya gidecek. Şimdiden müzakeratı beklemeyecektir.

.....

REİS — Arkadaşlarımızdan bir çoğu söz aldı. (Nafia Nazırına hitaben) Buyurun Nazır beyefendi.

NAFIA NAZIRI — Grev Nizamnamesinin madde be madde müzakeresine girişildiği sırada Meclis-i Âli'nin iki def'a yorulması için ufak bir ma'ruzatım var. Nizamname müsta'cel surette yapıldı ve müsta'celiyeti de neden icab ettiğini ileride arz ederim. Ancak bu Nizamnamenin tanziminden, neşrinden sonra, gene geçenlerde, Maden Nezareti dahi bu Nizamnamenin madencilere de teşmil olunması hakkında bir teklifte bulundu. Bu teklif Bâb-ı Âlice tasvib buyrularak Nafia Nezaretine de havalde olundu. Bir madde-i munzama tanzimi için Maden Nizamnamesinin hukuk müşaviri ve kendi mühendislerinden hulâsa ile birlikte Nafia Nezaretinde bir madde-i munzama kaleme alındı ki o madde-i munzama da madencilere teşmil olundu. Bu Grev Nizamnamesi, bu ma teşmilât hakkındaki madde-i munzama Şûrâ-yı Devlete gönderilmiştir. Bir iki güne kadar buraya da gelecektir. Şu hâle nazaran, Meclis-i Âlinizden onurca edeceğim ki, Encümen-i Mahsûs[un] o madde-i munzama'yı da gözönüne alınması [alması] lâzım gelir. İkinci [si] şu: Bazı evrak vardır ve bazı muamelât vardır ki, isterim Encümen azalarına Nafia Nezareti tarafından gösterilsin ve kendilerini ik-

na etmek bu defaki Nizamnamenin bir iki fıkranın ta'dili için göstereceği evrak, alınacak hisse üzerine, zannederim ki, Encümen, Hükümetin hesabına, o suretle kabul edecektir. Faideli olur zannederim. Şimdi Encümene iadesi. Bir üçüncü nokta daha vardır, efendim. O da biraz evvel burada mübahese olunmuş, biliyorum, şeyler hakkında söylenmiş ki alelittlak umum nizamname heyet-i umumiyyeden olanlara mı tatbik olunsun, yoksa başka başka hey'etlere de mi münhasır olsun. Bu cihetleri de münasip görürseniz bundan bahsederiz. Hükümet namına da bahsederiz. Bu üç nokta-i nazardandır ki, şimdiki halde bir karar verilmeyerek Meclise, yani madde-be-madde müzakeresine girilmeden evvel, bu noktalar hazırlanmış bulunsun ve beyhûde iki defa, bir iki defa eşgal olumasın. (Olamaz sadaları)

REİS — Efendim, Nafia Nazırını bize ta'til-i eşgal teklif ediyor. Bir şey soracağım ki, elimizdeki maddelerin ta'dilini şey ediyorlar. Biz bunu ilk def'a okuyoruz. Beş gün sonra tekrar okuyacağız. Eğer isterseniz... (Hayır hayır sadaları)

EMRULLAH EFENDİ — Hükümet teklif etmiştir, Lâyihayı. Madem ki lâyiha'nın kabul [ünü] talep ediyorlar, kabul etmek için (işitilemedi)

VEHBİ EFENDİ — Efendim, elimizde bulunan maddelerin

teklifine bir mani yoktur. (Hayır hayır, var sadaları) (Gürültü) (Olamaz, hayır sadaları)

REİS — İkinci müzakeresine gelir, efendim. (Değişir sadaları)

NAİLİ EFENDİ — Usûl nedir? İade edilir.

REİS — Bu lâyhayı tekrar Encümen'e havale ediyoruz. Madde-i munzama hakkında dahi,

dört beş güne kadar gelir diyorlar.

İSMAİL MAHİR EFENDİ — Yalnız onu rica ediyoruz ki, ta'cil buyurulsun.

REİS — Biran evvel gönderilmesini rica ediyorlar. Kanun-ı Esasi Encümenindekiler çalışmak arzu ediyorlar. Kendilerine tebliğ edeceğiz.

(c) 104 üncü İctima⁶

Perşembe, 18 Haziran sene 325 (1 Temmuz 1909)

Saat 3, Dakika 10

REİS — Bugünkü ruzname-i müzakeratımızda umur-ı nafia için yapılacak istikrazlar hakkında Umur-ı Nafia Nezaretine yazılmış, oradan adam geldi. Sonra ta'til-i eşgal için Nezaret'ten biri hazır bulunuyor, burada. O meseleyi çıkaralım, bitirelim. (Ali bey'i göstererek) Bey Nazır tarafından vekâleten gelmiş... Bu işe vukufu olan bir zat göndermişler.

MÜF'İD BEY — Ticaret ve Nafia Nezaretinin tezkiresini bervech-i atı okur :

“Ta'til-i eşgal hakkında Meclis-i Âli-i Meb'usana tevdi olunan Lâyiha-i Kanuniyyenin tesri'i icabatı Riyaset-i Celilerine tebliğ ve iş'ar edilmiş olduğu beyanile, mezkûr Lâyiha-i Kanuniyyenin temin-i hüsn-ü müdafaası bu kerre şerefvarid olan 8 haziran

sene 325 [21 haziran 1909] tarihli ve 170 numrolu tezkire-i samiyeye-i Sadaretpenahide emr-ü iş'ar buyrulmuş ve lâyiha-i mezkûrenin Heyet-i Umumiyyede hin-i müzakeresinde izahat-ı lâzime ita etmek üzere Nezaret Mektubçusu Ali beyefendi i'zam kılınmış olmağla, ol bâbda emr-ü irade efendim hazretlerininindir.”

10 Cumadel ahire sene 327 ve 16 Haziran sene 325 (29 Haziran 1909)

Ticaret ve Nafia Nazırı
vekili
Raif

REİS — Mazbata muharriri kimdir? (Artas efendi'ye) Siz misiniz?

ARTAS EFENDİ — Bendeniz mazbata muharriri değilim.

.....

⁶ Takvim-i Vekayi, (3 Temmuz 1325), No. 273, s. 14-15.

MÜNİR BEY — Geçenlerde Ta'til-i Eşgal Kanunu müzakere edildiği esnada, Nafia Nazırı maden şirketleri ve müessesat-ı sınıaiyye ve ticariyye hakkında bir madde-i munzama tanzim edildiğini ve Şûrâ-yı Devlete gönderildiğini ve yakında Hey'et-i Muhteremeye takdim edileceğini söyleyerek müzakerenin tehirini talep etti. Madde-i munzama geldi. Encümenimizde tetkik edildi. Müessesat-ı ticariyye ve sınıaiyye ta'til-i eşgalleri, menafi-i umumiyyeye müteallik görülmediğinden kabul edilmedi.

Ayrıca bir kanun tanzim edilmediğinden, bu Kanuna derci tensib olundu. Yalnız maden şirketleri mühim görüldüğünden, bu maden şirketleri Ta'til-i Eşgal Kanununa tâbi olduğundan, ayrıca bir maddedir. Bu maddeyi de ta'dil ettik. Rûfeka-yı kiram tâbij bu Kanunu mütalâa ederek, itiraz edecekleri noktaları tayin ettiklerinden ve Encümen de icra ettiği tadilatın esbab-ı mucibesini mufassalen göstermiş olduğundan, bundan ziyade tafsilâtı zâid görüyorum.

REİS — Nafia Nezareti hakkında [tarafından] gelen bir efendi var. (Ali bey'e hitaben) Maddeler hakkında mı mütalâanız var, yoksa hey'et-i umumiyyesi hakkında mı?

ALİ BEY (NAZİR VEKİLİ) — Müsaade buyrulursa heyet-i umumiyyesi hakkında bazı izahat vereceğim.

Memleketimizin, vatan-ı azizimizin hayat-ı ictimai ve siyasi ve iktisadiyyesine taallük-ı azîmi olan bir mes'ele-i mühimmeyi piş-i nazar-ı ihtimama almazdan evvel, esas ve mahiyetlerini lâ-yıkile tahkik ve tetkik etmek icap ediyor. Malûm-ı alilerinizdir ki, ta'til-i eşgal bir çok kesianın aynı san'ata salik oldukları halde, maksatlarını te'min için terk-i hizmet eylemek üzere, ittifak etmeleridir. Şimdi bu terk-i hizmette nazar-ı dikkate alınacak bir çok sebepler vardır. Terk-i hizmet ya münferiden olur, ya müctemian olur. Münferiden vukubulan terk-i hizmet müessesat-ı umumiyyede ve gerek müessesat-ı hususiyyede olsun, hiç bir vechile ceza tehdidi altında bulunamaz. Çünkü münferiden terk-i hizmeti bir ceza tehdidi altına alacak olsak, hürriyet-i şahsiyyeyi tahdid etmiş oluruz. Fakat müctemian terk-i hizmete geldiğimiz takdirde, bunda nazar-ı dikkate alınacak noktalar vardır. Bu noktalar da ya müessesat-ı umumiyyede terk-i hizmet vukubulur. Veyahut müessesat-ı hususiyyede terk-i hizmet vukua gelir. Müessesat-ı hususiyyedeki amele tarafından vukua gelen terk-i hizmetten mutazarrır olan yalnız sermayedarandır. Doğrudan doğruya bu mesele sermayedarın ile amele beynindedir. Binaenaleyh, malûm ve muayyen olan bir takım eşhasın sırf menfaat-i maliyyesini temin için gayri mahsur olan eşhasın hürriyet i

şahsiyyesini tahdit etmek caiz olamaz. Binaenaleyh, böyle müessesat-ı hususiyyede gerek münferiden ve gerek müctemian vukua gelen ta'til-i eşgallerden dolayı yalnız sermayedarının menfaat-i maliyyeleri zarardide olacağı cihetle, hukukunu tahsil etmek için ceza ta'yini bendenizce ma'kul görülmelidir.

Müessesat-ı umumiyyeye gelince: Müessesat-ı umumiyyede amele tarafından vukua getirilecek zarar, ta'til-i eşgalden mutazarrır olanlar doğrudan doğruya sermayedarın değildir. Umumdur. Evvelâ umum, ikinci derecede Devlet, üçüncü derecede sermayedarındır. Liman, demiryolu, havagazı, su şirketleri tarafından vukua getirilecek ta'til-i eşgalden ilk ibtida umum mutazarrır olur. Yani umur-ı ticariyye muattal kalır. İkinci derecede Devlet mutazarrır olur. Çünkü demiryolları Devletin taht-ı teminatındadır. Zira sermayedarın gelip de onu kendisine bir faiz temin edilmedikçe inşa etmez. Bu faizi Devlete temin ettirirler. Meselâ kilometre başına onbin, oniki bin Frank gibi bir meblağ temin olunmuştur. Hasılat bu dereceye vasil olmadığı [zaman] onu sene nihayetinde ikmâl etmeğe mecburdur.

Terk-i eşgal vukua gelince, tâbii hasılat tenakus eder ve Devlet onu tazmin edecektir. Diğer taraftan, sermayedarının belki daha ziyade menfaati vardır. Şi-

mendüferin alât ve edevatı eskimeyecek, sonra ameleye de ücret verilmeyecek. Binaenaleyh, ameleye ücret vermediği ve edevatı eskimediği halde, kendisi yalnız hasılatı derece-i kâfiyyeye vasil olmadığından naşi Devlet tarafından temin ettirilecek. Binaenaleyh, ikinci derecede Devlete zarar terettüb eder.

Üçüncü dereceye gelince, bunda olsa olsa bir az sermayedarın mutazarrır olacak; fakat asıl mutazarrır olan bir taraftan umum, diğer taraftan ameledir. Binaenaleyh, asıl nazar-ı dikkate alınacak cihet budur. Bunda terk-i hizmet edenler ya muvakkaten terk-i hizmet ederler, yahut ebediyen terk-i hizmet eder. Eğer bunlar kat'iyyen çekilmek istiyorlarsa, gerek münferiden gerek müctemian olsun, hizmetten çekilebilirler. Çünkü orada çalışmak istemiyorlar. O adamları orada cebren çalıştırmak hukuk-ı hürriyye ve şahsiyyelerini tahdit demektir. Bu adeta İngilizlerin Çinli ameleleri bir taraftan diğer tarafa nakledip müddet-i medide hizmet etmek üzere kontratoya almaları demektir. Ebediyen çıkmak istiyor. O hizmette bulunmayacak. Fakat böyle olmayıp da mahza kendi emellerini, yahut aher tarafından vukua gelen teşvikattan dolayı maksatlarını icra ettirmek üzere muvakkaten ta'til-i eşgal etmeyi müctemian istiyorlarsa, bunda başka bir maksat olduğu cihetle, bunun için

ahkâm-ı cezaiyye vaz etmek iktiza eder. Bu suretle müessesat-ı umumiyyede ebediyyen...

ZÖHRAB EFENDİ — Başka maksat buyurduğunuz hangi maksattır?

ALİ BEY — Onları da sırasile sendika bahsinde arzedeceğim. Terk-i hizmet veya terk-i hizmet edenler, ya kendileri ya terki-hizmet etmişlerdir; yahut hem terk-i hizmet etmişler, hem de diğerlerini terk-i hizmete mecbur ettikleri vakit de, bu fiilde ya kavlen veya fi'len bulunmuşlardır. Bir kısmı hod-be-hod terk-i hizmet eder. Diğer kısmı hem terk-i hizmet eder, hem de diğer arkadaşlarını terk-i hizmete icbar eder. Bu icbar ya kavli olur veya fi'lî olur. Yani "çalışmayalım, gitmeyelim" diye icbar eder. Bu suretle, on kişi, yirmi kişi bir olur, fabrikanın kapısına dikilir. Diğer ameleyi de çalıştırmazlar. Binaenaleyh, bunların her biri hakkında ayrı ayrı, daha az veya daha şedid cezalar vaz etmek iktiza eder. Onun için, biz bu kanunda evvel emirde sırf yalnız müessesat-ı umumiyyeye mahsus olan ameleyi müctemian ve mütefikan terk-i eşgalden men etmek üzere böyle hod-be-hod terk-i eşgal etmeği men ettik. Ya heyet-i itilâfiyyeye müracaat etmeleri kaydını ve bunlara müracaat etmedikleri halde, kendilerine yirmi dört saatten bir haftaya kadar ve yirmibeş kuruştan yüz kuruşa kadar ceza vaz ettik.

Diğerlerine, hem terk-i hizmet edip diğerlerine terk-i hizmet ettirenlere gelince: Bunlara tabii daha ağır ceza vaz etmek lâzım gelir. Zira kendileri başkalarını, yani çalışmak isteyen arkadaşlarını çalışmaktan men ediyor. Hürriyet-i şahsiyyelerine taarruz ediyor. Binaenaleyh, buna daha ağır ceza vaz etmek lâzım gelir. Encümen-i Nafiada pek güzel tetkik olunmuş, ikiye ayrılmıştır. Bunun için bir aydan altı aya kadar ceza verilmiştir. Yahut bir liradan yirmi beş liraya kadar ceza-yı nakdi hükmolunacaktır.

Üçüncü kısma gelince, bunlar hem terk-i hizmet etmişler ve hem de diğerlerine terk-i hizmet ettirmişlerdir. Ve bu sırada istimal-i cebr ve kuvvet etmişlerdir. Binaenaleyh bunlara daha ağır ceza hükmolunmak lâzım gelir. Onlara da bir haftadan bir seneye kadar verilmiştir. Fransa Kanununda bu vardır. Yani Fransa Kanun-ı Cezasının 314 ve 315 inci maddeleri mucibince böyle ta'til-i eşgal için istimal-i cebr ve kuvvet ve hile ve desais kullanılanlar düçar-ı mücazat edilmiştir. Demek ki, şu Kanunda vaz etmiş olduğumuz ahkâm-ı cezaiyye Fransa Ta'til-i Eşgal Kanununda değil, Fransa Ceza Kanununda mevcut olan ahkâmdır. Binaenaleyh, bizim Kanun-ı Cezamızda böyle olmadığı için, buraya onu vaz ettik. Bu maddelerin hey'eti umumiyyesinde Encümen-i Nafiaca vukua getirilen ta'dilat pek

münasıptır. Yalnız iki cihet bizce muvafık görülmüyor: Birincisi sendikaların mezahirini arz ediyim. Ve sendikaların mezahirini arz ettikten sonra, sendika yerine ne suretle amele ile itilâf hasıl olmak için ahkâm vaz etmek icap edeceğini izah edeceğim.

Efendim, sendika esasen bizim eskiden beri bildiğimiz esnaf loncalarından başka bir şey değildir. Yani, sendikalar ameleden bir kaç kişi ayırarak veyahut amelelerin asıl ileri gelenlerinden ayrılacak. Bunlar amele ile sermayedaran beynindeki ihtilâfatı halledecek. Hakimiyeti haiz olan Devlettir. Binaenaleyh, böyle hakk-ı kazayı lonca odaları demek olan sendikalara terketmek caiz görülemiyor. İkinci derecede, amele tarafından sendika teşkiline teşebbüs edildiği takdirde, acaba sermayedaran onlara karşı sendika teşkil etmeyecekler mi? Binaenaleyh sermayedaran da 'biz de ameleye karşı hukukumuzu müdâfaa edeceğiz,' diye ve beyinlerinde bunlar da terk-i a'mâle kalkışacaklar. Meselâ, beş on sermayedaran sendika teşkil ederek iş görmeyeceklerdir. Biz sendika teşkilini gerek amele tarafından, gerek sermayedaran tarafından men ediyoruz. Bir cihetten değil, iki cihetten men ediyoruz. Onların beyninde vukua gelecek ihtilâfatı Devlet halletsin. Niçin beyinlerinde hallet-

sinler? Niçin hakk-ı hakimiyyeti haiz olacak derecede sermayedaran tarafından sendika teşkiline müsaade olunsun? İkinci derecede, sendika teşkil etmek sermayeye muzırdır. Memlekette en ziyade ecnebi sermayesine muhtac olduğumuz şu zamanda ameleyle sendika için hak verecek olursak, sermayedaran amelenin taht-ı tehdidinde kalacaktır. Sermayedaran buraya gelmeğe cesaret edemeyecektir. Nitekim, bir çok memleketlerde bunun mazaratı görülüyor. Arzedeceğim. Fransa'da 84 [1884] tarihli Kanun mucibince sendika teşkiline müsaade olundu. Fakat sendikaları teşkil eden adamların mutlaka hukuk-ı medeniyesine malik bir çok amele heyeti vücade getirdiğini de nazar-ı itibare alalım. Bu sendikaların teşkilinde şu ana kadar Fransa'da *Confédération Mutuelle de Travail* amele heyeti vücade geldiği gibi, bunlar da beyinlerinde ittifak ederek Beynelmilel Amele Heyeti teşkil ettiler. Ve bugünkü günde o Beynelmilel Amele Heyeti'nin teşvikatile⁷ Fransa amelesi ta'til-i eşgal ediyor. Fakat Fransa amelesi ta'til-i eşgal ettiği sırada Fransızların bir çok alât ve vesait-i bulunduğu cihetle, kendileri ifa ediyorlar. Bizde üçüncü bir mahzur daha var ki, şimendüfer amelesi sendika tarafından vukubulan teşvikat üzerine ta'til-i eşgal ettiği halde, acaba ş-

⁷ Takvim-i Vekayi, (4 Temmuz 1325), No. 274, s. 2-15.

mendüfer taburlarımız var mı ki, o amelenin yerine getirelim. Farz edelim ki, Devletin tehlikeli zamanında, haricin teşvikatile amele üç gün ta'til-i eşgal etti mi, bu gayr-i kabil-i tamir bir haldir. Onun yerine bizim şimendüfer taburlarımız var mı ki, yapılacak hizmeti ta'tilden vikaye edelim. Kezalik, posta vapurları ta'til-i eşgal edecek. Farz edelim ki, ecnebi posta vapurları amele ta'til-i eşgal edecek Bizim kendi Devletimizin posta vapurları var mı? Fransa'da, Marsilya'da, bundan iki üç sene mukaddem, seyr-i sefer-i baidde bulunan teknil kaptanlarla ameleler ta'til-i eşgal ettiler. Fakat, Fransa kuvve-i bahriyyesi muntazam olduğu cihetle yerine kruvazörleri koydu. Bizde böyle şeyler var mı?

Binaenaleyh, sendikanın gayet mezhari vardır. Fakat amelenin de hukukunu muhafaza etmek lâzımdır. Bunun için amele ile sermayedaranı yekdiğerine muhasım kılıp da onların beynini tefrik edecek yerde, onların beynini te'lif edecek bir takım ahkâm vaz edelim. Biribirine muhasım değil, muavin kılalım. Çünkü bunlar yekdiğerinin lâzım-ı gayr-i mufarıkıdır. Binaenaleyh, sendika kanunu yerine amele ile sermayedaranın hukukunu ve vezaifini ta'yin eder kavaid vaz edelim. Hakk-ı hakimiyetimizi terketmeyelim. Devletçe biz icra edelim. Esasen, bir takım kuvve-i müvellideyi vücade ge-

tiren şeylerde üç kuvvet nazar-ı itibare alınır. Birincisi, kuvve-i fi'liyye, ikincisi kuvve-i nakdiyye, üçüncüsü kuvve-i akliyyedir. Kuvve-i nakdiyye sermayedaran demektir. İkinci kuvve-i fi'liyye ameledir. Üçüncüsü de kuvve-i akliyye sahibi olan ashab-ı zekâdır. Binaenaleyh, bunların hasıl edecekleri neticeyi beyinlerinde müsavaten taksim etmeli. İşte bu suretle biz ameleyi gadrdan vikaye etmeliyiz. Yoksa sendika teşkil ederek ameleyi sermayedaranın elinde baziçe teşkil edecek bir hâle koymamalıyız. Zira, Fransa'da görülüyor ki, sendikalar bir çok ameleyi istedikleri gibi ellerinde baziçe olarak kullanmaktadırlar. Bugün Fransa'da ve memalik-i ecnebiyyenin sair yerlerinde her nerede ta'til-i eşgal vukua getirilir ise, daima o ta'til-i eşgali icra eden amelelerin cüz-i küllisi ta'til-i eşgali etmeyi arzu etmeyip, bir kısmının tehdid ve tahvifinden ta'til-i eşgal etmiş adamlardır. Binaenaleyh, Sendikalar Kanunu yapmaktan ise, amele ile sermayedaranın beynini telif edecek kanunlar yapılmalıdır. Bu da nasıl olur? Meselâ, ameleyi sermayeye iştirak ettirmeli. Demin ki arzettiğim vechile, mesela 8 kuruş kuvve-i bedeniyye sarfeden amele almalı; 8 kuruş da kuvve-i dimağiyye sarfeden ashab-ı zekâ almalı. Bunlar kanunlarla tabii bir şekli muntazama konulabilir. Bizim düşündüğümüz en ziyade amele idi.

Üçüncü derecede ta'til-i eşgal-den bir fenalık daha zuhur ediyor. Tatil-i eşgal olundu mu, sermayedaran bu vesile ile bir çok ecnebi amele istihdam ederler. Memleketimizde bir taraftan ta'til-i eşgal vukua geldi mi, zaten ecnebi olan sermayedaran kendi adamlarını kayırmak için, "işte ta'til-i eşgal vukua gelmiştir," diyor. Meselâ İtalya'ya yazıyor. Binlerce İtalya amelesi geliyor. Bir defa onlar yerlerine yerleşti mi, ondan sonra onları çıkarmak güçlüğüne düşününüz.

Fakat, daha ne yapmalıyız? Biz ameleli sermayedar etmeliyiz. Yani amele kendileri ta'til-i eşgal ederse, hisse-i temettülardan mahrum olmalı. Onun için böyle müesseseler, şirketler teşekkül ettiği zaman, onlara bir hisse vermeli. Ve zaten Ticaret-i Bahriyye Kanununun ticaretin bir kısmında böyle kayıtlar vaz olunmuştur. Bazen hasıl olacak kârdan hisse alır ve bazen de navlundan hisse verirler. Bundan maksat nedir? Amele seyr-i seferde alâkadar olsun da, onun itmam ve ikmaline gayret etsinler. Binaenaleyh, ameleye de böyle hisse verilecek olursa, yani ücretleri yerine hisse verilir veyahut cüz'i miktarda o sermayeye hissedar kılınacak olursa, hem beyinlerinde itilâf hasıl olur ve hem de yekdiğerine böyle zid olmaz.

Biz şimdi amele tarafından bir sendika, sermayedaran tarafından bir sendika yapacağız.

Serbest bırakacağız. Hükümet olduğumuz halde seyirci olacağız. Bunları yekdiğerine muhalif kılmamalı; yekdiğerine muavin kılmağa gayret etmeliyiz. Binaenaleyh, sendika hakkında ahkâmı fesheden kanunun maddesini iade buyurmanızı Heyet-i Muhteremenizden suret-i mahsusada rica ederim. Çünkü, memleketimizin hayat-ı siyasi ve ictimai ve iktisadiyesine ta'alluk eden bir meseledir.

Madde-i munzamaya gelince, efendim, madde-i munzamada biz hürriyet-i şahsiyyeyi nazar-ı dikkate aldığımızdan naşi, müessesat-ı hususiyye amelesine hiç karışmadık. Çünkü, ondan mutazarrır olan doğrudan doğruya sermayedaranın menfaat-i maneviyyesidir. "Gerek heyet-i itilâfiyyeye ve gerek heyet-i hükmiyyeye müracaata amele muhtardır," dedik ve demin ki arzettiğim vechile terk-i hizmet edenlere de hiç bir ceza yoktur. Yalnız müteaddi, hem terk-i hizmet edip hem de diğerklerini terk-i hizmet ettirenler için bir ceza vardır. O da hürriyet-i şahsiyyeyi nazar-ı dikkate alarak yapmış olduğumuz madde-i kanuniyye. Burada başka türlü yapılmış. Yani maadin amelesi tamamilen müessesat-ı umumiyye amelesi gibi, terk-i eşgal kanununa tabi tutulmuş. Demek ki maden amelesinden kendi hallerinde olarak terk-i hizmet edecek olanlar şu madde-i kanuniyye mucibince bir hafta-

ya kadar hapsolunacak. Halbuki madenler müessesat-ı umumiyeden değildir. Bunun doğrudan doğruya hidemat-ı umumiyeye, hayat-ı siyasiyeye taalluku yoktur. Onun için bizim bu madde-i munzamayı teklif edilen vechile serbesti ve hürriyet-i şahsiyyeyi muhafaza edecek surette, yani orada amele heyet-i itilâfiyyeye müracaata muhtardır; halbuki Ta'til-i Eşgal Kanununda müracaata mecburdur, dedik ve bu Ta'til-i Eşgal Kanunu da 1892 tarihli Fransa Kanunundan aldık. Fransa Kanununda iki cihet vardır. Hem hey'et-i itilâfiyye var; hem hey'et-i tahkimiyeye var. Biz hey'et-i tahkimiyeyi kabul etmedik. Çünkü oradaki tahkim iki türdür. Biri tahkim-i cebri, diğeri tahkim-i ihtiyaridir. Mecelle'de tahkim-i ihtiyariye salâhiyet verildiği halde, hakimlerin iki sıfatı bulunur. Biri hakem sıfatında bulunan hakimler, ikincisi sırf beyan-ı rey'etmek için rey hakkını haiz hakimler bulunduğu Ticaret Kanunnamesinde beyan-ı rey etmek sıfatı olan hakimlere müracaat mecburî olduğu ve diğer hakimlerin ihtiyarî bulunduğu kanunda sarahat olduğu halde, mahza biz hürriyet-i şahsiyyeyi temdid etmemek için heyet-i tahkimiyeyi kabul etmedik. Yalnız heyet-i itilâfiyyeyi kabul ettik. Yani heyet-i itilâfiyyenin beyinlerindeki ahkâm üzerine musalâha olmadığı halde, yine terk-i hizmet edebilecekler ve o vakit kendilerine hiç bir ceza

da verilmeyecektir.

Nazar-ı dikkate alınacak şey yine bu müessesat-ı umumiyede müttefikane amele tarafından muvakkaten hizmeti terketmek üzere hey'et-i itilâfiyyeye müracaat edip hod-be-hod terk-i hizmet edenlere ceza verilmesidir. Bundan maksat nedir? Hey'et-i itilâfiyyeye müracaat olduğu vakit bir şey yapılmıyor. Yani hey'ete müracaat olunup da beyinlerinde musalâha akdolunursa, bir ceza verilmiyor da, hod-be-hod terk-i eşgal edenlere niçin bir ceza veriliyor, denirse onun çok hizmeti vardır. Çünkü hakikat anlaşılır ve arada 10, 15 gün kadar bir müddet zarfında diğer amele tedarik etmek kabildir. Onun için bu Ta'til-i Eşgal Kanununun yalnız şu yedinci maddenin ilaveten iadesi ve bizim yapmış olduğumuz maadin ameleli hakkındaki Maadin Nizamnamesinin hey'et-i asliyyesi ile yani tamamile serbest ve muhtar olmak üzere kabul edilerek bu Meclis'ten çıkarıldığı halde, zannedirim, memleketimiz için büyük hizmet edilmiş olacaktır. Yine Hey'et-i Celilenin arâ-yı saibesine arz ederim.

VARTKES EFENDİ — Müessesat-ı hususiyye de sendika teşkiline mezun mudur?

ALİ BEY — Esasen, hiç bir yerde sendikayı kat'iyen men etmezler, çünkü demin de arzettiğim vechile, amele ile sermayedarının beynindeki hukuk ve ve-

zaife dair bir kanun yapılmalı ve husule gelen ihtilâfatı Devlet kendisi halletmeli. O kanunu evvelce, sonra da bunu göndermeli idik. Malûm-ı âlinizdir ki, ilân-ı Hürriyeti müteakip bir takım ta'til-i eşgaller vukua gelmişti. Mâ-teessûf devam etti. Nitekim Şark Demiryolları amelesi ta'til-i eşgal ettiler. Bu hattın öbür tarafına da sirayet etti.

ZÖHRAB EFENDİ — Dahiliye Nazırı söyledi.

ALİ BEY (Devamla) — Evet efendim, onun için alel acele bunu yaptık. Halbuki evvelâ ötekini yapmalı idik. Fakat bunu biz eylül ayında yapmıştık, tarihinden de anlaşılır. Şimdi yine sermayedaran ile amele beynindeki münasebatı ve onların hukuk ve vezaifini ta'yin eder bir kanun vaz'ını Heyet-i Celileniz emrederse, maâl-memnuniye, müsaraa-ten takdim ederiz.

ARTAS EFENDİ — Birincisi sendika meselesi ve ikincisi maddenlerde müracaat ihtiyarî olup mecburî olmadığı meselesidir. Sendika bahsine gelince : Sendika teşkil edilmek [etmek] hakkında olan Kuvve-i İcraiyyenin madde-i kanuniyesi Meclisimizin kararile tayyolunarak, esasen sendikanın vücudu kabul olunmuş ve sendikalar namına bir kanun-ı mahsus tanzimi hususu Hükümet-i icraiyyeye havale edilmişti. Binaenaleyh, sendikalar hakkında Nezaret vekili canibinden

de dermiyan olunan itiraz esasen nazar-ı mütalâaya alınamaz. Çünkü Meclisimizce sendikalar hakkında Hükümet-i İcraiyye tarafından bir kanun tanzimi hususu taht-ı karara alındı.

Deniliyor ki, sendikaların vücudu ta'til-i eşgali tergib edecek tir. Halbuki tergib etmeyeceğinden maada, bil'akis ta'til-i eşgalin temadi etmesine bir vasıta olacaktır. Sendikalar ne demek? Bir hakk-ı cemiyet. Bir taraftan kanun tanzim ederiz, kanun müzakere ederiz. Her bir sınıf için tevhid-i mesai ve malûmât için cemiyetler yaptık. Böyle olduğu halde, bir yerin müstahdemini bu meşrû haktan ve bu hürriyetten ne için mahrum kalsınlar? Eğer hürriyet-i şahsiyyelerini sui-istimâl edip de ta'til-i eşgale teşvik edecek olurlarsa, zaten Ta'til-i Eşgal Kanununun tanzimi buna muhalefetle beraber, buna cesaret edecek olanlara mücazat tertib etmek maksadına mübtenidir. Binaenaleyh, kanunen memnu olan ahval kanunda gösterilmiştir. Böyle ahvale her kim müdahale edecek olursa, ceza görecektir. Şu hale göre, filân hey'et teşekkül ederse, şuna hizmet edecek diyerekten o heyetin adem-i teşekkülüne itiraz etmek kanuna muhalif ve bizim derdest-i müzakere bulunan Cemiyet Kanununa mugayirdir. Cemiyet Kanunu hakkında verdiğimiz kararı kabul ile beraber, Hükümet-i İcraiyyeye sendikalar hakkında hususi

bir kanun tanzimini teklif ederim.

Madenler bahsine gelince: Kanunun ünvanından dahi malûm olduğu vech üzere, bu Kanun alel-umum terk-i eşgal hakkında değildir. İhtiyacat-ı umumiyyeye müteallik hidematta bulunan müessesat hakkındadır. Ötekinin berikinin hidematında olan amel hakkında cari değildir. Buna mebnî, geçenlerde, Meclisimizde bu müessesat-ı hususiyeye hakkında başkaca bir Kanunun lüzum-ı tanzimi taht-ı karara alınmış ve o dahi Hükümet-i İcraiyyeye bildirilmişti. Ancak ihtilâf bu madenlerde müstahdem amelenin, yani ta'til-i eşgalden evvel Hükümete müracaatı ihtiyarî mi kalsın, mecburî mi kalsın. Eğer ihtiyarî kalacak olursa, bu Kanunun vaz'ında, yani maden hakkında teşmilinden bir faide hasıl olmaz. Burada maksat nedir? Maden işleten bir müessesenin haberi olmaksızın ta'til-i eşgal edilsin, hem de ihtiyarî olursa, ceza da yok.

ALİ BEY — Fransa Kanununda böyle ihtiyarîdir. Cebri olmaz.

ARTAS EFENDİ — İhtiyarî olursa, bilâ malûmat terk-i eşgal edebilirler.

ALİ BEY — Hayır efendim, bilâ malûmat terk-i eşgal niçin ihtiyarî olsun? Yalnız müessesat-ı umumiyyeyi ihlâl edenler için...

ARTAS EFENDİ — Madem ki, madenler dahi, min-cihetin umuma müteallik hidemata müteal-

lik hizmetlerdir. Çünkü madenlerde kömür de olur. Vapurlarda lâzım olur. Demiryollara da lâzım olur. Dolayısıyla onlar da umuma müteallik bir hizmettir. Ve bundan maada bu madenlerde mümkün mertebe sermayedarının hukukunu temin etmek lâzım gelir ki, o hukuk temin edilmeyecek olursa, sermayedar gelmez. Ve bizim sermayedarımız da cesaret etmez. Çünkü biraderinin amele def'aten bilâ malûmat ve burada gösterilen teşebbüsat-ı kanuniyyeyi ifa etmeden terk-i eşgal edecek olursa, o maden ashabının binlerce liralara yaptırılmış oldukları mahzenler, mağazalar ta'til olunacak. Eğer müracaat mecburî olursa, sermayedarana da iyi olur. Bu mecburiyet incimizce lindimizde lüzumludur. İhtiyarî hiç bir faideyi müstelzim olamaz. Binaenaleyh Hükümet-i İcraiyye tarafından teklif olunan sendikaların ifası kabil değildir. İki cihetten dolayı kararımız da var efendim. (Karar yok sadaları)

KAROLİDİ EFENDİ — Karar verilmedi, efendim.

PANÇEDOREF EFENDİ — Müzakere ettiğimiz lâyiha küçük olmakla beraber, ehemmiyet-i âzimesi vardır. Çünkü bu lâyiha Meclis-i MEB'USANIN mün'akid olmadığı zamanda neşr ve ilân olundu. Ve kanun hükmündedir. Halbuki Kanun-ı Esasının bir madde-i mahsusasına göre, Meclis-i MEB'USANIN mün'akid olma-

dığı zamanda neşrolunan bu Lâ-yiha Meclis mün'akid olur olmaz Meclis-i Meb'usana tevdi edilme-li. Başka kanunlara atfen eğer bu lâ-yıhayı boşa çıkarmazsak Ka-nun-ı Esasiye ve Meşrutiyete bü-yük darbe teşkil eder. Bundan maada bu küçük lâ-yiha ile be-raber memleketimizin hayat ve me-niat meselesi olan sermaye bah-sine büyük tesiri vardır. Mahsu-latın toprağa nisbeten vaziyeti; yani arazisiz mahsulât nasıl ye-tişmezse, sermayesiz dahi sanayi ihdas ve ihya edilmez. Bundan maada sanayi sermayeye muhtaç olduğu gibi, vücud-ı Devletin ha-yatı olan ziraatın dahi inkişaf ve neşv-ü neşa (nemâl bulması kan damarlarının, yani vesait-i nak-liyenin.

PANÇEDOREF EFENDİ — İş-te, onlar(lıl işlemek için bu Dev-leti, bu memleketi canlandırmak lâzım gelir. Onun için Nafia Ne-zareti namına söylenen sözlere iştirak ederim. (Hey'et-i umumiyyesi hakkında söz söylenip söy-lenmeyeceği hakkında bazı mü-nakaşat cereyan eder.)

ZÖHRAB EFENDİ — Muhte-rem rüfeka, Pañçedoref efendinin dediği gibi, bu Kanunun hey'et-i umumiyyesi beş altı maddeden, bir sahifeden ibarettir. Fakat, bu-nun mevzuu bugün bütün âlem-i medeniyeti işgal eden bir esas-tır. Eğer biz bu esas beş dakika içinde halletmeğe muktediriz di-yerek zannediyorsak, zannede-rim, bu bizim için oldukça büyük

bir küştahlık teşkil eder. Binaen-aleyh, bunun üzerine imal-i fikr etmek ne beyhudedir, ne de izaa-i vakt demektir. Bütün bu mesele iki noktaya münhasırdır. Birinci-si, ameleye ta'til-i eşgal için sala-hiyet verilmeli mi? Bir. İkincisi, bunların kendi aralarında iştirak etmelerine, kendi mesailerini tev-hid etmelerine mesâ' verilmeli midir? Bütün mesele budur. Na-fia Nezareti tarafından gelen vekil-i muhterem buna dair bazı iza-hat verdi. Yalnız bunun hatimesi-ni teşkil eden (kısmıl kabul edip ve alkışlamakla beraber, mukad-dematını reddetmeğe mecburum. Çünkü mukaddematı ne ilmi, ne ciddi, ne iktisadi, hiç bir esasa müstenid değildir. Mesela, Nafia Nezaret-i Celilesinin vekili size dedi ki, sendika teşkil etmek eski zamanda olan loncaları ihya et-mektir. Onların ustabaşlarına hakk-ı hakimiyet vermek demektir ve sermayedaran ile amele beyninde olan münazaatın halli-ni işte bu lonca ustalarına tevdi etmekten ibarettir. Müteakiben de 'böyle bir hakk-ı kazayı, haki-miyeti Hükümetten alalım da beş kişiye mi tevdi edelim' diye kolay-ca bir muzafferiyet ihraz etti. Ve binaenaleyh sendika işlerle işti-gal edenler birlirler ki, sendika öyle lonca ustası işleri değildir. Ve öyle beş altı kişiye salahiyet vermek için değildir. Sendika bir düstur-ı umumî ile bir işte, bir san'atta, bir meslekte bulunan adamların o mesleğe müteallik menafi-i maddiyye ve maneviy-

yelerini lâyıki vechile muhafaza etmek için bir iştirakinden ibaret. Şimdi bu iştiraki zaten Cemiyet Kanunu ile biz kabul etmiş değil miyiz? Hatta, biraz sonra işgal edeceğimiz Cemiyetler Kanununda yok mudur? Biz o kânda kabul ettiğimiz halde, şimdi nasıl ameleye bundan mahrumsunuz diyebilirsiniz? Hiç bir vakit bu kat'iyen olamaz. Bundan ameleyi men edeceksiniz. İctima hal-i mükemmeliyyete isalile olur. Hepimiz biliriz ki, memalik-i vasia-i Osmaniiyenin bir çok aksamında vesait-i nakliyyenin fıkdanından dolayı, o mahsulat çürümeğe mahkûmdur. Demek oluyor ki, vesait-i nakliyyenin terakkisi sermayeye muhtaçtır. Onun için Hükümet tarafından teklif olunan Lâyihada bulunan maddenin Encümence tayedilmesi sermayenin tefrik ve imhasına vesile olacaktır. Halbuki, eğer ameleye yalnız menafi-i umumiyyeye hadim olan müessesatta istihdâm edilen kesana, doğrudan doğruya yalnız Devletin menafi-i umumiyyesine taalluk eden mesailde, meselâ şimendüferler, vapurlar, tüccar şirketleri gibi, bunlardan, eğer ameleye sendika hakkını verirsek, memleketimizde ne gibi netayic husule gelecektir? Bu kadar mühimdir ki, şimdiden meseleyi izah etmek lâzımdır. Rica ederim.

REİS — Zaten maddeler hakkında müzakere cereyan edecektir.

PANÇEDOREF EFENDİ (MANASTIR) — Madde lâğv edilmiştir.

MEHMET ALİ BEY (CANİK) — Bizim düşüncemiz, Ta'til-i Eşgal Nizamnamesinin vaz'ı lâzım mıdır, değil midir?

REİS — Efendim, zaten hey'et-i umumiyyesi hakkında müzakere cereyan etmiştir.

PANÇEDOREF EFENDİ — Rica ederim, bir takım sözler iradile biribirimizden istifade edeceğiz.

ALİ BEY (Devamla) — Bizim müessesatta istihdâm edilen amele onbin, onbeşbin kişi oluyor. Bunlara mesela sendika hakkını vermekle sermayedarını tedhiş edecek olursak, birkaç milyonluk nüfusumuz işsizlikten dolayı aç ve bilaç kalacak. Bundan maada, zannedilmesin ki, amele ta'til-i eşgal ve grev hakkına malik olmakla beraber, amelenin menafii gözedilmiş olur. Son resmî istatistiklere nazaran edilen ta'til-i eşgallerden yüzde 13, 13'ü amelenin menafii is'af edilmesile neticelenmiştir. Yüzde 87 onların izmihlâlile netice-pezir olmuştur. Bundan maada, Hükümet lâyihasında bütün zaid şey kalmamıştır, bırakılmamıştır. Bir sulh ve hakem usulü vaz edilmiştir. Ve bütün Avrupa'da bundan başka çare-i hal de bulunamamıştır. Benim fikrimce, Fransızların dediği gibi, fena bir ihtilâf kazanılmış bir davadan daha iyidir. Şimdi bu gibi müessesat-ı umu-

miyyede bir ta'til-i eşgal düşünelim. Meselâ, şimendüferlerde ta'til-i eşgal vukubuldu mu, seyyahin geç-ü gúzar edemez. Posta münkatı olur. Ticaret münkatı olur. Mahsulât ihrac ve naklolumamaz. Bundan maada, şimdi istihdam edilen amelenin kısm-ı azamı ecnebi, diğerk kısmı da gayrimüslim olduğundan, hizmet-i askeriyye ile mükellef değildir. Avrupa'da böyle bir ta'til-i eşgal oldu mu, ta'til-i eşgal edenler derhal taht-ı silaha alınarak, bir gün evvel amele olarak işlememek azminde bulunanları ertesi gün asker gibi işletirler. Bu menafi-i umumiyeye müteallikdir. Eğer on kişi istifade ederse, milyonlarca ahalimiz aç kalacaktır. Ve eğer böyle olursa bütün Anadolu'da şimendüfer inşa edemeyiz. O havalı pərişan kalacaktır.

VARTKES EFENDİ (ERZURUM) — Peki, ben sen işlemiyoruz, o aç kalan ahali işler. Kanununu men edeceğiniz, en sonra da adamları adam olmaktan men edeceğiniz. Şimdi, efendi bize kalkıp diyorlar ki, 'ecnebi sermayedarasını ihafe etmeyelim, tehdid etmeyelim. Sosyalist gibi, öyle prensipler meydana koyarsak, yahut böyle ta'til-i eşgal ahkâmını gösterirsek, 'sermayedarın korkarlar.' Ben Nafia Nezaretinin vekil-i muhteremine sorarım. Bunların hangisi Avrupa'da yoktur? Daha hangisinde, Avrupa sermayedarını bunlardan

korkarak işe teşebbüs etmemişlerdir? Biz acaba Avrupa'nın iş, sanayi, maharet noktasını istihsal edip de, onun mafevkine mi gideceğiz? Avrupa'nın derecesini ihraz edersek, bundan çok müteşekkir olmak lazım gelir. Demek Avrupa'da tehdid ve ihafe teşkil etmeyen, neden dolayı bizde tehdid ve ihafeyi teşkil etsin? Fakat tehdid ve ihafeyi teşkil edecek bir şey ve orada Nezaret vekilinin suret-i tesviyesi olan suret-i müsâlâhadır ki, bunu alkışlarım. Fakat ne çare ki, sermayeyi kendi yed'inde taht-ı inhisara alan adamlar bunu kabul etmezler. Nezaret vekili size dedi ki, "efendim, biz bir taraftan ehl-i amel, diğerk taraftan ehl-i sermayeyi yekdiğerine muarız etmemeliyiz. Yekdiğerine muavin etmeliyiz." Şüphes yok ki, imkânı var ise, bunu yapmalı. Şimdiye kadar yek diğerkine muavin etmek için ne yaptınız? Hiç bir şey yapmadınız. Sulhu daha teşkil etmeden, ehad tarafın yed'inden esbab-ı müdafaayı neden alıyorsunuz? Evvel-be-evvel sulhu teşkil etmeli. Ondan sonra silahları teslim et demeli. Siz daha sulhu teşkil etmeden herkesin elinden silahları istirdad etmek istiyorsunuz. Nezaret vekilinin bu Meclise teklif ettiği sureti hiç bir vakit bizim Hükümetimiz teklif edemeyecektir. Bir taraftan, sermayeden amelenin sa'yine mukabil kendisine bir ücret verilmekle beraber, sermayeden ve ondan hasıl olacak menafiden bir kısm-ı

cüz'i, hatta bir teslis tabirile de ameleye bir şeyler vermeli, dedi. Bir taraftan sermaye, bir taraftan amel, bir taraftan zekâ diye üçe taksim ederek, bu suretle bir teşebbüste bir taksim-i menafi kabul ettiniz. Bunu biraz evvel de söylediğim gibi, bütün mevcudiyetimle alkışlarım. Fakat geride icrası belki bundan bir asır bile sonra istihsal olunması mümkün bir vaade binaen, şimdiden ehl-i ameli haklarından mahrum etmek muvafık-ı hakkaniyet olur mu?

Şimendüferlerden bahsediyorlar. Çünkü maksat bütün meb'usanın efkârına icra-yı nüfuz etmek için, hepsinin en mütehasis olan damarlarına nüfuz edecek derecede sözler sarf etmektedir. Herkes biliyor ki, Meclis-i Meb'usanın evvel-be-evvel fikirlerini o noktaya imale ederler. Buna muhalif olan rey'leri reddederler. Bendenize kalırsa, bu bir az tiffiyet-i fikriyyeye delâlet eder; bir vasıta-i iskattır. Biz de, elbette ki, şimendüferleri ta'til etmek bizim için hayat-ı iktisadiyyemize ve belki müdafaa-i milliyemize münafi bir haldir. Fakat, bundaki ta'til-i eşgali men etmek imkânı durup dururken, bunu vesile addederek, bunu sermaye ittihaz ederek, kalkıp da mesela ortada gaz şirketi var, su şirketi var, yahut hiç bir vakit müdafaa-i vatana taalluk etmeyecek derecede bir takım müesseseler var. Bunlarda dahi ta'til-i eş-

gali men etmek doğru olabiliyor mu? Ve zaten bugün Hükümet kendisi ta'til-i eşgali men etmiyor ki; kendisinin göndermiş olduğu kanunda ta'til-i eşgali men edeceğine dair hiç bir şey yok ki. Bil'akis, ta'til-i eşgalin yalnız teşvikat veyahut taarruzat-ı maddiyye ile vukubulan şeklini men ediyor. Bizim Encümenimiz dahi bunu kabul ediyor. Binaenaleyh, eğer Hükümetin kabul ettiği bu şekli biz kabul etsek, bu şekil ile şimendüferdeki ta'til-i eşgali men etmiş olmayız. Nedir ki, alel-ıtlak şimendüfere mahsus memurların ta'til-i eşgal etmeyeceklerine dair sarahat vaz olunsun. Avrupa'da şimendüfer memurlarını Devlet memurları addederler. Posta memurlarını da Devlet memuru addederler ve bu Devlet memurları ta'til-i eşgal edemez, diye bir kayıt vardır. İşte bu suretle imkân vardır. Birer hey'et-i sınaıyye ve ticariyyeyi ta'til-i eşgalden men ettiğiniz vakit, diğer taraftan da alel-ıtlak şu şeraiti dermiyen etmek şartile ta'til-i eşgal caizdir. dediğiniz vakit, hiç bir zaman şimendüferleri ta'til-i eşgalden men edemezsiniz. Yed'inizde kanunla hiç bir imkân yoktur. Demek ki, şimendüferlerden istimdad dahi bil vücuh-ı nâ-bi-mahaldir. Binaenaleyh ta'til-i eşgal hakkında mevzû kuyuda riayet olunmak şartile, nitekim sair müesseselerde —şimendüferlerde serbesttir— Hükümetten bize gönderilen lâyhâ-i kanuniyyede işte biz şimendüferlerde ta'til-i

eşgalin önünü almıştık, siz de başka türlü bir hale ifrağ ettiniz diyecek bir sıfat ve salahiyet göstermiyorum. Zira, müsaade edin, hey'et-i umumiyyeye müteallik olarak, bu gibi sözlere cevap veriyorum.

NAZİR VEKİLİ — Şimendüferler müessesat-ı umumiyyedir. Biz de orada *service publique* dedik.

ZÖHRAB EFENDİ — Müessesat-ı umumiyyelerde memnuiyete dair bir madde-i kanuniye getirmediğiniz.

VEKİL — Biz yalnız umuma müteallik hizmet diyoruz.

ZÖHRAB EFENDİ — O memnuiyet teşkil eder mi, efendim? Söylediğiniz şeylerin biz hepsini biliriz. Bizim Kanunumuzu bilmezseniz, okuyunuz. Şimendüferler müessesat-ı umumiyye sırasında dahil. Fakat sizin gösterdiğiniz kanunun hiç bir maddesi müessesat-ı umumiyyede ta'til-i eşgali men etmiyor. Bazı kuyut ve şurut vaz ediyor. Bu men etmek demek değildir. Binaenaleyh, eğer bir harp zamanında, yahut vatanın ihtiyaç göstereceği bir zamanda, şimendüferlerde ta'til-i eşgal olur diye korkuyorsanız, sizin Kanununuz onu men etmez, diyorum. Onda bir takım kuyut ve şurut ibka olunur. Eğerçi şeraiti ifa etmezse o başka... Demek, onun için de bir teminat vardır. Ta'til-i eşgale yine mahal yok. Şimdi bütün mes'ele bundan ibarettir.

Bir kere, bu sendikalar kabul edilecek mi? Edilmeyecek mi? Yani bu memlekette en şayan-ı muhafaza kısmını teşkil eden, güzide kısmı teşkil eden ahali ki, gerek kendi say'ü amelleri ile bu memleketin terakkisine hadim oluyor. Günde belki oniki saat, belki onaltı saat çalışıp, bu memleketin beka-yı iktisadiyesini her gün kendi alınının terile temin ediyor. İşte bu kısım ahalinin bugün tecellisi burada vuku-i bahistir. Bunu iyice düşünelim, rüfeka-yı kiram. Zannolunmasın ki, bunlar bir kaç kişiden ibarettir. Bunlar, ehl-i say, ehl-i hüner, bizde belki altıyüzbin kişiye bağlıdır. Bu altıyüzbin kişinin tecellisi, bütün hürriyeti şu ufacık Kanunun içinde mevzu-u bahs eden bu ta'til-i eşgal sendikası sermayedarını tehdid eder, söylenen lakırdılar, hiç birisi, ilmi bir esasa müstenid değildir. Bunları bilir misiniz, rüfeka-yı kiram? Ecnebi sermayedarların neşr-i efkârı olan gazetelerin hergün neşrettiği makalâttır, başka bir şey değil. Bunlar hiç bir vakit bu Meclis-i Muhteremde düstur olmaz. Bizim ne şariatımız, ne kanunlarımız, ne aklımız, ne mantıkımız, bu esası hiç bir vakit kabul etmez. Ve zaten bundan evvel bu mes'ele mevzu-u bahs oldu. Bundan evvel biz bütün etrafı bu mes'eleyi ihata edecek bir karar ittihaz ettik. Bugün halolunacak mes'ele budur. Bilirsiniz ki, Vükelâ Meclis-i Meb'usan tarafından ittihaz olunan karar-

lara mukavemet edebilirler. Gelip diyebilirler ki, Meclis-i Meb'usanın şu kararı bence şayan-ı kabul değildir. Yahut ben bunda mahzur müşahede ediyorum. Bu karardan rücu olunmasını talep edebilir. Nazır Meclis-i Meb'usanın bu babda karar vermiş olduğunu bilerek karar[dan] rücu olunması için talepte mi bulunuyor? Bu mes'ele şayan-ı dikkattir. Binaenaleyh, iyi düşünülün; çünkü eğer ikinci defa da bu talep gelir de reddolunursa, bu talebi meydana getiren Nazırın mevki biraz zedelenir. Bunu iyi bilmeli. Binaenaleyh, eğer Nezaret vekili bu babda bir karar itihaz olduğunu bilmeyerek söylüyorsa, buna diyeceğim yok. Fakat bilerek söylüyorsa, bunun Meşrutiyet usulünce bir takım netayici vardır. O netayice muhtemel [mütehammill olmak lâzım gelir. Yani Nazırın istifası lâzım gelir. Demek Türkçesi, kanunisi budur.

RIZA PAŞA (KARAHİSAR-I SAHİB) — Heyet muvafakat ederse, o mani zâil olur.

ZÖHRAB EFENDİ (Devamla) — Hayır efendim, şimdi rüfekayı kiramdan bir şey soracağım: Bir mesele burada mevzu-u bahs olduğu vakit, muhterem rüfekamızdan Cavid bey —ki bugün Hükümet erkânındandır— onun tarafından dahı bu vadide bir tarz-ı hareket iltizam ve takip edildi. Şimdi Hükümetten soruyoruz: Bu yalnız bir Nezaretin umur-ı hu-

susiyyesine müteallik bir mesele değildir. Bir Hükümet düsturuna, düstur icraatına müteallik bir meseledir. Bugün kendi programına ait bir keyfiyettir. Bugün Hükümetten sorarız: Kendisi ta'til-i eşgali ref etmek üzere programında böyle bir esası kabul ediyor mu? O halde Cavid bey biraderimiz müşkil bir mevkide (Gürültü) (Sendikaların avukatı, galiba, sadaları) Meşrutiyetin avukatıyım; herhalde Ferid Paşanın avukatı değilim.

LÜTFİ FİKRİ BEY — Meclisin itimadını kazanmış bir Nâzırın müdafii olmakta ne gibi bir mahzur vardır?

ZÖHRAB EFENDİ — Cavid bey'i müdafaa etmekle Ferid Paşa'yı müdafaa etmek arasında fark vardır, zannederim. (Gürültüler)

SAİD EFENDİ (ÜSKÜP) — İzah ediniz, anlayamadık.

ZÖHRAB EFENDİ — Şimdi efendim, müsaade ediniz de, sözüümü ikmâl edeyim. Bilirsiniz ki, izahtan kaçınır değilim. Binaenaleyh, ben zannederim ki, Hükümet kendi kendine mütenakız bir vaziyette kalıyor. Eğer onun en güzide erkânından biri ki, gerek burada gerek Hükümette olsa, o şahsın mevcudiyetile başka bir mahiyet kesbeden hey'et-i vükelâmız yine eski fikirlere hâdim olarak, yine eski cereyanları bu Meclis-i Umumide de takip etmektedir. Biz bunu kabulde mütereddidiz.

Ve nihayet, son bir kelâm olmak üzere, şunu arzedeceğim. Hakikaten, bu mes'ele bundan evvel mevzû-u bahs olup da, sendikaların bekası için, yahut sendikalara mümanaat edilmesi için bir kanun yapılması bu Meclis-i Âlice de kabul olundu mu? Kabul olunmadı mı? Bundan uzun uzadıya mübahese edelim. Bu bahse taálluk eder keyfiyettir. Eğer kabul olunmuş ise, ben kabul olunmadı demekle, bu vukuat değişmez. Eğer kabul olunmuş ise, Vehbi efendi hazretlerinin yoktur demesile meydandan kalkmaz. Nafia Nâzırı geldi buraya, dedi ki, hususî müesseseler için bir madde, hususî amelelelerin ta'til-i eşgali için bir madde yapıp göndereceğim. İkisi beraber müzakere olunsun. Binaenaleyh, bir hatıramızla halletmek var, o vakit hepimiz sonuna kadar ihtilâf ederiz; bir de zabt ile hall-i mes'ele etmek var. Zannederim onu da teslim edersiniz. Bendeniz başka bir şey talep etmiyorum. Bu kanunun heyet-i umumiyyesi hakkında cereyan eden müzakerat esnasında benim vermiş olduğum bir takrir var. Takrir bil-cümle müessesat-ı hususiyede vukua gelecek ta'til-i eşgalden umum sendikalar hakkında birer kanun lâyhası yapılmasını Hükumete teklife dairdir. Bu takrir Meclisçe kabul olunmuştu.

PANÇEDOREF EFENDİ — Umum sendikalar hakkında bir nizamname yapılmasını teklif et-

mekle, burada mes'ele onbirinci madde müessesat-ı umumiyyede sendikaların teşkil olunmaması mes'elesi taht-ı karara alınması kaydı yok mudur?

ZÖHRAB EFENDİ — Şimdi demek mes'elenin mahiyeti anlaşıldı. Şimdi takdir edersiniz. Ben bundan ziyade bir şey demem. Şimdi buna Türkçe, bizim anladığımız lisanca, sendikaların esasen bekası tecviz olunuyor, denir mi, denmez mi? Ya benim Türkçeye hiç vukufum yok. Zannederim, bu esas kabul olunmuştur. Yalnız tabii bunun teferruatına giriştiğimiz vakit alt tarafı mevzu-u bahs olabilir. Şimdi rüfeka-yı kirama bir şey arzedeceğim. Hergün, bizim buradaki ekseriyetimiz, mevcudumuz tebeddül ediyor. Bir kısmı mezunen gidiyor. Bir kısmı komisyonlarda meşgul oluyor. Bir kısmı hususî mazeretlerle burada isbat-ı vücud edemiyorlar. Yani bizim buradaki ekseriyetimiz hergün değişip duruyor. Şimdi bu ekseriyetin böyle hergün mütenevvi olmasından istifade edip de Heyet-i Umumiyyece kabul olunmuş olan şey'i kabul ettirmemeğe muvaffak olabilir miyiz? Binaenaleyh, düstur olmak üzere kabul edelim, şunu ki, eğer Meclis-i Meb'usan[da] herhangi bir ekseriyetle olursa olsun, herhangi şekilde olursa olsun, hakikaten bir karar ittihaz olunmuş ise, bu ertesi Meclisin ekseriyetile biraz değişmiş olsa bile, yine ondan istifade ederek

biz onu ref etmeyelim. Zira eğer ref edersek, ertesi günü başka bir ekseriyet o kararı ref eder. O vakit, hiç bir vakit iş göremeyiz. Ben bütün rüfeka-yı kirâma meselenin ehemmiyeti büyük olduğunu söylerim. Hatta diyebilirim ki, kudsiyeti vardır. Memlekete iktisaden te'min-i hayat eden altıyüz bin kişinin hayatına taalluk ediyor. Bu nokta-i nazardan onları hukuk-ı asliyelerinin halleden vikaye olunmasını talep ederim. (Alkışlar)

ALİ BEY (NAZİR VEKİLİ) — Meb'us-ı muhterem Zöhrab efendi hazretlerinin zekâsı malumdur. Fakat demindenberi olan ifadatımı zannederim kendisi de vicdanen tasdik etmiştir. Ben amele tanımam, sermayedaran tanımam, yalnız vatanımın menfaatini düşünürüm. Ben vatanımın, aziz vatanımın saadeti için sermayedaranı da, ameleyi de yekdiğerine mülayim kılayım diye çalışıyorum. (Alkışlar) Binaenaleyh, onları ayrı bir tarafa ve diğerini beri tarafa çekerek yekdiğerile münazaa ettirmeğe çalışmam. Zaten ben sendika teşkili memnuiyeti hakkında kanun vaz'ını teklif etmekteğimiz mahza ameleyi himaye maksadiledir. Yoksa sermayedaranı himaye maksadile değildir. Çünkü sendikaların elinde, amele, emin olunuz ki, esir olacaktır. Sendikalar —Zöhrab efendinin söylediğine rağmen— esnaf loncalarından başka bir şey değildir. Onun te-

kâmül etmişlerinden başka bir şey değildir. Hakk-ı hakimiyete müdahale ederler. Bunun bir te'siri görüldü. Fransa'da 84 [1884] tarihinden mukaddem, hattâ bundan iki asır mukaddem, bir takım müessesât-ı ticariyye tesisine başlanmıştır. 84 [1884] tarihinde amele sendikayı teşkil etti. Edeliden beri sermayedaran evvelki kadar terakki edemedi. Nitekim, yanibaşında olan komşuları onu geçmeğe çalıştılar bile. Onların amele üzerinde o kadar derece nüfuzu vardır ki, bugünkü günde ameleye karşı Hükümet asker sevkedeceği vakit, amele askere "yarın sen de amele olacaksın" dediği gibi, askeri istimal edememektedir. Bundan başka, diğer muzır şeyleri vardır ki, adeta, Hükümetin orduları derecesinde amele çıkartmaktadırlar. Ve diğer taraftan sırf menfaat-i siyasiyye değil, menfaat-i iktisadiyye —çünkü zamanımızda mücadelat mübarezat-ı iktisadiyyedir— dahi tehlikededir. İngiltere kendi sermayesini, kendi emtiasını ileri sürmek için amelelere gizliden gizliye vermiş olduğu nukudun tesirile Marsilya'daki ameleyi ta'til-i eşgale sevketti. O amele iki hafta tatili-i eşgal etmekte akvât-ı yevmiyelerini tedarik edemeyecekler iken, İngiltere'den gelen paralar ile altı ay kadar ta'til-i eşgale devam ettiler. Bundan kim mutazarrır oldu. Hem Fransa sanayii mutazarrır oldu; hem de Fransa memleketi mutazarrır oldu.

İkinci derecede, Zöhrab efendi hazretleri dedi ki, ameleye bu hisse vermek filân, bunlar bir nazariyedir. Nazariye ne demektir? Zaten bir şey'i fikre koymakla icra edilir. Bir şey'i fikre koyduk mu, onu icra etmek gayet kolay ve diğer taraftan bunlar nazariyat cihetinde kalmamıştır. İcra da olunmuştur. Nitekim, bir çok müesseseler kendi amelesine hisse vermişlerdir. Niçin? Ameleyi terk-i eşgalden teb'id etmek için. Yani bunlar böyle nazariye halinde değildir. Elyevm icra edilmektedir.

Karar vermek cihetine gelince, tabii Heyet-i Celile ilk defa şuraya gelip şu kürsi-yi muallâdan Heyet-i Âlinize hitab şerefi ilk defa vaki olduğu için, Cavid beyefendinin sendikalar hakkındaki tekliflerinden haberdar degildim. Fakat ben o tekliften bir çoğunu dermiyan etmiyorum. Yani onun yerine tıpkı o demek olan amele ile sermayedarının münasebetini ve onların hukuk ve vezaifini tayin eden kanun vaz edin diyorum. Demek ki, mes'ele isimden ibaret kalıyor. Yalnız sendika mes'elesini koymamalı ortaya.

Diğer cihetten, Zöhrab efendi hazretleri buyurdular ki, böyle bir vakt-i tehlikede amelenin ta'til-i eşgal ettiği görülmüş müdür? Demin de arzettiğim vechile, ey-lül ibtidâsında ta'til-i eşgal Haydarpaşa amelesinden başladı. Ondan sonra, hudûdun öbür ta-

rafına sirâyet ile, orada da ta'til-i eşgal vaki oldu. Ayrıca elimizdeki, sahip olduğumuz hat Bulgarlar tarafından işgal edildi. Onlar tâbii işgal edeceklerdi. Çünkü amele ta'til-i eşgal etmişti.

VARTKES EFENDİ — Bu taraftaki amelenin hakları var mı?

ALİ BEY — Bu taraftaki amelenin hakları ya vardı, ya yoktu.

VARTKES EFENDİ — Onların hakkı vardı.

ALİ BEY — Bizim amelenin merâmını tervic için Hükümet niçin duruyor? Hükümetin vezai-fi nedir? Ameleyi bırakıp da başka yere müracaata mecbur etmeyelim. Ameleyi biz himâye edelim. Ve diğer taraftan sermayedarın ile amele beyninde kardeşlik tesis edelim. Yoksa yekdiğerine düşman etmeyelim. Emin olunuz ki, söylemiş olduğum nazariyeler kuvve'den icrâ'ya gelecek nazairyelerdir. Ve hattâ başlanılmıştır, bunlara. Binaenaleyh, biz bu eseri takip edelim. Yoksa ameleyle sermayedarana karşı muhasım edecek şeylere karşı sevk etmeliyim. Tabii, Heyet-i Celileniz bunu bendenizden daha iyi takdir eder. Burada meseleye hitam verdirmek için arâya müracaat olunması lüzumunu görüyorum. Tabii ekseriyet ne tarafta olursa, o cihet kabul olunur.

Zöhrab efendi hazretleri bir de buyurdular ki, su ve gaz ameleleri gibi amele nasıl cebredilebilir..? Su ve gaz şirketleri müesse-

sat-ı umumiyyedendir. Diğer taraftan, dediler ki, şirketler hakkında sarahat yoktur. Biz heyete ayrı ayrı tasrih etmeyiz. Esasını vaz ederiz. Yani umuma müteallik olan tabirini koyduk. Havagazı, su ve rihtım, şimendüfer muamelatının hepsi (*service publique*) namile yad olunur. Ve sonra en liberal, en hürriyetperver olan İngiltere'de su ve gaz ameleli tarafından vukua getirilen ta'til-i eşgal, sair memalikte bulunan kanunlarda olduğu gibi, daha ağır cezalara tabi kılınmıştır. Diyeceğiz Avrupa kanunlarını tamamilen biz memleketimize alamayız. (Gürültü) Avrupa kanunlarını aynen terceme etmek bize gelmez.

MÜF'İD BEY — Sadarettin gönderilen lâyiha-i kanuniyyenin birinci maddesini okur :

Birinci Madde — Canib-i Hükümet-i Seniyyeden ruhsat veya imtiyaz istihsal ederek demiryol ve tramvay ve liman muamelatı ile umur-ı tenviriyeye gibi umuma müteallik bir hizmet ile mükellef bulunan her nev'i şirketlerle müstahdem ve ameleli beyinde şerait-i istihdamlarına dair ihtilafat vukuunda müstahdem ve amele-i merkume üç vekil intihabına mecbur olup, bunlar nüshateyn olarak takdim edecekleri istidada ihtilâf-ı vakianın mahiyet ve esbabını izah edeceklerdir.

Ba'dehû Encümenin madde-i muaddelesini okudu :

Birinci Madde — Canib-i Hükümet-i Seniyyeden ruhsat veya imtiyaz istihsal ederek demiryol ve tramvay ve liman muamelatı ile umur-ı tenviriyeye gibi umuma müteallik bir hizmet ile mükellef bulunan her nev'i müessesat ile müstahdem ve ameleli beyinde şerait-i istihdamlarına dair bir ihtilaf vukuunda müstahdem ve amele-i merkume üç vekil intihabına mecbur olup, bunlar Ticaret ve Nâfia Nezaretine müşhateyn olarak takdim edecekleri istidada ihtilâf-ı vakianın mahiyet ve esbabını izah edeceklerdir.

VARTKES EFENDİ — Şu maddede müessesat-ı umumiyye ameleli beyinlerinden üç kişi intihap edileceği gösteriliyor. Fakat bendeniz bir şey soracağım. Niçin Hükümet müessesat-ı umumiyyede müstahdem olan ameleli beyinlerin hukukunu müdafaa etmek için böyle üç kişiden mürekkep bir heyet teşkil etmesine müsaade ediyor da, başka müessesat-ı hususiyede, fabrikalarda bulunan amelelere karışmıyor. Niçin hususî müessesat amelesinin sermayedarlar elinde tazyik görmemesi için onlara ta'til-i eşgal ettikleri vakitte, Hükümet onların işine müdahale etmiyor? Acaba, onlar Osmanlı değil midir? Şimdi müessesat-ı umumiyyedeki müstahdeminin hukukunu muhafaza etmek için umum vatanın menafiini düşünerek, Hükümet müdafaa etmek istiyor. Acaba, diğer

fabrikalarda çalışan Osmanlı amelenin o fabrikada çıkardıkları emvâl Devletin, milletin menfaatine değil de, zararına mıdır? Bendeniz diyorum ki, bir az evvel söylendiği gibi, bir esas yapmadan üstüne bina yapmak istiyoruz. Evvelden amelelerin ve fabrikaların herbirinin çalışmak hukukuna dair bir kanun vaz etmeden, onların intac edeceği şeyi düşünüp, ta'til-i eşgalle iştigal ediyoruz. Fakat, yarın bunun büsbütün zaid olduğunu, Hükümetin amelelere ve onların çalışmasına dair göndereceği kanunun hin-i müzakeresinde anlayacağız ve bunu tebdil etmeğe mecbur olacağız. Onun için, beyhude yere böyle çalışmamak lazımdır. Şimdi madem siz onu kabul etmediniz, bendeniz diyorum ki, yalnız müessesat-ı umumiyyede çalışan değil, umum fabrikalarda çalışan müstahdemin ve amelelerin sermayedarlarla beynindeki muamelelere Hükümet müdahale etsin ve müessesat-ı hususiyyede çalışan müstahdem için de aynı hak cari olsun. Bendenizin teklifim budur.

NÂZİR VEKİLİ ALİ BEY — Demin de arzettiğim vechile, bizim düşündüğümüz evvelâ candır, sonra, maldır. Mal ikinci derecededir. Binaenaleyh, bizim nazar-ı itibara alacağımız candır. Müessesat-ı hususiyyede bir taraftan sermayedarın diğer taraftan ameledir. Amele ile sermayedarın hukuku taarruz eder.

Sermayedarının duçar-ı zarar olan menfaat-ı maliyyesidir. Amelenin ise hürriyet-i şahsiyyesidir. Halbuki müessesat-ı umumiyyede mutazarrır olan umumdur. Cihet-i cezaiyyede mesela birisi bana tokat atsa, affedebilir miyim? Ben affetsem dahi umum takip eder. Kezalik müessesat-ı umumiyyede amele ta'til-i eşgal edip de, onların ta'til-i eşgaline karşı kemal-i müsamaha ile hareket etmeli. Çünkü amelenin hakkı taalluk etmiştir. Ta'til-i eşgal edince, bunlardan doğrudan doğruya bendeniz gibi, zat-ı âliniz de mutazarrır olursunuz. Çünkü bugün buraya gelemeyiz; umum ticaret muhtel olur. Binaenaleyh bunun nazar-ı dikkate alınması icap eder. Evvela, müessesat-ı umumiyyedir. Sermayedarın arada vasıtasıdır. Müessesat-ı hususiyye ise böyle değildir. Müessesat-ı hususiyye sırf sermayedarın menfaat-i maliyyesi ile teşekkül etmiştir. Onun için amelenin hürriyet-i şahsiyyesini daha ziyade nazar-ı itibare alıyoruz. Buna müdahale etmek caiz değildir. Çünkü her şey arz ve talep kaidesiyle taayyün eder. Müdahale edecek olursak, kendini ahalî üzerinde göstermiş olur. Nitekim ki, İngilizler ahaliyi her yerde serbest bırakırlar. Böyle sermayedarın hususî işlerine müdahale etmek kat'iyen câiz değildir. Mahza biz burada hürriyet-i şahsiyyeyi muhafaza etmek için yalnız umuma müteallik olan hidematın şirketleri

amelesi tarafından vukua getirilecek ihtilafatı halliçin heyet-i itilâfiyyeye müracaata mecburdur dedik. Diğer taraftan, Hükümet bunlara da müdahale etmiyor. Zira onların nezareti altında tarafeynden üçer kişi var. Ve hatta Hükümet memurlarının da rey'i yok. Zira Hükümet memurları bir tarafa geçecek olsa, amele tarafı ekseriyet kazanacak veyahut sermayedarının tarafına geçmesine (geçmesi halindel ekseriyet kazanacak; diğer tarafı taht-ı hükmüne almak elinde olmuş olacak. Onun için, biz bunları nazar-ı itibare alarak, sırf onların nezareti tahtında ve hattâ umum Hükümet memurunun hakk-ı rey'i yoktur dedik. Demek ki müdahale değil, Hükümet orada muslih oluyor.

VARTKES EFENDİ — Beyefendi, siz bilirsiniz ki, umum ameleler sermayedarının elinde çok sıkıntı çekiyorlar. Amelenin hukukunu muhafaza edecek nizamlar vaz etmek Hükümetin vazifesidir. Ameleler sermayedarına tâbi olmasınlar. Amelenin işine müdahale etmek, onları sermayedarının eline bırakmamak Hükümetin vazifesidir. Bendeniz diyorum ki, nasıl ki müessesat-ı umumiyelerde Hükümet düşünüyor, burada da amele ve sermayedarına bir hususî nizam koymalı.

ALİ BEY — Demin arz ettim ki, biz yalnız sermayedarını muhafaza etmiyoruz. Umumun hakkına taalluk eden bir şey'i muha-

faza etmek istiyoruz. Herşeyden mühim olan şey umumun hukukudur. Şunu tefrik edelim. Şurada mevki-i bahs ve müzakereye konulan şey ne sermayedarının ve ne de amelenin hukukudur; umumun hukukudur.

MURADYAN EFENDİ — Madem ki heyet-i umumiyyesi hakkında evvelki ictimamızda kararlaştırılmış ve söze nihayet verilmiştir. Şimdi de Nezaret tarafından izahat verildi... Onun üzerine söz söylemeğe biz de mecburuz. Gerek ta'til-i eşgal hususunda ve gerek sendika hususunda ben de bütün arkadaşlarımla söylediklerine iştirak ediyorum. Ondan mâadâ ta'til-i eşgal lehinde söylenenlere iştirak ediyorum. Sendikanın lehinde ve ta'til-i eşgalin aleyhinde söylenenlere iştirak etmiyorum.

Şimdi gelelim birinci mes'eleye : Şark Demiryolu ameleleri tarafından gerek meb'usan-ı kiram hazeratına takdim olunan bir şey vardır. Burada, elbette okumuş olmalısınız. Onun üzerine sizin dikkatinizi celbettikten sonra, geçelim birinci maddeye. O birinci maddede deniliyor ki, umumun menfaatine olan hizmetçiler eğer sermayedarlarla kendileri arasında bir şey zuhur edecek olursa, Nafia Nezareti ile şartlaşmağa mecbur olacaklar. Peki, şu halde ne gibi şart kılacaklardır. Bir ay, iki ay, üç ay sonra o amelelerin işine gelmediği vakitte, elleri zincirle bağlı olarak ilelebed

çalışmaya mecbur olmayacaklardır. Ne vakit ki, şart ile teklifliyorlar; öylece umumun menfaatine ait olan hizmetlerde amele kullanan adamlar kontrat yap-sınlar, şu şartla, şu kadar vakit çalışacaksın, o halde kimin işine gelirse çalışır, kimin işine gelmezse bırakır gider. Şu halde amelelerin hürriyet-i şahsiyyeleri ve onların hukukları kendi yed'inde olur ve muaheze ederler. Madem ki kendi haklarına muzır bir şey görürlerse, ilk defa onlarla şartlaşmış olduklarından dolayı, ceza görüyorlar, zarar görüyorlarsa, birinciden dolayı nâdim olurlar. Biz niçin mecbur edelim onları, hukuk-ı şahsiyyelerini, menfaat-i şahsiyyelerini takyid edelim ve taht-ı karara alalım? İşte buna itiraz ediyorum. Ve diyorum ki, herkes kendi hürriyet-i şahsiyye ve menfaat-i hususiyelerini kendisi düşünsün; işine gelirse çalışsın, işine gelmezse çalışmasın. (Gürültüler)

Efendim, kerem ediniz, ben zannediyorum ki, madem ki sosyalist fikirlerini söylediniz, ben de ona cevap vereceğim. Bizim köylülerimiz, rencberlerimiz hakkında söz açıldığı zaman, siz hat-ta benim ettiğimden ziyade müdâfaa ediyorsunuz ve ben cidden mahcup oluyorum. Onun için cidden teşekkürler ederim. Ve fakat siz düşünmüyorsunuz ki, o bizim rencberler bir terakki bulamadığı vakitte, şehirlere gelip kendi ailelerinin gıdalarını elde

etmek için kömür madenlerinde veyahut ağustosta güneş altında şimendüferlerde, kışın kar altında çalışmağa mecbur olacaklardır. O halde ben taaccüb ediyorum ki, biz niçin onların ahvâlini düşünmüyoruz ve ona göre öyle bir kanun koymuyoruz. Onların hukuku hiç bir vakit zayi olmaz. Anlıyorum ki, Hükümetlerin menfaatleri her daim sermayedâran ile beraberdir. Şu halde bu kanuna lüzum yoktur. Yahut, bundan evvel amelelerin hukukunu muhafaza edecek kanun gelmeli idi. Ondan sonra da bu tetkik olunmalı idi.

BOŞO EFENDİ — Maddenin sonundan başlayacağım, efendim. Diyolar ki, amele beyninde üç kişi intihap olunacaktır. Rûfeka-ya sorarım. Bu intihap ne suretle olacak? Elbette toplanacaklar bir yere, intihap edecekler. Bu toplanmaya ne derler? Ya ictima derler, ya cemiyet derler. Demek biz Türkçe olan lâfları bırakıyoruz; sonra, Fransızca klüp, yahut sendika diyoruz. Onu men ediyoruz. Sendikayı men ediyoruz. Cem'iyetleri hür bırakıyoruz. Herhalde ictima edilecektir. Üç kişi intihap edilecektir. Başka türlü olamaz. Nasıl toplanıp da intihap edecekler, nerede?

PANÇEDOREF EFENDİ — Mi-ting nasıl akdediliyor?

BOŞO EFENDİ (Devamla) — Birinci bu. Sonra, bu maddede gûya amelelerin menfaati gözetiliyor, deniyor. Bendeniz ısrar

ediyorum ki yalnız sermayedâranın menâfii gözetiliyor. Zaten geçen günlerde burada bahsolundu. Nafia Nâzırı Narodungyan hazretlerine sormuştum. Siz ne fikirdesiniz? Sendikaların olmasından yani sosyalizmden korkuyor musunuz, yoksa korkmuyor musunuz? Söylediler ki, biz şahsen ne düşündüğümüzü söyleyemiyoruz. Bunu te'min ederim ki, her kim olursa olsun, Hükumete geçmekle sendikaların aleyhine dönüyor. Vazifeten ve meslekçe bu suretle harekete mecbur oluyor. Kabine hiç bir vakit amelenin menfaatini düşünmemiştir. Sırf sermayedaranın menafiini düşünmüştür. Bunu ispat da edeceğim. Burada diyor ki, hiç bir amelenin ta'til-i eşgal hakkı olmayacak. Demek oluyor ki, bir ameleye günde sekiz kuruş verir ve o sekiz kuruşa mukabil onaltı-saatlik ona iş yükletirsek, o kölelik gibi olacak ve işlemeğe mecbur olacak ve efendisine "ben, eyvallah, gidiyorum" demeğe hakkı olmayacak. Yüz kişi olunca, pek âlâ bir ittifak etmezler mi ki, ben saat bir buçukta gideceğim, sen de öğlede git.

ASIM BEY — Ta'til-i eşgal mi o?

BOŞO EFENDİ (Devamla) — Siz onu men edecek misiniz? Kat'iyyen men edemezsiniz. Madem ki, böyle hususi terk-i eşgali men edemiyorsunuz, emin olunuz ki, umumi ta'til-i eşgali de men edemezsiniz. Fakat amele bu ta'til-i eşgal ile o sermayedaranı

yine icbar edecektir. Yalnız şu var ki, hususi olarak ta'til-i eşgale herkes hürdür. Sermayedarını mecbur etmek, yalnız ta'til-i eşgal ile, yalnız ben gidiyorum demekle ve fabrikayı boş bırakmakla olur. Başka türlü olmaz.

Sonra Vartkes efendi buyurdu ki, müessesat-ı umumiyye yanında bir de müessesat-ı hususiyeyi de koyalım. Esas itibarile haklı görüyorum. Zira müessesat-ı hususiyeye de müessesat-ı umumiyyeden ma'duttur. Zira bir fabrikacı velev ki kendisine İkendisil o fabrikayı işlettirse, velev ki bir şirket tesis ederek işlettirse, o fabrika herhalde menafi-i umumiyyeye müteallik müessesedir. Meselâ, bir fabrika asakir-i şahaneye un vermek veyahut başka malzeme vermek için taahhüt ederse, eğer o fabrika ta'til-i eşgalden dolayı, ta'til olunacak olursa, işte Devlete bir zarar geldi demektir. Meselâ, o mevkide başka taraftan da erzak gelemmez; asker erzaksız kalır. Fakat netice itibarile ben diyorum ki, müessesat-ı hususiyeye de bu maddeyi koymalı. Zira hiç bir vakit Hükümet müessesat-ı umumiyyeyi başa çıkaramayacaktır. Onun için biz bırakalım da müessesat-ı hususiyeye kendi kendilerine uğraşsınlar, anlaşsınlar, itilâf etsinler, sonra diğer maddeler hakkında dahi söyleriz.

REİS — Kabul ediyor musunuz bu maddeyi? (Kabul) Kabul olundu.

Ta'til-i Eşgal Kanununun ikinci maddesini ve muaddelini MÜFİD BEY okur :

İkinci Madde — Müstahdemin ve amelenin müsted'iyâtı miyanında şirketin her ne suretle olursa olsun muamelatına müdahaleye ve umûr-ı idaresile nizamâtını teftişe dair bir talep bulunmayacaktır.

Muaddeli — Müstahdemin ve amelenin müsted'iyâtı miyanında şirketin her ne suretle olursa olsun muamelatına müdahale ve umur-ı idaresile nizamâtını teftişe dair hiç bir talep bulunmayacaktır. Ancak tekaüd ve iane sandıklarına müteallik husus bundan müstesnadır.

PANÇEDOREF EFENDİ — Efendim, kabul edilemez, bu ilave edilen, meselâ, "müstahdemin ve amelenin müsted'iyâtı ilh... talep bulunmayacaktır" demek, başka bir talepte bulunabilir, demektir. Bu kayıt buraya niçin konuluyor? Rica ederim, amelenin hakk-ı tekaüde nâil olmaları Almanya'dan maada hiç bir devlette (Fransa'da, halâ, Tekâüd Nizamnamesi Meclis-i A'yândadır) şimdiye kadar olmamıştır. Bizim memlekette beş altı kumpanyadan yalnız bir iki kumpanyanın tekaüd sandığı vardır. Bu tekaüd sandığı aidatından onu yüzde onul amelenin tevkifatından ve yüzde doksani sermayedarının verdikleri para ile oluyor. Eğer, bu maddeyi kabul edecek olursak, amelenin menafii

aleyhine çıkmış oluyor. Çünkü, başka kumpanyalar böyle sandıklar teşkil etmeyecektir. Diğer kumpanyaların böyle sandıklar teşkil etmesi amelesinin hakk-ı müdahalelerine meydan açacağı için, hiç biri böyle bir şey yapamayacaktır. Bundan maada, amele meselâ hayat-ı iktisadiyesine büyük bir takyidsizlik (takayyüdsüzlük) gösteriyor ve zannediyorum amelenin menafii lehine olacak yerde aleyhinedir. Onun için bu fıkranın tayyini ve Hükümetin lâyhasında olduğu gibi kabulünü rica ederim. (Sermayedarları müdafaa ediyor, sandıkları; gürültüler) Umumun menafiiini düşündüğüm için müdafaa ediyorum. (Gürültü) Matbuat Kanununda böyle yaptınız. (Gürültü)

SA'İD EFENDİ — Efendim, Meclis meclislikten çıkıyor.

REİS — Namusa dokunacak bir şey söylemiyor. Amelenin hukukunu müdafaa ediyor. Fakat aksi çıkıyor. Kendisi öyle zannediyor; yahut bendeniz öyle anlıyorum.

VARTKES EFENDİ — Beyefendi diyor ki, eğer başka müesseseler iane sandıklarına amelenin müdahale edeceğini bilseler, öyle iâne ve tekaüd sandıkları (teşekkül) etmeyeceğinden böyle amele mutazarrır olacak. Biz müessesat-ı umumiyye için bu Nizamnameyi yapıyoruz. Demek isterim ki, Hükümet o müessesatın hin-i teşekkülünde onlara mutlaka

amele için iane ve tekaüd sandıkları açtırmağa mecburdur. Öyle değil mi? (Gürültü) Rica ederim. Fransa sendika kabul ediyor. Ben taaccüb ediyorum ki, biz Avrupa'nın en kavi devletlerini, Fransa'yı, İngiltere'yi daima ağızımıza alıyoruz. Onların en büyük kanunlarını bir tarafa bırakıyoruz. Nerede eskimiş, zararlı bir nizam varsa, onları veyahut başka bir fikirle tanzim olunmuş kanunları alıyoruz. Biz, "Fransa'da böyledir, İngiltere'de böyledir" diyerek, onların şerefini de bozmuş oluyoruz. Zannederim ki, onlarda en liberal sendikalar vardır. Fransa'daki nizamları alıyorsunuz. Amelenin hukukunu ve amelenin hürriyet-i şahsiyyesini müdafaa eden esaslı kanunları almıyorsunuz.

LÜTFİ BEY (DERSİM) — Ne vakit?

VARTKES EFENDİ (Devamla) — Şimdi, bu tekaüd ve iane sandıkları Hükümetin marifetile zaten müessesat-ı umumiyyeden olan fabrikaların herbirinde konulacak ve Hükümet onları bu şartları muhafaza etmeyi mecbur edecek. Ve orada kullanılan paralar amelenin kendisi için istimal olunacak, kendi öldüğü vakit de, kendi karısına verilecek. Binaenaleyh amelenin ona müdahale etmeğe ve daima teftiş etmeğe hakkı var. Acaba kendi namına, kendi menfaatine alınan para nerede kullanılıyor? Acaba, fabrika o paranın faizini ne ya-

pılıyor [yapıyor]? Onu ne türlü işletiyor? Amele bunu mutlaka teftiş etmek hakkını haiz olmalıdır. Bu bir. İkincisi, kendi masraflarına müteallik hiç bir şey'e karışmayacak. Amele burada çalışıyor diyelim. Bakıyor ki, çalıştığı bina çürüktür. Yarın, öbür gün, ufak, küçük bir zelzeleden yıkılacak. Müessesenin işine karışmamak için beni burada çalıştırma diyerek, kendi hukukunu müdafaa etmeyecek mi? Yerin altına incek bir amele bakıyor ki, asansör fena yapılmış veyahut işlenilecek mahal havasızdır. Kendi hayatı bir tehlikede olduğu vakitte, kurtulmak için bir çare yoktur. Bunun için teşekki etmeyecek, müdâfaa etmeyecek mi? Hükümet müessesatın işlerine müdahale etmeyecek mi? Bunun için, diyorum ki, Encümen pek güzel düşünmüş ve asıl amelenin hukukunu muhafaza için bu noktaları koymuş. Ve Heyet-i Muhteremeniz de iyi anlıyorsunuz ki, bu umûm amelelerin faidesi içindir. Ve asla reddetmeyeceksiniz. Bunu böyle kabul edeceksiniz.

ARTAS EFENDİ (SELÂNİK) — Kuvve-i icraiyyenin verdiği kanun lâyihasında amele ve müessesatın muamelatına müdahaleye hakkı olmadığını göstermiş. Encümenin ilâveleri her ne kadar kısmen bu madde-i kanuniye ile mevcut değilse de, ilavesine ne lüzum gördük izah edelim...

Çünkü, hiç bir kanun bir adamın kendi hukukunu muhafaza edemez. Vartkes efendinin dediği gibi, bir amele günde oniki, onüç saat işlemez. Vakıa şirketin muamelatıdır. Fakat muamelat-ı zahiresine, usul-i idaresine dair değildir. Böyle bir amelenin hakkını, hukuk-ı şahsiyesini mahvedelim. O vakit onu nizamdan dışarı çıkaralım. Yani bu kardeşimiz olduğundan ne suretle hareket edersek edelim.

Tekaüd ve iane sandıklarına gelince, tekaüd ve iane sandıklarının tesisinden yalnız amele ve müstahdemın istifade edemez. Şirketler ve müessesat dahi istifade eder. Çünkü bu iane sandıkları ne kadar yolunda ve intizamda bulunursa, o kadar amele celse edecek ve o kadar kolaylıkla amele bulunacak ve tekaüd ve iane sandıkları amele ve müstahdemının, gerek kendilerinin ve gerek ailelerinin, istikbalini temin eder. Bu hallerde de böyle hareket etmemelidir. Yani Hükümetin nazar-ı dikkatini celb etmemek hakkında mahrum edecek olursak, bunları hayatından mahrum etmek demektir.

REİS — Bu maddeyi böyle muaddelen kabul ediyor musunuz? (Umum evet) Kabul olundu, efendim.

MÜF'İD BEY — Üçüncü maddenin aslını okur :

Nezaret istidanamenin takdimi tarihinden itibaren nihayet

sekiz gün zarfında alakadar olan şirkete tebliğ edecek ve şirket nihayet bir hafta zarfında kendisi tarafından üç zat ta'yin eyleyecektir. Müddet-i mezkure münkatı' olup da şirketçe ihtiyar-ı sükut edildiği halde müstahdemın ve amelenin metalibi bilâ-kaydû şart kabul edilmiş addolunacaktır.

Muaddelini de okur :

Üçüncü Madde — Nezaret istidanamenin takdimi tarihinden itibaren dört gün zarfında bir nushasını alakadar olan müesseseye tebliğ edecek ve müesseseye idaresi bir hafta zarfında kendisi tarafından üç zat ta'yin ve ihbar olunmadığı halde müstahdemın ve amelenin metalibi bilâ-kaydû şart kabul edilmiş addolunacaktır.

REİS — Bir mütalaa var mı, efendim?

VARTKES EFENDİ — Var, Reis beyefendi. Eğer, kabilsen, üç gün zarfında ta'yin olunsun. Çünkü, amele madem ki bir itirazda bulunacak, bir hafta da on gün oluyor, üç gün de öbür taraftan 13 gün oluyor. Bu 13 gün zarfında, mutlaka o müesseseye eğer o amelenin haklı olan itirazatını kabul etmemek isterse, onüç gün içinde başka amele tertip ederek, onları istihdam ederse, o vakit o itilâf husule gelmez. Bendeniz talep ederim ki, o günler mümkün olduğu kadar az olsun. Onun için bir hafta yerine, bendeniz üç gün teklif ediyorum.

ARTAS EFENDİ — Biz müddeti taklil ettik. Ancak, bu müesseselerin merkez-i idareleri Avrupa'dadır. Belki muhabere ederler de, onun için fazla vakte lüzum görülür.

VARTKES EFENDİ — Telgraf var. Müsta'celen muhabere etsinler.

BOŞO EFENDİ — Bendeniz bu müddetlerin taklili taraftarıyım. Daha güzel oluyor. Zaten demin de arzettim. Daha güzel neticeleri görülecek. Müesseselerin bu gibi şeylere çabuk tevessül etmesi lâzımdır. Meselâ, Hükümet neden dört gün zarfında müesseseye havale ediyor? Nazaret alıp okumaz. Derhal havale etsin. Orada bir acentası olacaktır. Avrupa'da ise, telgrafla muhabere edilir. Demek Nezarete haber gelinceye kadar biz ölelim.

PANÇEDOREF EFENDİ — Amelenin metâlibi kabul ile arz olunacaktır, diyor. Onun için onlara yedi gün versek çok değıldir. Dört güne indirilmesi muvafık değıldir.

ALİ BEY — Bendeniz bu fikirdeyim. Esasen bunu koymaktan maksat, demin de tafsil edildiğı üzere, onüç gün zarfında, olabilir ki, amele sair tarafın telkinatına kapılmasın. Zamanın te'siri çok ziyadedir. Diğere taraftan amele hakikaten terk-i eşgal edecek olursa, onların yerine sermayedaran amele tedarik edebilir. Veyahut Hükümet başka bir

amele getirerek işletebilir. Fakat ikinci müddeti de bir haftada bırakmak lazımdır. Kendi beyinlerinde sendika teşkil etmediklerinden, ictima edip ta'yin edeceklerdir. Böyle bir müddet verilmek daha münasıptir. Alelacele emniyetleri olmayan bir adamı ta'yin ettik, derler. Mesela şu müddet zarfında amele karar verirse, ötekiler der ki, alelacele karar verildi. Bunlara emniyet-i tammemiz yoktur. Binaenaleyh bunda bir mühlet vermek münasip olur, zannedirim. Birinci müddeti üç gün tenzil buyurun.

REİS — Bunu kabul edenler elini kaldırsın. (Eller kalkar) "On gün zarfında" kabul olundu, efendim.

MÜF'İD BEY — Dördüncü maddenin aslını ve muaddelini okur :

Aslı : Dördüncü Madde — Nezaret dahi mezkûr bir hafta zarfında kezalik bir memur tayin edip, memur-ı muma-ileyh tarih-i tayinden itibaren üç gün zarfında tarafeyn vekillerini kendi riyaseti altında bir hey'et-i itilâfiyye suretinde ictimaa da'vet edecektir.

Muaddel : Dördüncü Madde — Nezaret dahi mezkûr bir hafta zarfında kezalik bir memur tayin edip, memur-ı muma-ileyh madde-i sabıka mucibince Nezarete ihbar vukuu tarihinden itibaren üç gün zarfında tarafeyn vekillerini kendi nezareti altında

bir hey'et-i itilâfiyye suretinde ic-timaa da'vet edecektir. Tarafeyn vekilleri da'vet-i vakıaya bilâ mazeret icabet etmedikleri halde, vekilleri gelmeyen taraf itilâfa talip olmamış addolunacaktır.

ALİ OSMAN EFENDİ — Bilâ mazeret gelmesini takyid etmek lâzım.

MÜF'İD BEY — Mazeret, bit-tabi meşrûdur.

ARTAS EFENDİ — (İşitilemedi) Madem ki. adem-i icabet neticesi adem-i itilâfa sened ittihaz edilecektir, binaenaleyh derim ki, adem-i icabete mazeret varsa, o vakit itilâfa talip olmamak neticesini vermek tehlikelidir. Bunun için mazereti vukubulduğu takdirde, mazeret hükmünde nazar-ı itibara alınmalıdır. (Aynen kabul, sadaları)

REİS — Bir itiraz eden varmı? (Hayır hayır, sadaları) O halde Encümen maddesi aynen kabul olundu.

MÜF'İD BEY — Beşinci maddenin aslı'nı ve muaddelini okur:

Aslı : Beşinci Madde — Şerait-i itilâfiyyenin takarruru halinde suret-i itilâfî mübeyyin bir kıt'a zabıtname tanzim olunarak reis ile tarafeyn vekilleri canibinden imza edilecektir.

Muaddeli : Beşinci Madde — Şerait-i itilâfiyyenin müttefikân takarruru halinde suret-i itilâfî mübeyyin bir kıt'a zabıtname tanzim olunarak tarafeyn vekil-

leri canibinden imza ve zir'i bir memur tarafından tasdik edilecektir.

PANÇEDOREF EFENDİ — Üç amele tarafından iki kişi, üç sermayedaran da iki kişi iştirak eder, dört kişi itilâf ederse, tabii ekseriyet teşkil ederler.

BOŞO EFENDİ — Burada altı kişi yoktur. Üç kişi vardır. Amele vekilleri bir gibidir. Bir de sermayedaran vekilleri bir gibi sayılır. Onlar itilâf etmek için herhalde müttefikân veyahut ittifaksız da yine o demektir. Umum ittifak etmezse, nasıl olur? Onlar zaten umum amele namına vekil ta'yin olunmuş. Herhalde programları olacak. Herhalde bildiklerini tasdik edeceklerdir. Öyle olacak; sonra oraya gidecekler. Onun için bu konmasa da, konulmasa da hiç bir beis yoktur. Zira ekseriyet olamaz.

ARTAS EFENDİ — Tarafeyn vekilleri, her nekadar üç kişi iseler de, bir kişi sayılırlar. Çünkü tarafeynin her biri kendi müvekkillerinin hukukunu mümkün mertebe muhafaza ve iltizam edecek. Ancak ekseriyetle karar vermeğe razı olacak olursa, güç değildir. Bir kumpanya amelesinin tayin ettikleri vekillerin birisi kendi rey'lerini alsın ve şu hale göre amelenin ve müstahdeminin hukuku pây-mâl olsun. Binaenaleyh tarafeynin hukuku bile itilâf ile olacaktır.

ALİ OSMAN EFENDİ — Müt-

tefik kelimesi ortadan kalkarsa, bu mes'ele hallolur, gider.

ASIM EFENDİ — Ekseriyetle olursa, aherin hukuku pây-mâl olur. Onun için bu olmaz. Her iki tarafın ekseriyeti ile denmeli. Yani, her iki taraftan ikişer kişi alınıyorsa, o suretle olur.

ALİ OSMAN EFENDİ — Artas efendinin itirazı varid değildir. O diyor ki, bir kişiyi kandırıp da diğerlerinin hukukunu pây-mâl eder. Hakikaten mutemed ise, o hiç bir zaman haklarını suistimal etmezler [etmez].

REİS — Efendim, bu madde hakkında başka bir itiraz varmı? (Aynen kabul, sadaları)

PANÇEDOREF EFENDİ — Bir insanın davâsı vardır. Bir davâ vekili tayin eder. Madem ki itimad etmiş, vekili kendi hukukunu muhafaza eder. Eğer iki amele ile, üç sermayedaran ittifak ederler ise, şirketi ittifak edemeyeceği için amelenin hukuku zâyı olmaz.

REİS — Müttefikan kelimesi var. Müttefikan kelimesinin ibkasını arzu ediyor musunuz?

MUSTAFA EFENDİ — Bu heyet-i islahiyyenin yapacakları muamele müsalahadan ibarettir. Tarafeyn ile olur. Binaenaleyh, müttefikan kelimesine herhalde lüzum var. Diğer taraftan ekseriyetin mahzurları da beyan edildi. Tarafeyn vekillerinden iki tanesi intihab [ictinabl] etse-

ler bile, ekseriyet olabilir, ki onlar suiniyet sahibi olabilir. Suiniyetle intihab [ictinabl] olunur. (Gürültü)

PANÇEDOREF EFENDİ — Bir kişiyi satın alan adam iki kişiyi de satın alır.

REİS — Dinleyelim.

MUSTAFA EFENDİ — Her üçü her tarafın müteaddid vekilleridir. Ahkâm-ı umumiyemizce malûm olduğu vechile taaddüd ederse, o gibi mes'ele ittifak ile karar verilmedikçe, verilen kararları icra için, müttefikan lâfzı herhalde lâzımdır.

REİS — Maddeyi kabul edenler elini kaldırsın. (Eller kalkar) Aynen kabul edildi.

MÜF'İD BEY — Altıncı maddeyi ve muaddelini de okur:

Altıncı Madde — Tarafeyn itilâf edemedikleri takdirde, müstahdemin ve amele terk-i hizmette muhtar olup fakat serbesti-i a'mâle mugayir her bir fiil ve hareket ikâ ve nümayiş icrası kat'iyyen memnudur.

Altıncı Madde muaddeli — Tarafeyn itilâf edemedikleri takdirde, müstahdemin ve amele terk-i hizmette muhtar olup, fakat serbesti-i a'mâle mugayir her bir fiil ve hareket ikâ ve nümayiş icrası kat'iyyen memnudur.

VARTKES EFENDİ — Bu nümayiş'ten ne anladık, acaba?

REİS — Kabul ediyor musunuz? (Evet, evet) Maddeyi ka-

bul edenler ellerini kaldırsın. (Saat altıda birinci celseye
(Eller kalkar) Kabul olundu. nihayet verildi.)

İkinci Celse

Saat 7, Dakika 45

REİS — Ekseriyet hasıl oldu. Müzakereye devam edeceğiz. Sadrazam Paşa Hazretleriyle Dahiliye Nazırı Paşa Hazretlerinin karşılarında ta'til-i eşgali bitirelim

MÜF'İD BEY — Yedinci maddeyi ve muaddelinı okur :

Yedinci Madde — Heyet-i itilâfiyyenin zabıtnamesi gerek şirket ve gerek müstahdemin ve amele hakkında mer'i ve muteber olup, mahzâ şirket zabıtname ahkâmını hüsniniyetle icra ve tatbikten imtina eylediği takdirde, taraf-ı Nezaretten şirkete bir ihtarname tebliğ edilerek ahkâm-ı mezkûreyi icraya davet eyleyecek ve işbu ihtarnamenin tebliğinden sekiz gün sonra beher yevm-i tehhür için şirket kendi hesabına üçyüz lirayı Osmanî itasına mecbur olacaktır. Meblağ-ı mezkûr şirketin müstahdeminine mahsus tekaüd ve iane sandıklarına ait olacak ve bunlar olmadığı halde Dâr-ül Acezeye ita olunacaktır.

Yedinci Madde Muaddeli — Heyet-i itilâfiyyenin zabıtnamesi gerek müesseses ve gerek müstahdemin ve amele hakkında mer'i ve muteber olup, mahzâ müesseses idaresi zabıtname ah-

kâmını hüsniniyetle icra ve tatbikten imtina eylediği takdirde, taraf-ı Nezaretten kendilerine bir ihtarname tebliğ olunarak ahkâm-ı mezkûreyi icraya davet edilecek ve işbu ihtarnamenin tarih-i tebliğinden sekiz gün sonra beher yevm-i tehhür için sermaye-i itibarisi elli bin liraya kadar olan müesseses kendi hesabına yirmi beş ve yüzbin liraya kadar olan yüzelli ve bir milyon liraya kadar iki yüz ve daha ziyade sermaye-i itibarisi bulunan müessesesat üçyüz Osmanlı lirası itasına mecbur olacaktır. Meblağ-ı mezkûr müstahdemin ve ameleye mahsus tekaüd ve iane sandıklarına ait olacak ve bunlar olmadığı halde müstahdemin ve ameleye maaş-ı yevmiyyeleri nisbetinde tevzi ve ita olunacaktır.

REİS — Bir mütalâanız varmı?

ARTAS EFENDİ — Bu maddeyi mevki-i müzakereye vaz'dan evvel bir şey izah edeceğim. Gerek Hükümet-i İcraîyye, gerek Encümenimizin tanzim ettiği işbu madde-i kanuniyyede şirketlerin itasına mecbur olacakları tazminatın suret-i tahsili hakkında hiç bir kayıt yoktur. Öyle bir kayıt olmaksızın bu madde-i kanuniy-

yeyi mevki-i müzakereye vaz edecek olursak, noksan bir cihet kalacak ki, mevki-i icraya vaz'ında müşkilât çekilecektir.

REİS — Siz Encümende değil miydiniz?

ARTAS EFENDİ — Encümen-
de görüştük. Dedik ki, sonra bu bir hey'etin vereceği mazbata müessesat tarafından icra edilmeyecek olursa, kendilerinden tahsili lâzım gelen tazminatın lüzum-ı tahsile ait olduğu Nezaret tarafından ba-müzakere icra dairesine havale edilecektir. Bunu da Meclis-i Âliye teklif ediyorum.

SIDKI EFENDİ — Bu teklif nazar-ı dikkate alınacak olursa, suret-i icra hakkında kuvve-i icraiyye tarafından doğrudan doğruya icra dairesine tevdi edilmesi caiz olamaz. Bu hey'et olsa olsa bir hakem hey'eti sıfatını haiz olabilir. Derece-i hükmüne ve suret-i icrasına dair sarahat var. Eğer hakemlerin verdiği karar ahkâm-ı kanuniyemizle kabil-i tevfiğ değilse, doğrudan doğruya beş altı kişinin verdiği bu kararı Kuvve-i İcraiyyenin Adliye İcra Memuruna tevdi edilmek ahkâm-ı kanuniyemizle kabil-i tevfiğ değildir. Bunun başka bir suretle olması lâzım gelir.

BOŞO EFENDİ — Yapılacak itilâfnameden harice çıkar diyor. Bir müesseseden yirmi beş liradan yüz liraya kadar ceza-yı nakdi istihsal olunacak ve amelenin menfaati mahsus olmak üzere

tekaüd sandıklarına vaz olunacaktır. Fakat bu madde istihsal edilmekle, amele işlemeğe devam etmek için mecbur olacaklar mı? Farz edelim ki, o müessese onbeş kuruşluk gündelik vermesini taahhüt etmiştir. Gündelik olarak onbeş kuruş vermez, on kuruş verir. Bunun için Hükümet onu tecziye ediyor. Yirmi beş lira ceza-yı nakdiyi aldırır. Fakat o ceza-yı nakdiyi aldirmekle iktifa olunacak. Sonra amele on kuruş, müessesenin istediği gibi, işletmeğe mecbur tutacak mı? Yoksa, amele o ceza alınmakla beraber, ta'til-i eşgal etmekte muhayyer mi olacaklardır? Yani musaddık mı olacaklardır? Bunda bir sarahat yoktur.

ALİ BEY — Heyet-i itilâfiyyenin vermiş olduğu hükmü doğrudan doğruya icra dairesi icral etmez. Bu hey'et-i icraiyyenin vermiş olduğu hüküm mahkemeye gider. Mahkemenin kararına iktiran ettikten sonra, icra eder. Bu hiç bir suretle muamelatça tamam-ı cereyanını mucib olmaz. Çünkü madde yalnız o hey'et-i itilâfiyyenin kararnamesini bir mahkeme hükmüne vaz ettikten sonra icraya verecektir. Yoksa, doğrudan doğruya müzakere ile hey'et-i icraiyyeye havalesi memur-in-i adliyyenin umuruna müdahaledir. Bu kat'iyen caiz olmaz. Bunun ahkâm-ı umumiyyede ise, demin beyefendi hazretlerinin söylediği vechile, tamamen mahkemenin kararına iktiran et-

tikten sonra, karar verilir. Bu da ahkâm-ı umumiyyede vardır. Burada, böyle esasa taalluk eden bir kanunda, usulden bahsetmek caiz olmadığı cihetle, zikretmedik. Amelenin böyle beyinlerinde hasıl olan itilâfı kumpanya icradan imtina ettiği takdirde, sekiz gün sonra kendilerine, Boşo efendi buyurdular ki, ameleye onbeş kuruş yevmiye vereceği yerde, on kuruş veriyor. Kumpanyaya, acaba, hangisi işine gelir? Ameleye umumen beş kuruş, on kuruş yevmiye vermek, yahud ceza-yı nakdiyi vermek? Tabii ceza-yı nakdi ondan ağırdır. Onun için onu icra etmek kabil değildir. Mutlak, kumpanya amele ile vukubulan itilâfta kabul etmiş olduğunu kabul ve tediye edecektir. Farzedelim ki, kabul etmiş olduğu, kendisinin hakk-ı ihtiyarı var, o ceza-yı nakdiyi veririm der de, itilâf etmiş olduğum miktarı vermem, der. O halde, tabii amelenin terk-i eşgale hakkı olacaktır. Zira, burada hey'et-i itilâfiyye hasıl olmadan evvel dahi terk-i eşgale hak vermiştik. Lâkin neyi men etmiştik? Yalnız hod-be-hod terk-i eşgalî men etmiştik. Evvel emirde hey'et-i itilâfiyyeye müracaat etmeksizin terk-i eşgalî men etmiştik. Daima nazar-ı dikkate alınacak budur. Yoksa amelenin hürriyet-i şahsiyyesini tahdid etmemelidir. Biz umumun menafiini muhafaza için bunları vaz ettik. Amelenin hürriyet-i şahsiyyesini tahdid edemeyiz.

BOŞO EFENDİ — Bu suretle derc olunsun ki, Kumpanya eğer itilâfnameden harice çıkarsa ta'til-i eşgal etmeğe hakları olsun.

ALİ BEY — Tabii değil mi? İtilâf hasıl oldu. Bu esasa taalluk eden mesailendir. Şu ahkâm-ı esasiyye vaz' olunduktan sonra teferruat bedihi ve aşikârdır. Zira hey'et-i itilâfiyyenin de itilâf edemedikleri halde, terk-i eşgale, onlar kendilerine muzır olduğu takdirde, böyle itilâf etmişler iken, kumpanyanın onu icra etmemesinden, terk-i eşgale hakları olacağı, bittarik-i evvelen, aşikârdır.

REİS — Aynen kabul ediyor musunuz? (Kabul sadaları) Kabul olundu.

SIDKI BEY — Hangisini?

REİS — Muaddelini tabii.

MÜF'İD BEY — okur :

Sekizinci Madde (Ash) — Umuma müteallik hidemat ifa eden müessesatta teşvikat ve tehdidat icrasile ve cebr-ü şiddet istimalile sendika teşkil eden ve hidematın ta'til-ine sebebiyet veren veya bunları tehiyye eden hey'etlere dahil bulunan veyahut diğerlerinin çalışmasını men'e tasaddi eyleyen kimse mahkemece bir aydan bir seneye kadar hapis ve bir liradan elli liraya kadar ceza-yı nakdi ahzile mücazat olunacaktır. Bu yüzden emval ve emlake zarar vukuunda zarar-ı vaki mütecasirlere tazmin etti-

rilecek ve işbu cezalardan daha ağır cezayı müstelzim bir cürüm ika edenler hakkında Ceza Kanununda muayyen olan ceza ile mücazat edilecektir.

Sekizinci Madde (Muaddel)

— Umuma müteallik hidemat ifa eden müessesatta teşvikat icrasile veya tehdidat ika ve cebr-ü şiddet istimal ederek hizmetin ta'tiline sebebiyet veren veya hut diğerlerinin çalışmasını men'e tasaddi eyleyen kimselerden teşvikat icra edenler bir haftadan altı maha kadar hapis veya kendilerinden bir liradan yirmi liraya kadar ceza-yı nakdi ahz olunacak veya tehdidat ika ve cebr-ü şiddet istimal eyleyenler bir mahdan bir seneye kadar hapis ve bir liradan ellî liraya kadar ceza-yı nakdi ahzile mücazat olunacaklardır. Ve bu yüzden emval ve emlâki lemlâkel zarar vukuunda zarar-ı vaki mütedasirlere tazmin ettirilecek ve işbu cezalardan daha ağır cezayı müstelzim bir cürüm ika edenler hakkında Ceza Kanununda muayyen ceza ile mücazat edilecektir.

REİS — Bir mütalâanız var mı?

MURADYAN EFENDİ — Ameleye müteallik olan şeylerde mümanaat koyuyoruz. Umumun içinden bir kısım ahali ne vakit aç kalıyor, susuz kalıyor, çıplak kalıyorsa, acaba onun üzerine bir nazar atfediyor muyuz? Herkes zengin, tüccar kendi istirahatı için kârı nasıl mülâhaza edi-

yor, ona göre düşünüyor, taşınıyor, işine gelen [gelir] ise teşebbüs edip icra ediyorsa, öylece ameleler de umumun menfaatine hadim olan hizmetlerde bulunsalar bile, lâzımdır ki, onlar [dal] kendi istirahatleri için hiç olmazsa fazla bir hak [elde] edebilsinler ve ta'til-i eşgal etmek hakkını haiz olsunlar. Mesela, şu yolda bir şey farz edelim. Ben o amelemin arkadaşı olsam da görsem ki, o yevmiye o ameleye elverişli değildir ve taayyüş etmekten aciz kalıyor. Ve arkadaşları teşvik etsem ki, ta'til-i eşgal edelim. Yevmiyemiz biraz tezyid eylesin, desem; bu bana kabâhat mı olacak? Burada tehdid edilirse ledersel yahut cebir ve şiddet icrâ edilirse ledersel, deniliyor ki, ona ceza vermeyi anlarım. Fakat ne vakit cebirsiz, fakat teşvik, yalnız kelâm ile teşvik olursa, ben bu teşviki muzır görerek ceza vermekten bir şey anlamıyorum. Onun için teklif ediyorum, bu teşvik lügâti tayyedilsin.

HACI KASIM EFENDİ — Bendeniz, itilâf olduktan sonra, sonradan ihtilâfa yol yok. Bu ceza, hiç olmazsa üç ay, beş ay, o itilâf üzerine gitmekten men ettiğinden içindir.

MURADYAN EFENDİ — Yok teşvikat başkadır. Ben sizin dediğinize hak veriyorum. İtilâftan sonra teşvik, tehdid, cebredilirse, ona cezayı koymayı anlarım. Fakat teşvik etmek, ne vakit? Kelâm ile, silahsız, cebirsiz, tehdit-

siz ameleyi kandırmak için teşvik ediyorsa, onda ceza tayin etmeyi anlamam.

HACI KASIM EFENDİ — Bazı müfsid adam olur ki, sözü silâhtan daha ziyade müessir olur.

MURADYAN EFENDİ — Demin, bizim Nazır tarafından gelen vekil söylüyordu ki, biz gerek sermayedarının, gerek amelenin menfaatlerini iştirak ettirmeğe çalışacağız. Fakat bu kabil değildir. Yarısı çok zarar edecek ve o çok kâr ederse, öbürünün zararına olacak. Bu cihetle, hiç bir vakit iştirak edemezler. Mücerred birisi çalışacak ki, öbürünü aldat-sın. Diğeri de çalışacak ki, öteki-ni batırsın. Tabii amele kendi sabah-tan akşama kadar çalıştığıının semeresi bir mecidiye olduğu hâlde kendilsinel yalnız on kuruş veriliyor ve diğer on kuruş sermayedarının cebine giriyorsa, o halde çalışacaktır ki, on beş kuruş yevmiesi olsun ve bunun için ameleler yekdiğerini teşvik edecek olsalar, biz bunlara ceza mı vereceğiz? Bu vicdana muhafiftir.

ALİ BEY — Esasen bu maddede vukua gelen tadilatta bir cihet var ki, asıl şayan-ı ehemmiyet olan bu noktadır. Ve deminden beri, Hey'et-i Celilenin gayet mühim bir vaktini izaa ettiğinden maksad-ı acizanem de, aslâ sendika teşkiline müsaade etmemektir. Zira, biz sermayedarını evvel ve ahir arzettiğim vechile, muhafaza etmeyeceğiz, ameleyi

muhafaza edeceğiz. Sendikalar ise, ameleyi muhafaza etmez. Ameleyi sermayedarının elinden alıp, sendikaların pençe-i kahri-na teslim etmeyelim. Çünkü on-lar amelenin sırtından alacağı para ile hem memlekete, hem o biçare ameleye fenalık edeceklerdir. Bu muhakkaktır. Onun için burada sendika teşkil edenlere de ceza verelim. Bundan başka, sendikaların en büyük maksadı, daha açık söyleyebilirim, sendikayı teşkil edecekler, mutlaka Fransa Kanunu mucibince Fransa tebaasından ve Fransa hukuk-ı medeniyyesine malik olan eşhastan olacaktırlar. Halbuki, bizde sendikayı teşkil edecekler amele-i ecnebiyyedir. Bunların maksatları nedir? Yerli amelenin hukukunu muhafaza ediyormuş gibi görünerek, onlara "siz sermayedarının tekâlifini kabul etmeyin, şöyle isteyin, böyle isteyin" diye gayr-i kabil-i tahammül bir takım teklifler dermiyan edecekler; ondan sonra, onları ta'til-i a'mâle teşvik edecekler. Ta'til-i a'mâl vukua gelince, Fransa'dan gelmiş olan ecnebi sermayedarana ecnebi amele kabul ettireceklerdir. İşte maksat budur. O cihetle, bunu Heyet-i Celilenin ârâ-yı İsaibesinel terk ederim. Bunu nazar-ı dikkate alarak, memleketimizin ve bilhassa amelemizin hukukunu himaye etmelidir. Bu Nafia Nezaretinin teklifi üzere kabul edilmelidir.

REİS — Mezkûr sendikalar

meselesinin suret-i teşkilinin kanuna rabtı hususunun Kuvve-i İcraiyyeye tebliğine karar verilmiştir. Binaenaleyh, bu sendikalar hakkında yeniden bahsetmek caiz değildir. Hükümet-i İcraiyye sendikalar hakkında bir kanun yapsın.

ASIM BEY (MA'MÜRET-ÜL AZİZ) — Sekizinci maddede deniliyor ki, efendim, teşvikat ve tehdidat icrası veya cebir ve şiddet icrasile sendikalar teşkili memnûdur.

ALİ BEY — Hayır, maksadımız öyle değildir. Teşvikat ve tehdidat icrasile ve cebir ve şiddet istimalile sendika teşkili, maksat odur.

İSMAIL BEY — Ma'na-yı kanunî sizin dediğiniz ma'nayı tazammun etmez.

ALİ BEY — Bir vav [ve] ilave olunsun. Suret-i tahriri değiştirebilirsiniz.

ALİ OSMAN EFENDİ — Muadil olan maddede “teşvikat icrasile tehdidat ika ve cebir ve şiddet istimal... ilh.” Burada “cebir ve şiddet” ikisini de vav [ve] ile cem'eylemiş.

REİS — Yaptı, efendim.

MÜF'İD BEY (İZMİT) — Aslında: Umuma müteallik hizmet ifa eden müessesatta teşvikat ve tehdidat icrasile ve cebir şiddet istimalile hidematın tatiline hizmet eder.

TREYAN NALİ EFENDİ —

Hükümetten gelen böyle değildir. Bu ma'nayı tazammun etmez.

ALİ BEY — Maksadımız, şurada, onyedinci maddede, umuma müteallik bir hizmet ifa eden müessesatta, işbu maddenin neşrinden sonra teşekkül etmiş bulunan sendikalar mefsuhtur. İşte bu madde ile Hükümet o fikri te'yid ediyor.

ALİ OSMAN EFENDİ — Şûra-yı Devlet böyle yapmış.

ALİ BEY — Fakat Hey'et-i Celileniz Şûra-yı Devletin fevk'indedir. Tabii, ta'dil edebilir, efendim.

ALİ OSMAN EFENDİ — Eğer Hükümetin maddesi kabul edilecek olursa, bendeniz söz söylemeliyim.

HASAN FEHMİ EFENDİ — Meclisimizi işgal eden bir şey var. Hükümete taraftar olan rüfekaımız, görüyoruz ki, hakkı orada görüyor. Sendika teşkili men edilmeli, diyor. Sonra, hürriyetperver olan arkadaşlarımız...

REİS — Ötekiler de hürriyetperverdir. (Gürültü)

VARTKES EFENDİ — Çok doğru söylüyorsunuz.

HASAN FEHMİ EFENDİ (Devamla) — İnsan hukuk-ı tabiiyesi ve fitriyyesi muktezasınca istediği gibi söyleşir, birleşir. Menafiini hangi noktada görüyorsa, zarradi'de olsa, onun çaresine bakar, diyorlar. Zaman geçmek suretile insan terakki ile hakkı ne-

dir, öğrenir. Ondan sonra böyle sendika teşkiline mahal görmez. İhtimal yarın görürüz ki, falan tarihte böyle insanlar sendika teşkilini men etmiştir diyerek, tarih belki men taraftarlarını itham eyler. (Etmez sadaları) Fakat insanlar bu hakka maliktirler diye esas üzerine söz, mütalâa yürütenler, bunlar haklıdır. Yani bunların müdafaatı daha esastır. Ben görmedim, ama acaba bugün Fransa ahali sendika teşkiline mezûn olursa, ne te'sir husule getirir? Bizde sendika teşkiline mezuniyet verirse, ne te'sir husule getirir? Bugün istiyoruz ki, Fransa ahali varidatının en büyük aksamını maarife tahsis suretile sokakta arabacılık eden adamlar dahi Mekteb-i Hukuk'tan çıkmış adamlardır. (Gürültüler, handeler, bizde de öyle sadaları) Arz edeyim, tabii, böyle tahsil görmüş insanlara, yani kanunen, aklen, hikmeten hukuk-ı insaniyyenin neden ibaret olduğunu bilen ve bütün teferuata vakıf olan kimselere sendika teşkil ettirirsek, tabii bunlar o maksadın dairesini tecavüz etmezler. Sırf o maksadı istihsal için belki memlekette ihtilâl gibi fenalık çıkmayabilir. Fakat acaba memleketimizde bugün ahali-mize bu sendika teşkili⁶ hakkını verirse, şimdi sendika teşkiline mezunuz diyen böyle üçyüz, beşyüz kişi birleşir; sonra akraba ve meslekdaşlık vesair suretile bun-

lara da bir çok kimse iltihak ederek, kendilerinde büyük bir kuvvet görebilir ve bu vakitte cahil reislerin riyaseti tahtında bulunursa, acaba o maksat dairesini tecavüzle, memleketimizi ihtilâl içinde bırakmak ihtimali varmı, yok mu? (Var sadaları) Fakat, şunu da ilâve edeyim ki, Zöhrab efendi, meselâ, bir takım kavaidi esas tutarak muhakeme yürütüyor. Şimdi o esaslara karşı müdafaa etmek, yani kavaid-i hukukiyye itibarile müdafaa etmek bir parça hakka karşıdır. Yani öyle anlayış ve emniyetten sarf-ı nazar ettiğimiz takdirde, muhakeme suretile edersek hakkımız yoktur. Fakat emniyet ve asayiş ve saadet-i memleketi ve ahalemizin tahsili ve ulûm ve ma'rifete olan teşebbüslerini düşünürsek, bugün biz ahalemizi hizmet-i umumiyye vesairede sendika teşkilinden men etmek iktiza eder. Bugün icabat-ı zaman ve mekân bunu muktazidir. Benim fikrim de böyledir.

SIDKI BEY — Hükümet lâyiha-i kanuniyyesini müdafaa ettiği sırada, sendikaların teşkilinde mazarrat gösteriyor. Diyor ki, bizim sendikaların teşkilini men etmekteki maksadımız, bir takım ecanibin bu sendikalara iltihak etmesinden hasıl olacak mazarratı beyan ediyor. Bendeniz, zannediyorum ki, bir kanunla herhangi bir mes'ele kendi ihtiyacından ziyade taziyik olunursa, o daha

⁶ Takvim-i Vekayi, (5 Temmuz 1325), No. 275, s. 2-10.

ziyade tevsi edilir. Biz sendika teşkilini kemâl-i şiddetle men edersek o memleketin mazarratına çalışmak için sendikanın serbest olduğu zamandan istifade edecek olan eşhâs gizli gizli çalışacaklar. Fakat sendika teşkilini kanunen, onu bir suret-i mahsus tahtında, mazarratını tahdit ve izâle edecek surette, tecviz edersek, hem ahalinin ihtiyacatını tehvin etmiş oluruz ve hem mazarratını men etmiş oluruz.

Bir de, şu Kanunla sendika teşkilini tazyik ve men eylemekliğimiz bizzat bundan evvel müzakere etmiş olduğumuz Cem'iyetler Kanunu ile halka bahşettiğimiz hakkı tahdit ettiğimiz vakit, ikinci bir kanunla o hakkı onlardan almak demektir. (İtiraz olunur) Herkes fikrini söylemekte muhtardır. Bendeniz böyle zannediyorum. Hey'et-i muhtereme başka türlü beyan-ı rey eder; ekseriyet nerede olursa, o takarrur eder. Bugün 8, 10, 15 amele bir yere geldiler, Hükumete biz amelelerin sakatlananlarının ailelerine iane toplamak için [bir cemiyet] teşkil ettik diye haber verseler, Hükümet men edecek mi? Men etmeyecek. İhtimâl ki, cemiyet-i hayriyye makamında telâki edecek. O cemiyetler sendikaların vazifesini ifa ederlerse, nasıl men edilecek? Onun için, Encümen burada yapmış olduğu ta'dilde bunu meskût-un anı bırakması ihtiyac-ı zamana tamamilen muvafıktır. Fakat, Encümenin

yaptığı madde-i kanuniyye de sendikalar hakkında bir şey söylemiyor. Ne men ediyor, ne icazet veriliyor. Şimdi bu Kanunu tatbik edecek kuvve-i icraiyye sendikaların adem-i teşekkülü lüzumu tahakkuk ederse, o vakit yeni bir ilave ile bir diğerinin yapılmasını teklif ederim. Binaenaleyh, Encümenin tanzim etmiş olduğu şu madde-i kanuniyye ihtiyacat-ı zamana daha muvafıktır.

DAHİLİYE NAZIRI — Mücerrebdir, şimdiye kadar nerede sendika teşekkül etmiş ise, orada daimi surette sermaye aleyhinde bir esas teşekkül etmiştir. Sermaye aleyhinde hareket etmek için teşekkül edecek sendika mücerred ecanibden ibaret olanlar tarafından erbab-ı sermayeyi mahvetmek, izar etmek için bir merkez ittihaz olunur. Onun için, burada sermayedarını daimi surette tehdit altında bulunduracak sendikaların teşkili muzırdır. Muzır olduğundan dolayı Hükümet teşkiline mani olmuştur. Şurada ta'dad olunan maddeler onu temin etmiyor. Gerek itilâf cemiyetleri, gerek bir takım vesait, cemiyet-i hayriyyeler, fâlanlar, onlar tamamilen mevcuttur. Onun için, burada bir takım evrak vardır ki, onları okumak lâzım değildir. Şu kadar söyleyebilirim ki, onların teşekkül etmesi ve amele cemiyetleriyle sendikalar arasına girmesi üzerine, sermaye sahipleri büyük tehdit al-

tına alınmıştır. Biz ise, sermayeye muhtacız ve ona muhtaç olduğumuz bir zamanda, sermayeyi taziyik altında bulundurmamak caiz değildir. Cend-gün levvell efendim, Selânik'de bir miting akdolonmuştur. Gazetelerde gördünüz. Bu mitingde toplanan amelenin kısm-ı azâmı ecnebîdir. Sendika da ecnebîden mürekkebtir. Şimdiki hâlde sendikanın teşkiline lüzum yoktur. Ne vakit oraya gelirsek, o vakit tetkik olunur. Memleketin ahval-i maliyye ve iktisadiyyesi terakkî ederse, sendika lâzım mıdır, değil midir? O vakit bahsedilir (Alkış) Şimdiki halde hiç lüzum yoktur.

ZÖHRAB EFENDİ — Bütün Kabine bu fikirde midir? Bunun ehemmiyeti var

REİS — Bu Dahiliye Nezaretine ait bir iştir.

VARTKES EFENDİ — Sendikaların maksadı amelenin ücretini tezyid etmek içindir. Eğer böyle olsaydı, bence bu çok güzeldi. Çünkü o sermayeler o ahâlinin teriyle kazanılmıştır. Öyle de yapsalar, yine haklıdırlar. Halbuki sendikaların maksadı o değil. Yirmi bin, otuz bin, sizin dediğiniz gibi, cahil, kendi menfaatini bilmeyen, kendi hukukunu müdafaa etmek bilmeyen mazlûm ahali mütemediyen çalışıyor. Şimdiye kadar ne olmuş? Avrupa'da her yerde sermayedarlar aklile ve kendilerinin aklından ziyade para kuvvetile, bunların hepsini elde etmişler. Bunları,

sabahtan akşama ve akşamdan sabaha kadar, öyle hâşâ huzurdan hakikaten kelb gibi çalıştırarak onların alınterinden, onların kuvvetinden istifade etmişler ve kendileri o milyonlarca parayı cem etmişler. Şimdi bu ahâlinin içinde, ahâlinin dertle dermend olan, bu amelelerin umum familyaca olan dertlerini bilen zatlar istiyorlar ki, onlara bir tarik gösterebilirler ve bunları o sermayedarlara soydurmasınlar. O sebep ile onlar ictima etmişler ve onların içinden dört beş kişi tayin etmişler yahut bir sendika teşkil etmişler. Ve bu sendikaya ruhsat vermişler, kendilerinin hukukunu sermayedarların indinde müdafaa etmeğe salâhiyet vermişler. Asıl sendikanın maksadı budur. Zannediyorum ki, bu maksadı kimse inkâr edemez. Umum dünya, umum Avrupa ve en cahil adam bile, bunu bilir ve kimse de bunun menfaatini inkâr etmez. Nasıl ki, sabahleyin de söylediler, bizim şeriâtımız da, kanunumuz da, vicdanımız da, Devletin menfaati de bunu istiyor. Paşa Hazretleri Devletin menfaati için sendikaların teşkil olunmamasını talep ediyordu. Bendeniz de Devletin menfaati için şu sendikaların teşkil olunmamasını talep edeceğim. Bakınız nasıl? Sermayedarlar zarardide olmuştur da, bizim memleketimizde fabrikalar, şimendüferler müessesat açmazlarmış. Zira diyeceklermiş ki, burada sendikalar var, biz bir şey kazanamay-

cağız. Halbuki umum Avrupa'da daha mükemmel sendikalar olduğu halde, her sermayedarın yine kendi parasını kurar ve iş yapar. Ecnebi sermayedarlar, Avrupa'da iş göremez. Çünkü Avrupa'da sermayeleri yüzde on kazanır, bizde yüzde elli kazanır. Ve bunu nereden kazanırlar, hey'et-i kirâm? Benim ve sizin cebinizden değil; ya, o bizim ayak altında ezilenlerin göğsünden yüreğinden çekip kazanırlar. Bizim ahalimizin kanı[nı], bizim ahalimizin terini düşünmüyoruz da, bu sermayedarları düşünmüyoruz. Eğer memleketimize hep böyle sermayedarlar gelecek ise, Trabzon'dan Erzurum'a kadar şimendüfer olmamasına ve böyle vahşi kalmasına bizim ahalimiz razı olur. Şimdiye kadar vatani-mıza gelen sermayedarın vatani-mızdan istifade ettikleri halde, bizim vatanımız onlardan daima zarardide olmuştur. Rumeli Şimendüferi var. Onlardan dün biri gelmiş. Diyor ki, bana sekiz lira veriyorlar. Benim maiyyetimde olan Avrupalıya on lira veriyorlar. Bir seneye o benim sayemde iş öğreniyor, öğrendikten sonra o bana âmir oluyor. Onbir lira yerine onüç lira veriyorlar. İkincisi, ecnebilere her iki senede bir iki lira ilâve ediyorlar. Bize her üç senede bir yarım lira ilâve ediyorlar. Bakınız ecnebilere kendi menfaatlerini düşünüyorlar. Fakat, biz ecnebi sermayedarlar zarardide olmasınlar diye bizim 600 bin, bir milyon kadar amelemizin

hukukunu pây-mâl edip, onların hukukunu izâle etmek istiyoruz. O hakdır, rica ederim? Evet sendika olmadığı vakitte, o sermayedarlar, o sendikacılar herbir amele ile işleri olacaktır. Bakınız sendikalar kendi menfaatlerini, kendi hukuklarını müdafaa etmek için kendileri para topluyorlar. Ve ne vakit çalışamazlarsa, o para ile kendilerinin hukukunu müdafaa edinceye kadar geçiniyorlar. O halde, rica ederim, öyle ecnebi sermayedarlar zarardide olacaklar, gelmeyecekler diye. biz ahalinin hukukunu zayi etmeye- lim. Biz hepimiz burada fukara adamları. Biz bu vatani kanımızla kazanmışız. Bakınız sizin içinizde ancak dört beş kişide bir zengin var. Siz nasıl olur da, toprakların altında olan babalarınızı unutuyorsunuz ve onları pây-mâl ettiriyorsunuz. Rica ederim, ecnebi sermayedarlar işleyecekler diye ahalinin hukukunu müdafaa etmemek caiz değildir. Madem ki Hükümet var, o amele ile sermayedarlar beyninde sendikanın ne lüzumu var? Rica ederim, Hükümetin neden tereddüt ettiğini size söyleyeyim. Hükümet memuriyetinde bulunanlar fukaranın haline ehemmiyet vermiyorlar. Onların başına intihap ettiğimiz adam ya paşadır, yahut filân paşanın oğludur, veyahut zengindir. Bunları taassupla yapıyoruz. Çünkü asırlarca bu taassup bizi basmıştır. Şimdi taassupdan kurtaramayız. Biz bu taassup yüzünden Hükümete öyle

adamlar intihap ediyoruz ki, bunlar amelenin halinden anlamıyorlar. Anlasalar onun hareketi kendi san'atlarına mugayirdir. Bu Hükümet gelip de amele ile sermayedaran beyninde vasıta olacak ve amelenin derdini nasıl anlayacak? (Gürültüler)

ALİ BEY — Söyleyin efendim, hakikat öyle zahir olur.

VARTKES EFENDİ (Devamla) — Zannedirim ki mugayir-i kanun bir şey söylemiyorum. Eğer fukaranın hukukunu müdafaa etmek mugayir-i kanun ise, söylemeyeyim.

REİS — Burada herkes fukaranın hukukunu müdafaa ediyor.

VARTKES EFENDİ — Evet efendim, fukaranın hukukunu müdafaa ediyor, ama herkes bildiğini müdafaa ediyor. Ben de bildiğim gibi müdafaa ediyorum. Ve öyle zannediyorum ki, hepsinden haklı da benim. (Handeller) Bu sebeple de Hükümet amelenin hukukunu müdafaa edemez. Asıl amelenin hukukunu müdafaa eden yine amelenin kendisidir. Ne bizim, ne de Kanun-ı Esasinin emrine muhalefet etmeğe hakkı yoktur. Bin, iki bin, on bin, yüz bin amelenin kendilerinin hukukunu cebren değil, fakat nizam ve kanunun kendilerine verdiği silah ile haklarını müdafaa etmek için teşkil edecekleri sendikalara mani olmağa kimsenin hakkı yoktur. Allah bu hakkı vermiş, kimse alamaz. Sen-

dikaları men etmek demek hürriyetimizi, hakkımızı selb etmek demektir.

İSMAİL PAŞA — Bu sözü geri al.

VARTKES EFENDİ — Neyi alayım? Onun için amelelerin hukuku umum vatanın hakkıdır. Kanun-ı Esaside hürriyet-i şahsiyye ile hürriyet-i ictima ve hürriyet-i sendikaya hakları vardır. Bunların hepsi bizi bir noktaya getiriyor ki, o da sendikayı men etmeğe bizim hakkımız yoktur. Ve buna mugayir olan bir karar Kanun-ı Esasiye mugayir bir şey olur.

PANÇEDOREF EFENDİ — Bu Avrupa sermayedarları değildir. Bir şimendüfer ta'til-i eşgal olursa, biz onbeş bin frank vereceğiz. Bundan sonra o onbeş bin frangi yine bu fukara verecek.

VARTKES EFENDİ — Acaba, Fransa'da da öyle değil mi?

PANÇEDOREF EFENDİ — İtalya'da meselâ şimendüfer esasen imtiyaz ile kilometre başına onbeş bin frank vermediği halde, İtalya Devleti hususî kumpanyalarda müstahdem olanlara da devlet memuru sıfatını veriyor. İki kişi ictima edince, terk-i eşgal gibi hapsediyor, hem de tard ediyor.

VARTKES EFENDİ — Kimse benim aleyhimde söz söyleyemez.

SIDKI EFENDİ — Terk-i eşgal başka, sendika başka.

REİS — Efendim, böyle müzakere bitmeyecek.

VARTKES EFENDİ — Terk-i eşgali niçin yapıyorlar? (Gürültüler)

REİS — Bundan evvelki ictimada arız amik müzakere ettik.

VARTKES EFENDİ — Kimse benim aleyhimde söz söyleyemez. Kimsenin aleyhinde ben lâf söylemedim. Kimiñ işine gelir, dışarı çıkar, istersem yorulurum, istemezsem yorulmam. Ekseriyet olmadığı halde dururum. Ta'til-i eşgali niçin yapıyorlar? Bunun sebebini anlayalım. Acaba amele fabrikatörün çalıştığından ziyade mi talep ediyor? Yoksa? (Gürültü)... Bir amele çalışıyor, beşbin kuruş alıyor. Halbuki o sermayedar... (Gürültüler)

VARTKES EFENDİ — Rica ederim. Bırakın söyleyeyim. Kendi çalıştığına mukabil beş bin kuruş veriyor. Elli bin kuruş kazanıyor. Biz istiyoruz ki, amele okusunlar, mektep görsünler, Okumak ve mektep görmek insanın kendini tanıttırmak için olur. Madem ki, bir amele görüyor ki, kendi hakkını müdâfaa etmek için bir çareye müracaat etmek mutlaka lazımdır. O çareyi de ta'til-i eşgale müracaatta buluyor. Ey sermayedar sırtımdan ellibin kuruş kazanıyorsun ve bana beşbin kuruş veriyorsun. Ne benim çocuğum yaşayabilir, ne de ben yaşayabilirim. Ne ben vatanı burada hizmet edebilirim.

Beş bin kuruş yerine, bana sekiz bin kuruş ver. Bununla sen zardide olmuyorsun. Sen elli bin kuruş yerine yirmi bin kuruş kazanmış olursun. Şimdi açıktan söyleyeyim, Avrupa'da yahut sair bir yerde ellibin kuruş veyahut beşyüz lira sarfedecek için burada sana bir zarar gelmez.

REİS — Başka bir misâl getirin, efendim.

VARTKES EFENDİ — Affedersiniz, demek isterim ki (gürültü) (Bunun neticesi yok mu? sadaları) Söyleyeceğim. Söyleyeceğim. Amele, kendi, ta'til-i eşgalde hakkı var ve ta'til-i eşgal mükemmel olmak için, bir sendika açmak kendi hakkımızdır (hakkıdır). Bu sebeple, sendikanın lüzumu muhakkaktır. Nasıl ki, İctima Kanununda, Matbuat Kanununda veyahut başka kanunlarda Fransa'dan, İngiltere'den, İtalya'dan ve başka yerlerden bir çok şeyler alıp buraya getirir isek, bu kanunu da oradan alınız ve Allah aşkına olsun fukaralarınıza acıyınız. Onların hukukunu pây-mâl etmek için neden çare arıyorsunuz? (Anlaşıldı sadaları, gürültüler... Kâfi kâfi sadaları) Saat dokuzdur. Bir saat daha söyleyeceğim. Bu (gürültü) Burası boyahane küpü değil ki, nizamları koyup çıkaracağız.

ALİ BEY (NÂZİR VEKİLİ) — Efendim...

VARTKES EFENDİ — Rica ederim, madem ki, bu efendi söy-

luyor, ben de söyleyeceğim. Kimin işine gelmez ise, o dinlemesin. Böyle şey olmaz. (Gürültüler)

ALİ BEY — Hükümet sendikayı men' etmekle amelenin hürriyet-i şahsiyyesini temin ediyor. Sendikayı yalnız Hükümet amele için men etmiyor. Sermayedarın için de men ediyor. Amele sendika teşkil edecek olursa, sermayedarın dahi bir sendika teşkil eder. Onlar adeden daha mukavim ise, zenginler de nakden daha ziyade kuvvetlidir. O halde, ämmeyi ne suretle himaye edeceksiniz? İşte sendika teşkilini men etmekle amelenin hürriyet-i şahsiyyesini te'min ediyoruz. Sendikayı teşkil edenler, ta'til-i eşgali tertip edenler on kişidir. Diğer taraftan, doksan amelenin hürriyet-i şahsiyyesini kendi ayakları altında sürüklüyorlar. Bizim burada müdafaa etmek istediğimiz yalnız ameleyle men değildir. Sermayedarın ameleyle karşı muamelelerini de mendir. Bunu iyi anlayalım. Hem sermayedarın ve hem amele sendikasını men ediyoruz. Diğer taraftan, amelenin hürriyet-i şahsiyyesini te'min ediyoruz. Buyurduğunuz gibi, Hükümet-i hâzıra erkânı belki mazideki ahvâli ile bu hukuku himaye ederler. Kendi şahsıma ait olmak üzere derim ki, üç yaşında pederimden yetim kaldım ve 17 sene İdare-i Müstebideye hizmet ettiğim halde, hiç bir tarafın temayülâtına kapılmayarak 1700

kuruş maaşa nail olabildim. Ve bu İdare-i Hürriyyetin sayesinde şu mevkie geldim. Hazine-i memleketin, vatanımın, evlâd-i vatanın menfaatine söylüyorum (Alkış) Ben yalnız memleketimin, vatanımın ve yalnız Hükümet-i Meşrutanın menafiini müdafaa ediyorum. (Alkış) Ben sermayedarı tanımıyorum. Sermayedarın tarafından sendika teşkilini men ediyorum. Amelenin hürriyet-i şahsiyyesini te'min ediyorum. (Alkış)

Bazı taraflardan dermiyan olundu ki, Hükümet böyle ameleyle sendika teşkiline teşvik etmekten ise, onları serbest bırakmalıdır. Bu bir nazariyedir ki sırf bir takım hayali şeylerden ibarettir. Biz rakıyı men etmek istersek, günde iki okka rakı içeceksiniz, zira bu suretle bırakırsınız, sonra terk edersiniz, vaz geçersiniz kaidesine mi tevfi-k-i hareket edeceğiz? Buyurdular ki, sendika teşkilini men etmek hususunda ahkâm-ı cezaiyye vaz etmeyelim. Çünkü insan men olan şeye haristir. Bunu men etmekle sendika teşkiline ameleyle men edelim. Bu doğru değildir. Çünkü bugün nekadar menâhî var ise, onun iki mislini kanunla emretmek iktiza eder.

ZÖHRAB EFENDİ — Biraz evvel, mukaddema, beyanınızda ameleyle sanayiden, amelden hasıl olacak menafiden hissedar etmek için Hükümet bir takım kavanin-i muhikka tanzim etmek

istediğini söylüyordunuz. Amele iyil böyle sermayeye hissedar edeceğim diye vaadler etmek sermayedaran için bir kat daha azim bir tehdittir. Bir kerre, şimendüfer kumpanyalarına gidin ve muhafaza etmek istediğiniz şimendüfer amelesi ile.

ALİ BEY (Devamla) — Ben arzettiğim vechile, ne sermayedaran, ne de amelenin menafiini değil, memleketin menafiini himaye ediyorum. Ne sermayedaran, ne amele için tarafgirane hareket ediyorum.

ZÖHRAB EFENDİ — Zebun tarafa karşı herkes yapar.

ALİ BEY — Maksadım amele ile sermayedaranın münasebetini...

ZÖHRAB EFENDİ — Onu temin ediniz.

ALİ BEY — Ve şu memleket efradından olan ahalinin hukukunu himaye etmek, yoksa hakk-ı kâzâdan, cüz-i kâzâdan ibaret olan bir şey'i öyle bir takım heyetlerin eline terketmektir.

REİS — Kâfi görüyor musunuz? (Kâfi kâfi, sadaları) Kâfi görenler elini kaldırsın. İbarede bir kelime vardı, bir yanlışlık vardı.

SEYYİD BEY — Efendim, madde-i muaddeleden yukarıda ta'dad olunan ceraim hakkında ceza ta'yin olunmamış, meskût-un anh kalıyor. Nazar-ı dikkatinizi

celb ederim. Şimdi sekizinci madde-i muaddele umuma müteallik hizmet ifa eden müessesatça teşvikat icra veya tehdidat ika ve cebir ve şiddet istimalile diğerlerinin çalışmasını men'e tasaddi eyleyen. Bunun cezası yok. Alt tarafta ibare cezaları verirken diyor ki, bu kimselerden teşvikat icra edenleri bir haftadan altı aya kadar hapis cezasile mücazat ediyor. Sonra, alt tarafta ikincisini ele alıyor ve tahdidat ve cebir ve şiddet istimal edenlere şu ceza verilir, diyor. Üçüncüsü olan, diğerlerinin çalışmasını men'e tasaddi eyleyene ceza hiç vermiyor. Buna ceza yok ise, bu ibareyi hiç zikretmemeli, tayyetmeli. İbareye siz de bakınız, siz de dikkat ediniz; ne diyor? Yukarıda teşvikat icrasile bir, sonra alt taraftan teşvikat icra edenlere şu ceza verilir; veya tehdidat ika ve cebir ve şiddet istimal edenlere şu ceza verilir. Peki, diğerlerinin çalışmasını men'e tasaddi eden cürmü, bu cürüm tehdidat ika ve cebir ve şiddet istimal edenlere dahil midir? Kat'iyyen değil. Dahil olsa idi, zikre hacet kalmazdı. Binaenaleyh, meskût-un anh kalırdı. Cevabını verin, efendim.

MÜNİR BEY — Bir sehiv-i mürettipten ibarettir...

SEYYİD BEY — Sehiv ama, nereye girecek? Cezalar mütefa-vit; bu en hafifidir.

ZÖHRAB EFENDİ — Bu cürüm teşkil etmez. Bunun cezası

nı evvelki gibi cezaya dahil edecek misiniz?

SEYYİD BEY — Ayrı bir ceza isterse, o ceza nedir?

REİS — Efendim, Encümen cevap vermiyorsa, rey'e koyacağım.

ALİ BEY — Biz esasen terk-i hizmet hususunda terk-i hizmet edenlere şu dokuzuncu maddede tayin ettiğimiz 24 saatten bir haftaya kadar, fakat kendileri gayr-i müteaddi olmayıp da müteaddi olurlarsa, yani başkalarını tehdid ederlerse, başkalarını terk-i hizmetten men ederlerse, bunların [terk-il hizmetleri iki suretle olur; ya kavli, ya fi'li olur. Gerek kavli, gerek fi'li olsun. Halbuki, Encümen onu ayırmış, Kavli olanlara, yani teşvikat edenlere bir haftadan altı aya demiş. Halbuki fi'len fabrikanın kapısına gelerek amelenin çalışmasına mümanaat edenlere daha ağır ceza veriyor. Bu doğrudur. Bunun için sendika teşkil edenlere vaz edeceğimiz cezalarda bir haftadan altı maha kadar olanları koymalıyız. Bu çok degildir.

SIDKI EFENDİ — Encümen onu kaldırsın, efendim.

ALİ BEY — Ben kendi lâyhâ-mı müdafaa ediyorum. Encümen onu kabul etti. Bendeniz sekizinci maddeyi müdafaa ediyorum. Hükümetin lâyhâsını müdafaa ediyorum.

REİS — Sendikayı kabul edenler, elini kaldırsın. (Eller kalkar)

Kabül olunmadı. (Gürültüler) (Anlaşılamadı sadaları).

SEYYİD BEY — Hükümetin Lâyhâsında olan ibareyi yani sendikanın adem-i teşkiline dair olan Hükümet Lâyhâsının kabulünü isteyenler, ellerini kaldırsın, diyor. Yani, sendika teşkilinin memnuiyetini isteyenler, ellerini kaldırsın. (Eller kalkar)

REİS — Ekseriyetle kabul olundu, efendim. Encümen burasını nasıl ta'dil ediyor?

SEYYİD BEY — Ta'yin-i ceza meselesi Encümene iade edilsin. Öbür müzakerede mevzû-ı bahs olur.

PENÇEDOREF EFENDİ (MANASTIR) — Hükümetin teklifi vardı. Yani sendika teşkil edenler bir haftadan altı aya kadar ceza hususunda; onu rey'e vaz ediniz.

ALİ BEY — Maddeyi, isterse-niz, aynen okuyayım efendim. (Sekizinci maddeyi okur.)

ZÖHRAB EFENDİ (İSTANBUL) — Ceza hakkında söz söyleyeceğim.

REİS — Efendim, maddenin müzakeresini kâfi gördünüz mü?

NEZARET DAGAVARYAN EFENDİ (SİVAS) — Bunu hey'et-i kiram iyi düşünsün. Bir çok adamları hapis haneye göndereceksiniz. İyi düşünelim. (Gürültü)

ZÖHRAB EFENDİ — Millet in esası hukuktur; gidiyor, ihlâl ediliyor. (Gürültü)

HALİL BEY (MENTEŞE) — Sendikalar için müzakereler oldu. Niza için müzakereler olmadı. (Gürültü)

REİS — Efendim, yalnız ceza hakkında söz söylemek istiyorlar.

ZÖHRAB EFENDİ — Sekizinci maddenin birinci fıkrası teşvikata dairdir. Teşvikat iştirak cürmünün, muavenet cürmünün şekli ibtidaisidir. Bunlar mebd-i hukuk-ı cezaiyyedendir. Binaenaleyh, eğer bir fiil hadd-i zatında bir cürüm teşkil etmezse, o fiili icraya teşvik cürüm teşkil edemez. Şimdi bunda ca-yı sual olan mesele budur. Mesail-i hukukiyye ile işgal eden arkadaşlarıma müracaat ederim. Eğer bir adam serbestisini istimal ederek filan müessesede ben çalışmak istemem deyip çekildiği halde, bu cürüm teşkil etmediği halde, bunun arkadaşlarından biri, yahu sen mutazarrır olursun bu şeraitle çalışmaktan, yahut iki saat çalışmak senin sıhhatini muhildir, yahut şöyledir, böyle değil deyip de o adama sen çalışma derse, bu fiil cürüm teşkil edebilir. İşte teşvik dediğimiz, bunu teşkil edecek. Bu nasıl cürüm teşkil edebilir? Asıl cürüm teşkil etmediği halde, o fiili ika etmek için sarfolunan bir kelâm hangi kanuna, hangi mantığa, hangi şeriata nazaran cürüm teşkil eder? İşte ondan bahsediyorum. Fiil-i asli cürüm teşkil etmeli ki, ona inzimam eden muavenet de iştirak-i cürüm teşkil etsin. Aslında

sabit olmayan bir ceza fer'ide sabit olmaz. Bu kavaid-i umumiyyedir. Kocaman bir hey'et-i teşriyyeden bu esasların muhtel çıkacağı hiç bir vakit hatır ve hayalden geçmez ve bunu gönlüm de istemez. (Yanlıştır sadaları) (Lütfi bey'e hitaben) Yanlış olduğumu da hak-i payiniz söyleyin, efendim.

Üçüncü fıkrasına gelelim. Cebir ve tehdide karşı bir şey demem. Eğer cebir ve tehdit istimal olunmuş ise, ceza lâzım gelir. Onda ihtilâf etmiyoruz. Binaenaleyh, ona müteallik olan şeyde. Fakat altında müşevveş bir tabir var. Çalılıkta gizlenmiş bir cümle var. Onu iyi bilmeli ki, mehakimde tatbikat-ı cezaiyye lâzım geldiği vakit o müşevveş cümleler herkesin hürriyetini alır götürür. Şu men'e tasaddi denilen ibare nedir? Men'e tasaddi ne demektir? Men'e tasaddi kavlen olur. Nafia Nezaretinin vekil-i muhtereminin söylediği gibi, fi'len olursa taarruz-ı fi'lidir, tehdittir. İşte odur. Onun haricinde ne gibi ahvali men'e tasaddi addediyoruz. Binaenaleyh, men'e tasaddi cümlesi hiç bir hal-i maddiyi ifade etmez. Ve böyle bir hal-i maddiyi ifade etmeyen bir keyfiyeti cürüm teşkil edip, mahkemeye sevk etmek her vakit her hareketi tecrime vesile bir kapı açmaktır. Binaenaleyh, men'e tasaddi cümlesinin ref'ini istirham eylerim.

REİS — Kim var başka söz

söyleyecek? Halil bey siz söz söyleyecek misiniz?

HALİL BEY (MENTEŞE) — Hayır.

ALİ BEY — Madde mutlak olursa, vukubulan ta'til-i eşgal cürümdür. Bu cürüm teşvik ve tahriki mutazammın ef'al-i cürmiyyedir. O maksada binaen, teşvikatla vukubulan ta'til-i eşgal cürümdür. Müşevvikler hakkında ceza terettüb eder.

LÜTFİ BEY — (DERSİM) — Şimdi burada efendim, iki sebep var, iki de eseri, var, iki de cezası var. Bizim gördüğümüz teşvikat icrası; bunların eseri nedir? Bunun da ikisi bir haldir. Bunların eseri, ya hizmetin ta'tiline sebebiyet veriyor; yahut diğerinin çalışmasına mani oluyor. Tasaddiyi kaldırınız. Şimdi sebebin birisi teşvik, birisi tehdittir. Burada fazlalık, yahut noksanlık göremedim.

REİS — Bitti mi? Başka itiraz eden var mı?

ÖMER FEVZİ EFENDİ — Yalnız teşvik edenler hakkında bir haftadan altı maha kadar olan hapis onun yaptığı teşvike nazaran münasebetsizdir. Beyinlerinde nisbet yok. Bunun yirmidört saatten bir haftaya kadar suretile tenzilini teklif ederim. Çünkü teşvik mücerrettir. Cebir yok, bilfi'il men'e tasaddi yok. lâfla teşvikten ibarettir. Bir haftadan altı maha kadar cezada hiç bir adalet yok.

ALİ OSMAN EFENDİ — Ayırmalı; teşviki ayırmalı, tehdidi ayırmalı.

VARTKES EFENDİ — Teşvik etmek, bendeniz böyle anlıyorum: Bendeniz de ameleyim, yüz tane de ameale var. Dedik ki, "ey arkadaşlar, biz burada hayvan mıyız ki, hem çalışıyoruz, hem hakkımız gasbolunuyor. Gelin çalışalım" diyorum. Çalışmıyoruz. Onların hakkını kendilerine bildirip, teşvik etmiş oluyorum. Teşvik edene asla ceza olmamalıdır. Herkes hürdür. Aherin şahsına, hukukuna, taarruz etmemek şartı ile, ne söylemek isterse söyleyebilir. Cebren yaparsa, ona ceza vermeli. Bunun için müşevvikin cezasının büsbütün kaldırılmasını talep ederim.

İSMAİL PAŞA — Refikim Vartkes efendiye cevap vermeğe mecburum. Deniyor ki, teşvikat-ı lafziyyeye ceza tertib iterettübl etmez, cürüm olamaz. Lâkin kanun öyle değil. Kanunda diyor ki, (tasaddi eyleyen), men'e tasaddi var. Tasaddi eyleyen adamları teşvikatla men ediyormuş. Şimdi cürüm ikidir. Birisi bilfi'il cürüm; diğeri de muayyen cürüm. Burada muayyen cürüm kavlidir. Hey'et-i ictimaiyyeyi alet, evsat eder. Binaenaleyh refikim efendinin muhakemesi [nin] kanuna, hikmet-i kanuna muhalif olduğunu arz eylerim.

REİS — Kâfi mi, efendim? (Kâfi sadaları) Teklifleri okuyun.

SEYYİD BEY — Okur :

“Teşvikten dolayı ceza tayini *emr bil-ma'ruf [ve-n] nehy an-il münker* kaidesine muhalif olduğundan sekizinci maddedeki teşvikat lâfızlarının ve onun için ta'yin edilen cezaların tay' ve ref edilmesi mütalâasındayız.”

Haleb meb'usu Haleb meb'usu
Mustafa Ali Cenani

REİS — Bunu kabul edenler elini kaldırsın. (Eller kalkar) Kabul olundu, efendim.

“Sekizinci maddede evvela men'e tasaddi cümlesinin saniyen teşvikat cümlesinin kaldırılmasını teklif ederim.” İstanbul meb'usu Zöhrab, Mustafa Asım ve Haleb meb'usu Rif'at.

REİS — Kabul ediyor musunuz? (Hayır sadaları) Kabul olunmadı, efendim.

SEYYİD BEY — Okur :

“İcare-i sahiha ve faside ve batıla hakkında fıkıh kitaplarında sarahat-i kâfiyye mevcut bulunduğundan, amil ve mamul ve mal ve icar hakkında uzun uzadıya müzakerâtın icrasına lüzum olmadığı gibi, ahkâm-ı şer'iyeye mugayir bir karar ittihazına mahal yoktur.”

Yemen meb'usu
Seyyid Ali

REİS — Kabul ediyor musunuz? (Hayır) Kabul olunmadı.

SEYYİD BEY — Okur :

Dokuzuncu Madde — İşbu Ka-

nun dairesinde müracaat ve neticeye intizar etmeksizin veya beşinci madde mucibince bir suret-i itilâfiyye kararlaştırılmış iken, umuma müteallik hizmetin ta'tiline iştirak edecek olan kim-seler yirmidört saatten bir haftaya kadar hapis ve yirmibeş kuruştan yüz kuruşa kadar ceza-yı nakdi ahzile duçar-ı mücazat olacaklardır.

REİS — Bir mütalâanız var mı? (Muvafıktır sadaları) Kabul olundu, efendim.

[SEYYİD BEY — Okur :]

Onuncu Madde — Hidemat-ı umumiyyenin te'min ve istikrarı için hin-i hizmette kuvve-i umumiyye istimal olunacak ve harp ve harp tehlikesi vukuunda Hü-kumet-i Seniyye müstahdemîn ve amele metalibinin tetkikini te'hîr ve ta'til hakkını haiz buluncaktır.

REİS — Kabul ediyor musunuz? (Kabul, kabul) Kabul olundu, efendim.

ASIM BEY — Madem ki, biz sendika usulünün ilgasını kabul ettik. Bu maddenin ilgası lâzım. Encümen vaktile sendika usulünü kabul etmediği [ettiği] için bu maddeyi yazdı.

[SEYYİD BEY — Okur :]

Onbirinci Madde — Umuma müteallik bir hizmet ifa eden mües'sesatta işbu Kanunun neşrinden evvel teşekkül etmiş bulu-

nan sendikalar Kanun-ı mezkûrun neşrile mefsuhtur.

TREYAN NALİ EFENDİ — Hükümet, efendim, yalnız sahib-i sermayenin de sendika teşkilini men edeceğiz, diyor. Niçin burada beyan etmemiş?

REİS — Sendikalar diyor. efendim.

NALİ EFENDİ — Sermayedarın için demiyorlar. Fukara için. Zengin için sendika yok, hepsi için umuma müteallik bir hizmet ifa eden müessesatta deniyor ki, mutlakdır.

ALİ BEY — O umuma karşı bir sendika değildir, rica ederim. (Gürültü) Şimdiye kadar elimizde bir şey yoktu. Biz onlara bir şey diyemezdik.

ZÖHRAB EFENDİ — Bugün bir çok şimendüferler İstanbul'da Memalik-i Osmaniyye'de sendika halindedir. Yafa-Hama Kumpanyası, Selanik Hattı, hepsi öyledir.

ALİ BEY — Demin de arz ettiğim vechile, daima biz amelenin hürriyetini ve sermayedarının ameleye karşı olan mezalimini men etmek maksadile bu Kanunu yaptık. Binaenaleyh, gerek sermayedarın ve gerek ameleye için sendika teşkili memnudur. Onun için bunu umumî yazdık.

ZÖHRAB EFENDİ — O hâlde o üç kumpanya arasında müteşkil hususî şirketi men edeceksiniz.

ALİ BEY — Eğer ameleyle karşı ise, tabii.

ZÖHRAB EFENDİ — Sendika için demediniz ki. (Anlaşıldı, sadaları)

MUSTAFA ASİM EFENDİ — Vekil beyefendi buyuruyorlar ki, sendika teşkilini men ettiğimizde, gerek amelenin sermayedarına karşı, gerek sermayedarının ameleye karşı müessesat-ı umumiyede sendika teşkilini men etmiş oluyoruz. Sonra, Zöhrab efendi de, bir maddeyi nakz için söyledi. Ona karşı dediler ki, onların muamelesi amele ile değil. Bu da bir cevap olur. Fakat, madem ki, bizim elimizdeki kanunda sendika suret-i mutlakada zikrolunuyor ve sendika der demez amelelerin sermayedarına karşı teşkil ettikleri sendika varid-i hatır oluyor, orada bir müteâref manâ var. Onun için o manâ-yı müteâref delaletile sermayedarının sendika teşkilinden memnu oldukları anlaşılamiyor. Gerçek maksad-ı kanunî bu imiş. Anlaşamadığı için, ötekiler ameleyle karşı değildir, dediler. Binaenaleyh, şunu teklif ediyorum ki, sendika teşkili memnudur dediğimiz maddede mües'sesat-ı umumiyede gerek amelenin sermayedarına karşı, gerek sermayedarının ameleye karşı sendika teşkili memnudur diyerek tasrih edilsin. Her iki tarafın hukuku mütekabilen muhafaza edilsin. (Muvafık sadaları)

REİS — Muvafakat ediyor

musunuz? Hükümet muvafakat ediyor.

GANİ BEY — Sermayedarlar sendika teşkil ederler ise, o hafi olur. Hükümet nereden haber alacak?

PANÇEDOREF EFENDİ — Cemiyetler Kanunu var, efendim.

BOŞO EFENDİ — Umuma müteallik bir hizmet ifa eden müessesat hakkında diyor. Bu umuma müteallik hizmet ifa eden müessesat kimler olacak? Acaba, bir kişinin ifa ettiği fabrika bundan hariç mi kalıyor?

ALİ BEY — Bittabi hariç kalır. Umuma müteallik hidemat her yerde taayyün etmiştir. Şimendüferler, gaz kumpanyaları vesaire gibi hizmetler umuma mütealliktir. Bir fabrikanın yapmış olduğu hizmet umuma müteallik değildir.

BOŞO EFENDİ — Bu Kanunu yapmakla bizim maksadımız ecnebi sermayedarlarını himaye etmek ve yerli sermayedarları, bir tek adam fabrika yapmış, onları daima sendikaların korkusu altında bırakmaktır. Biz, ecnebi Osmanlılardan daha ziyade himaye ediyoruz.

HALİL BEY — Bu Kanunda, şimdi beyefendinin söylediklerini izah edeyim, müessesat iki türdür: Birisi müessesat-ı umumiyye ki, hidemat-ı umumiyye-i Devleti ifa için teşekkül eden müessesattır. Diğer menafi-i

umumiyyeye müteallik müessesattır.

REİS — Sabahleyin tarif ettikler bunları, efendim.

HALİL BEY — Kanunda tasrih etsinler, efendim. Menafi-i umumiyyeye müteallik müessesat denilsin. Çünkü, öyle denmeyecek olursa, aşağıki maddeler yalnız Devlete mahsus olan müessesatta sendika teşkiline müteallik olur. Halbuki o menafi-i umumiyyeye müteallik müessesat diye tasrih olunmalı.

ARTAS EFENDİ — Hükümetin Lâyihâ-i Kanuniyyesinde şirketler tabiri vardı. Encümende düşündük. İhtiyacat-ı umumiyyeye hizmet eden müessesat yalnız şirketler tarafından teşkil olunmayıp, bazen efrad tarafından da teşkil olunabileceği cihetle, 'şirket' tabiri yerine "müessesese" tabir ettik. Binaenaleyh, yalnız şirketlere ma'tuf değildir.

SEYYİD BEY — Mustafa Asım efendinin, onbirinci maddenin "müessesat-ı umumiyyede gerek amelenin sermayedarana karşı, gerek sermayedarının ameleye karşı sendika teşkili memnudur" suretinde ta'dilini mübeyyin teklifini okur..

REİS — Hükümet kabul ediyor, zaten. (Kabul, kabul, sadaları) Kabul olundu.

SEYYİD BEY — Onikinci maddeyi okur:

Onikinci Madde — Vilayatta icra-yı muamele eden bu gibi şir-

ketlerle müstahdemini beynindeki ihtilâfat ledel-hâce mahallinde ber-minval-i meşruh teşkil olunacak heyet-i itilâfiyye tarafından hal ve fasl ve bu babda Ticaret ve Nafia Nezaretine ait muamelat vulât tarafından ifa olunur.

Muaddeli Onbirinci Madde — Vilayatta icra-yı muamele eden müessesat ile müstahdemîn ve amelesi beynindeki ihtilâfat ledel-hâce mahallinde ber-minval-i meşruh teşkil olunacak heyet-i itilâfiyye tarafından hal ve fasl ve bu babda Ticaret ve Nafia Nezaretine ait muamelat en büyük mülkiye memuru tarafından ifa edilecektir.

SEYYİD BEY — Madde-i munzamayı okur :

Onikinci Madde — İşbu Kanun ahkâmı bilumum maadin ashabı ile müstahdemîn ve amelesi haklarında da tamamile caridir.

MEHMET ALİ BEY — Efen-dim, bu Şurâ-yı Devletten gelen maddeden daha iyi. Binaenaleyh onu kabul etmeli. Şurâ-yı Devletçe tanzim ve Meclise irsal olunan maddede hidemat-ı umumiyeye ta'birinden maada "müessesat-ı sınaîyye ve ticariyye... ilh" diyor. Halbuki Encümen mazbatasında maden ashabı hakkında aynı maddeyi teşmil ediyor. Fakat mües'sesât-ı sınaîyye ve ticariyye hususunda bazen müstahdemîn ve amelenin ta'til-i eşgal etmesile umuma bir zarar ira-

sı mümkün olabilir. Buna misal olmak üzere size arz edebilirim ki, Reji Şirketi bugün memleketimizin birçok mühim yerlerinde amele istihdam etmektedir. Kendisi menafi-i umumiyeye müteâllik bir şirket olması itibarile, amelesinin ta'til-i eşgali takdirinde, Hükümetin müdahalesile o ta'til-i eşgal bertaraf olur. Halbuki aynı zamanda bu şirkete rekabet edebilecek olan bu kadar tüccar var. Samsun'da bu kadar tüccar var ki, şu kadar amele istihdam ediyorlar. Bunun hakkında hiç bir hükm-i kanunî zikredilmiyor. Binaenaleyh bu rekabet sayesinde Reji bunlara karşı zarar iras edecek. Fakat, bunlar da yüzlerce, binlerce amele istihdam ediyorlar. Bunlar geçen sene ta'til-i eşgal ettiler. O zaman Hükümet bir şey yapmadı. Kavala'da, İzmir'de, daha bir çok yerlerde mües'sesat-ı sınaîyye var. Hususile orada amelenin ta'til-i eşgal etmesi yüzünden memleketin ticareti muhtel oldu. Diğer taraftan, bir çok adamlar aç kaldılar. Şüphesiz ki, ta'til-i eşgalde bir çok adamlar aç kalırlar. Şüphesiz ki, ta'til-i eşgal suretile açıkta kalacak bu kadar amelenin mensub oldukları müessesat-ı ticariyye ile Hükümet arasını bulamayacak olursa, o adamlar işsiz kalacaklar. İşsiz kalınca, memleketin asayiş muhtel olur. Yani, bu suret dolayısıyla memleketin gerek asayişine, gerek menafi-i iktisadiyyesine külli haleldar olur, zannedirim. Her halde

Hükümetin tanzim etmiş olduğu madde daha muvafıktır. Binaenaleyh onun kabulünü teklif ederim.

ALİ BEY — Encümençe teklif olunan madde-i munzama şu suretle talep olundu. İşbu Kanun ahkâmı maadin ashabile müstahdem haklarında tamamile caridir. Demek ki, böyle maden amelesi tarafından terk-i eşgal vukua getirildiği zaman, onları da bu yolda tecziye edeceğiz. Fakat biz öyle müessesat-ı hususiyede bulunan amelinin hürriyet-i şahsiyesini bir derece tahdid etmek istemedik. Bu ise Meclis'ce taht-ı karara alınmış ve Hükümete de teklif olunmuş idi. Binaenaleyh yalnız maadinden bahsolunması maadinin ehem menabi-i servetten olmasındandır. Diğer taraftan maadinin vapurlar ve şimendüferler gibi ezcümle kömür madenleri bugün umuma müteállik hizmetle mükellef olan müessesat-ı umumiyede lilel şedid irtibatı vardır. Encümen bu noktaları düşündü. Yalnız Hükümetten teklif olunan madde-i kanuniye lâyihasından o kısmı aldı ki, zaten Hükümetin teklif ettiği lâyhada Maadin Nezaretinin vukubulan müracaatı üzerine tanzim olunmuş. Yoksa, Nafia Nezareti bunu resmen düşünmedi. Orman ve Maadin Nezareti yalnız maadin için böyle bir madde ilavesini teklif etti. Bilahare Nafia Nezareti de nazar-ı dikkate aldı.

ALİ BEY — Hakikaten, ilk ib-

tida, Maadin Nezareti tarafından böyle bir teklif vaki oldu ve müessesat-ı hususiyeden olan maadin amelesi hakkında ta'til-i eşgal Kanununa bir madde, bir madde değil, hatta kanun kaleme alınması Meclis-i Mahsus-ı Vükelâ kararile Nafia Nezaretine gelmişti. Halbuki Nafia Nezareti gerek Maden Nezaretinin ve gerek Meclis-i Mahsus-ı Vükelânın şu kararı hürriyet-i şahsiyyeye mugayir olduğu cihetle onu kabul etmedi. Biz yalnız umuma müteállik hizmet ifa eden şirketlerde umumun menfaatini temin için ta'til-i eşgal hakkında bir kanun yapıyoruz. Yoksa bir kaç tüccarın sermayesini muhafaza için ta'til-i eşgal hakkında bir kanun yapmıyoruz. Malum-ı âlinizdir ki, bugünkü günde Şark Demiryollarına bir imtiyaz verilmiştir. Onlardan başkası bu gibi yolcu ve eşya nakletmez. Oradaki amelesi ta'til-i eşgal ederse, bundan umum mutazarrır olur. Çünkü nakliyat durur. Onun için tanzim etmiş olduğu kanunlarda te'lif-i beyn için bu Nezarete veya Orman ve Maadin Nezaretine müracaatta muhtardır. Fakat ötekinde muhayyer buldukları gibi, müttehiden veya münferiden terk-i hizmette dahi muhayyerdirler. Demek ki, biz burada müessesat-ı hususiyede terk-i hizmet edenler hakkında hiç bir ceza vaz etmiyoruz. Yalnız müessesat-ı hususiyede çalışmasına mümanaat edenlere bakıyoruz. Hükümet tarafından böyle hür-

riyeti himaye tarikile yapılmış olan bir madde-i kanuniyye Meb'usan-ı kiram canibinden, zannetmem ki, amelenin hürriyet-i şahsiyyesini daha tahdid edecek bir surette ta'dil edilsin. Onun için, Hükümetin teklif etmiş olduğu madde-i munzamayı halile kabul buyurursanız, amelenin hürriyet-i şahsiyyesi daha ziyade temin edilmiş olur. Müessesat-ı hususiyeden ma'dud ve mahdud olan bir kaç sermayedarının menfaat-i mahsusası için gayri mahsus olan amelenin hukukunu istihkâr etmemiş, hürriyet-i şahsiyyesini taht-ı tehdidde bulunmamış olursunuz. Biz maldan ziyade canı, hürriyet-i şahsiyyeyi düşünüyoruz.

MÜN'İF BEY — Ta'til-i Eşgal Kanunu Lâyhâsının kabul edilen esası beyinde küllî bir fark var. Bununla beraber, geçen gün bu Kanun Lâyhâsı müzakere edilirken, bir takrir verildi. Bil-cümle müessesat-ı hususiyede vukubulacak ta'til-i eşgaller hakkında bir kanun lâyhâsı yapsın, göndersin, bunu teklif edelim, denmiş. Bu da Meclisçe kabul edilmişti. Hükümetin teklif ettiği lâyhâsını kabul edecek olursa [kl evvelce zaten verilmiş olan o karara... (Gürültüler) Müsaade buyurun efendim, bu madde-i kanuniyye lâyhâsile Ta'til-i Eşgal Kanunu lâyhâsı okunursa, arada mühim bir fark görürüz. Bir kerre, bu babda ameleyle bir hakk-ı ihtiyâr verilmiştir. Yani

müracaata mecbur değildir. Halbuki Tatil-i Eşgal Kanununda bunlarla sermayedarlar arasında bir ihtilâf vukuunda evvel emirde Hükümete müracaat mecburiyetindedirler. Bir de müessesat-ı hususiyedeki amelenin, müstahdeminin hukuk ve menafi-i mütekabilelerini te'min için yalnız bir madde kifayet etmez. Herhalde, böyle bir amele kanununa ihtiyac-ı şedid vardır. Fakat maddinde ta'til-i eşgal olur ise, bunlar doğrudan doğruya o maddenin kalır. Bunlar ta'til-i eşgal değildir. Ta'til-i eşgal eden amele yerine Avrupa'dan getiririz. Fakat Şirket ta'til-i eşgal edecek olur ise, onun yerine nereden alıp getiririz. Ahaliyi nakledeceksiniz. Çünkü imtiyazı vardır. Kezalik Şark Demiryolları ta'til-i eşgal edecek olursa veyahut Anadolu Hattı, onun yerine hangisini getireceksiniz? Maksat bu noktadan nazardan nazar-ı itibare alarak şu kanun tanzim edildi. Pekâlâ, biz birkaç sermayedarının menfaat-i maliyyesini te'min için amelenin hukuk-ı hürriyeti ve hürriyet-i şahsiyyesini taht-ı tehdide alırsak, bunun için de ahkâm-ı cezaiyye vaz etmek bilmem nasıl olur? Biz, deminden beri arz ettiğim vechile, sendikaların adem-i teşekkülünü temin için madde vaz ediyoruz. Çünkü, sendika teşkil olunduğu vakit diğer ameleyle zorla işten men ederler.

ZÖHRAB EFENDİ — Bu Ta'til-i Eşgal Kanununun [yaptığı]

şundan ibarettir. Bu menafi-i umumiyyeye müteallik hidemat-ı umumiyyeyi lifal eden müesseseler hakkındadır. Binaenaleyh bu menafi-i umumiyye kaziiyesinde amelenin indel-hâce hürriyetini bir dereceye kadar tahdid eder. [Buna dal cevaz verilmek lâzım gelir. Bütün Ta'til-i Eşgal Kanununun müstenidi olan nazariyye bundan ibarettir. Şimdi Nafia Nezaretinin vekili bicümle beyanatında bir kaç defa te'kid etti ki, bunlar müessesat-ı hususiyededir. Maden müessesat-ı hususiyeden ma'dudtur. Ve filhakika maadinin işleme, kâr eylemesi, ta'til etmesi gibi bir ahvalden bir ticaretgâhın zerre kadar farkı yoktur. Binaenaleyh ben evvel ve ahir bu Ta'til-i Eşgal Kanununun şu Meclis-i Âliye gelmesine sebep ittihaz edilen halin, ya'nî hidemat-ı umumiyyeyi ifa etmek esasının, burada adem-i mevcudiyetine dair esasen bir madde-i kanuniyye tesisi taraftarı değilim. Ve Hükümet kendi mukaddematile sonraki icraatı beyninde bir tefrik esası koymak isterse, kendisi evvel [bel evvel o kanunu geri almalıdır. Zaten, bu vaziyeti Hükümet anladığı için, öyle diğer hidemat-ı umumiyyede vaki olan ta'til-i eşgal hakkındaki ahkâmı buraya koymuyorum, tahyir ediyorum, isterse müracaat edecek, isterse müracaat etmeyecek, ne deve, ne kuş bir şekilde bir madde-i kanuniyye gelmiş ve bihakkin Encümen tarafından da ten-

kide maruz olmuştur. Filan kanuna tabidir, diyorsunuz. Halbuki, o kanuna tabi olacak hiç evsaf görmüyorum. Binaenaleyh, ben derim ki, bugün hususi olan bir menfaat için, velev ammenin ihtiyarına bırakmak suretile, velev ne şekilde olursa olsun bir madde-i kanuniyye koymak tarafına gitmeyelim. Cebir ve şiddet başka mes'eledir. Binaenaleyh, o noktadan bir şeyimiz yoktur. Bendeniz düşündüm ki, Kuvve-i İcraiyye bize serbesti taraftarı kanunlar getirsin, böyle takyid, tazyike müteallik kavaninin arkasını keselim. Artık nihayetini getirelim. Çünkü buraya yalnız böyle kanunları yapmak üzere gelmedik.

ASIM BEY — Hükümetin telifini menâfi-i vataniyyeye muvafık görüyorum. Onu tervic ederim.

ARTAS EFENDİ — Ma'denler memleketin başlıca bir menbaı olacaktır. Bunlar için sermayedaran celbi lâzım gelir. Bu sermayedaran emin olmalıdır ki, amelesi ve müstahdemini ansızın ta'til-i eşgal etmeyecektir. Ta'til-i eşgal memnu değildir. Fakat, ansızın ta'til-i eşgal edemez. Şu halle göre, bu kanunun ahkâmı ma'denlere dahi teşmil edilecek olursa, memlekete büyük bir hizmet etmiş olursunuz. Encümenimizin maksadı bu madenler hakkında öbür kanunlar gelinceye kadar, bu kanunla bir muamele icra edilmesindedir. Bundan istifade edelim.

PANÇEDOREF EFENDİ — Müessesat-ı hususiyye olduğu için, orada serbest bırakmak lâzım gelir. Mesela, Cem'iyetler Kanunnamesinde diyor ki, cemiyet teşkil olunabilir. Fakat tamamiyet-i mülkiyyeye ve Meşrutiyete muhalif olan cemiyetler memnudur. Onun için bu maddenin lüzumsuzluğu bedihidir.

ABDÜLHAMİD ZOHRAVİ EFENDİ — Encümenin yazdığı vechile, bunun için derim ki, bütün hey'et-i kirâm bu maddeyi reddetsinler. Te'min ederim ki, bu zulümdür.

ASIM BEY (MA'MURET-ÜL AZİZ) — Efendim, Encümen bu maddeyi yazarken, sendika men olunmamıştı. Şimdi men edildiği için, tayıyedsin.

TAHİR RECEP BEY (HADİDE) — Miri namına memalik-i Osmaniyede çalıştırılan amele, acaba, bu Kanuna dahil mi, yoksa o ayrı mı?

ALİ OSMAN EFENDİ — Tabii dahil değil.

ALİ BEY — Devletin o madenlere sahip olması adeta eşhas arasında bir muamele gibidir. Burada, Devlet bir şahs-ı ma'nevîdir. Efrad ise bir şahs-ı müteşahhâsedir. Binaenaleyh kendisi madeni işlettiğinden dolayı, o da bir müessesese-i hususiyye addolunur. Orada Devlet sıfatıyla yapmıyor; şahs-ı ma'nevî olmak itibarile yapıyor. Yarı bir şahs-ı maddî, bir şahs-ı müteşahhase, bir şahs-ı

münferid addolunan bir şahs-ı ma'nevîdir. O halde Devletin emlâki tahtında bulunan fabrikalar fi'len bütün ta'til-i eşgal te'siratına tatbik edilmek iktiza eder. O ise caiz değildir. Onlar da müessesat-ı hususiyyeden ma'dudtur.

TAHİR RECEP EFENDİ — Müessesat-ı hususiyye ve emiriyeye demek olmaz mı?

ALİ BEY — Hacet yok, efendim. Miri olan müessesat tıpkı müessesat-ı hususiyye gibidir. Birisi şahs-ı maddî, diğeri şahs-ı ma'nevîdir. Yine serbest olsun, Yani müessesat-ı hususiyyede amele tarafından vukua gelen ta'til-i eşgal gibi, kendi gayri müteaddi oldukları halde, onlara bir ceza verilmesin. Bu maddeyi niçin yazdık? Bizim Ceza Kanunumuzda öyle bir sarahat yoktur. Fransa Ceza Kanunnamesinin buna dair 313, 315 inci maddelerinde vardır. Biz yalnız başkalarının hizmetine mani olan, başkalarının hürriyet-i şahsiyyesine mani olan, fakat Ceza Kanunnamesinde buna dair sarahat olmadığı için, bu maddeyi koyduk. Aheri terk-i hizmete icbar etmeyip de, kendiliğinden terk-i hizmet edenlere, arz ve talep iktizasınca, onlara hiç bir ceza verilemez. Fakat, burada bizim zikrettiğimiz şey bu değildir. Muhtar oldukları gibi münferiden terk-i hizmete müncer iseler de, yani hey'et-i i'tilâfiyye [yel müracaat etmeksizin, terk-i hizmet edebilirler. Fakat serbesti-i

a'mâle mugayir bir fiil ve hareket ikâ ve tehdidat icrasile cebir ve şiddet icrası memnudur. Bunun için Ceza Kanunnamesinde böyle bir sarahat yoktu. Bu sebepten koyduk.

REİS — Hükümet muvafakat ediyor.

HALİL BEY — Şu Kanun müdafaa edilirken eğer sendika teşkili hakkında sui istimal olunursa, ecnebi sermayedarlar bundan korkarak bizim memleketimize gelmez, deniyor. Ecnebi sermayedarlar bizim memleketimize adletsizlikten gelmezler. Orada ta'til-i eşgalden korkmayan ecnebi sermayesi bizim memleketimizdeki ta'til-i eşgalden hiç bir vakit

korkmaz. Onların memleketinde asayiş ve adalet nasıl te'sis iteessüsl etmişse, bizim memlekette de te'min edilmek şartile ta'til-i eşgal sermayedarları hiç bir vakitte korkutmaz. Bendeniz bu maddenin tayyını teklif ediyorum.

REİS — Efendim, bu maddeyi kabul ediyor musunuz? Encümenin maddesini kabul etmezseniz, Hükümetin maddesini kabul edersiniz. (Kabul, kabul) Kabul olundu, efendim.

SEYYİD BEY — Onüçüncü maddeyi okur. (Doğru, doğru, pekalâ sadaları)

REİS — Kabul ediyor musunuz? (Kabul, kabul) Kabul olundu.

B. İkinci Görüşme

Meclis-i Meb'usan

(a) 112 nci İctima⁹

Perşembe, 2 Temmuz 1325 (16 Temmuz 1909)

İkinci Celse — Saat 6

REİS — Şimdi Ta'til-i Eşgal [in] hey'et-i umumiyyesi hakkında söz söylenildi, efendim. Meclisçe kabul edilen teklifler Encümene havale edilmişti. Onlara göre, tashih olunup bir şekl-i kanuni verdiler. Okuyacaklar. Dinleyin, efendim.

SABRİ BEY (BURSA) — Encümenince ta'dil edilen bu Kanun Lâyhası nihayet beş gün zarfında tetkik olundu. Hükümetin lâyhâ-i kanuniyyesinin sekizinci maddesinde [maddesil sendikaların teşkilini men ediyordu. Encümen bunu kabul etmedi. Seki-

⁹ Takvim-i Vekayi, (17 Temmuz 1325), No. 286, s. 17.

zinci maddeyi bu vechile yazdı: Umuma müteallik hidemat ifa eden mües'sesatta sendika teşkili memnudur. Bu müesseselerde sendika teşkil eden ve diğerlerinin çalışmasını men edenler ve tahrikat ve işgalat icrasile ta'til-i eşgale sebebiyet verenler bir haftadan altı maha kadar hapis ve yahut kendilerinden bir liradan yirmibeş liraya kadar ceza-yı nakdi ahzolanarak ve tehdidat ıka ve cebir ve şiddet istimalile hizmetin ta'tiline sebebiyet verenler de bir mahdan bir seneye kadar hapis ve bir liradan elli liraya kadar ceza-yı nakdi ahzedilerek mücazat olunacaklardır. Ve bu yüzden emvâl ve emlâke zarar vukuunda zarar-ı vakfî mütecasirlere tazmin ettirilecek ve işbu cezalardan daha ağır bir cezayı müstelzim bir cürüm ıka edenler hakkında Ceza Kanununda muayyen ceza ile mücazat edilecektir. Aralarında sendika teşkil eden mües'sesat-ı umumiyyenin her birinden elli liradan üçyüz liraya kadar ceza-yı nakdi alınacaktır.

Onbirinci Madde — Umuma müteallik bir hizmet ifa eden müessesatta işbu Kanunun neşrinden evvel gerek amele [vel müstahdemin ve gerek sermayedarın tarafından teşkil edilmiş bulunan sendikalar kanun-ı mezkûrun neşri ile mefsuhtur.

Bir de, madde-i munzama var

ki, Encümen bunu kabul etmemişti. Çünkü Ta'til-i Eşgal Kanununun mevzuu ile Hükümetin verdiği madde-i munzama beyninde münasebet görülemediğinden müessesatı-hususiyyeden vukubulacak ta'tili- eşgaller hakkında da ayrıca bir kanun yapılması teklif edilmiş ve bu teklif Hey'et-i Umumiyyece karargir olarak Hükümete tevdi edilmiş olduğundan bu maddenin kanuna dercine lüzum görülmemiştir. Fakat hey'et bunun dercini kabul ederse, madde-i munzama suretinde olabilir.

MECDİ EFENDİ — Birinci Maddeyi okur :

“Canib-i Hükümet-i Seniyyeden ruhsat veya imtiyaz ilâh...”

MECDİ EFENDİ — Birinci müzakerede müzakeresi kâfi görülmüştü.

REİS¹⁰ — İtiraz eden var mı? (Yok, kabul, sadaları) Aynen kabul olundu.

MECDİ EFENDİ — İkinci Maddeyi okur :

“Müstahdemin ve amelenin müsted'iyâtı miyanında... ilâh.”

REİS — İtirâz eden var mı? (Yok, sadaları) Aynen kabul olundu.

MECDİ EFENDİ — Okur :

Üçüncü Madde (Muaddeli) — Nezaret istidanamenin takdi-

¹⁰ Takvim-i Vekayi, (18 Temmuz 1325), No. 287, s. 6-9.

mi tarihinden itibaren nihayet dört gün zarfında bir nushasını alakadar olan müesseseye tebliğ edecek ve müessese idaresi bir hafta zarfında kendisi tarafından üç zat tayin ve isim ve hüvviyetlerini Nezarete ihbar eyleyecektir. Müddet-i mezkûre münkatı olup da icab eden zevat tayin ve ihbar olunmadığı halde müstahdemîn ve amelenin metalibi bilâkayd-ü-şart kabul edilmiş addolunacaktır.

MECDİ EFENDİ — Birinci müzakerede aynen kabul edilmişti.

REİS — İtiraz eden var mı? (Hayır, sadaları) Aynen kabul olundu.

MECDİ EFENDİ — Okur :

Dördüncü Madde (Muaddeli) — Nezaret dahi mezkûr bir hafta zarfında kezaik bir memur tayin edip memur-ı mumaileyh madde-i sabıka mucibince Nezarete ihbar vukuu tarihinden itibaren üç gün zarfında tarafeyn vekillerini kendi nezareti altında bir hey'et-i itilâfiye suretinde ictimaa davet edecektir. Tarafeyn vekilleri davet-i vakıaya bilâ mazeret icabet etmedikleri halde vekilleri gelmeyen taraf itilâfa talip olmamış addolunacaktır.

MECDİ EFENDİ — Birinci müzakerede kâfi denmiş.

REİS — İtiraz eden var mı? (Hayır, aynen kabul, sadaları) Aynen kabul olundu.

MECDİ EFENDİ — Okur :

Beşinci Madde — Şerait-i itilâfiyyenin müttefikan takarruru halinde suret-i itilâfı mübeyyin bir kıt'a zabıtname tanzim olunarak tarafeyn vekilleri canibinden imza ve ziri memur tarafından tasdik edilecektir.

MECDİ EFENDİ — Bu madde birinci müzakerede aynen kâfidir denilmiş idi. (Aynen kabul, sadaları)

REİS — Aynen kabul olundu.

MECDİ EFENDİ — Okur :

Altıncı Madde — Tarafeyn itilâf edemedikleri takdirde, müstahdemîn ve amele terk-i hizmette muhtar olup, fakat serbesti-i a'mâle mugayir her bir fiil ve hareket ikai ve nümayiş icrası kat'iyen memnudur.

MECDİ EFENDİ — Bunda da birinci müzakerede kâfi denilmiş. (Aynen, sadaları)

REİS — İtirâz eden yok değil mi, efendim? (Hayır, sadaları) Aynen kabul olundu.

MECDİ EFENDİ — Okur :

Yedinci Madde — Heyet-i itilâfiyyenin zabıtnamesi gerek müessesese ve gerek müstahdemîn ve amele hakkında mer'i ve mu-teber olup mahza müessesese idaresi zabıtname ahkâmını hüsniyetle tatbikten imtina eylediği takdirde, taraf-ı Nezaretten kendilerine bir ihtarname tebliğ olunarak ahkâm-ı mezkûreyi icraya davet edilecek ve işbu ih-

barnamenin tarih-i tebliğinden sekiz gün sonra beher yevm-i tehhür için sermaye-i itibarisi elli bin liraya kadar olan müessesese kendi hesabına yirmibeş ve yüzbin liraya kadar olan müessesese kezalik kendi hesabına olarak elli ve ikiyüzbin liraya kadar olan yüz ve beşyüzbin liraya kadar olan yüzelli ve bir milyon liraya kadar olan ikiyüz ve daha ziyade sermaye-i itibarisi bulunan müessesat üçyüz Osmanlı lirası itasına mecbur olacaktır. Meblağ-ı mezkûr müstahdemîn ve ameleğe mahsus tekaüd ve iane sandıklarına ait olacak ve bunlar olmadığı halde, müstahdemîn ve ameleğe maaş ve yevmiyeleri nisbetinde tevzi ve ita olunacaktır.

MECDİ EFENDİ — Bu madde hakkında birinci müzakerede aynen kâfidir denilmiştir.

SIDKI EFENDİ — Eğer te'lifatı kabul etmezler ise, beher gün için birer mikdar para verecekler diyor. Bu paranın ne suretle istifa edileceği, ne suretle tahsil olunacağı, kumpanyalar bunu vermektan imtina eyledikleri halde, kendileri ne suretle cebredileceği hakkında bir kayıt yok. Onun için, yedinci maddenin nihayetinde işbu fıkranın ilavesini teklif ediyoruz :

“Müessesese idareleri işbu tazminatı rızaen vermmedikleri surette hükmen istihsal olunur. Ameleden herhangi birinin mec-

mu tazminat-ı da'vada hakkı vardır.”

Aydın meb'usu İstanbul meb'usu
İsmail Sıdkı Mustafa Asım

REİS — Nazar-ı mütalâaya alıyor musunuz? Nazar-ı mütalâaya alanlar elini kaldırsın. (Eller kalkar) Kabul olundu.

REİS — Var mı başka söz isteyen? (Sükût) Bu ilâve ile kabul olundu.

ALİ OSMAN EFENDİ (ÇORUM) — Mecbur kelimesi nasıl tefsir edilecek? Mecbur demek, ifa ettiği takdirde, amelîyatı ta'til ediyor. Yahut idaresi yeddi hükumete alınarak idare edilip hasılatı onlara verilecek gibi bir mana çıkar, mecbur kelimesinden. Bunu nasıl kabul ediyorlar? Nasıl tefsir ediyorlar, bu kelimeyi?

ARTAS EFENDİ (SELANİK) — Müesseseler, hey'et-i idaresini kabul etmemek olursa, tazminat itasile mükelleftir. Ve bu tazminatı vermeyecek olursa, hükmen te'diyesine mecburdur.

ALİ OSMAN EFENDİ (Devamla) — Hükmen yok orada.

MECDİ EFENDİ — Sekizinci madde evvelce Encümene havale edilmiş. Encümenin tadil ettiği. Okur :

Sekizinci Madde — Umuma müteallik hidemat ifa eden müessesatta sendika teşkili memnurdur. İşbu müesseselerde sendika

teşkil eden ve diğerlerinin çalışmasını men eyleyen ve tahrikat ve işgalat icra ve tehdidat ika ve cebir ve şiddet istimal edenler ve tahrikat ve işgalat icrasile ta'til-i eşgale sebebiyet verenler bir haftadan elli maha kadar hapis ve yahut kendilerinden bir liradan yetmiş beş liraya kadar ceza-yı nakdi ahz olunarak ve tehdidat ika ve cebir ve şiddet istimalile hizmetin ta'tiline sebebiyet verenler bir mahdan bir seneye kadar hapis ve bir liradan elli liraya kadar ceza-yı nakdi ahz edilerek mücazat olunacaklardır. Ve bu yüzden emval ve emläke zarar vukuunda zarar-ı vaki' mütecasirlere tazmin ettirilecek ve işbu cezalardan daha ağır bir cezayı müstelzim bir cürüm ika edenler hakkında Ceza Kanununda muayyen ceza ile mücazat edilecektir. Aralarında sendika teşkil eden mües'sesat-ı umumiyyenin herbirinden elli liradan üçyüz liraya kadar ceza-yı nakdi alınacaktır.

DALÇEF EFENDİ — (SİROZ)

— Umuma müteallik müessesatta sendika teşkilini men ediyor ve esbab-ı mucibe olmak üzere güya sendika teşkil edilmiş ise, bu sendika ameleyi ta'til-i eşgale sevk edecek, bu suretle sermayedarın ızzar edilecek ve sermayedarını ızzar etmekle ecnebi sermayesinin memleketimize giremeyeceğinden bahsediliyor. Ve o sırada münakalât-ı umumiyye münkati olacak ve bu suretle Hü-

kümet mutazarrır olacaktır diyor. Ve Hükümetin şu esbabı dört esbâb ile reddedilebilir: Birinci : Vakıa Encümen tarafından sermayedarının da sendika teşkilî ciheti kabul edildiği için hükümsüz kalıyor. Hükümetin teklifine göre, yalnız amele ve müstahdemin sendika teşkilî hakkından mahrum ediliyor. Bendeniz bundan bahsetmiş idim. Bu tabii bertaraf oluyor. İkinci esbab-ı reddiyyem şundan ibarettir : Ta'til-i eşgalin sui istimal edilmesi için bu lâyiha-i kanuniyyede bir takım mevad kabul ediliyor. Yani ta'til-i eşgal için teşvikatta bulunanlar tecziye ediliyor. Menafi-i umumiyyemiz tehlikede bulunduğu zaman, Hükümet bir tedbir-i fevkalade ittihazile ta'til-i eşgali men ediyor. Bu suretle mevadd-ı cezaiyye ile sendikanın her türlü su-i istimalâtına bir sedd-i hail çekiliyor. Binaenaleyh, sendikanın sui istimalâtına bu mevadd-ı cezaiyye ile meydan verilmiyor. Hükümetin korkusu bu suretle bertaraf oluyor. Eğer sendika adem-i teşkilî hakkında Hükümetin esbab-ı mucibesini kabul etmiş olsa idik, bu mevadd-ı cezaiyyenin de tayyî lâzımdı. Halbuki biz mevadd-ı cezaiyyeyi kabul ediyoruz ki, bu mevadd-ı cezaiyye ile sendikalar menafi-i memleketi ızzar cihetine teşebbüs edecek olurlarsa, bunların sui istimalâtı men' edilecek. Esbab-ı reddiyyemden üçüncüsü şudur : Bizde amele ve müstahdemin tebaa-i Osmanıyyedendirler. Ser-

mayedaran ise alel umum tebaa-i ecnebiyyeden ve Uhûd-ı Atikadan müstefid olan kesandır. Eğer biz ameleyi sendika teşkil hakkından mahrum edecek olursak, tebaa-i Osmanıyyeden olan şu amele güruhunun Uhûd-ı Atikadan müstefid olan tebaa-i ecnebiyyeye karşı ne suretle hukukunu, menafiini müdafaa ve temin ettireceğiz? Bunlar kumpanyaların sui istimallerinden ne suretle kendini muhafaza edecek? Hükümet her amele için bir memur tayin edemez ki, o ameleyi sui istimalattan muhafaza etsin. Amele kendini muhafaza etmeğe, müdafaa etmeğe mecburdur. Halbuki amele güruhunun saye-i irfanı, terbiyesi o mertebeye vasıl olmamış ki, kendi hukukunu lâ-yıkile müdafaa ve muhafaza edebilmiş olsun. İşte bunun için bizde her memlekette ziyade sendikanın lüzumunu hissediyoruz. Bu sendikaların hakkında, madem ki mevadd-ı cezaiyye vardır, sui istimalat olamaz. (Gürültü)

REİS — Bu adeta müzakere olunuyor, efendim. (Gürültü, müzakere olunuyor, sadaları)

DALÇEF EFENDİ (Devamla) — Madem ki, diyorum, sendikalar mevadd-ı cezaiyye ile tecziye ediliyor, vazifesi ameleyi terbiye etmek ve seviye-i örflerini tezyid etmek, bunları sui istimalattan muhafaza etmekten ibaret kalıyor.

REİS — Efendim, rica ederim, verin kâğıdı okuyalım.

VARTKES EFENDİ (ERZURUM) — Reis bey, her vakit başka bir nizamname ile, başka türlü hareket ediliyor.

MECDİ EFENDİ — İkinci müzakere, yalnız teklifleri okuyoruz.

REİS — Herkes kendi verdiği teklif üzerine... (Gürültüler) Bitireyim sözümü. Ben ne diyecektim, biliyor musunuz? (Gürültü) Beni dinlemeyecekseniz, söylemem. Kozmîdi efendi, müsaade buyurursanız, bir söz söyleyeyim.

KOZMİDİ EFENDİ — Estağfirullah...

REİS — Anlıyorum ki, bize söz söylemeğe müsaade edilmiyor. Ben de vaz geçtim sözümünden. Efendi tabii müdafaa edecektir. Lâkin, Nizamname diyor ki, muhtasaran, mücmelen diyor. Öyle bir saat değil. Her teklif sahibi kendi teklifini mücmelen müdafaa edebilir ve tekliflere de Encümeden cevap verilecektir.

SEYYİD BEY — Efendim, zaten takrir tarzında yazılmıştır. Mufassal bir şeydir. Ufak bir şey değildir. Söylemeğe hacet yoktur. Esasen, söylemek istediklerinin kâffesi münderic zaten, burada; okuyorum.

ARTAS EFENDİ (SELÂNİK) — Dalçef efendinin teklifi sendikaların men edilmemesi hakkındadır. Encümenin karar ve mütalâası bu merkezde idi. Sendikalar men edilmesin. Meclisimizde bu

Kanun Lâyihasının suret-i umumiyyede müzakeresi esnasında sendikaların men edilmesi lâzım gelmeyip, ancak sendikalar hakkında bir kanun yapılması lüzumuna dair Hükümet-i İcraîyyeye bir teklif beyanından ibaret idi. Ancak ikinci müzakerede, Nafia Nazırı vekilinin müdafaası üzerine, sendikaların men'i hususu, Meclisce, taht-ı karar alınmış idi. Şimdi, eğer Meclis sendikaların men'i hakkında olan kararı tekrar edecek olursa, Encümënimizde buna dair bir madde tanzim ederiz. Ona göre yine madde-i kanuniyyeyi tashih ederiz.

REİS — Hatır-ı acizanemdedir ki, bu bahis bir gün müzakerede olundu, bitti. Nihayetinde reddolundu. O halde, bu teklifi nazar-ı mütalâaya alıyor musunuz? (Hayır, hayır sadaları) Nazar-ı mütalâaya alınmadı.

LÜTFİ BEY (DERSİM) — Geçen hafta zarfında burada cereyan eden müzakeratta alelumum Cemiyetler Kanunu hakkında cereyan eden müzakerât üzerine, zannederim, sendikalar lehinde bir kaç söz söylersem, bendenizi sosyalistlikle itham etmezsiniz.

REİS — Bitti, efendim. Müzakerede etmeyeceğiz. Müzakerede bitti. (Gürültü)

LÜTFİ BEY (Devamla) — Nasıl bitti? Bizi bağlayan Nizamname-i Dahildir. 34 üncü maddesi mucibince söz söylemeğe hakkım var mı, yok mu?

REİS — Mücmelen söyleyiniz.

LÜTFİ BEY (Devamla) — Nitekim, gördünüz, bu cihetle lüzumsuz hürriyet verme taraftarı değilim. Fakat böyle sendikaları kökünden kaldırmak doğru değildir. Yanlıştır. (Karar verildi, sadaları)

REİS — Meclis kararına muhaliftir.

LÜTFİ BEY (Devamla) — Meclis karar vermedi, efendim. Daha söyleyeyim (Gürültü) Gürültü etmeyin. Dinle, efendim, kalk da sonra, kendine güveniyorsan, burada söyle. Meclis karar veremezdi. Karar-ı kat'i ikinci müzakeredir. Birinci müzakeresinde nazar-ı itibare alındı. Şimdi karar-ı kat'i vereceksiniz, efendiler. Düşününüz ki, Hoca efendinin bir sözü vardır, doğrudur. Burada fukaranın hukuku ayak altına alınacak. Pek ileri gitmeyiniz. Düşününüz. Yalnız, madalyanın bir tarafını gördünüz. Madalyanın bir de öbür tarafını görünüz. Öbür tarafı görüldüğü vakit, Hükümet sizinle müttefiktir. Ben de onunla müttetik idim. Fakat, diğer tarafı görünüz. Mutedil gidiniz. Memleketin menafiini düşünerek yapalım. Şimdi siz de sendikaları böyle kökünden kaldırmakla, gayet usulsüz ve memleketin menfaatine gayr-ı muvafık bir şey yapmış olursunuz. Niçin Cemiyet Kanununu yaptınız? Kanun-ı Esasiye koydunuz. Dediniz ki, "herkes cemiyet teşkil edebilir." (Gürül-

tü) Müsaade buyurunuz, yalnız memleket arasında, akvam arasında ihtilâfatı mucib olacak, memleketi siyaseten ayıracak cemiyetler teşkili memnudur, dediniz. Sendikalar o nev'iden midir? Sendikalar birer cemiyettir. Sendikalar nedir? Herkesin ağzında bir sendikadır gidiyor. Sendika nedir? Cemiyet nedir? Sendika bir cemiyettir. Nasıl siz bugün bu memlekette temeddünü ileri götürmek için ittifak etmişsiniz, çalışıyorsunuz, meselâ siz bu memlekette fabrikacıları birleştirip, bir araya getirip, cemiyetinizi ileri götürmek istiyorsunuz; bunun gibi amele de toplanıyorlar, kendi hukukunu muhafaza için cemiyet teşkil ediyorlar. Bundan daha mukaddes, bundan daha sarih bir hak olamaz.

Yalnız bizim memleketimizin ahvâl-i hususiyyesi —cemiyetler için de aynı mütalâada bulundum— nazar-ı dikkate alınarak bunların teşekkülünü serbest bırakmayalım. Bununla beraber, büsbütün serbest bırakmamakla, bunları kökünden kaldırmak arasında fark-ı azim vardır. Alel husus düşününüz ki, sendikalar-Cemiyetler Kanunu müzakeresinde bir çok noktada Fransa'dan bahsettim. Fransa'da cemiyetlerin teşekkülüne yalnız 901 [1901] de müsaade bulunduğu halde, sendikalara ondan [on]yedi sene evvel müsaade edilmiştir. Bir kanun-ı mahsus vardır. 84 [1884] 86 [1886] tarihinde sendika teşkili hakkı-

nın daha mühim daha müsta'cel olduğu takdir olunmuş, daha evvel kanun yapılmış. Şimdi, siz bunu böyle kökünden kaldırır iseniz, gayet fena olacak. Bir defa Kanun-ı Esasimize ve Cemiyetler Kanununa muhalif olacak ve ahval-i memlekete de muvafık olmayacak. Dedikleri gibi, sermayedarın Avrupalıdır. Amelenin birkaçı dışarıdan gelir, ama ekserisi kendi evlâdımızdır, Osmanlılardır. Bunlar büsbütün aciz kalacaklar. Her türlü hakaret edecek, amele bunlara karşı bir şey yapamayacak. Yalnız, başıboş kalacak. Bunlar niçin toplanmasınlar? Yalnız başıboş bırakmayalım. Bunun için ayrıca bir kanun-ı mahsus yapalım. O kanunda bunları, sahabet neye mütevakkıf ise, bunların zararlarının önünü almak, tehlikesiz bir hale koymak neye mütevakkıfdır, bunları temin edelim. Bunları kökünden kesmek kat'iyyen muvafık değildir.

REİS — Rey'e koyalım, efendim, Lütfi bey'in teklifini. (Sendikalar hakkında ayrı bir Nizam-nâme yapılarak, bu Kanunda ondan bahsedilmemesi hakkında Lütfi bey'in teklifini Seyyid bey okudu.) (Muvafık, muvafık, sadaları)

REİS — Kabul ediyor musunuz? (Eller kalkar) Ekseriyetle kabul olundu, efendim. (Alkış ve gürültü)

HAMDİ BEY (PREVEZE) — Reis bey, intizamı muhafaza edi-

niz, efendim. (Gürültü) Kabul olunan şey kat'iyen müzakere olunamaz.

REİS — Lütfi beyin teklifi Hükumete ayrıca bu babda bir Kanun lâyhasını göndersin diyedir.

LÜTFİ BEY — Hayır. Bendeniz dedim ki, Encümenin ilk takriri dairesinde sendikadan kat'iyen bahs olunmasın; sendikalar hakkında ayrıca bir kanun-i mahsus yapılsın, dedim. Heyet-i muhtereme de bunu kabul etti. (Gürültü)

REİS — Geçen gün bunu ekseriyet-i arâ ile kabul ettiniz.

VARTKES EFENDİ (ERZURUM) — Sendikalar için bir nizam yapmak sendikaları kabul etmek demektir. Ayrıca kanun gelecek.

ÖMER FEVZİ EFENDİ (KARAHİSAR-I ŞARKİ) — Muaddel maddede sendika tabiri kalkacak. Sendikalar için ayrıca bir kanun yapılacak. (Gürültü) Meclis böyle kabul etmedi. (Evet sadaları) O halde öyle kalacak.

REİS — Maddeyi aynen kabul edenler elini kaldırsın. (Eller kalkar) Ekseriyetle kabul olundu, efendim.

HAMDİ BEY (PREVEZE) — Tayin-i esamî ile yapın da, gürültü kalksın.

REİS — Bu maddeyi tekrar rey'e koyacağım. Dokuzuncu maddeye geçelim. (Şiddetli gürültü)

(Gürültünün temadi eylemesine mebnî, Reis bey Meclisi ta'til eyledi.)

(b) 113 üncü İctima

Cumartesi, 4 Temmuz sene 325 (17 Temmuz 1909)

Saat 2, Dakika 30

REİS — Ekseriyet hasıl oldu, efendim. (MECDİ EFENDİ zabıtname hulâsasını okur.)

REİS — Bir mütalâanız var mı, efendim.

VARTKES EFENDİ — Sekizinci maddede Hükümet tarafından sendikalar için bir madde gönderilmesine karar verildi. Onun yazılmasını teklif ederim. (Hayır verilmedi, sadaları) Ekse-

riyetle kabul olunmuştu. Bir-Kanun yapıp Meclis'e gönderilmesine karar verildi.

REİS — Var mı bir kâğıt?

VARTKES EFENDİ — Rica ederim, dikkat ediniz. (Karar yok, sadaları)

MECDİ EFENDİ — Aynen kabul edildi.

REİS — O halde, gelecek celsede müzakere edelim...

REİS¹¹ — Şimdi Ta'til-i Eşgal Kanun Lâyihasını müzakere edeceğiz. Nafia Nezaretinden Ali bey gelmişler. Söz Ali bey'in.

ALİ BEY — Bütün dünyada ehemmiyet-i azimeyi haiz olan ve memleketimizin hayat-ı ictimaiyye ve siyasiyyesine taalluk-ı azîmi olan ta'til-i eşgalin temdid-i müzakeratı Meclis-i Aliyyece meselenin lâyük olduğu ehemmiyetle ta'mik edildiğine delil olduğu cihetle, mucib-i mefharettir. Fakat, müzakerat-ı vakiada istimal-i kuva-yı maddiyyeden mücanebet iktiza eder. Zira, istimal-i kuva-yı maddiyye (gürültü) ve menafi-i umumiyeye taalluk eden müzakereye münakaşa-i şahsiyye karıştırılması muvafık değildir. (Gürültü)

SIDKI BEY — Ders istemeyiz. (Şiddetli gürültüler)

ALİ BEY — Bendeniz o fikirle söylemedim.

ÖMER FEVZİ EFENDİ — Bu Meclisin kürsüsü, sizin Nezaret değil. Meclis kürsüsünden Meclis tenkid olunamaz.

VARTKES EFENDİ — Ne vakit ki, mesele kendi dairelerine giderse, o vakit reddetsinler. (Gürültü)

REİS — Efendim, böyle gürültü edenleri dinleyecek misiniz? Vartkes efendi, eğer siz böyle gürültü etmekte devam edecekse-

niz, hakkınızda kanunu tatbik edeceğim.

MECDİ EFENDİ — Vartkes efendi, Meclisin kararile dışarı çıkarsınız.

REİS — Herkes bir bir söylesin. Gürültü ile müdafaa olmaz. Böyle gürültü çıkarmakla bir hak müdafaa edilemez.

BOŞO EFENDİ — Çıkartan kim efendim?

REİS — Bu gayet çirkin bir adettir.

AHMET MAHİR EFENDİ — Bu mesele hakkında karar verilmiş mi, verilmemiş mi? Bu mesele tayin olunsun.

REİS — Karar verilmedi.

ŞÜKRÜ EFENDİ — Tayin-i esamî ile karar verilecek denildi. Hey'et dağıldı.

TAL'AT BEY (ANKARA) — Beyefendinin maksatları, mutlaka sendikalara dair, tenvir-i efkâr için, bize bir fikir vermektir. Yalnız bir ders-i münakaşa verir gibi, bütün kabinenin yapamayacağı bir şeyi kemâl-i cesaretle Meclise hitap ettiği için, Meclis bunu izzet-i nefsimize ağır gördü. Mes'ele budur. Yoksa dinleyeceğiz. Meclisin nasihate ihtiyacı yoktur.

ALİ BEY — Kulunuzunki bir temenniden ibarettir.

¹¹ Takvim-i Vekayi, (18 Temmuz 1325), No. 287, s. 10-18.

REİS — Sözüni geri almasını teklif ediyoruz.

ALİ BEY — Kat'iiyen, öyle bir şey haddim değil. Ta'til-i eşgalin birinci müzakeresinde sendikaların teşkilinin memnuiyetine dair bir kaydın vaz'ı zımında arâya müracaat olunarak ikinci müzakerede vukua gelecek ta'dilât... (Gürültü)

GANİ BEY — Bu Meclis'in müzakerâtına aittir. Beyefendinin buna müdahaleye hakkı yoktur.

ALİ BEY — Bunun mezahir-i siyasiyesini evvelce söylemek arzu etmemiştim. Fakat, bugünkü günde vatanımın, memleketimin menfaati için onu söylemek icap ediyor. O halde, onu da söyleyeceğim. Vaktile, bir takım taassub-ı mezhebiyi alet ittihaz ederek siyaset tesis edilebiliyordu. Şimdi, bugün efkar-ı münevvere sayesinde bunun husule gelmeyeceği anlaşıldığından, iktisat namı altında sendikalar teşkil ederek, tedvir-i siyaset edilmektedir. Nitakim, Avrupa'da (*Confédération du Travail*) denilen amele hey'etinin yapmış olduğu hükümet içinde icra-yı hükümetten başka bir şey değildir. Bu adeta Hükümetin işine müdahale etmek demektir. Bugünkü günde Fransa'nın çıkarmış olduğu ordular kadar amele istihrac etmektedir (letmektedir). Diğer taraftan, vaktile nüfuzumuzu tamamilen istimal etmediğimizden dolayı, bir

takım hususatın bugün pek çok mezahirini görüyoruz. Bundan dört asır mukaddem ecanibe vermiş olduğumuz Uhûd-ı muzırradan yani mahza kendileri beynindeki davaları kendileri halletsin gibi, o vakit hiç bir mağlubi-yete veyahut hiç bir sui niyete makrun olmayarak nüfuz-ı nazarda olan noksandan ileri gelmiştir. Şimdi de, ameleye kendi işlerini kendileri yapsınlar diye müsaade edecek olursak, ahd-i karibte bunların bir mazarratını göreceğiz. Ben, aziz vatanın, ezilmiş, bozulmuş olan Devletimin menfaatini temin için buna kat'iiyen muvafakat edemiyorum. Otuz milyon Osmanlının ensâl ve ahfadının hayat ve mematı bugün rey'inizin altında bulunuyor. (Gürültü)

REİS — İşlerine elvermeyen şeyi gürültüye boğmak istiyorlar.

ALİ BEY — Bundan mezahir-i azime çıkacaktır. Hatta, bir takım adamlar istinad etmek için hariçte bir kuvvet teşkil etmek istiyorlardı. Bu şayan-ı ehemmiyet bir noktadır. Cidden nazar-ı mütalâaya alınmalı. Kuvve-i Hükumete kimseyi iştirak ettirmemeli. Ben evvelâ teklif ederim ki, böyle Avrupa'ca mezahir-i azimesi görülmüş olan bir hastalığı memleketimize nakledip, onun izâlesi için tedabir-i vakiyye ve sâfiyye tedarikile meşgul olmalıyız. Teşkilinden sonra, onlar hakkında tedabir ittihaz etmek için gayet müşkilata duçar ola-

cağız. Mesele, memleketimizin hayat ve mematına müteallik olup ziyadesile nazar-ı dikkate alınacak bir noktadır. Bunun için bence bir atı-yı karibde memleketimize mazarratı olacak olan böyle bir şey'in önünün alınması mucib-i fahr ve mübahâtımız olur. Herkesin memleketine olan derece-i hizmeti ve takdir-i ahval-i atıyyedeki mahareti anlaşıl-mak üzere tayin-i esami suretile rey'e vaz'ını teklif ederim.

REİS — Vartkes efendi.

VARTKES EFENDİ — Şimdi söylemeğe emrediyorsunuz, öyle mi? Bilmiyorum nasıl başlayacağım. Bendeniz sendikaların faidesinden yahut zararından asla bahsetmeyeceğim. Hatta, bugün Ali beyin burada söyledikleri mesele hakkında, hepimiz bilirsiniz ki, kanun yapılıp Meclise gönderilmesi talep olunmuştu.

REİS — Rica ederim, sadede gelelim.

VARTKES EFENDİ — Sendika meselesi ilk def'a müzakere olduğu zaman umumiyet üzerine sendikalar için bir kanun yapıp Hükümet tarafından Meclise gönderilmesi talep olundu.

TEVFİK EFENDİ (ÇANKIRI) — Hayır, öyle karar verilmedi.

VARTKES EFENDİ — İkinci müzakere, hepimiz bilirsiniz ki, Nizamnamenin maddelerini müzakere ettiğimiz vakitte, asla bir şey'e karar vermezdik, müzakere

ederdik. Demek istiyorum ki, Ali bey'in ilk mütalâada verilen karar asla karar değildir. Müzakere-nin kâfi olmasına dair verilen karardır. Evvelce bir şey'in üzerine karar verilse, ikinci müzakere o şey'in üzerine tekrar müzakere etmek kabil değil. Şimdi, gelelim bizim perşembe günki müzakereye : Lütfi bey bir teklif verdi. Teklif mucibince sendikaların 28 inci [8 incil] maddeden tayyolunup Hükümet tarafından ayrı bir kanun yapılıp gönderilmesi ekseriyetle kabul ve Riyaset tarafından tefhim olundu. Bunu kabul ediyorsunuz değil mi? (Hayır, sadaları) Öyle ise, kürsüden iniyorum. Çünkü burada lâf söylersem, başka bir şey çıkacak. Onun için, affınıza mağruren, gidiyorum.

ALİ BEY — Bundan dört ay evveline kadar icra-yı nazar edecek olursak, siyaset mektep sıralarına kadar intişar etti. Şimdi de amele destgâhlarına kadar si-rayet edecek.

HALİL BEY — Efendim, bendeniz Ta'til-i Eşgal Kanununun ilk müzakeresinde bulunmadım. Maamafih Meclis müzakerâtını gazetelerde okudum. Sendikanın teşkilinde mazarrat-ı siyasiyye ve iktisadiyye ile beraber, faidesini dermiyan edenlerin mütalâatını da gördüm. Bu hususta pek çok söylenilmiştir. Bendeniz bu cihetten bahsetmeyeceğim. Bütün bütün başka bir noktadan meseleyi halle çalışacağım. Ta'til-i eş-

gal tabii amelenin bir hakkıdır. İşlemek hakkı olduğu gibi, işlememek hususu da amelenin hakkıdır. Hak, maslahat nokta-i nazarından hudut kabul etmez. Fakat suret-i istimalinde diğer bir takım hukuk ile bunlara da hürmet etmek lâzımdır. Onun için, hak müsavat kaydile takyid edilmelidir ki, ondan cemiyet için netayic-i müfide hasıl olabilsin. Nitekim, kuvvet de yalnız olarak mevcut olur ve kendisine tekabül edecek, kontrol edecek diğer bir kuvvet bulunmazsa, onun neticesi de bittabi iğtişâşa netice verir. Vakıa öyledir. Bendeniz bu nokta-i nazardan amele ile patronlar beyninde, bir de hidemat-ı umumiyye karşısında halledeceğim. Bunda müsavat esası tesis edilebilirse, amelenin ta'til-i eşgal hakkı kabul edilmekle beraber, buna mukabil olarak sendika hakkı da kabul edilebilir. Ta'til-i eşgal hakkını amele haiz olduğu gibi, bittabi fabrikatörler de haizdir. Yani fabrikatörler de, "biz bugün işlememeğe karar verdik" diyebilirler. Kezalik, bir fabrika sahibi de, "benim bugün işime gelmiyor, ben bugün fabrikayı kapatıyorum" diyerek amele yol verebilir. Binaenaleyh, fabrikatörlerle amele beyninde bu suretle müsavat hasıl olabilir. Fakat hidemat-ı umumiyye karşısında, acaba amele, memurün için bu suretle bir müsavat tesis [tees-süs] etmesi kabil olabilir mi, olmaz mı? Hidemat-ı umumiyye milletinin menfaatine muvafık ol-

duğu için, hiç bir vakitte, daire rüesası memurların fazla maaş istemesinden, yahut fazla metalibatta bulunmasından dolayı, "ben bu daireyi kapatıyorum" diyemez. Çünkü, o milletinin hakkıdır. Hidemat-ı umumiyyenin devamı milletinin hukukundandır. Binaenaleyh memurlara "siz, buyurun dışarı" diyemez. Nasıl ki, Hükümet kendi dairesinden "dışarı buyurun" diyemediği gibi, memurlar da "bugünden itibaren ta'til-i eşgal ediyoruz" diyemez. Çünkü, hürriyet nasıl bir hakk-ı mukaddes ise, hakk-ı müdafaa da öyle mukaddestir. Binanenaleyh, birisinin hürriyetine karşı bir hakk-ı müdafaa da bulunmak lâzım gelir. Hak müdafaa olmayacak olursa, memleket anarşi halinde devam eder. Binaenaleyh, gerek hükümet hidemat-ı umumiyyeyi bizzat kendisi ifa etsin, gerek imtiyaz suretile kumpanyalara ifa ettirsin, daire-i resmiiyeden birisi nasıl ki kapanamazsa, bir şimendüfer kumpanyası da ameleye "ben sizin metalibatınızı muhik görmüyorum; binaenaleyh ta'til-i eşgal ediyorum" diyemez. Çünkü, o onun hakkı değildir. O şimendüferde yalnız işletme hakkı kumpanyaya verilmiştir. Asıl şimendüfer milletinin hakkıdır. Binaenaleyh, hidemat-ı umumiyye madem ki Hükümetin veyahut kumpanyanın, bu suretle kendisini müdafaa etmek üzere, fabrikasını yahut devair-i resmiiyyeyi kapamak hakkı değildir. Binaenaleyh, amele de hakk-ı ta'

til, hidemat-ı umumiyyede, istimal edemez. Şimdi, bu nokta-i nazardan, Hükümet şu kanunda ne yapıyor? Hidemat-ı umumiyyede ta'til-i eşgali esas itibarile kabul ediyor ve bundan sonra, neticede, bu madde ile sendika teşkilini men ediyor. Acaba, bu suretle ameleye ta'til-i eşgal hakkı verdikten ve hususile Cemiyet Nizamnamesi mucibince, sendikadan başka bir türlü cem'iyet teşkil etmek memnudur diye bir kayıt ilave etmekle sendika mazarratı tahdid edilebilir mi? Şu sendikayı men etmekle ne yapıyor Hükümet? Muvakkat bir esasla ta'til-i eşgal hakkını veriyor. Ta'til-i eşgal hakkını veriyor. Ta'til-i eşgal hakkını haiz olan amele, acaba, o ta'tili- eşgal müddetinde kendi karnını doyuracak olan parayı tedarik etmek üzere bir ihtiyat sandığı teşkil edemeyecek mi? Bittabi ameleye "sen ta'til-i eşgal etmişsin. ama boş otur", o da denilemez. Tabii, elbette, amele bir sandık teşkil edecektir. İşte, bu ihtiyat sandığı teşkil edildi mi, efendim, tatbikatta, fi'liyatta madde-i kanuniyye olmasa da, madem ki, patronlara karşı uzun müddet hakkını müdafaa etmek üzere bir ihtiyat sandığı vardır ve bu sandık bir hey'etin taht-ı idaresindedir, binaenaleyh, elbette o sendika olmuştur. Vakıa, kanunen sendika olmaz, yalnız o amelenin orada ihtiyat parası oldukça ve amele ile daimi surette temasta bulduğça, bittabi o hey'et sendika

vazifesini ifa edecektir. Şimdi, bizde bu suretle hidemat-ı umumiyyede Ta'til-i Eşgal Kanunu kabul edilip de, şu suretle Hükümetin fi'len neticesiz kalacak olan bir memnuiyeti ile tahdid edilecek olursa, zannederim ki, bu kanun memleketimizin felâketi için kendi elimizle ihzar ettiğimiz bir kanun olacaktır. Binaenaleyh, bendeniz memleketimizin selameti namına memleketimizin ahvali hakkında biraz nazar-ı dikkatlerinizi celbederim. Memleketimizin ahvâlini düşününler. Dahilde siyaseten yapılacak tahribat ile bugün ecnebi paraları memlekete serpilip ve memleketimizde câ-yı kabul bulunacak bir takım esaslara muvaffak olursa ve tebaamızdan bir kısmı İstanbul'da Osmanlı Padişahının önünde, Meclis-i Meb'usan huzurunda ecnebi bayraklarile vapur tutarak gezerse, artık o halde hidemat-ı umumiyyede ta'til-i eşgal hakkını vermek memleketi felakete, izmihlâle sevk etmek demektir. Efendiler, nazar-ı dikkatlerinizi celbederim. Fransa Meclis-i Ayanında aynile bu meseleler nazar-ı dikkâti celbetmiştir. İşte, gazete elimdedir. Bakınız, efendim, isterseniz size okuyayım Fransızcasını. Yok, tasdik ediyorsanız, başka. Reis beyefendi hazretleri, bilirsiniz ki, Ribot kimdir?

REİS — Hariciye nazırlığı, reis-i vükelâlık etmiş, Fransa'nın en büyük adamıdır.

HALİL BEY (Devamla) — *Monsieur* Ribot diyor ki, hidemat-ı umumiyyede, gerek hükümetin resmî hidematı olsun ve gerek kumpanyalar vasıtasile idare olunan hidemat-ı umumiyyede olsun, çünkü ta'til-i eşgal itibarile netice aynıdır. Ha muharebe zamanında şimendüferi ta'til etmişsin, ha postayı ta'til etmişsin, ikisi birdir. Binaenaleyh ta'til-i eşgal nazarında aynı mesele caridir. *Monsieur* Ribot diyor ki, bu Fransa'nın istikbalini taht-ı tehlikeye koyan bir meseledir. Binaenaleyh, ta'til-i eşgal hakkını imtiyazla idare edilen resmî hidemat-ı umumiyyeye teşmil etmek kat'iyen caiz değildir, diyor ve Fransa'nın selâmeti namına hidemat-ı umumiyyede dahi şimendüferlerde ta'til-i eşgal esasını kabul etmemesini Hükümete teklif ediyor. Hükümet buna karşı müdâfaa ediyor ve diyor ki, bu şimendüfer amelesinin hissiyyat-ı vatanperveranesine bir ta'rızdır. Biz şimendüfer amelesinin hissiyyat-ı vatanperveranesinden eminiz. Vatan tehlikede bulunduğu sırada, bir muharebe vukuunda hiç bir vakit ta'til-i eşgal etmezler. Memleketin selâmeti her şeyden ziyade ehemdir.

Şimdi, deminden arzettiğim vechile, acaba Fransa gibi hissiyat-ı vatanperveranede son derece yükselmiş ve mütecanis bir kavimde hidemat-ı umumiyyeye taalluk eden şeylerde korkuluyorsa, Hükümetimizin bu-

günkü ahvâl-i hazırası ile hidemat-ı umumiyyede ameleye ta'til-i eşgal hakkını verirse, bilmem ki, bu muvafık olsun. Ben kat'iyen bu rey'de değilim, Binaenaleyh ta'til-i eşgal esasını kâbul eden bu kanunun bütün bütün reddini teklif ederim. Efendim, bununla beraber, yine zannediyorum ki, hürriyette, hâmiyyette Meclis'de en ziyade mütehasis olan arkadaşlarımdan geri kalmam. Ben kendimi öyle biliyorum.

Peki, amele ne yapalım? Ameleyi kumpanyaların keyfine bırakmalı mı? İşte mes'ele burada. Ameleyi hidemat-ı umumiyyede memur gibi telâkki edip de ta'til-i eşgalden men edince, yapılacak şeyler yok değildir. Tekâüd sandığı açıyor, maaşlarından tevkif ederek tekaüd ediyor. Evvelâ, bunlara da kendi amelelerine karşı tekaüd sandığı yaptırılır. Saniyen, kumpanya amelenin ahval-i sıhhiyyesini nazar-ı dikkate almak üzere, ameliyathanelerini de kavaid-i sıhhiyyeye mutabık inşa etmek üzere taht-ı nezarete bulundurulur. Bir insan ne kadar çalışabilmesi mümkün ise, müddet-i hizmetleri o kadar ta'yin etmek için bir kanun vaz' edilir. Çocukları, kadınları himaye ederiz. Bu suretle bir takım kavanin vaz edebiliriz. İşte, arzettiğim esas dairesinde amelenin hukuku da muhafaza edilir. Binaenaleyh, bendeniz yalnız sendika meselesinde değil, hide-

mat-ı umumiyyede ta'til-i eşgal esasının memleketin selâmeti, atisi, istikbali namına reddedilmesini ve arzettiğim vechile bir kanun yapılmak üzere, bunun komisyona veyahut Hükumete iadesini teklif ediyorum.

ARTAS EFENDİ — Halil beyin mütalaâtı esasen söylendi. Halbuki hey'et-i umumiyye itibarile bu kanun kabul olunmuştur. Hey'et-i umumiyye itibarile bu kanunun reddi talep olunamaz. Maamafih bu korktuğumuz ta'til-i eşgal mes'elesinden benediz korkacak bir şey göremem. Bu ta'til-i eşgal mutlak değildir. Bir takım kavaid tahtındadır ki, bu kavaid tatbik edilmeyecek olursa, mucib-i mücazat olacağından bunun kabulü lâzım gelir.

SIDKI EFENDİ — Hükümet sendikaların herhalde lâğvedilmesi hakkındaki teklifinde ısrar ediyor. Bu şimdiki ısrarının da Meclisin sendikaların herhalde ilgasına lüzum görmesinden neş'et ettiği anlaşılıyor. Halbuki rüfeka-yı muhteremenizden birisinin makam-ı riyasete takdim olunan teklifi sendikaların ne ihdası, ne lâğvı hakkındadır. Efen-dim, sendikalar hakkında burada vaz edeceğimiz ahkâm derece-i kâfiyyede değildir. Halil bey biraderimizin beyan ettiği şeyi men etmek lütfen men'dir. Eğer, sendikaların hakikaten men'i lâzımsa, onun için başkaca bir kanun tanzim edilsin. Yok sendikaların takyid edilmesi lazımsa, sureti-

takyidi tazammun etsin diye bir teklif dermiyan olunuyor. Der-miyan olunan teklif bu idi.

REİS — Onbirinci maddeyi okudunuz mu?

SIDKI BEY — Bu teklif rey'e kondu, nazar-ı dikkate alınıp Encümene gönderilerek yeni bir madde mi yapılacak, yoksa Encümen karar-ı sabıkında, rey-i sabıkta musır mı bulunacak? Yani mes'ele sendikalar hakkında bir kanun teklif olunsun mu, olunmasın mı? Budur.

SEYYİD BEY — Hayır, mes'ele öyle değil. Yanlış telâkki olunmuş. Hayri bey'in verdiği takirde bu kanunda sendika mes'elesinin kaldırılması, lağvı teklif olunuyor. Biz onu kaldırdık mı, Kanun-ı Esasî mucibince ve hukuk-ı tabiiyye nokta-i nazarından sendika teşkili mücaz olması lâzım gelir. Kanun yapıncaya kadar her türlü sendikalar teşkil olunabilir. Elde men edecek bir kanun yoktur. Bu kanun onu men ediyor. Bu kanundan onu kaldırıncaya, ama ileride kanun olduğu vakit men edilecektir. Bu yapıncaya kadar ne olacak? Bu münakaşat Avrupa'da yüz senedenberi devam ediyor. Her bir devlette bu tamamile hallolunamamıştır. Biz kemâl-i asabiyyet ile biribirimizle münakaşa yapmakla, zannediyoruz ki, dört gün zarfında kat'i bir karar vereceğiz. Halbuki aldaniyoruz. Biz kemâl-i itidâl-demle düşün-

melîyiz. Ne beynimizde, ne de kabineden gelen memurlara karşı şahsiyyata varmamalıyız.

BOŞO EFENDİ — Şimdi bu mes'ele hakkında vaktile çok sözler söylenmişti. Esas noktasından Halil bey arkadaşımız başka bir nazariyye ortaya koydu ki, Hükümet bu Nizamla, bu Kanunla ta'til-i eşgale mezuniyet veriyormuş. Halbuki ta'til-i eşgal bir haktır. Bu kanunla, hak olan ta'til-i eşgale mezuniyet verilmez. Ta'til-i eşgal bir dereceye kadar takyid etmek isteniliyor. Eğer, biz böyle bir kanun kat'iyen yapmazsak, demin Seyyid bey'in dediği gibi, bu çok tabii kalır, yine hergün ta'til-i eşgal olur. Hükümetin düşündüğü bu. Amelemin hakk-ı sarihî olan ta'til-i eşgal mües'sesat-ı umumîyyede bir kaç takyidat altına alınsın ki, yarın pek lüzumlu bir vakitte bu gibi ta'til-i eşgale maruz olmayalım. Bir çok müzakerat cereyan etti. Ne neticeye vardı? Geçen gün Lütfi bey'in teklifi üzerine, biz dedik ki, bu kanunda sendikadan hiç bahsolunmasın. Hükümet sendikaların teşkilî hakkında ayrı bir kanun yapsın. Eğer bu teklif üzerine, Hükümete bir kağıt gönderecek olursak, sendikalarından burada hiç bahsolunmayacak. Sendikaların teşkilî bir hakk-ı tabii olarak kalacaktır. Ve ileride nizam-ı mahsus gelince, o vakit sendikalar o nizam-ı mahsus altına girecektir. Fakat, şimdi Hükümetin fikri nedir? Biz bu-

na karşı tamamîyet-i fikriyye ile bir kanun yapıyoruz. Bize karşı bugün bir kuvve-i icraiyyemiz var. Kuvve-i icraiyyenin bize karşı daima vazifesi nedir? Bu gibi mesail-i mühimmede bize bir fikir beyan etsin. Kendisi ne düşünüyor? Biz vaktile Nazır'dan istemişiz ki, Ta'til-i Eşgal Kanununda böyle sendikaların bulunması kat'iyen muvafık değildi. Biz birinci müzakerede dermiyan olunan bu ma'zeretleri kabul etmiş gibi olduk. Karar-ı kat'imizi ikinci müzakereye ta'lik ettik. Şimdi ikinci müzakere geliyor. Biz biribirimizle anlaşarak, yahut yeniden bir takım efkâr düşünerek tahvil-i efkâr edebiliriz. Biz herhalde kendi fikrimizde hürüz, serbestiz. Biz madem ki, geçenlerde, Lütfi bey'in fikrini kabul ettik; demek oluyor ki (hayır, hayır, sadaları) Zaten zabıtnamede yazıldı. Şimdi sekizinci madde hakkında bir mütalâa geliyor. Bu sekizinci maddede sendikaların men'i hususu kaldırılacak mı, kalacak mı? Eğer kaldırılacaksa, o vakit kabul etmiş gibi oluyoruz. Sendikaların da devamına mezuniyyet vermiş oluyoruz. Eğer yine sendikaların men'inde ısrar edecek olursak, o vakit Lütfi bey'in teklifi kabul edilmiş olsa bile, keenlem yekûn hükmünde kalıyor; hiç kabul olunmamış diye telâkki olunmalıdır. Madem ki, sendikaları biz men ediyoruz, men olunan bir şey için Hükümet nizam-ı kanun göndermeğe mecbur değildir. Halbuki, biz Hükümet-

meti bize sendikalar hakkında kanun yapsın, göndersin diye davet edeceğiz. Yalnız bir şartla, Hükümeti davet edebiliriz. Eğer, sekizinci maddede, dersek ki, Hükümet tarafından sendikalar hakkında ayrıca bir nizam yapıp gönderilinceye kadar, sendika teşkili memnudur, öyle bir kayıt kor isek, zannedirim, hem Hükümete karşı bulunmayacağız ve hem kendi fikrimize daha münasip olur. Şimdilik bu sendikaların bulunması —ekseriyet olsun, ekalliyet olsun— bir fikir var ki, mahzurludur. Fakat, efkâr etmiyoruz ki, esas itibarile de sendikalar cemiyet-i saireden ma'dud olmakla, herhalde kökünden kaldırılmamalı, büsbütün men edilmemelidir. Bu sendikalardan niçin korkuyoruz? Zira, sendika Fransızca bir kelimedir. Manasını tamamen anlamıyoruz da ondan dolayı (Gürültü) Madem ki, sendikalardan korkuyoruz, neden cemiyetlerden korkmuyoruz?

SAİD EFENDİ (ÜSKÜP) — Cemiyetlere 25 yaşında olmayanların iştirak etmemesine çalıştık ve cemiyet idarelerini musin ve akıllı, müdir adamlardan intihap ettik. Amele başka, cemiyet başka, maarif dairesinde tecemmu başka, çapa umurunda tecemmu başka. İyi düşünelim.

BOŞO EFENDİ — Rica ederim. Nizam tahtına aldığını (aldığımız) bir takım cemiyetlerden korkmuyoruz da, kanunsuz nizamsız teşkiline müsaade ettiği-

miz bazı cemiyetlerden korkuyoruz. Şimdi bugün biz komiteciliği adeta tanıyoruz. Bugün, bütün Osmanlılar zaten bu gibi cemiyetler teşkil ederler, gizli olsun, aleli olsun. Hükümetimizin öyle gizli cemiyetlerin ilgasına kalkışmadığı halde, bundan böyle teşekkülü melhúz olan bu gibi cemiyet-i hayriyyenin men'ine çalışıyoruz.

SEYYİD BEY — Memlekete zarardır, men ediyoruz.

BOŞO EFENDİ — Ben temin edebilirim ki size, sendikaların... (Gürültü)

GANİ BEY — Böyle sendika gösterebilir misiniz?

BOŞO EFENDİ — Bendeniz Avrupa'yı gezmedim. Başka arkadaşlara sorunuz. Sui istimal her yerde olur; hastanelerde bile olur. Bir hastayı bakmak için alırlar, sonra muktedir doktorlara baktırmazlar, ölür. İşte sui istimal çıktı (Gürültü) Kabine namına bir beyefendi gelmiş, onu men etmek istiyor. Kabine namına, söz söylüyor, muzırdır diyor.

SEYYİD EFENDİ — Kabine namına söylemiyor, vatan namına söylüyor.

BOŞO EFENDİ — Vatan namına söylemeğe mezun değildir.

NAFİ PAŞA — İsteddiği vakitte söyleyebilir, efendim.

BOŞO EFENDİ — Bizim vazifemize kimse karışmaz. (Gürültü)

REİS — Rica ederim, Boşo efendi, sadede gelelim.

BOŞO EFENDİ — Sadede geliyorum. Biz de aynı surette geçen hafta Lütfi beyin teklif ettiği gibi kabul edecek olursak, düşününüz ki, Kabineye karşı bir adem-i itimad etmiş oluruz. Kabine ısrar ediyor, diyor ki, menâfi-i vataniyyeye muhaliftir. Onun için böyle bir mütalâa beyan etmek istiyorum. Eğer biz ta'til-i eşgale ve sendikaların teşekkülüne mezuniyet verecek olursak Hükümet memleketi idare edecek mi, edemeyecek mi?

SEYYİD BEY — Kabine menâfi-i memleket noktasından mütalâa eder. (Gürültü) Diğer bir kanun ile hidemat-ı umumiyyede ta'til-i eşgal hakkını kabul etmiş oluruz. Halbuki, bu maddeden sendika kalkması doğrudan doğruya hususi işlerde sendika teşkili men edilmiş olmaz. Hidemat-ı umumiyyeye taallük eden diğer sermayedarlarla hususi muameleye gelince: Burada sendika teşkili muvafık mıdır, değil midir? Ayrıca müzakere edilir.

BOŞO EFENDİ — Biz esas itibarile sendikaları men ediyoruz. Şimdi bence sekizinci maddede sendikalar hakkında bir nizam-ı mahsus yapıp da, bera-yı tasdik Meclisimize takdim ile, ileride mevki-i icraya konuluncaya kadar sendikaların şimdilik men'ine [dair] bir madde koyacak olursak, zannederim, her iki fikri beslemiş oluruz. O vakit Kabineye

karşı da bulunmamış oluruz. Biz kendi fikrimizde sabit kalıyoruz. Bu ta'til-i eşgal bizim işleri de geri bırakacak.

RIZA PAŞA — Rûfeka-yı kirâm hazeratı. Evvel emirde saded haricinde dür-u diraz söz söyleniyor. Saniyen ben sendikanın bir çok mazarratını göstereceğim. Faidesi olmayan şeyden [şey'in] neticesi mazarrattır. Bulgaristan'da bir amele sendikası teşekkül etti. Bunlar bir gün bil ittifak muhabere ederler, bir anda fikirlerini mevki-i icraya koyarlar. Ve bağ esnafının kaç kuruluş sermayesi vardır, yüz lira, bin lira. Bunu da şundan bundan istikraz etmiş. Sendika halinde olan amele terk-i eşgal etti. Sonra? Ve bağ esnafı da mahvolup gitti. O amelenin canını mı alacaksın? İkincisi, sendika şirket gibi değil ki. Bir fakir insan bankadan iki yüz lira aldı. Kendi sermayesine mi baksın, borcuna mı baksın? Bu gibi şeyler sendikadan melhuzdur. Bu husus ticarete muvafık usul ve kanun dairesinde tanzim ve tertip edilmezse, bu sendikaların mazarratını, gerek Hükümete ve gerek ticarete pek şiddetli mazarratı olacağını beyan ederim. Zaten bundan mutazarır olanların kısm-ı küllisi ameledir. Onun için kanun dairesinde bunlar için bir nizam tertip edilinceye kadar, böyle halile bırakılırsa, gerek vatan, gerek ticarete hasar-ı küllisi olacağını arzederim.

MURADYAN EFENDİ — Biz kanunu müzakereye koyduğumuz vakitte, zannediyorum ki, herkes söz söylemeğe, tahrir vermeğe hakkı vardır. Dün tahrir verdim. İzahat da verecektim. Şimdi ise, eğer ki biriniz itirazda bulunursa, yok dün biz karar verdik, onu kabul ederiz, bu ciheti kabul etmeyiz derse, bendeniz bu ciheti reddediyorum. En son defa hangisini vicdanca, mandıkça kabul ediyorsak, onu kabul edeceğiz. Öyle mi, değil mi? Kabine bize bir teklif getiriyor. O herhalde çalışacak ki, kendi istirahati hangisi ise o yolda bize kabul ettirsin. Halbuki biz düşüneceğiz ki memleketin, ahalinin menfaati nerede ise, onu kabul edeceğiz. Biz Dahiliye Nazırı veyahut Kabine şöyle istiyor diye bakmayacağız. Biz tabii menfaat-i memleketi gözetiriz. Eğer kararımıza Kabine razı olmazsa, istifasını verir. Bir başka kabine getiririz. Şu gibi şartla bana öyle geliyor ki, biz yavaş yavaş usul-i Meşrutiyeti reddedeceğiz. Yahut hiç makamına gelecektir. Çünkü, görüyoruz ki, Serseri Nizamnamesi, şu gibi kanunlar vaz' ettik ki bunların kâfesi ahalinin hukukunu tahdid edecek. Şimdi de hükümsüz. Ta'til-i eşgal mes'elesinde öyle bir kanun koymak istiyoruz ki, ahalinin hukukunu tahdid etsin. Şimdi bu ta'til-i eşgal mes'elesinde sendikanın kabul edilip edilmeyeceği ciheti. Ben düşünüyorum ki, bu Ta'til-i Eşgal Nizâmname-

sinde zaten ikinci ve dördüncü maddeleri esasen kabul ediyoruz. Nasıl ki, Halil bey izahat verdiler, dediler ki, biz ne vakit kabul edersek ki, ameleler kendilerine iane sandıkları yahut tekaüd sandıkları tesis etmişlerdir. Elbette bunların kâtibi, reisi filan, bir teşkilât ile olacak. İşte o hadd-i zatında sendika demektir. Biz artık niçin çekiniyoruz ki, sendika muzırdır. Üçüncüsü, beyefendi, yani Hükümet tarafından teşrif buyuran zat söylediler ki, siyasî bir mesele vardır ki, o muzırdır. Anlamıyorum, bu siyasî mesele nedir? Çünkü fabrikada çalışan amele yalnız bir millettendir ki, farz edelim o milletin ameleleri bir siyasî fikirle teşekkül ediyorlar. Halbuki, fabrikada bulunan amelelerin içinde Türk de, Kürt de, Ermeni de, Rum da bulunur. Bunların an-asıl bir yerde bulunmaları ile muhabbet edip yekdiğerleri arasında o samimi muhabbet zemin-i müşavât olabilecektir. Bunların teşkil ettikleri cemiyet yani sendika ise, tabii, o mevcudiyetleri düşünecek yolda olacaktır ki, onu biz kabul ediyoruz ki, sendikalara dair bir nizamname olsun. Hükümet bize bir şey getirsin. Ne biliriz ki, bir kanunu diğeri bir kanunla te'yid etmeyecek olursak, ahalinin hukuk-ı asliyyesini, tabii, hususî kanunla istediğimiz gibi tahdid edebiliriz. Fakat bütün bütün kabul etmemek, zannediyorum ki onların hukuk-ı as-

liyyesine tecavüz etmek demektir. İşte bu kadar.

MÜNİR BEY (ÇORUM) — Reis beyefendi, bu müzakerelerde sendikaların leh ve aleyhinde bir çok söz söylendi. Şimdi birinci müzakerede beyan-ı rey ve mütalâa eden rüfeka-yı kiram mütalâalarını yine tekrar ediyor. Müsaade buyurursanız, âhiren kaleme alınan madde-i kanuniye rey'e konsun.

PANÇEDOREF EFENDİ — Bu Kanunun kabulü diğer kanunun yapılmasına ta'lik edilmez. Çünkü Kanun-ı Esasiyyeye mugayirdir. Meclis-i Meb'usamız müctemi olduğu bir zamanda bir Nizamnamenin bu devre-i ictimaiyede mutlaka kabul edilmesi başka bir kanun yapılmasına ta'lik edilmez. Ne var ki, gelecek sene ta'dil edeceğiz. Madem ki, efkârımız tehalüf ediyor. Bazıları lehinde, bazıları aleyhinde bulunuyorlar. Ve zannedersem mani ile muktazi taarruz ettiğinde mani tercih olunur. Meşrutiyetimizin evân-ı sabâvetinde Hükümetimiz zâif, memleketimiz buhran-ı asayiş içinde bulunuyor. Zannedersem bir takım sendikalara hak verirsek, memleketimizi mahvetmiş oluruz. Çünkü Cemiyet Kanunu mucibince amele terakkiyat-ı ilmiyyeye müteallik cemiyetler yapabilir. Fakat, o cemiyetin de bir madde-i mahsusası vardır ki, alâkadaranın veya hut müstahdeminin talebi mucibince feshedilebilir. Yani amele

muavenet-i mutekabilelerini yapabilirler. Fakat sendika kelimesinde esasen, mücadele, muharebe korkusu vardır. Cemiyette bir maksad-ı meşrû vardır. Rica ederim, bu meseleyi tayin-i esami ile yapalım. Bu meseleyi kapatalım. (Alkış)

SEYYİD BEY — Bu meseleyi kapatmak için şöyle bir teklif buluyorum. Hatta, dün asıl teklif sahibi Lütfi bey biraderimize söyledim. O da kabul etti. Esasen Lütfi bey'in teklifi vechile bu kanundan ilga edecek olursak şüphesiz meskût-un-anh kalmış olacak. Meskût-un-anh kalsın, ileride bir kanun yapılsın deniyordu meskût-un-anh kaldığı surette tecviz edilmiş olacak. Hiç bir kanun olmadığı surette o hakkı haiz bulunmuş olacak. Tanzim edilecek kanun ileride tanzim edilip gelinceye kadar, olabilir ki, iki sene geçer. Bu bir sene zarfında istenildiği gibi her türlü sendikalar teşkil olunabilir. Buna mahal kalmamak için kendisine söylemiştim. Kabul etti. Şu yolda bir kayıt oraya ilave olunur. İleride bir kanun-ı mahsus tanzim edilinceye kadar, sendikalar hakkında ona göre müzakere cereyan eder. O yolda maddeler yazarsınız.

HALİL BEY (MENTEŞE) — Bu hidemat-ı ameliyyede (ummiyyede) sendikayı kabul ettiğimizi ima eder. (Gürültüler) Memnû o husus işlerde, sermayedaran ile amelenin işlerini tanzim et-

mek, münasebetini ta'yin etmek üzere, ayrı bir kanun geldiğinde, onu düşünürüz.

SEYYİD BEY — Bendeniz bunu bir suret-i te'lif yerine teklif ediyorum. Bu kayıt o maddeye ilave olunur. (Hay hay, sadaları)

REİS — Arkadaşlarımızdan isimleri yazılmışlar var.

SA'İD EFENDİ (ÜSKÜP) — Müzakerenin hitamını kabul ettiler. Lütfi bey'in verdiği takririn Ta'til-i Eşgal Kanunule münasebeti olmadığını beyan edeceğim. (Gürültüler, rey'e koyunuz sadaları)

REİS — Beş altı arkadaşımız var. Arzu ederseniz, söylesinler. (Hayır, hayır sadaları)

MUF'İD BEY — Okur :

15 imzalı verilen diğer bir takrirde (muvafık, muvafık sadaları)

LÜTFİ BEY (DERSİM) — Eminim ki, Meclis sendikanın ne olduğu hakkında kanaat-ı tamme hasıl etmemiştir. Henüz daha sendikanın ne olduğunu, aleyhinde bulunanlar anlamadı, diyor. (Gürültü)

TEVFİK BEY (ÇANKIRI) — Vatanperverlik aleyhinde şiddetli bulunuyorsunuz, Lütfi bey. (Gürültü)

TEVFİK BEY (GÜMÜLCİNE) — Müzakerenin kâfi olup olmadığını takdir etmek ekseriyyetin hakkıdır. (Gürültü)

REİS — Müzakereyi kâfi görenler elini kaldırsın. (Eller kalkar) Kâfi görüldü, efendim.

MECDİ EFENDİ — Encümenin ta'dil ettiği sekizinci maddeyi okuyacağım. Okur :

Sekizinci Madde — Umuma müteallik hidematı ifa eden müessesatta sendika teşkili memnurdur. Bu müesseselerde sendika teşkil eden ve diğerlerinin çalışmasını men eyleyen ve tahrikat ve işgalât icra veya tehdidat ika ve cebir ve şiddet istimal ederek hizmetin ta'tiline sebebiyet veren kimselerden sendika teşkil ve diğerlerinin çalışmasını men edenler ve tahrikat ve işgalât icrasile ta'til-i eşgale sebebiyet verenler bir haftadan altı maha kadar hapis veyahut kendilerinden bir liradan yirmibeş liraya kadar ceza-yı nakdî ahzolanarak ve tehdidat ika ve cebir ve şiddet istimalile hizmetin ta'tiline sebebiyet verenler de bir mahdan bir seneye kadar hapis ve bir liradan elli liraya kadar ceza-yı nakdî ahzedilerek mücazat olunacaklardır. Ve bu yüzden emvâl ve emlåke zarar vukuunda zarar-ı vaki mütecasirlere tazmin ettirilecek ve işbu cezalardan daha ağır bir cezayı müstelzim bir cürüm ika edenler hakkında Ceza Kanununda muayyen ceza ile mücazat edilecektir. Aralarında sendika teşkil eden müessesat-ı umumiyenin her birinden elli liradan yüz liraya kadar ceza-yı nakdî alınacaktır.

MECDİ EFENDİ — Dün de bu maddeyi okumuştum.

REİS — Bu maddeyi rey'e koyacağım. Bu madde-i muaddeleyi kabul edenler beyaz verecek. Etmeyenler kırmızı atacak. (Reyler toplanır)

VARTKES EFENDİ — Meclis'den rica ediyorum ki, bu şimdi ki verdiğimiz karar kat'i olacak mı, olmayacak mı? Ona bir karar veriniz.

REİS — Birinci celseye niha yet verildi. Bir saat teneffüs.

İkinci Celse

Saat 5, Dakika 30

REİS — Efendim, ekseriyet hasıl oldu. Ta'til-i Eşgal Nizamnamesinin bakiyyesini müzakere edeceğiz... Sekizinci Madde-i muaddeleyi rey'e koymuştuk. 133 rey ile madde-i muaddele kabul, 33 adem-i kabul.

MECDİ EFENDİ — Dokuzuncu Maddeyi okur :

(Birinci müzakerede dercolunmuştu.)

MECDİ EFENDİ — Aynen, müzakere kâfi denilmiş.

REİS — Mütalâanız var mı efendim?

ALİ OSMAN EFENDİ — Bu madde amele aleyhindedir. Amelenin şirketlerle mütesâviyen muamele görmesi lâzım gelir. Derhal hapsedilecek. Siz amele ta'til-i eşgal edemeyin diyerek zecr ve men'e çalışıyorsunuz. Zecr cihetini esbab-ı mucibe mazbatasında te'yid etmişsiniz. Mecburdur diye lâfz-ı murad bir kelime olarak onu buraya koymuşsunuz. Ben size sordum. Mecburî kelimesinin hiç hükmü olmadığı

nı anladım. Şu halde amelenin şirketle hukukları müsavi surette muhafaza için bunun yerine başka madde yazılmasını talep ederim.

REİS — Var mı başka mütalâa, efendim? (Yok sadaları) O halde, aynen kabul edenler, elini kaldırsın. (Eller kalkar) Kabul olundu.

MECDİ EFENDİ — Onuncu Maddeyi okur :

REİS — İtiraz eden var mı? (Hayır, sadaları) Kabul edenler elini kaldırsın. (Eller kalkar) Aynen kabul olundu.

MÜNİR BEY (ÇORUM) — Onbirinci madde de ahiren kabul olunan teklif dairesinde ta'dil edilmiştir.

REİS — Evet.

MECDİ EFENDİ — Onbirinci Madde Encümen tarafından şu suretle ta'dil edilmiş. (Evvelâ aslı okunsun, sadaları) MECDİ EFENDİ aslını okur : "Vilâyatta icra-yı muamele eden müesseseler ile... ilh."

PANÇEDOREF EFENDİ — Mustafa efendinin teklifi üzerine bu madde yapılmıştı.

MECDİ EFENDİ — Encümenin ta'dilini okuyorum. (MECDİ EFENDİ Onbirinci Madde-i muaddeleyi okur.)

REİS — İtiraz eden var mı? (Hayır sadaları) Aynen kabul edildi.

MECDİ EFENDİ — Onbirinci yazılan Onikinci oluyor. Maddeyi okur :

“Vilayatta icra-yı muamelat eden... ilh.”

REİS — İtiraz eden var mı? (Hayır yok, sadaları) Bu da aynen kabul olundu.

MÜNİR BEY (ÇORUM) — Hükümetten ahiren gönderilen madde-i kanuniyyenin Encümence ta'dili birinci müzakerede heyet-i umumiyyece kabul edilmedi. Maddenin aynen kabulünü nazar-ı mütalâaya aldı. Çünkü bu madde ile şu Ta'til-i Eşgal Kanununu okursak, aralarında külli, esaslı farklar görülür. Meselâ, Ta'til-i Eşgal Kanununun yedinci maddesinde ihtilâf vukuundan dolayı müesseseler duçar-ı mücazat oldukları gibi, amele ve müstahdemin dahî dokuzuncu madde mucibince duçar-ı mücazat oldukları halde, Hükümetten gönderilen madde-i kanuniyyede itilaf ahkâmını icra etmeyen müessesat-ı hususiyelerde yirmibeş liradan eli liraya kadar ceza-yı nakdî alınacağı muharrer-

dir. Halbuki amele ve müstahdem için bir ceza yoktur. Yani bundan hukuk ve vezaif mütekaabil olması lâzım gelirken, şu esasa mugayir olarak vukubulmuştur. Diğer taraftan müessesat-ı umumiyyede ta'til-i eşgal hakkı bir takım şurut dairesinde tanzim olunmuş iken, eğer bu madde bu Kanuna ilave edilirse birçok nisbetsizlik görülmüş olduğu gibi, müessesat-ı umumiyyede bulunan amele de ikide birde Hükümete müracaatla Hükümeti işgal edecekler. Neticede bir faide hasil olmayacak. Yani umum amele hakkında bir kanun layihası tanzim edilmesine ihtiyaç derkârdır. Bu ayrıca Hükümete teklif olunur. Umum amele hakkında bir lâyiha kaleme alınır. Amele ile sermayedarların umumen vezaifini muhafaza eder. Onun için, şu esbaba binaen, Encümen o madde-i ahirenin ilavesini muvafık gördü.

REİS — Encümen tarafından vukubulan teklif hakkında bir mütalâanız var mı, efendim.

PANÇEDOREF EFENDİ — Onu kabul etmiyoruz.

ALİ OSMAN EFENDİ — O gün Hükümetin maddesi aynen kabul olundu idi.

PANÇEDOREF EFENDİ — İdarede madem ki muhayyerlik var, hiç bir şey...

ALİ OSMAN EFENDİ — Bizim yaptığımız Ta'til-i Eşgal Kanunu bir şey temin etmez.

REİS — Encümenin teklifini anladınız mı, efendim? Tekrar ediyorum, bilhassa.

ARTAS EFENDİ — Hükümetin teklif ettiği madde-i kanuniye amele ile müessesat beyninde olan münasebatı ta'yin ve temine kifayet etmez. Başkaca suret-i sarihada umumi bir kanun lâzım gelir. Öyle bir madde-i kanuniye ile böyle bir ihtiyacat-ı umumiye ve ahalimizin istikbalini te'min edecek ahval lâyıkile muhafaza edilemez. Binaenaleyh, madem ki böyle bir kararımız vardır, bu babda Hükümet-i İcraîyye mükemmel ve mufassal bir Lâyiha-i Kanûniyye teklif etsin. Gerek bu nokta-i nazardan ve gerek burada müzakeresinde bulunduğumuz kanunun unvanına ve münderecatına nisbeten bu madde-i kanuniyye'nin burada dercedilmesi lâzım gelmez. (Doğru sadaları)

REİS — Demek reddedilmesini teklif ediyorsunuz?

ARTAS EFENDİ — Evet

REİS — Bu teklif üzerine bir şey söyleyecek var mı, efendim?

İSMAİL MAHİR EFENDİ — O hükümetin teklif eylediği madde gayet muvâfıktır. Ta'til-i eşgal edilecek olursa, bilhassa harp zamanında vesairenden pek tehlikeli olur.

REİS — Bunlar ma'lûm olan şeyler, efendim. Kabul ediyor musunuz? İtiraz eden var mı efendim,

hey'et-i umumiyyesine? (Hayır, sadaları üzerine) Kabul olundu, efendim.

BOŞO EFENDİ — Son madde de usulen okunsun, efendim.

REİS — O ma'lûm olan şey, efendim. Dahiliye, Adliye ve Nafia Nazırları işbu Kanunun icrasına memurdur, diyor. Bir teklif var, ilave olunmak üzere, efendim.

MECDİ EFENDİ — Okur :

Sendika ibaresinin tarifi ve amelenin umur-ı hayriyye için yekdiğerine teavün teşebbüsâtına şumulü olmadığını havi bir madde-i kanuniyyenin ilâvesini teklif ederim.

İstanbul meb'usu
Zöhrab

ALİ OSMAN EFENDİ — Bunun lüzumu yoktur.

REİS — Nazar-ı itibare alıyor musunuz? (Hayır, sadaları üzerine) Alınmadı, efendim.

MECDİ EFENDİ — Okur :

Sermayedaran ile amelenin hukuk ve vezaifini ve yekdiğerile olan münasebatını mübeyyin bir Kanun Lâyihası kaleme alınmasının Hükümete teklifini talep eyleriz.

Canik Meb'usu Sivas Meb'usu
Abdullah Ömer Şevki
Sivas Meb'usu
Ahmet Şükrü

REİS — Kabul edenler ellerini kaldırsın. Kabul olundu, efendim. Bitti.

*C. Sekizinci Maddenin Oylama Sonuçları**Ta'til-i Eşgalin sekizinci maddesi hakkında¹²**Madde-i muaddeleyi aynen kabul edenler :*

Hacı Mustafa efendi (Ankara), Ferhad efendi (Trablusgarb) Münir efendi (Çorum), Tevfik efendi (Çankırı), Ahmet Hamdi efendi (İpek), Salih Paşa (Kerkük), Ahmet Muhib efendi (Denizli), Abdullah efendi (Canik), Es Seyyid Mustafa Nuri efendi (Bağdad), Pañçedoref efendi (Manastır), Haydar bey (Saruhan), Hacı Ziya bey (Ma'muret-ül Aziz), Rıf'at bey (Halep), Salim efendi (Konya), Seyyid Taha efendi (Hakkari), Hacı Eşref efendi (Isparta), İlhami efendi (Saruhan), Hızır Lütfi bey (Zor), Arif Hikmet efendi (Mersin), Abdullah Azmi efendi (Kütahya), Hasan Fehmi efendi (Sinop), Kasım efendi (Ankara), Ahmed Ziya efendi (Erzurum), Mehmed Reşit efendi (Cebel-i Bereket), Şeyh Ahmed efendi (Nablus), Abdül Mehdi efendi (Kerbela), İbrahim Lütfi Paşa (Gümüşhane), Hacı Şevket efendi (Erzurum), Hamdi efendi (Antalya), Fehmi efendi (Gümölcine), Emin efendi (Trabzon), Sadık bey (Trablusgarb), Mahmut Mazhar bey (Trabzon), İstevan efendi (Aydın), Mürtâza efendi (İşkodra), Mehmed Makhafi efendi (Sa'na) Hacı Hasan efendi (Maras), Cami efendi (Fizan), Muharrem Hasbi efendi (Karesi), Ali Naki efendi (Trabzon), Ali Osman efendi (Çorum), Hayrullah efendi (Yozgat), Ali Rıza efendi (Kırşehir), Ahmed bey (Lazistan), Said bey (Diyarbakır), Hüsnü bey (Sivas), Hüseyin el Hilali efendi (Yemen), Ali Galib efendi (Karesi), Süleyman el Barudi efendi, (Cebel-i Garbi), Mahmud Naci efendi (Trablusgarp), Ömer Şevki efendi (Sivas), Salim bey (Karahisar-ı Sahib), Mustafa efendi (Karahisar-ı Şarki), Süleyman bey (Dedeağaç) Hayri efendi (Gümüşhane), Hacı Ali efendi (Bağdad), Mehmed Said efendi (İzmir), Asım bey (Ma'muretül Aziz), Esseyid Mehmed Abdurrahman efendi (Yemen), Mer'i Paşa (Haleb), Mustafa bey (Hums), Edib bey (Yozgad), Ali efendi (Asir), Ahmed efendi (Yemen), Basri bey (Debre), Muhiddin efendi (Niğde), Mamopulu efendi (Arkiri), Hafız Ahmed efendi (Bursa), Sa'deddin efendi (Havran), Mehmed Ali Fazıl efendi (Musul), Abdülvahhab efendi (Bolu), İsmail bey (Debre), Mehmed Vasıf efendi

¹² Takvim-i Vekayi, (18 Temmuz 1325), No. 287, s. 16-17.

(Manastır), Agâh efendi (Drama), İsmail bey (Gümülcine), Osman Fevzi efendi (Erzurum), Seyyid bey (İzmir), Behiç bey (Çankırı), Bayram efendi (İçeli), Ömer efendi (Kayseri), Sabri efendi (Tokat), Gani bey (Denizli), Mahmud Nedim efendi (Urfa), Ferid efendi (Lazistan), Hafız bey es Said (Kudüs), Ömer Manzur Paşa (Bingazi), Hamza bey (Muğla), Bedri bey (İpek), Şeyh Safvet efendi (Urfa), Cüdi efendi (Amasya), İbrahim efendi (Ergani), Es'ad efendi (Akka), Mehmed Nuri efendi (Ma'muretül Aziz), Mustafa Ziya efendi (Sivas), Said efendi (Üsküp), Abdürrezzak efendi (Siirt), Seyyid Hadi Rızk efendi (Hadide), Hacı Kasım efendi (Kayseri), Süleyman Sudj efendi (Beyazıd), Ahmed efendi (Malatya), Kâmil efendi (Karahisar-ı Sahib), Ahmed Mahir efendi (Kastamonu), Mustafa efendi (Tokad), Abdülaziz Mecdi efendi (Karesi), Adil bey (Tekfurdağı), Arif İsmet bey (Biga), Feyzi bey (Diyarbakir), Şerif efendi (Prizren), Halil bey (Menteşe), İsmail Mahir efendi (Kastamonu) Ahmed Müf'id bey (İzmid), Fuad Paşa (Pristine), Mahmud Mahir efendi (Kırşehir), Mustafa Zeki efendi (Bolu), Abdulkadir Haşimi efendi (Hicaz), Mehmed Tefvik efendi (Malatya), Hüseyin Cahid bey (İstanbul), Es'ad Paşa (Draç), Yahya efendi (Prizren), Süleyman Sami efendi (Isparta), Abdülhamid efendi (Hama), Davud Yusufani efendi (Musul), İlyas efendi (Muş), Mehmed Ali efendi (Canik), Vasfi efendi (Karesi)

Kabul etmeyenler :

Cemal bey (Kütahya), Necib Draga bey (Üsküp), Nafi Paşa (Haleb), Şükrü efendi (Kastamonu), Lütü Fikri bey (Dersim), Honeüs efendi (Selanik), Hasan efendi (Hüdavendigâr), Kosztin efendi (Yanya), Dalçef efendi (Siroz), Said bey (Saruhan), Kofidi efendi (Trabzon), Vartkes efendi (Erzurum), Boşo efendi (Serkiçe), Yorgaki efendi (Niğde), Mihalaki efendi (Midilli), Çelbidi efendi (Sakız), Dimitri Vlahof efendi (Selanik), Bastırmacıyan efendi (Erzurum), Ali Rıza efendi (Biga), Rahmi bey (Selanik), Tal'at bey (Ankara), Hasan efendi (Seniçe), Şefik ül Müid bey (Suriye), Dimitri efendi (Çatalca), Zöhrab efendi (İstanbul), Dimitri efendi (Siroz), Kosztin efendi (Dersaadet), Hamparson efendi (Kozan), Mustafa efendi (Haleb), Said el Hüseyini efendi (Kudüs), Anastas efendi (İzmid), Nali efendi (Manastır), Papasyan efendi (Van), Sava efendi (Pristine), Karolidi efendi (Aydın), Rıza es Sulh bey (Beirut), Pavlof efendi (Üsküp).

*D. Son Görüşme**Meclis-i Meb'usan**125 inci İctima¹³**Perşembe, 23 Temmuz sene 325 (5 Ağustos 1909), Saat 2, Dakika 5*

REİS — Ekseriyet hasıl oldu efendim. Müzakereye başlayalım... A'yân'dan iade edilmiş iki kâğıt var, efendim.

Meclis-i Meb'usan Riyâset-i Celilesine.

Ta'til-i eşgal hakkında Hükümetçe tanzim olunup Meclis-i Meb'usan Encümen-i Mahsusu ile Hey'et-i Umumiyyesinde ta'dilen kabul olunan Lâyihâ-i Kanuniyyenin liecl-it-tedkik irsal buyrulduğuna dair varid olan 5 temmuz sene 325 [18 temmuz 1909] tarih ve 57 numarolu tezkiye-i aliyyelerile melfûfatı evvel emirde Meclis-i A'yânın Encümen-i Mahsusunda ve bâdehû işbu Encümenin mazbatasile Heyet-i Umumiyye-i A'yân'da kıraat ve müzakere olunarak Encümenin mazbatasında muharrer olduğu üzere merkez-i vilâyete uzak bir mahaldeki müessesatın

sahipleri ile amele ve müstahde-mini arasında vukubulacak ihtilâfatın halli için tarafeynin merkez-i vilâyete kadar azimetle valiye müracaata mecbur tutulması bir takım külfet ve masrafı mucib ve bu da hak ve adle gayri muvafık olacağından, buna mahal kalmamak üzere, 12 nci maddede münderic (en büyük mülkiye memuru) ibaresinden evvel (mahallin) kelimesinin ilavesi kararlaştırılmış ve ona göre icabı icra olunmak üzere bu babdaki evrak takımı ile iade edilmiş olmağla, ol babda emr-ü irade hazret-i men leh-ül emrindir.

Meclis-i A'yân Reisi
Sa'id

REİS — A'yân'ın ta'dil-i bundan ibaret efendim. Kabul ediyor musunuz? (Kabul, kabul) Kabul olundu, efendim.

IV. TA'TİL-İ EŞGAL KANUNU İLE MECLİS-İ A'YÂN KARARNAMESİ

A. Meclis-i A'yân Kararnamesi¹⁴

Kararname suretidir

Ta'til-i eşgal hakkında Hükümetçe Meb'usanca ta'dilen kabul olunup Meclis-i narak liecl-it-tedkik Meclis-i mez-

¹³ Takvim-i Vekayi, (4 Ağustos 1325), No. 304, s. 10.

¹⁴ Takvim-i Vekayi, (2 Ağustos 1325), No. 302, s. 1. Meclis-i A'yan görüşmeleri, o yıl, gizli olarak yapıldığı için, görüşmelerin tutanağı yayınlanmamıştır.

kür Riyasetinden irsal edilen Lâyihâ-i Kanuniyyeye bir kaydın ilâvesi zımında iade edilmişti.

Bu kerre Riyaset-i müşarün-ileyhadan varid olan 23 temmuz senê 325 (5 Ağustos 1909) tarih ve 69 numaralı tezkirede kayd-ı mezkûrun ilâvesi hey'et-i umumiyye-i Meb'usanca kabul olun-

duğu beyan olunmuş ve Lâyihâ-i mezkûre ol vechile hey'et-i umumiyye-i A'yânca da bil-ittifak tasdik edilerek tasdik-i âliye iktiran ettikten sonra Ceride-i Resmîyye ile bil-ilân mevki-i icraya vaz olunmak üzere Kuvve-i İcraiyyeye tevdi buyrulmuştur. 22 receb sene 327/27 temmuz sene 325 (10 ağustos 1909)

B. Ta'til-i Eşgal Kanunu¹⁵ (27 Temmuz 1325/8 Ağustos 1909)

Ta'til-i Eşgal Hakında Nizamname Suretidir

MADDE 1 — Hükümet-i Seniyyeden ruhsat veya imtiyaz istih-sâl ederek demiryol ve tramvay ve liman muamelatı ile umur-ı tenvirîyye gibi umuma müteallik bir hizmet ile mükellef bulunan her nevi müessesat ile müstahdemîn ve amelesi beyninde şerait-i istihdamlarına dair ihtilâfât vukuunda müstahdemîn ve amele-i merkume üç vekil intihabına mecbur olup, bunlar Ticaret ve Nâfiâ Nezaretine nushateyn olarak takdim edecekleri isdidada ihtilâf-ı vakıanın mahiyet ve esbabını izah edeceklerdir.

MADDE 2 — Müstahdemîn ve amelenin müsted'iyâtı miyanında müessesenin muamelatına müdahaleye ve umur-ı idaresile nizamâtını teftişe dair hiç bir talep bulunmayacaktır. Ancak tekaüd ve iane sandıklarına ve kendi hukuklarına müteallik ahval bundan müstesnadır.

MADDE 3 — Nezaret istidamenin takdimi tarihinden itibaren nihayet üç gün zarfında bir nushasını alâkadâr olan müesseseye tebliğ edecek ve müessese idaresi bir hafta zarfında kendisi tarafından üç zat tayin ve isim ve hüviyetlerini Nezarete ihbar eyleyecektir. Müddet-i mezkûre munkati olup da icap eden zevat ta'yin ve ihbar olunmadığı halde müstahdemîn ve amelenin metalibi bilâ-kayd-üşart kabul edilmiş addolunacaktır.

MADDE 4 — Nezaret dahi mezkûr bir hafta zarfında keza lik bir memur tayin edip memur-ı mümaileyh madde-i sabıka mucibince Nezarete ihbar vukuu tarihinden itibaren üç gün zarfında tarafeyn vekillerini kendi nezareti altında bir hey'et-i itilâfiyye suretinde ictimaa davet edeceklerdir. Tarafeyn vekilleri davet-i va-

¹⁵ Takvim-i Vekayi, (2 Ağustos 1325), No. 302, s. 1; Düstur, II, 1, s. 433, Sicill-i Kavanin, c. 16, s. 26.

kiyaya bilâ-mazeret icabet etmedikleri halde gelmeyen taraf itilâfa talip olmamış addolunacaktır.

MADDE 5 — Şerait-i itilâfiyenin müttefikân takarruru halinde suret-i itilâfî mübeyyin bir kıt'a zabıtname tanzim olunarak tarafeyn vekilleri canibinden imza ve ziri memur tarafından tasdik edilecektir.

MADDE 6 — Tarafeyn itilâf edemedikleri takdirde, müstahdemin ve amele terk-i hizmette muhtar olup fakat serbesti-i a'mâle mugayir her bir fiil ve hareket ika ve nümayiş icrası kat'iyen memnudur.

MADDE 7 — Heyet-i itilâfiyenin zabıtnamesi gerek müessese ve gerek müstahdemin ve amele hakkında mer'i ve muteber olup mahza müessese idaresi zabıtname ahkâmını hüsniniyetle icra ve tatbikten imtina eylediği takdirde taraf-ı Nezaretten kendilerine bir ihtarname tebliğ olunarak ahkâm-ı mezkûreyi icraya davet edilecek ve işbu ihbarnamenin tarih-i tebliğinden sekiz gün sonra beher yevm-i tehhür için sermaye-i itibarisi ellibin liraya kadar olan müessese kendi hesabına yirmibeş ve yüzbin liraya kadar olan müessese keza-lik kendi hesabına olarak elli ve ikiyüzbin liraya kadar olan yüz ve beşyüzbin liraya kadar olan yüzelli ve bir milyon liraya kadar olan ikiyüz ve daha ziyade sermaye-i itibarisi bulunan mües-

sesat üçyüz Osmanlı lirası itasına mecbur olacaktır. Meblağ-ı mezkûr müstahdemin ve amele-ye mahsus tekaüd ve iane sandıklarına ait bulunacak ve bunlar olmadığı halde müstahdemin ve amele-ye maaş ve yevmiyele-ri nisbetinde tevzi ve ita olunacaktır. Müessese idareleri işbu tazminatı rızaen vermedikleri surette hükmen istihsal olunur. Ameleden herhangi birinin mecmu tazminat-ı davâda hakk-ı husumeti vardır.

MADDE 8 — Umuma müteallik hidemat ifa eden müessesatta sendika teşkili memnudur. İşbu müesseselerde sendika teşkil eden ve diğerlerinin çalışmasını men eyleyen ve tahrikat ve igfalât icra veya tehdidat ika ve cebir ve şiddet istimal ederek hizmetin ta'tiline sebebiyet veren kimselerden sendika teşkil ve diğerlerinin çalışmasını men edenler ve tahrikat ve igfalât icrasile ta'til-i eşgale sebebiyet verenler bir haftadan altı aya kadar hapis veyahut kendilerinden bir liradan yirmibeş liraya kadar ceza-yı nakdî ahzolanarak ve tehdidat ika ve cebir ve şiddet istimalile hizmetin tatiline sebebiyet verenler de bir mahdan bir seneye kadar hapis ve bir liradan elli liraya kadar ceza-yı nakdî ahzedilerek mücazat olunacaktır ve bu yüzden emvâl ve emlâke zarar vukuunda zarar-ı vaki mütecasirle-re tazmin ettirilecek ve işbu cezalardan daha ağır bir cezayı

müstelzim bir cürüm ika edenler hakkında Ceza Kanunundaki muayyen ceza ile mücazat edilecektir.

Aralarında sendika teşkil eden müessesat-ı umumiyyenin herbirinden elli liradan üçyüz liraya kadar ceza-yı nakdi alınacaktır.

MADDE 9 — İşbu Kanun dairesinde müracaat ve neticeye intizar etmeksizin veya beşinci madde mucibince bir suret-i itilâfiyye kararlaştırılmış iken umuma müteallik bir hizmetin ta'tiline iştirak edecek olan kimseler yirmi dört saatten bir haftaya kadar hapis ve yirmibeş kuruştan yüz kuruşa kadar ceza-yı nakdi ahzile mücazat olacaktırdır.

MADDE 10 — Hizmet-i umumiyyenin temin-i istikrarı için hin-i hacette kuve-i umumiyye istimâl olunacak ve harp veya harp tehlikesi vukuunda Hükümet-i Seniyye müstahdemin ve amele

metalibinin tetkikini tehir ve ta'til hakkını haiz bulunacaktır.

MADDE 11 — Umuma müteallik bir hizmet ifa eden müessesatta işbu Kanunun neşrinden evvel gerek amele ve müstahdemin ve gerek sermayedaran tarafından teşkil edilmiş bulunan sendikalar işbu Kanunun neşrile mefshurturlar.

MADDE 12 — Vilayâтта icra-yı muamele eden müessesat ile müstahdemin ve amelesi beynindeki ihtilâfat ledel hâce mahallinde ber-minvâl-i meşruh teşkil olunacak heyet-i itilâfiyye tarafından hal ve fasl ve bu babda Ticaret ve Nafia Nezaretine ait muamelat mahallin en büyük mülkiye memuru canibinden ifa edilecektir.

MADDE 13 — Dahiliye ve Adliye ve Ticaret ve Nafia Nezaretleri işbu Kanunun icrasına memurdur. 22 Receb 1327/27 Temmuz 1325, (9 Ağustos 1909)

V. TATİL-İ EŞGAL KANUNUNUN KAPSAMINI GENİŞLETME GİRİŞİMİ

A. Ta'til-i Eşgal ve Madenler¹⁶ (Tanin)

Ta'til-i eşgalin tevalisi üzerine Hükümetçe bir Nizamname kaleme alındığı malûmdur. Ancak bu Nizamname ahkâmı yalnız şimendüfer, vapur gibi hidemat-ı umumiyyeye müteallik şirketlere şa-

mil bulunduğundan ve maden şirketleri ve sair madenciler hakkında Nizamnamede bir kayıt münferic bulunmadığından bu cihetin de nazar-ı dikkate alınması bu şirketlerce tezekkür edilmiştir.

¹⁶ Tanin, (12 Teşrin-i evvel 1324), s. 7.

Zira maden şirketleri madenlerde biz zarûre pek çok amele istihdam ettikleri gibi, madenlerde ta'til-i eşgal bazen gayr-i ka-bil-i tamir hasaratı da intac etmektedir. Faraza bir kuyunun tahliyesi ameliyatının birkaç gün sektedar olması o kuyunun ve bütün madenin su altında kalarak azim hasara uğramasını mucip olabilir. Kezalik, sütun rekzi ameliyatı sekte-i tevkife uğrar ise, bir madenin galerileri mün-dehim olarak hayli mühim fedakârlıklarla vücade gelen bu mesai yok yere mahv-ü tebâh olur. Madenlerin terakkisi ise, madencilerin istifadesile beraber, buralarda rüsum-ı nisbiyye ve mukar-rere tahsil eden Hükümetçe fe-

vaid-i külliyye temin eyler; şimdiki halde yollar müsait, muame-lat-ı rüsumiye muntazam olur veya hiç olmazsa şirketlere yol inşası için müsaade ita olunur ise, şirketlerin ve sair madenlerin Hazineye temin edecekleri varidatı bir milyon lira derecesinde tahmin etmek mümkündür.

Hâlbuki bunca fedakârlıklarla imeydanal gelen maden imalâtı bir kaç amelenin teşvikile mahvedilirse, bundan hem madenciler, hem servet-i memleket, hem de Hazine-i Devlet mutazzır olur. Bu sebeple ta'tili- eşgale müteallik Nizamnameye madenler ve maden şirketlerinin de ithali faideden halî değildir.

B. Maden Ocakları ve Sanayi Fabrikalarile Bilumum Şirketler Müstahdem ve Amelesi Hakkında Ta'til-i Eşgal Kanununa Zeyl olmak üzere Kaleme Alınan Madde-i Kanuniyye ile İlgili Olarak Sadrazam tarafından Meclis-i Meb'usana Gönderilen Sunuş Yazısı ve Şûra-yı Devlet Mazbatası

(a) Sadrazamın Sunuş Yazısı¹⁷

Meclis-i Meb'usanda elyevm derdest-i müzakere olan Ta'til-i Eşgal Nizamnamesinde maden şirketlerinden bahsolunmadığından ve madenlerde imalatın bir müddet ta'tili Hazine-i Malîyyenin ve sermayedarının menafiini muhil olduğundan, bilumum şirketler müstahdem ve amelesi-

ne şamil olmak ve mezkûr kanuna zeyl olunmak üzere kaleme alınan madde-i kanuniyye hakkında cereyan eden müzakeratı havi Şûra-yı Devlet Tanzimat Dairesinden tanzim kılınan mazbata madde-i mezkûre lâyhâsile beraber sub-ı âlilerine irsal kılınmış olmağla, Meclis-i Meb'usan-

¹⁷ Takvim-i Vekayi, (23 Mayıs 1325), No. 232, s. 10. 13 Mayıs 1325 (26 Mayıs 1909) tarihinde Meclis-i Meb'usan Genel Kurulunda okunmuş ve Encümen'e havale edilmiştir. Bu konuda ayrıca bk. yukarıda s. 49, 51, 56-57, 59, 66, 69-70, 73, 100-105, 106.

ca bit-tetkik ifa-yı muktezasına
himmet buyurulması siyakında
tezkire-i senâverî terkîm kılındı

efendim. 13 Mayıs sene 1325 (26
Mayıs 1909)

Sadrazam
Hüseyin Hilmi

(b) Şûra-yı Devlet Mazbatası¹⁸

Maden ocakları ve sanayi fab-
rikalarile bilumum şirketler müs-
tahdemîn ve amelesi hakkında

Ta'til-i Eşgal Kanununa zeyl ol-
mak üzere kaleme alınan Mad-
de-i Kanuniyyedir.

Lâyhâ

Birinci maddede münderic hi-
demat-ı umumiyye ile mükellef
olan şirketlerden maada bil'u-
mum müessesat-ı sınaîyye ve ti-
cariyye ve maadin ashabı ile
müstahdemîn ve amelesi miya-
nında şerait-i istihdamlarına dair
ihtilâf vukuunda müstahdemîn ve
amele birinci madde mucibince
te'lif-i beyn için Ticaret ve Nafia
veya Orman ve Maadin Nezaretine
müracaatta muhtar bulunduk-
ları gibi, münferiden veya mücte-
mian terk-i hizmette dahi muhay-
yer iseler de, serbesti-i a'mâle mu-
gayir bir fiil ve hareket ikâ ve
tehdidat icrasile cebir ve şiddet
istimali memnu olup, ef'al-i mez-
kûreye mücâseret edenler meha-
kimce bir haftadan bir aya kadar
hapis veya bir Osmanlı altınından

yirmibeş altına kadar ceza-yı
nakdi ahzile mücazat olunur. Ve
mezkûr cezadan daha ağır ceza-
yı müstelzim bir cürüm ika eden-
ler hakkında Ceza Kanunu ahkâ-
mına tevfikân tertib-i mücazat
edilir. Emval ve emlâke zarar
vukuunda zarar-ı vakî müteca-
sirlerine tazmin ettirilir. Birinci
madde mucibince hidemat-ı umu-
miyye ile mükellef bulunan şir-
ketler tarafından cebren itası
meşrut olan tazminat işbu mad-
dede mezkûr olan müessesat-ı
sınaîyye ve ticariyye ve maadin
ashabı için yirmi beş altından
yüz altına kadar hükmolunacak-
tır. 6 Cumad'el-evvel sene 327/3
Mayıs sene 325 (26 Mayıs 1909).
Şûra-yı Devlet.

C. Bolu Sancağı Meb'uslarının Verdikleri Önerge¹⁹

Meclis-i Meb'usan Riyaset-i
Celilesine,

Birinci celsede Ta'til-i Eşgal
Kanunu müzakere olunduğu sı-

¹⁸ Bknz. dipnotu 17.

¹⁹ Bknz. dipnotu 17.

rada hâzır bulunan Nafia Nazırı tarafından bu Kanunun madencilere de teşmili için vukubulan müracaat üzerine kaleme alınan mevadd-ı kanuniyyenin Şûra-yı Devletçe derdesd-i tetkik olduğu beyanile, Ta'til-i Eşgal Kanununun tehir-i müzakeresi talep ve teklif olunması üzerine, ol vechile tehir-i müzakeresi karargir olmuştur.

Yeniden ilâve olunacak mevadd-ı kanuniyye madencilere mi, maden amelesine mi ait olduğu Nafia Nazırının ifadesinden pek de anlaşılamamıştır. Halbuki, livamız dahilinde bulunan kömür madenleri münasebe-

tile madenlerde çalışan amele hukukunun alel-ekser duçar-ı tecavüz olduğu malûmunuzdur. Eğer der-desd-i tetkik bulunan mevadd-ı kanuniyye sırf amelenin grev yapmalarına karşı tedabirden bahis olacaksa, bir taraftan da amelenin suret-i istihdamı ile hukuk-ı müktesebelerini temin edecek mevaddın dahi nazar-ı dikkate alınması lâbid olduğundan, ona göre mevadd-ı lâzimenin derc ve ilavesi hususunun Nafia Nezaretine tebliğini arz ve teklif eylerim. 13 Mayıs sene 325 (26 Mayıs 1909) Bolu Sancağı meb'uslarından Şerafeddin, diğeri Abdülvahhâb.

D. Sadrazam'ın İkinci Sunuş Yazısı²⁰

Meclis-i Meb'usan Riyaset-i Canib-i Âlisine,

Maden ocakları ve bilumum şirketler müstahdemin ve amelesi hakkında ayrıca kanun tanzimine mahal olmayıp, bu babda maden heyet-i fenniyyesince tanzim olunan madde-i kanuniyyenin Ta'til-i Eşgal Kanununa tezyili husul-i maksada kâfi olacağına dair Şûra-yı Devletten kaleme alınan mazbata ile melfûf olan madde-i kanuniyye lâyhası kariben ictima edecek Meclis-i Umumiyece tasdik olunmak

üzere Meclis-i Mahsus-ı Vükelâ kararile leffen sub-ı âlilerine irsâl kılındığı beyanile tezkire-i senaveri terkim kılındı. 22 Şevval sene 327 ve 22 Teşrin-i sani [24 Teşrin-i evvell sene 325 (2 Kasım 1909)

Hüseyin Hilmi
Sadrazam

REİS — Lâyıha Encümenine havalesini kabul ediyor musunuz? (Hay hay, sadaları) Nafia Encümenine havalesine karar verildi.

²⁰ Takvim-i Vekayi, (10 Teşrin-i sani 1325), No. 387, s. 4. 7 Teşrin-i sani 1325 (20 Ekim 1909) tarihinde Meclis-i Meb'usan Genel Kurulunda okunmuştur.

Üçüncü Bölüm

Ta'til-i Eşgal Kanunu Üzerine O Tarihlerde Yayınlanan Bazı Yorumlar

I. TA'TİL-İ EŞGAL KANUN LÂYİHASI HAKKINDA MÜTALÂAT¹

(Defter-i Hâkanî Nazırı Mahmud Es'ad)

Amele Şirketleri — İnsanların hallerini ıslah maksadile istimal ettikleri vesaitten biri şirketlerdir. Mesaîlerini daha güzel tensik etmek, hukuklarını, iddia veya müdafaa hususunda yekdiğere muavenet eylemek için bu vasıtaya müracaat ettikleri gibi, kuva-yı münferide ile istihsâl edemeyecekleri netayıcı o kuvvetlerin tevhidile elde eylemeleri için dahi ona müracaat ederler.

Şirket teşkili amelenin ıslah-ı hâli için kuvvetli bir vasıta-i icraiyye olup, bunu başlıca iki şekilde tatbik ederler: Birincisi menfaat-i müşterekelerini tetkik ve müdafaa ve icraatı ıslah eden şirketlerdir ki, sendika veya ittihad denilir. İkincisi kendileri müteahhid olarak ücret-i maktua usulünden bi külliye kurtulmak veya itibar kazanmak ve kazançlarından mümkün mertebe ziya-

de istifade edebilmek için teşekkül eden şirketlerdir ki, bunlara da teavün şirketleri tabir olunur. Ancak bu ikinci nev'i şirketler mevzu-ı bahisden hariç olmağla, mütalâamızı birinci nev'i şirketlere hasredeceğiz.

Bir san'atta çalışan amelenin menfaat-i müşterekelerini tetkik ve müdafaa etmek ve ücreti ıslah veya şerait-i sa'yde ta'dil ettirmek maksadile akd-i şirket etmeleri meşrudur. Çünkü ücretin miktarı ve sa'yin tensiki her ne kadar bir takım kavanin-i zabtiyyeye tabi ise de, işbu kanunlar tesirlerini sür'atle irae edemezler. Mukavelat-ı iktisadiyyeyi akdenleri alel ekser cereyan-ı ahvalle vukûfsuzlukları ve cehâletleri, itibarın kuvveti amelenin ihtiyacı acili, bazen müteahhitlerin gayr-i muhik mukavemeti gibi esbab-ı muhtelif husul-i itilâfi

¹ II İstişare 26 (12 Mart 1325), s. 6-13 ve II İstişare 27 (19 Mart 1325), s. 49-55. Bu yazının bir bölümü *Mizan-ül Hukuk* Dergisinde aynen yayınlanmıştır. I *Mizan-ül Hukuk* 24 (1325), s. 270-273.

işkal eder ve bir suret-i muhikada tesisine mümanaat eyleyebilir. Bu gibi mevane karşı amelenin münferiden çalışması müsmir olmaz. Bu sebepten beyinlerinde bir şirket akdile birleşmelerine ihtiyaç mes eder.

İşbu şirketler başlıca iki maksat ta'kip ederler. Evvelâ muamelât-ı lâzimeyi taharri ve cem ile ameleyi etrafında cereyan eden ahvâl-i iktisadiyyeden haberdar ederler. Ve onlara ilim ve hüner vererek menfaatlerini daha güzel müdâfaa etmelerine muavenet ederler. Saniyen akd-i şirket eden amele ileri gelenlerinin zir-i idaresinde birleşirler. Rüesa umum namına müteahhitlerle mükâleme ve münakaşa ederler. Uzlaşmaları kabil olmayıp da beyinlerinde gerginlik son dereceye vassıl olursa, amele toptan ta'til-i eşgal ederler.

Amelenin bu suretle akd-i şirket etmeleri zamanımızda kesb-i suhulet etmiştir. Vaktile amele müteahhide karşı müteferrik ve münferid bulunurdu. Hiref ve sanayi mahdud olduğundan az ameleye ihtiyaç var idi. Bugün ise alel-ekser büyük dâr-üs sînâalarda toplanıyorlar. Diledikleri yere suhuletle gidebiliyorlar.

Ta'til-i Eşgal — Ta'til-i eşgal bir müessesede bulunan, bir belde veya bir civarda bulunup, bir san'atte çalışan amelenin umumu veya kısm-ı azamı tarafından def'aten ta'til-i ameliyat edilme-

sidir. Bundan maksatları ücreti tezyid, iş saatlerini tenkis veya müessesenin nizamatını ta'dil ettirmek veya müttehiden mükâfat almak gibi bir ferdin yalnız başına hasıl edemeyeceği netayicin istihsalinden ibaret olur.

Ta'til-i eşgal yakın vakitlere kadar bir çok memalik kanunları tarafından men edilmiş iken, bugün hemen bilcümle hükümetler bu hakkı tanımak derecesine gelmişler ve bunun serbesti-i şahsi mukteziyatından olduğunu kabul eylemişlerdir. Ameleden bir şahıs mazarrat ve mehâliki kendisine ait olmak üzere işi ta'tilde muhayyer olup, bundan dolayı müstehakk-ı mücazât olmayacağı gibi, bir san'atta işleyen amele dahi iddialarını istima için o yolda işlerini takimile terk edebilirler.

Ta'til-i eşgalin kanunen men'inden hiç bir memlekette faide hasıl olmamıştır.

Ameleyle nisbetle müteahhitler beyninde hemen hiç gürültü olmaksızın ve hissedilmeksizin husul-i itilâf mümkün olduğundan, ta'til-i eşgal salâhiyetinin ref'i amele nazarında Hükümet tarafından yalnız müteahhitlerin menafiini muhafaza maksadile bir muamele-i sehabetkârane şeklinde görülür.

Amele ta'til-i eşgal hakkına malik olmazsa tarafeyn şerait-i mütesaviye tahtında olmayacaklarından ücret mukavelesi nakıs

olur. Müteahhitler beyninde ha-fiyyen uzlaşp ücretleri tenkis ve iş saatlerini tezyid edebilirler.

Ta'til-i eşgal cebir ve şiddetten azade olarak, suret-i müslihane-de cereyan ederse, her nekadar iktisatça netayic-i muzırğa getir-se bile, mücazat-ı kanuniyyeye müstehak bir cürüm teşkil için lâzım olan mugayeret-i ahlâkiyyeyi haiz değildir.

Maamâfih ne vakit ta'til-i eşgal vukua gelse, sanayide bir tezelzül hasıl eder, zâyiât-ı iktisadiyyeyi mucib olur, müstehlikleri izrar eyler.

Bu sebepten ta'til-i eşgal muhik olmak için *evvelâ* bir müddet ta'yin etmeli ve o müddetin mürurundan sonra icra edilmelidir. Birdenbire terk-i eşgal ederlerse, müteahhidin zararını tazmin etmelidir. Nasıl ki, diğer taraftan da, müteahhidin ameleden birini dilediği vakit hemen ihraç etmesi caiz değildir. Kendisine iş bulup açıkta kalmaması için bir hafta veya onbeş gün veya bir ay evvel haber verilmesi lâzımdır. Zaten akd-i icare ukud-ı lâzimedan olup tarafeyn-i akıdeynden biri müddet-i icarede fesh-i akit edemeyeceği ahkâm-ı şer'iyeye icabından olduğu gibi, müddetin hitamında hangisi feshedecek ise, evvelce malûmat itası ümem-i mütemeddinede mer'i kavaide muvafık ve Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyyenin 494 üncü maddesine mutabıktır.

Saniyen, terk-i eşgal amelenin hüsn-i rızasile vukua gelip bu babda cebir ve tehdid ika edilmemeli ve şiddet istimal edenler hakkında ceza tertip edilmeli ve müteahhitler diğer sanayi ve memalikten amele çelb ve istihdam edebilmelidir.

İdarenin Vazifesi — Ta'til-i eşgal zamanında idarenin vazifesi asayişin muhafazasına, ahval-i şahsiyyenin masuniyetine ve en ziyade eşhasın serbest-i hareketine nezaret etmektir. İşinde devam arzusunda bulunan amele-yi rüfekasının súi istimalâtına karşı himaye etmek dahi idarenin vazife-i mühimmesi olup, bu maksada vusül için, kuvvet istimal etmek hürriyet-i şahsiyyeye mümanaat ve serbest-i sa'ye müdahale değildir.

Tahkim Usulü — Ta'til-i eşgali men için en güzel tedbir daimi veya muvakkat hakem komisyonları teşkil etmektir. Fakat bu hal tarafeynin ihtiyarı ile olmalıdır. Hükümetçe bu tarike mürâcaat etmek istemeyen amele veya müteahhidin icbarı cihetine gidilirse, uhdesine terettüb eden tamami-i bi-tarafeyni ihlal etmiş olur. Mahkemelerin mukarrerâtı da bi-tarafane ve ihtiyarı olmalıdır. Bazı memalikte vukubulduğu vechile amele mutlaka kendi lehlerinde karar verilmesi talebinde ısrar ederlerse ondan muntazar faide husule gelmez.

Ta'til-i Eşgal Kanunu Lâyhası — İşbu lâyiha Hükümet-i Seniye-

yeden ruhsat veya imtiyaz istih-sal edip umuma müteallik bir hizmet ile mükelef bulunan şirketlerle müstahdem ve amelesi beyninde mütehaddis ihtilâfata mahsus olmağla, Hükümet işbu iki şartı haiz olmayan, yani ruhsat ve imtiyaz istihsal etmeyen ve umuma müteallik bir hizmetle mükellef bulunmayan müessesat-ı sınaîyye ile müstahdem ve amelesi beyninde mütehaddis ihtilâfata müdahale etmeyecektir. Demek oluyor ki, lâyiha-i mezkûre memleketimizde kaideten terk-i eşgal hakkını bilâ kayd-ü şart kabul ve hürriyet-i şahsiyyeyi teslim etmiyor. Şerait-i mezkûreyi haiz şirketlerde ber vech-i zir pederane ve müslihane müdahalesi ise mücerred menfaat-i amme mülâhaza-i adilânesine mebni olduğundan, esasen Hükümetin mesleki cedir-i takdirdir. Amma Lâyihanın teferruatı muhtac-ı tetkiktir.

Birinci Madde — İki cihetle calib-i nazar görülmektedir. Birincisi müstahdem ve ameleye heyet-i umumiyye namına hareket edecek vekil intihabına salâhiyet bahşetmesidir ki, bu hal amelenin ittihad ve iştirakini tecviz ve heyetlerinin şahsiyet-i hükmiyyesini tasdik demek olup, memleketimiz için bir mebde-i terakki ve teceddüttür.

İkincisi — Şirketlerle amele beyninde ihtilâf vukuunda Hükümete müracaat için bir mecburiyet bahşetmesidir. Zahir hale

bakılırsa, tarafeyne mecburiyet-i tahkim usulünü vaz ve hürriyet-i şahsiyyeyi tahdid ettiği zannolunur; bu ise, tarafeynin emr-i tahkimde muhtar bulunmaları kaid-i tabiiyye ve meşrûiyyesine mugayir görülür. Ancak, beşinci ve altıncı maddelerde sarahaten gösterildiği vechile, işbu müracaattan maksat beynel-tarafeyn mecburiy-ül icra hüküm itasile mükellef bir heyet-i hükmiyye teşkil etmek olmayıp belki bir hey'et-i itilâfiyye ve sulhiyye teşkilinden ibarettir. Bu heyetin müzakeresinde ve kararında tarafeynin serbesti-i hareketi muhafaza edilmiş olmağla, mecburiyet-i mezkûre mücerred ameleği gayr-i ma'kul harekâttan men ile müddeiyat ve metalibi bitarafane nazar-ı tetkike almak ve tarafeyn için bir suret-i tesviye bularak menfaat-i umumiyeyi vika-ye etmek hikmetine mübtenidir. Hükümetin bu vechile tavassut etmesinde bir faide daha vardır ki, bazı memleketlerde cereyan ettiği gibi, amelenin hakem heyetini diledikleri yolda ita-yı karara icbar etmemeleri kaziiyesidir.

İkinci Madde amelenin takdim edeceği istidanın şekline dair gayet mühim bir şart vaz olunuyor ki, şirketin muamelâtına müdahaleye ve umur-ı idaresile nizamatını teftişe dair bir talebi olmamasıdır. Bir taraftan, böyle bir şartın mevcudiyeti istidanın kabulü hususunda idarece muâmele-i keyfiyye icrâsına müsaittir.

Diğer taraftan, şart-ı mezkûr mevcut olmayıp da amelenin her türlü müsted'iyâtı kabul edilse, şirket vekillerinin umur-ı idareye amelenin müdahalesine razı olmayacakları derkâr bulunmasına ve altıncı maddede tarafeynden itilâf edemedikleri takdirde amelenin terk-i hizmette muhtar olacakları gösterilmesine nazaran, umur-ı idareye müdahale arzusunun dahi ta'til-i eşgale bir vesile-i kanuniyye teşkil etmesi tecviz edilmiş olur. Balâda beyan edildiği vechile, ta'til-i eşgalden başlıca maksat tezyid-i ücret veya tenkis-i saat-i mesaîdir. Ammâ emr-i idareye amelenin müdahaleye hakkı olmamak lâzım gelir. Çünkü bir müessesese-i sınaîyye teşkilî ve tensiki tecrübe, meleke ve maharet misillü amelede bulunmayan bir takım evsafa mütevakıf olduğu gibi, neticeten kâr ve zarar edeceği meşkûk olduğundan, böyle bir teşebbüse giren kimse büyük bir külfet tahammül etmiş olur. Müteahhit teşebbüsüne akli ve sa'y-i cismaniyyesini sarfettiği gibi, kendisine ait veya istikraz tarikile elde edeceği sermayesini dahi vaz edeceğinden emr-i idarede müstakil ve muhtar olmak arzu-yı meşrûunda bulunur. Amele müteahhidin işine müdahale edecek olursa, hem iktidarının fevkinde bir şey'e teşebbüs etmiş olacak, hem de aherin malında bi-gayr-i izn-i şer'i tasarrufa kıyam edecektir. Bunun da caiz olmadığı kavaid-i külliyye-i şer'iyye ica-

bındandır. Şirketin nizamâtı dahi birinci maddeden münfehim olacağı vechile, Hükümet-i Seniyye tarafından verilen ruhsatname veya imtiyazname ile muayyen olduğundan ve vaktile Hükümet ile sahib-i imtiyaz beyninde bil-müzakere şerâit-i müteakabile üzerine kararlaştırılmış olduğundan, şahs-ı salis olan amelenin böyle diğer iki taraf beyninde icra edilen bir akde müdahalesi meşrû olmayacağı gibi, tarafeyn-i akıdeynden biri Hükümet olmasına nazaran müdahale-i vakia adeta kanuna müdahale ve hükümetin vazifesine bir tecavüz olup, bu cihetten dolayı caiz değildir.

Madem ki, şart-ı mezkûrun hem derc edilmesi, hem derc edilmemesi muzırdır ve madem ki menâfi-i umûmiyyeyi muhafaza için böyle bir kanûn vaz'ına lüzum vardır, iki cihetten ehvenini ihtiyâr ve zararın mümkün mertebe tenkisine sa'y etmek lâzım gelir ki, şart-ı mezkûrun dercile beraber, şuiistimal ihtimalini mümkün mertebe izale etmektir. Zaten, işbu şuiistimal o kadar izam edecek bir şey de değildir. Çünkü amelenin takdim edeceği istida müdahale talebi mevcut olmaksızın idareten reddi cihetine gidilirse, amele için ihkak-ı hak ettirecek tarik-i adide vardır. Evvel emirde bi-gayr-i hakkın redd-i istida eden memurun mafevkine müracaatla taleplerinin meşruiyetini irae edebilirler.

Bundan başka bugün saye-i Meşrutiyette cümlelerin fevkinde bir hakim vardır ki, efkâr-ı umumiyedir. Suiistimale hedef olan amele istidalarını enzar-ı ammeye vaz ile mugayir-i hakkaniyet bir talebi olmadığını ispat ve idare ve memurini kabul-i istidaya ma'nen icbar edebilir.

Üçüncü Madde — İki fıkrayı muhtevidir. Birinci fıkra amele istidanın sekiz gün zarfında müddeialehy olan şirkete tebliği vazifesini Nezarete tahmil ettiği gibi müddeialehy olan şirkete mühim bir vazife tahmil ediyor ki, bir hafta içinde üç zat tayin etmektedir. Nihayet uhdesine müterettib vazifeyi ifa etmezse ihkak-ı haktan istinkâf eden memurlar gibi mes'ul olacağından, madde-i mezkûrede bunun için bir kuvve-i teyidiyye iraesine lüzûm görülmemiştir. Amma, müddeialehy olan şirket vazifesini adem-i ifada taannüd ederse, onun için bir kuvve-i teyidiyye lâzım olduğundan, ikinci fıkrada bu cihet irae edilmiştir ki, müddet-i mezkûre zarfında ihtiyar-ı sükût eylediği halde, amelenin metalibini bilâ şart ve kayıt kabul etmiş olmaktadır. Gerçi bu cihet sakite bir söz isnad olunmayacağı kaide-i külliyesine mugayirdir. Ancak, lâyiha-i mezkûrede de amelenin menfaati gözetilerek diğer bir kaide-i istisnaiyyeye tevfiik-i hareket edilmiştir ki, marûz hacette sükûtun beyan olmasıdır. Filhakika bu kaide-i istisnaiyye kabul edilme-

yecek olsa bazen binlere varan amelenin metalib-i muhikkasını müddeialehy olan şirketin duçar-ı tavik etmesi ve bu suretle arzu edilmeyen bir hale yani tatil-i eşgale sebebiyet verilmesi ihtimali vardır ki, bir zarar-ı âm'dır. İşbu zararın, zarar-ı âmın önünü almak ihtiyacını kaide-i istisnaiyye ile amele mecbur kılmıştır.

Ancak, burada nazar-ı dikkate alınacak bir cihet vardır ki fıkra-i ulâda muharrer vazife bir hafta zarfında üç zat tayininden ibaret iken bunun kuvve-i teyidiyyesi makamında olan fıkra-i saniyyede şirketin mes'ul olması hususunun ihtiyar-ı sükûta ta'lik kılınmasıdır. Bu halde şirket sükût etmeyerek amele metalibinin cerhi yolunda nasıl olursa olsun bir cevap ita ederse, fıkra-i mezkûrenin zahirine nazaran mesuliyetten vareste kalması lâzım gelir. Bu ise maksada mugayirdir. Şirket behemahal üç zat tayinine mecbur olmalı ve her ne cevabı var ise bu suretle teşkil [teşekkül] edecek hey'ete ifade etmelidir.

Zaten şirketin bu babda edeceği itiraz, vereceği cevap ya şekle veya esasa ait olacaktır. Şekle ait itiraz istidanın ikinci fıkra hükmüne mugayereti cihetine matuf olur. İstidanın şekle ait olan şartı mezkûr Nezaretçe zaten tetkik edilmiş olduğundan amelenin müdahalesine müsaa-de olunmayacağı derkâr olup şa-

yet adem-i dikkat ve zuhûl eseri olarak madde-i mezkûre hükmüne mugayir bir istida kabul edilmiş ise, esna-yı tetkikatında bu cihetin halli mümkündür. Gerçi amelenin o vakit verilecek karara razı olmayıp ta'til-i eşgali tercih etmesi ihtimali vardır. Lâkin ibtida-yı emirde şirket tarafından cevap-ı red itası bu neticeyi daha ziyade tesri edeceği de derkârdır. Halbuki, esna-yı tetkikatta işin bir suret-i tesviyeye rabtı memûl ve ta'til-i eşgale münceer olma ihtimal dairesine maksur iken, şirketçe ibtida-yı emirde cevap-ı red itası halinde netice-i mezkûre kat'idir.

Şirketin esasa dair vereceği cevap ise, teşekkül edecek hey'et marifetile tetkik edileceğinden, yalnız cevap ile iktifa edilmesi maksadı istihsale vafi değildir.

Binaenaleyh, şirket amele metalibini kabul etmediği takdirde mutlaka vekillerini tayin etmeli ve adem-i tayini kabul addolunmalı ve madde-i mezkûre şu şekle ifrağ edilmelidir :

Ve şirket (amelenin metalibini kabul etmediği surette) bir hafta zarfında üç zat ta'yin edecektir. Müddet-i mezkûre münkatı olup da ihtiyar-ı sükût ile (icab eden zevat tayin edilmediği) halde müstahdem ve amelenin metâlibi..."

Dördüncü Madde — Nezaret tarafından bir memur tayin edileceğine dairdir. Gerçi işbu me-

mur tarafeynce müntehip değilse de, tayin edilecek hey'et bir hey'et-i hükmiyye olmayıp hey'et-i itilâfiyye ve sulhiyye olduğundan bu vazifeyi her kim olsa ifa edebilir. Gerçi, hükme mezûn bir zâtın tayininde tarafeynin inzimam-ı rey'i lâzım ise de, tarafeyn beynini ıslah için Hükümet tarafından şer'an bir müslih tayininde şer'an bir mahzur mutasavver değildir.

Beşinci Madde — Şerait-i itilâfiyyenin takarruru halinde, yapılacak muameleyi irae ediyor ki, bir kıt'a zabıtname tanzimile tarafeyn canibinden tahtiminden ibarettir. Bu maddede mukarretatın ittifak veya ekseriyet-i ârâ ile ittihaz edilebileceğine tasdi edilmemiştir. Çünkü bu bir heyet-i hükmiyye olmayıp, bir heyet-i musliha olduğundan ekseriyet-i ârâ ile ittihaz edilecek karardan bir faide mutasavver değildir. Faraza, Nezaretin bir memuru tarafından birinin vekilleriyle birleşerek ekseriyet teşkil etmiş olsalar, diğer taraf kabul etmedikçe, akd-i sulh edilmiş olmaz. Çünkü şer'an musalâha terazi-i tarafeyne mütevakkıftır.

Altıncı Madde — Adem-i itilâf halinde amelenin haiz olduğu salâhiyet ile vazifeyi irae ediyor. Bir taraftan, böyle bir halde amelenin terk-i hizmet salâhiyetini haiz olduğu gösteriliyor ve bu suretle hürriyet-i şahsiyyelerine riayet edilmiş oluyor. Diğer taraftan da serbesti-i a'mâle muga-

yır ef'alden ve nümayiş icrasından men ediliyor. Serbest-i hareketten maksat terk-i a'mâle râğbet göstermeyerek çalışmak isteyen amele-i sairinin terk-i eşgale icbar edilmemesidir. Çünkü bütün efrad-ı amele işleyip işlemekte muhtardır. Terk-i eşgal etmek isteyenler şu hareketlerinde muhtar oldukları gibi, amelde devam etmek arzusunda bulunanlar da muhtar olmalıdır. Eğer birinci kısım amele ikinciler hakkında istimal-i cebir ederler ise daire-i salâhiyetlerini tecavüz ve sairlerinin hukuk ve hürriyetlerini ihlal etmiş olurlar. Çünkü hürriyet denilen şey hukuk-ı meşrûasının icrasına serbestçe nailiyetten ibaret olmağla, gayr-i mahdut bir hürriyet mutasavver olmayıp, onun bir haddi vardır ki: diğerlerinin hukukudur. Her fert kendi hukukunu istimalle nasıl salâhiyetdar ise, sairlerinin hukukunu o yolda istimal etmesine mümanaat etmemekle de mükelleftir. Binaenaleyh bu madde amelenin hukukunu tamamile kâfildir.

Terk-i eşgal eden amelenin ictima ve maksatlarını matbuat vasıtasile neşir ve iddialarını bast ve izah edebilecekleri derkâr ise de, nümayiş icrasile istirahat ve asayiş-i umumiyi ihlâl bir gûna salâhiyetleri olmadığından bu yoldaki nümayişlerin men'i dahi vazife-i hükümet ve muvafık-ı maslahattır.

Yedinci Madde — Heyet-i iti-

lâfiyye zabıtnamesinin tarafeyn hakkında mer'iyetini muhtevidir. Filhakika işbu itilâfname terazi-i tarafeyn ile hasıl olma bir şey olduğundan, tarafeynin buna riayet etmemesi taanüdden, hakkı adem-i kabulden ibarettir. Hükümetçe menfaat-i ammeye taallûku olan böyle bir meselede bu harekete müsamaha vaz etmek caiz olmayacağından bir kuvve-i teyidiyye vaz'ına ihtiyaç vardır.

Karar-ı vakıa şirket tarafından riayet edilmemesi onun icrasından imtina tarikile olur. Madde-i mezkûrenin mahza diyerek başlayan fıkra-i saniyyesinde bu cihet nazar-ı itibare alınarak behar yevm-i tehhür için 300 lira itası lüzum gösterilmiştir. Hem de şirket kendi hesabına ita edecek. Şayet Reji gibi müşterekül menfaa ise, bu adem-i icrada Hükümetin müdahalesi olmadığından onun hissesine sirayet ettirilmesi caiz olamaz. Meblağ-ı mezkûr amele için bir nevi tazminat olduğundan onların tekaüd ve iane sandıklarına aidiyeti münasip ise de, bunlar olmadığı halde, Dar-ül Aceze itası muvafık-ı hak ve adl görülmemiştir. Çünkü şirketin hareketi vakıasından mutazarır olan amele olduğu halde, onların namına alınan tazminatın Dar-ül Aceze tahsisinde bir hikmet yoktur. Hatta, Dar-ül Aceze amelenin amel-i manda kısmına mahsus bir mahal olsa idi, müessesenin amelesini namına alınan tazmina-

tın umum ameleye ait Dar-ül Acezeye itasında yine bir münasebet görülemezdi. Halbuki, Dar-ül Acezenin sebep ve suret-i teşekkül cihetile ameleye münasebeti olmayan büsbütün başka bir ilticagâh olduğu derkârdır. Şayet o müessesede bir tekaüd ve iane sandığı yok ise, alınacak tazminat bir iane akçesi teşkil eder; şirketin hareket-i vakıasından mutazarrır olan amele beyinlerinde münasip görecekları surette hissedar olur. Binaenaleyh fıkra-i mezkûrenin "bunlar olmadığı halde suret-i istimali amele hey'etine ait olacaktır" şekline ifrağ olunması muvafıktır.

Bu maddede şerait-i sulhiyyeyi icra etmeyen şirketlere tayin edilen cezanın muttarit ve yeknesak olarak yevmi üçyüz liradan ibaret olduğu nazar-ı itibare alınırsa, küçük büyük bilcümle şirketlere bir ceza tertip edilmesi ca-yı nazar görülebilir. Ancak burada bir ciheti feramuş etmemelidir ki, ceza tayininden maksat onun icrası değil belki şerait-i sulhiyyenin icrasına şirketin mecbur edilmesidir. Bunda cezanın ağırlığı daha ziyade haiz-i tesirdir. Zaten karar-ı vakıa cebren vukua gelmiş bir şey olmayıp terazi-i tarafeyn ile ittihaz olduğundan müehheren icrasından istinkâf edeceği bir karara evvelce rızadide olmasın. Ama böyle olmayıp da, ceza için mesela yüz liradan üçyüz liraya kadar bir hadd-i asgari ve azami irae edilse,

bu iki had beyninde lâzım-ül ita miktarı kim tayin edecektir? Esasen tarafeyn mahkemeye gönderilmemiş olmağla, bu cihetlinl idare memurlarına tevfi zi keyfi muamele vukuunu tecviz etmektedir ki, caiz değildir.

Karar-ı mezkûre amele tarafından riayet edilmemesi ta'til-i eşgal ile olur. Bunun kuvve-i teyidiyyesi de 9 uncu maddede münderictir.

Sekizinci Madde — Umuma müteallik hidematı ifa eden müesseselerde ta'til-i eşgale teşvik ve icbar eden kimseler hakkında tehdidi mutazammındır. Bâlâda kararen beyan edildiği vechile, ameleden herbiri çalışıp çalışmamakta muhtar ise de, bu babda cebir icrası hürriyet-i şahsiyyeye müdahale olduğundan bunu men ve herkesin hürriyetini muhafaza Hükümetin vazifesindedir. Ve bir memlekette sa'yi bil fesad olan meşkûklerin ta'zir-i şer'i icrasile suver-i muhtelifede cezalandırılması lüzumu nâs ile sabit olan ahkâm-ı şer'iyeye icabındandır. Şu kadar ki, işbu lâyiha, birinci maddede tasarih edildiği üzere, umuma müteallik hidemat ifa eden müesseselere mahsus olmağla, madde-i mezkûre dahi orada teşvikat ve tehdidat icra edenlerin tehdid-i mücazatından sükût ile kanun-ı umumî olan Ceza Kanununa terk olunmuştur.

Eşhas-ı merkumenin ef'alinden hukuk-ı şahsiyyece zarar

vukua gelmesi de melhuz olduğundan ve bi gayr-i hakkın aheri izrar edenler veya alâ tarik-üt teaddi zararına sebep olanlar şer'an tazmin ile mes'ul olduklarından madde-i mezkûrenin fıkrâ-i saniyyesi bu vechile tashih olunmuştur.

Dokuzuncu Madde — Ta'til-i eşgale iştirak edenlerin cezasına dairdir. Bu harekette üç hal muhtasavverdir.

Birincisi, terki- eşgalin müddeiyât-ı vakıayı ba-istida Hükumete arz etmeksizin veya arz edildikten sonra heyet-i itilâfiyyece bir karar ittihaz olunmaksızın vukubulmasıdır. İkincisi, heyet-i itilâfiyyece bir suret-i itilâfiyye kararlaştırıldıktan sonra vukubulmasıdır. Üçüncüsü, bir suret-i hal kararlaştırılmaması üzerine vukubulmasıdır. Hürriyet-i şahsiyye suret-i mutlakada nazar-ı itibare alınırsa, işbu ahvalin üçünde de amelentin muhtar bırakılması varid-i hatır olur. Lâkin birinci ihtimale göre, müddeiyatını Hükumete arz ederek bir suret-i itilâfiyye istihsali kabil olmadığı anlaşılmağınsızın. an cemaatin terki eşgal gibi, hem ameleye hem sermayedarana hem de mevzu-u bahsimiz olan müessesatta olduğu vechile umuma mazarratı derkâr olan bir tarika süluk etmek gayr-i ma'kul ve hürriyet-i şahsiyyenin böyle cahilane bir yolda istimali gayr-i caiz olduğundan bunun men edilmesi münasiptir.

İkinci ihtimale göre, bir meselede terazi-i tarafeyn ile bir suret-i itilâfiyye kararlaştırıldıktan sonra yine o meseleden naşi terk-i eşgale kıyam etmek taannüdden başka bir yolda kabil-i tevil olmadıgından, bunun da Hükumetçe men'i icab eder. Ama üçüncü ihtimale göre, terk-i hizmet amele için bir hükm-i zaruret olduğundan, şer'an men edilmeyeceği derkâr ve altıncı maddenin de bu maksada mebni yazılmış olduğu aşikârdır.

İmdi, işbu dokuzuncu maddenin suret-i mutlakada ifası ahval-i salise-i mezkûrenin cümlesine şamil olup üçüncü hale nazaran altıncı madde ile beyinlerinde tenakuz vukua geleceğinden şu yolda takyid edilmesi münasiptir: "Birinci madde mucibince lâzım gelen istida takdim edilmeksizin veya beşinci madde mucibince bir suret-i itilâfiyye kararlaştırılmış iken umuma müteallik bir hizmetin ta'tiline..."

Bu maddede ta'til-i hizmete iştirak eden amelenin tecrimi beyan olunduğu halde, şirketlerin ameleyi işten ihrac edebilip edemeyeceğine dair bir şey gösterilmemiştir. Halbuki, hukuk ve vazaif mütekabil olmak lâzım gelir ve bâlâda beyan edildiği vechile, şirketlerin ihrac etmek istediği ameleyi vaktile haberdar eylemesi icap eder. Madde-i mezkûreye onun için şöyle bir fıkrâ derci münasiptir:

"Umuma müteallik hizmet

ifa eden müessesattan biri müstahdem ve ameleden ihrac edeceği kimseyi onbeş gün evvel haberdar edecektir. Etmediği surette onbeş günlük maaş veya yevmiesini ita eyleyecektir.”

Onuncu Madde — Hükumete iki salâhiyet bahşediyor. Birincisi, hidemat-ı umumiyyenin temin-i istikrarı için hin-i hacette kuvve-i umumiyye istimalidir. Hin-i hacetten maksat fıkra-i sabıkada beyan edilen ahval-i saliseden birinci ve ikinci haller olacaktır. Bu da meşru bir harekettir. Çünkü haleteyn-i mezkureteynde amelenin hareketi mugayir-i akl ve hikmet ve muhafet-i kanun ve ma'dalet olup, sekizinci ve dokuzuncu maddeler mucibince fiilleri tecrim edileğinden, asayiş takrir için kuvve-i umumiyyeye müracaat mes edebilir. Ama üçüncü halde amelenin terk-i hizmete salâhiyeti altıncı madde icabından olmasına ve cevaz-ı zamana münafi bulunmasına binaen o halde tecrim cihetine gidilemeyeceği gibi, kuvve-i umumiyye istimaline de mahal kalmazsa da, altıncı maddenin fıkra-i ahiresi mucibince, serbesti-i a'mâle mugayir fiil ve hareket ikâ ve nümâyîş icrası halinde, yine kuvve-i mezkûreye müracaat lüzum görülebilir. Binaenaleyh madde-i mezkûre muvafıktır.

İkinci sil harp veya harp tehlikesi vukuunda amele metalibinin tetkikini tehir ve tatil hakkı-

nı haiz olmasıdır. Bu mesele Devlet'in yani otuz milyon halkın menafi-i umumiyyesine ait ve hakk-ı mevcudiyet ve bekasına müteferri mesailendir. Devlet bu gibi mesailde hakim-i mutlak olup, harekâtında hür ve serbest ve bundan dolayı gayri mes'uldür. Zarar-ı eşed olan zarar-ı âm ile zarar-ı rahis olan zarar-ı has taarruz ettikte ahfı irtikâb ile azaminin çaresine bakılacağı ve ehven-i şer'inin ihtiyar olunacağı kavaid-i külliyye icabındandır. Binaenaleyh, devlet böyle bir hayat ve memmat meselesile meşgul olduğu bir sırada maslahat-ı amme amele metalibinin tehir ve ta'tilini icab ediyorsa, Hükümet o yolda harekete mecburdur. Bir şirket amelesinin durup durup da mevcudiyet-i Devlet'in taht-ı tehlikede bulunduğu ve herkesin tek dil ve yek cihet olarak selâmet-i Devlete bezli gayret ve sarf-ı mahasal-ı kudret etmekle mükellef olduğu bir sırada, fırsattan ve kargaşalıktan istifade ile müddeiyat-ı meşruta dermiyanı ve terk-i eşgale kıyam etmesi hamiyet-i vatanperveraneye mugayir ve vazife-i tabiiyete münafi bir cinayettir.

Onbirinci Madde — Umuma ait bir hizmet ifa eden müessesatta işbu kanunun neşrinden evvel teşekkül etmiş olan sendikaların mefuhuhiyetine dairdir. Bâlâda amele sendikalarının bir şirket demek idüğü ve amelenin bir

maksad-ı ma'kul ve meşru için şirket teşkiline salâhiyyetleri bulunduğu gösterilmiş idi. İşbu kanunun birinci maddesinde dahi amele ile müstahdeminin vekil intihabı ile Hükumete müracaat etmeğe mezun ve hatta mecbur oldukları ve altıncı maddede terk-i hizmette muhtar buldukları beyan edilerek şirket yani sendika teşkiline mezuniyetleri de zimnen tasdik olunmuş idi. Bu maddede ise, evvelce teşekkül etmiş olan sendikaların mefsuhiyeti cihetine gidilmesi hem kaid-i akliyye ve şer'iyyeye muhalif ve hem de bâlâda muharrer mevadda munakızdır. Çünkü işbu sendikalar mefsuhtur demekten maksat fiilen gayr-i mevcuttur demek ise, onların vakiada müşahid olan mevcudiyetlerini inkârdır ve vaki olan şeye gayr-i vaki demek mukaberedir. Hükmen gayr-i mevcuttur demek ise birinci ve altıncı maddeler mucibiince onlara hükmen mevcudiyet verilip durur iken burada

gayr-i mevcut olduklarını beyan etmek tenakuzdur. Mefsuhtur demekten maksat gayri caizdir demek ise, şer'an ve aklen caiz olan ve birinci ve altıncı maddede atıyyen devukuu tecviz edilen bir halin evvelki sendikalar hakkında men'i cihetine gidilmekte bir hikmet mutasavver değildir. Binaenaleyh, işbu maddenin vücudu muzır ve kaldırılması lâzımdır.

Onikinci Madde — Vilâyatta heyet-i itilâfiyyenin suret-i teşekkülüne dair ve münasıptir.

Onüçüncü Madde — İşbu Kanunun icrasına Dahiliye Nezareti ile Ticaret ve Nafia Nezaretinin memur olduğuna dair ise de en mühim bir Nezaret feramuş olunuyor ki, Adliye Nezaretidir. Sekizinci ve Dokuzuncu maddelerin icra-yı hükmü mehakime ve Adliye Nezaretine aittir. Binaenaleyh, işbu Nezaretin dahi ilavesi lâzımdır. Mahmud Es'ad.

II. GREV KANUNU² (Mehmed Cavid)

Grev Kanunu — Şark Demiryolları amelesinin ta'til-i eşgal eylemesi Hükümetin nazar-ı dikkatini bu mesele-i mühimme-i ictimaiyyeye celb etmiş ve imtiyaz ile teşekkül eden müessesat-ı nafiaya şamil olmak üzere ta'til-i

eşgal serlevhalı bir lâyiha-i kanuniyye tertip ederek İrade-i Seniyyeye iktiran ettirmişti. Meclis-i Meb'usanın küşadını müteakiben kanuniyet kesbettirilmek üzere ilk gönderilen bu lâyhmanın ancak bu ay zarfında mevki-i

² "Neşriyat ve Vekayi-i İktisadiyye" başlıklı yazının "Grev Kanunu" Bölümü. II Ulûm-ı İktisadiyye ve İcmaliyye Mecmuası, 6 (1 Haziran 1325), s. 276-269.

müzakereye vaz'ı kabil olabilmıştır.

Grev meselesi Meclis-i Meb'usanda bu mesele için ümit ve intizar edilmeyen bir vüs'at-ı münakaşayı ihraz etti.

Şimdiye kadar efkâr-ı iktisadiyyelerini şerh etmek için böyle müsait bir saha bulamayan meb'uslar fırsattan istifade ettiler. Sosyalizm bayrağı açıldı. Bunun sayesinde iltica edenler, hem şiddet ve germi ile, azim bir tahayyütle iltica edenler oldu. Sosyalizmin hayali yere teşebbüslerinden bahsedilerek hakikatten tebaüd edildi. Kat'iyyen sosyalist olduklarını, sosyalizmi sevdiklerini, bunun bizim memlekete gelmediğini söyleyenler oldu. Grev Kanununun yerine amele kanun-ı umumisinin yapılması teklif olundu. Hülâsa, birkaç saat devam eden pek nazari ve fakat ahval-i ruhiyye itibarile pek müfid bir ictimada bulunuldu. Teessüf olunur ki, Nafia Nazırının maden amelesine dair bir madde-i kanuniyyenin lâyhaya serian ilavesi hakkında gösterdiği bir lüzum bu münakaşayı pek erkenden kat etti.

Karşı matbuatı, mateessüf —bunu kendi hesabıma söylüyorum— müzakerâtı iyice anlamadan mütalâalarını yürüttüler. Ta'til-i eşgal hakkından, amelenin ictimaidan bahsedenleri de sosyalizmin kucağına attılar. Ben de bu mağdurin zümresinden olduğumdan şikayet ediyorum.

Meclis'te mevzuubahs olan mesele ne idi: İmtiyazlı müessesesi-nafiada çalışan amele ta'til-i eşgal hakkına malik midir, değil midir? Kezalik bu amelenin sendika teşkil etmek hakkı var mıdır, yok mudur?

Müessesat-ı hususiyede çalışan amelenin grevleri ve sendikaları hakkında bir kanunumuz mevcut olmaması bir noksan olduğu ve Hükümetçe bu noksanın telâfisi lazım geleceği pek tabii idi. Tarafımızdan vukubulan teklif üzerine Meclis bu esası kabul etti.

Müessesat-ı nafiaya gelince: Hükümet bazı kuyud ve şurut tahtında olarak buralarda çalışanların ta'til-i eşgal haklarını kabul ediyor, yalnız kendilerine sendika teşkil eylemek hakkını vermiyordu. Sendikasız ta'til-i eşgal amelenin kollarını ve ayaklarını bağlamak değil de nedir? Hükümet mantıki olmak için, bu ameleli memurine teşbih ederek, grev hakkından, sendika teşkilinden mahrum etmeli ve onların vesayeti vazifesini ifa eyleyerek ücretlerini tanzim ve tayin etmeliydi. Bunu yapmadı ve yapması da müşküldü. Çünkü şirketlerce kabul edilmezdi. Bunun yerine, ameleleri büsbütün ihmal ettiğini gösteren bir madde koydu. Meclis-i Meb'usan Komisyonu sendikaların memnuiyetine dair olan bu maddeyi kaldırdı. İşte, bütün müzakere bu nokta-i merkeziyye etrafında dolaştı. Ta'til-i eşgal

hakkını ve sendikaları müdafaa ettim. Bu sosyalizm değildir. Hukuk-ı beşere taâlluk eden bir meseledir ki, bütün erbab-ı hürriyet, meslek-i serbestî taraftarı olan ekser muktesidler bunda müttetikler. Çalışma hakkına malik olan insan çalışmamak hakkına da maiktir; ferden çalışmak ve çalışmamak hakkına malik olan insan müctemian da aynı hakka maliktir; her fert şahsen muhafaza-i hukuk etmek salâhiyetine malik olduğu gibi, bu maksad-ı meşru ile yüzlerce, binlerce kişinin ittihadında da bir mahzur mütalâa etmemek lâzım gelir. Bir de sendikalardan niçin o kadar korkmalı? Niçin bunları yalnız bir vasıta-i iğtişâsiyye gibi telâkki etmeli? Sendikalar bazı telkinatçıların teşvikile alet-i ihtilâliyye olabildikleri gibi, ekseriya pek nafiz bir vasıta-i sulhiyye de olabilirler; ameleleri ta'til-i eşgale sevk ettikleri gibi, terbiye-i dimağiyeye de sevk eyeller. Her müessesenin iyi kötü ciyetleri vardır.

Sendikalar ameleleri inzibat altına alacağından dolaydır ki,

bu müesseseleri müdafaa ettim ve edeceğim. Fakat bununla sosyalizm arasında ne kadar azim bir mesafe var. Sosyalist değilim ve olmayacağım. İktisadi prensiplerim, eserlerim, tedrislerim buna şahit olduğu için hakkımda yanlış bir fikir besleyenlerin tashih-i zehab etmelerini arzu ederim. Hükümet müessesat-ı nafıada çalışanlar için son hamlede belki grev hakkını men edebilsin, fakat hiç bir zaman sendika hakkını men'e salâhiyettar değildir.

Ta'til-i eşgal ve sendikalara müsaade olunmasının memleketimizde ecnebi sermayedarlarını kaçıracağını zannetmek de hatadır, büyük bir hatadır. Sermayedarlar amelelerine iki menfaatin müttehid olduğu hissini verecek olurlarsa, onlara karşı o suretle hareket ederlerse, aralarında hiç bir esas-ı ciddi münaferet hasıl olmaz. Zıddiyetler ekseriya vezaif-i mütekebilenin anlaşılmasından, hakkın yanında bir de vazifenin olduğunun düşünülmemesinden neş'et eder. Mehmed Cavid, 26 Mayıs 1325 (8 Haziran 1909)

III. GREVLER ALEYHİNE BİR KANUN³ (İşçiler Gazetesi)

Ticaret ve Nafia Nezareti geçen Teşrin-i evvel ayı zarfında (hidemat-ı umumiyye)ye dair olmak üzere grevler aleyhinde bir kanun tanzim ve ilan etmiştir.

Asıl calib-i nazar olan bu kanunun sırf (hidemat-ı umumiyye)ye mahsus olması ve bir kanun-ı muvakkat bulunmak üzere ter-tip edilmesidir.

³ İşçiler Gazetesi, Birinci Sene, No. 1, (28 Kânun-ı sani 1325), s. 2.

Bu Nizamnamenin tetkik ve teşrihine girişmezden akdem bir kerre (grev)in ne demek olduğunu ve (hidemat-ı umumiyye)den maksat ne bulunduğunu anlamak münasiptir.

(Grev) demek, bir veyahut müteaddid san'at ve ticarethanelerde işin birdenbire ta'tile uğramasıdır. (Grev) de ya amele tarafından yapılır yahut çorbacılar tarafından. Yani, eğer amele birdenbire çalışmamağa karar verirler ise, amelenin bir grevi olmuş olur. Eğer sermayedarlar birdenbire ameleyi çalıştırmamağa karar verirlerse, o vakit sermayedarlar tarafından icra edilmiş bir grev bulunur. Nasıl ki bir amele yahut memur kendi ahval ve mevkiinin bir az daha düşünülmesi ve ıslah edilmesi için sermayedarı irzâ ve itaat ettirmek isterse, aynı vecchile bir sermayedar da amelesinin maaşını azaltmak yahut diğer bazı şeyleri kabul ettirmek için mezkûr işçileri çalışmaktan men eder, bir zaman-ı muvakkat için mağazasının, fabrikasının eşgali ta'til edebilir.

Fakat şunu da nazar-ı dikkate almak lâzımdır ki, gerek amelenin grevi ve gerek sermayedarların grevi esasen nokta-i fikir ve zuhurca aynı ise de, ekseriya ikisinin arasında bir ihtilâf ve adem-i müşabehet vardır: Birincisi yani sermayedarların grevi bir hakk-ı meşru ve malûma müstenittir. Yani bir fabrika, bir

sanatgâh sahibi isterse ameleyi çalıştırmaz ve böylece ameleyi ekmeğinden de mahrum edebilir. Kimsenin ona niçin işçileri çalıştırmıyorsun diye söz söylemeğe, cebretmeğe hakkı yoktur. Bundan dolaydır ki, bir çok ahvalde —ki burada yalnız birini nazar-ı tenkit ve tetkikten geçireceğiz— hatta amelenin mecbur olduğu, menfaati öyle icap ettiği zamanlarda bile ta'til-i eşgal etmeleri arzu olunmuyor, münasip görülüyor.

Hidemat-ı umumiyye ne demektir?

Gerek bu hidemat-ı umumiyye ve gerekse memur lâfzının kat'i ve muciz bir tarifi yoktur, ihdas edilmemiştir. Her halde hidemat-ı umumiyyeye dair bir mansıba malik olan bir zatın icra-yı memuriyyetile hasıl olan bir hizmet-i umumiyye ile o hizmet-i umumiyyenin maksad-ı esasisi arasında daima bir teşevvüş olacaktır. İkiş biribirinden pek güç tefrik olunacaktır. Bu babda söylenecek, izah olunacak pek çok nazariye vardır. Fakat bu makalemizde diyeceğimiz şudur ki: Mezkûr Nizamnamede Hükümet hidemat-ı umumiyyeyi izah etmeyi vecibeden addetmediği gibi, (grev)in dahi tavsif ve ne olduğundan bahsetmemiştir.

Mamafih, biz Hükümetin 13 teşrin-i evvel 1908 tarihli tamiminden bazı şeyler istinbat edebiliyoruz.

"Esasen malûm olmalıdır ki devair-i resmiyye memurini ile yine bir memur-ı resmi olan Reji ve Düyun-ı Umumiyye memurları grev yapamazlar. Aynı vechile hem Hükümet-i Osmaniiyye memurini miyanında ta'dad olunabilecek olan inkıta' memuriyetleri de bütün cemiyet-i beşeriyyenin menfaatine mugayir bulunan şimendüfer, su, gaz, elektrik, tramvay, rıhtım, liman işçileri ve müstahdemini de grev icra edemezler." Madem ki grev meselesinden de bahsettik, o halde hatırıma gelen bazı cihetlerin, bu babda amele ile sermayedarların arasındaki münasebat-ı hakikiyyeye dair de bazı efkâr ve beyanat serdi icap eder.

Zannederim ki, (müstahdem) daima kendini yaşatan (müstahdim)e muhtaç olduğu gibi, müstahdim de, yani sermayedar da sermayenin semere hasil etmesi için müstahdeme muhtaçtır. Vakıa sermayedarlar bugün bile "bir amele gitse yerine elli tanesi gelir" sözünü doğru zannederek söylerler; fakat mesele zamanımızda, o da bazı kerre doğru olabilir; o da ancak ne fen, ne maharet, ne tecrübe, ne dikkate lüzum olmayan işlerde vukubulabilir.

Meselâ bundan bir kaç ay evvel vukubulan (grev)ler dikkate alınsın. Bu grevler esnasında sermayedarlar ta'til-i eşgal eden

amelenin yerini kolayca başka amelelerle doldurmuşlardır. İşte bu gibi elim hadiseler ispat etmiştir ki, amele ile sermayedar uyuşmalıdır ve uyuşmaları da mümkündür.

Türkiye'de en evvel Şark Şimendüferleri memurin ve ameleleri bu gibi mesailin hakem vasıtasıyla halli mümkün olduğunu ispat etmemişler midir? Bu misâl her tarafça bir misâl olarak kabul edilebilir. Bunda hem Şirket güzel bir ders-i hukuk almış hem de Hükümetin mücadele-i mezkûre karışması hasebile ve bahusus karışmak hakkı da olmaması cihetile mesele dostane ve itilâfkârane bir tarzda halledilmiştir. Ve şimdi mütalâat ve maksadımıza hitam vermek için arzumuz bütün cemiyat-ı ictimaiyye ve iştirakiyyeye bütün kuvvetimizle muavenet etmek, bu gibi cemiyetler teşkili için cesaret vermek ve teşkil etmeğe çalışmaktır. Bu gibi meseleler lâyuadd velâ yuhsâdır. Bunlar bir günde hal ve fasl olunamaz. Zaman, metanet, devam ve ittifak lâzımdır.

Aziz karî! Artık mesleğimizin samimiyet ve mukarin-i hak ve adalet olup olmadığını, muavenet-i lâzimenizin diriğ buyurulmaması hususunu sizlerin idrak-ı vâlânıza terk ederiz. (Ma'badi var⁴)

⁴ Bu Gazete'nin ikinci ve daha sonraki sayıları bulunamadığı için, yazının ancak birinci bölümü ile yetinilmiştir.

KONU VE KAVRAM DİZİNİ

- Adaletsizlik, 19
Adil talepler, 23
Ahkam-ı şer'iyye
ve iş hukuku, 97
Almanya
işçinin emeklilik hakkı, 74
sosyalizm, 44
Amele, bk. işçi
Amele Nizamnamesi, 36, 39, 57-58, 71, 72
Bk. İş Kanunu
Anarşizm, 44
Anonim şirketler, 41
Bk. Şirketler
Arz ve talep, 41, 70
Asayiş, 15
İşsizlik ve —, 100
Avrupa
Asya ile farkı, 32-33
demiryolu işçilerinin statüsü, 63
emek-sermaye ilişkisi, 68
eski ve zararlı kanunları alma, 75
hakemlik usulü, 61
işçilerin ekonomik ve sosyal durumu, 45
kanunlarını aynen almama, 69
Osmanlı İmparatorluğu ve —, 45
sendika hakkı, 120
sendika hastalığının —'dan ülkeye gelmemesi, 115-116
Avrupalı
sermaye sahipleri, 26, 112
Aydınlatma, 36, 133
Basın
yabancı sermayenin görüşlerini yansıtan —, 64
Beynelmilel Amele Heyeti, 54
Bosna Hersek, 42-43
Bulgaristan
grev ve sendikalar, 123
Cebir, şiddet ve tehdit, 95, 97, 103, 134
Cemiyetler
Cemiyet kurma hakkı, 39, 111, 112
Cemiyetler (devamı)
Kanunu, 104, 111, 118, 122
ve sendikalar, 58, 61
Ceza Kanunu
Fransız, 53, 104-105
Osmanlı, 104
Cezalar, 3, 4, 10, 31, 53, 102, 126, 133-135
Cebir ve tehdit, 95, 96, 134
Çalışmayı engelleme, 93
işçi-sermayedar eşitliği, 128
men'e tasaddi, 95, 96, 97
sendika yasağı, 109, 134
tahrik, 106, 134
teşvik, 95, 96, 97, 106, 134
Confédération Mutuelle de Travail, 54, 115
Confédération Générale de Travail, 39, 42
Çalışma
yı engelleme, ceza, 93, 134
hakkı, 21, 152
koşulları, 36, 69
özgürlüğü, 10, 11, 14
saatleri, 119
süresi, 5, 23, 64
yeri koşulları, 75
Çalışmama hakkı, 21
Çapa işleri
işçisi, 122
tecemmu, 122
Çocuk işçiler, 36
korunması, 119
Dahiliye Nazırı, 38, 87
Dar-ül Aceze, 3, 10, 146
Demiryolları, 17, 36, 133
çıkartları, 19
grev, 18, 19, 63, 117
kilometre teminatı, 90
lokavt, 117
müessesat-ı umumiyye, 64
sendika niteliği, 98
yolsuzluklar, 24
Devair-i resmîyye memurları, 154

Devlet

fabrikaları

müessesat-ı hususiyye, 104

sahip olduğu madenler, niteliği, 104

Doğal hukuk ve sendika, 85-86

Ekmekçiler grevi, 17

Emek-sermaye ilişkisi, 18

Emeklilik, bkz. tekaüd

Erteleme, 4

Esnaf loncaları

sendikalarla benzerlik, 54, 60

Fabrikalar

umuma müteallik hizmet niteliğinde olmadığı, 99

Ayrıca bk. müessesat-ı hususiyye

Fıkıh kitapları

ve iş hukuku, 97

Fransa

1884 tarihli kanun, 54

1894 tarihli Grev Kanunu, 57

Ceza Kanunu, 53, 104-105

Confédération Mutuelle de Travail, 54

eğitim, 86

eskimiş ve zararlı nizamları alma, 75

grev, 118-119

halinde hizmetin devletçe görülmesi, 54-55

Marsilya'da —, 55, 67

işçinin emeklilik hakkı, 74

madenlerde uzlaşma, 59

Ribot'nun görüşleri, 118, 119

sendika kuracaklarda aranan şartlar, 84

sendikalar, 67, 112

sendikalar ve siyaset, 115

Ta'til-i Eşgal Kanunu, 53

ticarî müesseseler, 67

Fukaranın hakları, 90, 111

Garp

şark ile farkı, 32-33

Gizli cemiyetler, 122

Grev, 8, 17, 57, 68, 71, 109, 134 140, 152

amaçları, 5-6, 143

asayiş ile ilişkisi, 15

askerlik görevi, 62

Avrupa'da, 18, 33

Avrupa'dan işçi getirtme, 102

Grev (devamı)

azınlık işçileri, 62

basında tartışma, 151

başkalarının terk-i hizmet ettirmek, 53

Bulgaristan'ın tutumu, 38

cebir, tehdit ve teşvik yasağı, 93, 94.

95, 106, 134, 141

ceza, 52-53

demiryolları, 38, 42-43, 63, 68

dış teşvik ve tahrikler, 55

düşük ücret ve —, 43

ekmekçi fırınlarında, 17

etkileri, 5-6, 21, 52, 100, 141

Fransa, 38-39

fukaranın hakları, 47

gaz şirketleri, 63

gecikme tazminatı, 146

genel bir kanun çıkarma gereği, 18, 24

hakkı, 17, 18, 19, 20, 26, 28-29, 39, 43, 60, 73, 83, 90, 117, 118, 121, 134, 145-146

hakkı grev koşulları, 141

hapis cezası, 14-15

Hükümet, 17

rolü ve müdahalesi, 17, 100, 141

memurlarına grev hakkının tanınmaması, 20

imtiyazlı müesseselere teşmilinin sakıncaları, 119

işçi grevi, 134, 153

işçi için güçlüğü, 23

işçi bırakma arasındaki fark, 16

kanunu, 150

kişi özgürlüğü, 140

korkulacak bir şey olmadığı, 120

kurallar ve kayıtlar, 63, 120, 134

lokavt, 117

maddi taarruz, 63

madenlerde, 51, 52, 56, 57, 59, 101,

103, 135-136, 137

Meclis-i Meb'usanda kurulan Encümen, 16

müessesat-ı hususiyye, 29, 36, 51-52, 59, 70

müessesat-ı umumiyye, 51, 64

mürettipler, 16, 17

nedenleri, 43, 91

—in nedenleri, 43, 91

—e neden olma, 14

- Grev (devamı)**
 otellerde, 17
 Reji Şirketinde, 100
 resmi dairelerde, 117
 Rumeli Şimendüferi, 38, 42-43
 sakıncaları, 18, 21, 39, 56, 61, 62, 118
 sanayi fabrikaları, 105, 136, 137
 savaş hali, 4, 135
 ve sendika, 22-23, 39-40, 55, 90, 118
 sermaye sahiplerinin —i, 153
 su şirketlerinde, 63
 şimendüfer taburları, 55
 şirketin — yapması halinde du-
 rum, 102
 tabii hak, 31
 tanım, 16, 51, 153
 tehlike, 68
 tehdit, tahrik ve teşvik, 26, 27, 63,
 83-84, 95
 tüm şirketlerde, 136-137
 Türkiye'de son grevler ve işçinin
 yarar ve zararı, 61
 yabancı işçi, 56, 62
 istihdamı, 56, 102
 getirtme amacı, 48
 yabancı sermaye, 21-22, 62
 yasağı, 40, 117-118, 119, 127
 zarar görenler, 51-52
 zor kullanma yasağı, 21
- Hakemlik**, 6, 20, 57, 61, 141
 Ayrıca bk. uzlaşma ve uzlaştırma ve
 tahkim
- Hastaneler**, 30
- Haydarpaşa Demiryolu grevi**, 68
- Hayır cemiyetleri**, 122
- Heyet-i itilâfiyye**, 3, 9, 57
- Hidemat-ı umumiyye**, 1, 15, 31, 32, 97,
 117-118, 119, 133, 153
- Hükümet**
 arabuluculuk, 142
 —e başvurma, 6
 daireleri, 1
 erteleme yetkisi, 97, 135
 fukaranın hakları, 89
 kuvvet kullanma, 149
 Meclis ilişkisi, 65
 özgürlüğü sınırlayıcı kanunlar, 103
 programı ve grev yasağı, 65
 sendikaların kaldırılması, 120
- Hükümet (devamı)**
 sermaye sahipleri, 72
 yapısı, 89
 yetkisi, 149
- Hürriyet-i şahsiyye**, 52 57
- İane sandıkları**, 74-75
- İcare-i sahiha ve faside**, 97
- İmtiyazlı şirketler**, 2, 101
- İngiltere**
 eskimiş ve zararlı nizamların alını-
 şı, 75
 su ve gaz işçilerinin grevi, 69
- İş akdinin feshi**, 141
- İş Hukuku ve Fıkıh**, 97
- İş Kanunu**
 yapılması gereği, 18, 25, 35, 36, 57-58,
 70, 128
 yapılması için Meclis-i Meb'usan
 kararı, 129
- İş kazası**, Fransa, 42
- İşgücü**, arz ve talep kurulu, 41
- İşyeri koşulları**, 75
- İş uyumsuzluğu**, 3, 6, 13, 36, 133
 çözümü, 13
 Hükümete başvurma, 142
 işçi dilekçesinin reddi, 143
 şekil, 8
 tahkim, 154
 tutanak, 9
 uzlaşma heyeti, 9, 133-134
 vekil seçimi, 13, 36, 37, 69, 134
 Hükümetin rolü, 7
 müessesenin işlerine karışmama, 7-8,
 13, 15, 133
 süreler, 8, 13, 133
 sükûtun etkisi, 8, 133
- İşçi** 67
 Avrupa işçileri, 38
 birleşmeleri, 23-24, 60, 142
 çalışma süresi, 35
 çıkarları, 35, 47, 72
 ve kabine, 73
 korunması gereği, 19
 düşük ücret, 73, 84
 eğitim düzeyi, 109
 eğitimi, 43
 emek, 88
 esir muamelesi, 35
 geceleri çalışma, 35

İşçi (devamı)

- genel bir kanun yapma gereği, 24
hak arama hakkı, 45-46
hakları, 18, 24-25, 33-34, 35, 41, 75, 76, 80, 119
hayır cemiyeti kurması, 87
heyeti, 54
hizmetkâr gibi çalıştırılması, 35
Hükümet-i meşrutanın destekçisi, 24
içtima hakkı, 72
işveren sendikaları, 56
kâra katılması, 5
Meşrutiyetin en büyük destekçisi, 24
mitingi, 72
muamele, 35
müessesat-ı husussiyye, 56
Osmanlı —, 24, 38, 109
sağlık koşulları, 119
sayısı, 64
sendika hakkı, 72, 92, 118
sendikaların pençe-i kahrına teslimi, 84
sermayedar ilişkileri, 35, 51, 55, 37, 51, 55, 62, 93, 154
devlet, 54
düzenleyen kanun, 58
emek-sermaye, 88
hükümetin görevi ve müdahalesi, 70, 71
sendika, 54
sermaye sahiplerinin işçi aleyhine kurdukları şirket, 98
vatanın çıkarları, 67
sermayeye katılması, 56, 62-63, 68, 92-93
sıkıntıları, 71
talepleri, 23
ücretleri, 47-48
ücretsiz gece çalışma, 35
yardımlaşma dernekleri, 87
zorunlu sigorta, 44
İşçiler Gazetesi, 38, 152
İşi bırakma bk. terk-i hizmet
İşsizlik, 100
İşveren sendikası, 54, 92, 98
İtilâf
akdi niteliği, 27
uyulmama halinde
cezalar, 28
iyi niyet - kötü niyet ayırımı, 28

İtilâf (devamı)

- zorunlu olup olmadığı, 19-20
Ayrıca bk. uzlaşma
İttihad, 139
İzmir, grevi, 100
Journal de Travail, 42
Kadın işçiler, 36
Kadınların korunması, 119
Kamu çıkarları, 18
Kanun-ı Esasi, 2, 90
Kapitülasyonlar, 24, 109, 115
Kavala'da grev, 100
Kente göç, 72
Kız işçiler, 36
Kilometre teminatı, 52
Kişi özgürlüğü, 90
Komitecilik, 122
Kuyumculuk, 43
Lokavt, 54, 117
Madenler, 49, 51, 56-57, 59, 66, 69-70, 73, 100-105, 106, 135-138
grev, 49, 59, 100-103, 135-136
işçi-sermayedar ilişkisi, 59
işçisi, 56, 57, 138
madenciler, 138
şirketleri, 51
zorunlu uzlaşma, 59
Ayrıca bk. müessesat-ı husussiyye
Matbaalar, 16, 17
Meclis-i Meb'usan,
çoğunluk, 66-67
görüşme usulü, 110, 111, 114, 116
hükümet ile ilişkiler, 65, 124
karar alma süreci, 66-67
Nazır ile ilişkiler, 65
Şura-yı Devlet ile ilişkiler, 85
ülke çıkarları, 124
Menafi-i umumiyye
hadim müessesat, 61, 99
tanım ve kapsam, 26, 103
Müctemian terk-i hizmet, 51
Müesseselerin işlerine karışmama, 74, 133
Münakalât bk. ulaştırma
Münferiden terk-i hizmet, 51, 104
Meşrutiyet, 60, 65, 124

- Memur tanımı, 153
 Meşrutiyet, 60, 65, 124
 Militarizm, 45
 Mirî adına çalışan işçiler, 104
 Müessesat-ı emiriyye, 18, 104
 Müessesat-ı hususiyye, 17, 32, 51, 56, 102, 103, 104, 128, 151
 çalışan çıkarlar, 70
 grev, 18, 19, 29, 70, 73
 işçinin hakları, 70
 sendikalar, 106
 sermaye sahibinin çıkarları, 70
 Müessesat-ı umumiyye, 17, 30-31, 64, 69, 70, 74, 99, 133
 grev, 17, 18
 sendika kurulması, 106
 yabancı şirketler, 24
- Nazır-Meclis ilişkisi, 65
 Nezaretin memur tayini, 145
 Nukud sendikası, 41
 Nümayiş yasağı, 79, 146
- Özel şirketler işçisi, 90
- Reji Şirketi ve grev, 100, 146
 Resmî daireler
 de grev, 117
 lokavt, 117
 Rumeli şimendüferi, grev, 17
- San'atlarımızın durumu, 43
 Savaş hali, 4, 64, 97, 129, 149
 Sa'y ve amel hürriyeti, 20
 Serbesti-i a'mâl, 79
 Selanik grevi ve yabancı işçilerden oluşmuş sendika, 88
 Selanik hattı, 98
 Sendika ve sendikalar, 10, 12, 34, 35, 36, 37, 39-40, 45-46, 46-47, 58, 64, 66, 68, 71, 111, 121, 134, 139-140
 amaçları 88, 139-140
 amele sendikası, 41
 Anayasal hak, 120
 asayiş, 86, 125
 Avrupa sendikaları ile ilişki, 38, 40
 ayrı bir kanun gereği, 24, 55, 58-59, 112-113, 116, 120, 121, 125
 cemiyet kurmak hakkı, 111-112
- Sendika ve sendikalar (devamı)
 Cemiyetler Kanunu, 58
 cemiyetten farkı, 122, 125
 cezalar, 109, 134-135
 Devlet çıkarı, 88
 Devlet egemenliği, 54, 57, 67
 dikkat ve teenni gerektiği, 40
 düzenleme gereği, 112
 eğitim düzeyimiz, 86
 esnaf loncası, 54, 67
 feshi, 106
 Fransa, 112
 gereği, 109-110
 ve grev, 22-23, 39-40, 55
 grev hakkı, 18, 90, 110-111, 117
 greve teşvik, ceza, 58
 hakk-ı hakimiyet 54, 67
 Hükümet, 73, 123
 Hükümetin işine müdahale, 115
 hürriyet-i şahsiyye gereği, 37
 iane ve tekaüd sandıkları, 124, 133
 ihtilal sendikaları, 21
 ilişki kuracakları kişiler, 40
 işçi sendikaları, 92
 işçi yararlarına aykırı oluşu, 61
 işçiler, 21, 84
 işçilerin yabancı oluşu, 39
 işçiyi başıboş bırakmama, 112
 işçiyi koruyamayacağı, 84
 Kanunu, 111
 lâyiha önerisi, 66
 Meclis-i Meb'usan kararı, 66
 kişi özgürlüğünün gereği, 12
 korkma nedeni, 122
 kurma, 31, 82-83
 ceza, 84
 serbestisi, 22
 kurulmuş olanların mefsuh oluşu, 85
 lonca benzerliği, 54, 60
 Meclis-i Meb'usan, 46
 men edilemeyişi, 21
 müessesat-ı hususiyye, 57
 müessesat-ı umumiyye, 106
 niteliği, 112
 nukud sendikaları, 41
 oylama sonuçları, 130-131
 özgürlüğü, 90
 reddi, 119-120
 sakıncaları, 26, 39, 54, 55, 67
 sermaye, 89, 92

Sendika ve sendikalar (devamı)

- sermaye aleyhine, 87
- sermaye sahiplerinin kurdukları sendika, 98, 99
- siyasal sakıncası, 39, 115-116
- ve siyaset, 115, 116, 124
- ve tabii hukuk, 85-86
- tanımı, 27, 48, 54, 59, 60, 125, 126, 129
- ülkenin iktisadi ve mali durumunun sendikalara müsait olması, 88
- yabancı işçilerin amaçları, 84
- yabancı sermaye, 54, 88-89, 152
- yabancılar, 86
- yanlısı olma ve özgürlükçü olma, 85
- yararları, 23-24, 152
- yasağı, 20, 26, 54, 85, 104, 105, 108-109, 134
- anlamı, 46
- gereği, 86
- gizli sendika kurma tehlikesi, 87
- hayır ve teavün şirketlerinin yasağı kapsamı dışında olması, 129
- Hükümet memurları için, 120
- işçi için, 92, 98, 126
- işçi yardımlaşma dernekleri, 87
- işçileri koruma amacı, 17
- işçinin kişi haklarını koruma amacı, 92
- nedeni, 92
- sakıncaları, 22, 87
- sermayedarlar için, 92, 98
- tarihin ithamı, 86
- umuma müteallik müesseseler, 109, 126
- yeraltında gizli faaliyette bulunma tehlikesi, 87

Sermaye

- birleşmesi, 41
- gereksinmesi, 21
- işçi ilişkisi, 35, 154
- niteliği, 88
- önemi, 60
- terakümü, 21
- tevhidî, 41

Sermaye sahipleri, 67

- çıkarları, 73
- hakları, 18

Sermaye sahipleri (devamı)

- hususî müesseselerdeki işlere karışılmaması, 70
- işçi çalıştırmama hakkı, 153
- işçi ilişkileri, 55
- düzenleyen kanun, 129
- sendikaları, 54, 92, 98
- yabancılar, 109
- Serseri Nizamnamesi, 29, 124
- Service publique, 64, 69
- Siyaset
 - amele destgâhlarına sirayeti, 116
 - okul sıralarına sirayeti, 116
 - ve sendikalar, 115, 116, 124
- Sosyalizm, 39, 40, 41, 43, 44, 46, 151, 152
- Almanya'da, 44
- ahkâm-ı şer'iyye, 40, 45
- Almanya'da, 44
- anarşizmden farkı, 44
- Avrupa'da, 62, 142
- esasları, 46, 47
- ve Hükümet, 73
- itham ve suçlama aracı, 42
- savaş, 45
- tanımı, 44-45
- vatan, 44
- yabancı sermaye, 62
- uygulamada sui istimal, 40
- Sosyalist
 - fikirler, 72
 - gazeteler, 39
- Sosyalistler, 38
- Su ve gaz şirketleri işçileri, 68-69
- Sulh ve hakem usulü, 61
- Süreler, 76-77
- Şahs-ı manevî, 30
- Şark Demiryolları
 - grevi, 58, 150
 - hakem usulü ile çözüm, 154
 - işçilerinin bildirisî, 71
- Şerait-i istihdam, bk. çalışma koşulları
- Şimendüfer bk. demiryolları
- Şirket
 - işlerine karışmama, 133, 142-143
 - ve müessese ayrımı, 99
- Tahkim, 6, 20, 57, 61, 141
- Taşrada uzlaştırma, 12
- Tatil-i eşgal, 3, 133

Ta'til-i Eşgal (devamı)

- Cemiyetleri Hakkında Kanun ı Mu-
vakkat, 1
genel bir kanun gereği, 25
hakkı, 20, 25
Kanunu, 5, 133
 ahalinin hukukunu sınırlayan
 kanunlar, 126
 alelacele yapılışı, 53
 çıkarılma nedeni, 53
 gerekçe, 5-
 kanun metni, 133-
 kapsamı, 17-18, 32, 51, 135, 137-
 138
 lâyiha, 13
 madenler, 49, 51, 56, 57, 59, 69,
 70, 73, 100-105, 106, 136, 138
Meclis-i A'yan
 görüşmeleri, 132, dn 14
 kararnamesi, 132
Meclis-i Meb'usan görüşmeleri, 15-
müessesat-ı hususiyye, 32
reddi, 119
sendikası, sermaye sahiplerini teh-
dit, 64
tanımı, 5, 51, 140
türleri, 11
yabancı sermaye, 152
ülke için önemi, 114
Tazminat, 137, 147
Teavün şirketleri, 139
Tecemmu, 122
Tehdit, 11, 85, 147
Tehir ve tatil, 4
Terk-i a'mal, sermaye sahipleri, 54
Terk-i eşgal, ceza, 53
Terk-i hizmet, 3
 başkasını — ettirmek, 53
 ebediyyen, 52
 muvakkaten, 52
 müctemian, 51
 müessesat-ı hususiyyede, 51
 müessesat-ı umumiyyede, 51
 münferiden, 10, 51
 türleri, 51, 53
Tevhid-i mesai, 46
Tekaüd
 hakkı, Almanya, 74
 ve iane akçaları, 7

Tekaüd (devamı)

- ve iane sandıkları, 8, 10, 13, 74-75,
80, 133
 müesseselere yararı, 76
 sandığı, 3, 74, 119
Teşvik, 11, 48, 85, 95, 96, 97, 147
Ticaret özgürlüğü, 2
Toplanma özgürlüğü, 90, 122
Tramvay, 36
Uhud-ı atika, bk. Kapitülasyonlar
Ulaşım, 60-61, 133
Umuma müteallik hizmet, 36
 ifa eden müesseseler, 6, 64, 69, 85,
 106, 133
 de grev, 97, 142
 de sendika yasağı, 109, 134
 kavram ve tanım, 17, 99
Umumi menfaat, 18
Umur-ı tenviriyye, 38
Uyuşmazlığın çözümü, usul, 144
Uzlaşma, 6, 108, 134-
 kararının uygulanması, 81-82
 niteliği, 27
 olmaması, 79, 134
 oylama, 78, 145
 usulü, 79, 97
 uymama, 9-10, 27-28
 gecikme tazminatı, 80
 grev hakkı, 14, 79, 82
 yaptırım, 10, 14, 28, 72, 108, 134,
 147
Uzlaştırma, 3, 9, 133-
 başvuru zorunluluğu, 57
 davete icabet etmeme, 78
 Hükümetin müdahalesi, 20, 71
 kurallarının tüm işçiler için uygu-
 lanması, 70
 kurulu, 9, 13-14, 57, 82
 niteliği, 142
 taşrada, 12, 15
 madenlerde, 58
 müessesat-ı hususiyye, 69
 Nezaretin görevi, 76, 77
 süreci, 76, 79, 133
 süreler, 76, 77, 133
 tutanağı, 78, 80, 146
 usul, 69, 133
 vekil seçme, 72, 78, 133, 142

Ücret, 5

- arttırılması için çaba ve teşvik, 84
- düşük ücret ve grev, 90
- yabancı-yerli ayrımı, 84

Vekil seçimi, 6

Vilayetlerde

- uzlaşma ve grev, 4, 99-100, 127-128, 132

Yabancı bayraklarla gösteri, 118

Yabancı işçiler, 33

- Osmanlı ülkesine geliş, 43
- sendika kurmaları, 84
- ücretlerinin yerli işçilerin ücretle-
rinden fazla oluşu, 84

Yabancı sermaye, 26, 34

- ve Avrupa'da iş olanakları, 62
- görüşlerini yansıtan basın, 64
- grev, 21-22, 105, 152
- korkutmama gereği, 62, 88
- Osmanlılardan daha çok koruma, 99
- sendika, 21-22, 99, 152

Yabancı şirketler

- ve müessesat-ı umumiyye, 24
- Ayrıca bk. yabancı sermaye

Yafa-Hama Kumpanyası, 98

Yerli sermaye, 23, 99

Zorunlu uzlaşma, 58

- Ayrıca bk. uzlaşma, uzlaştırma

KİŞİ DİZİNİ

- Abdullah efendi (Canik), 129
Abdülhamid Zohravi efendi, 36, 104
Ahmet Mahir efendi (İstanbul), 34, 38
114
Ahmet Şükrü (Sivas) 129
Ali bey (Nazır vekili) 50, 51, 57, 58, 61,
64, 67, 68, 71, 77, 81, 84, 85, 90, 91, 92,
93, 94, 96, 98, 99, 101, 104, 114, 115, 116
Ali Cenani (Halep), 97
Ali Osman efendi (Çorum), 78, 79, 85,
96, 104, 108, 127, 128, 129
Arif İsmet bey (Biga), 16
Artas efendi (Selanik), 13, 15, 16, 25, 30,
32, 37, 50, 58, 59, 75, 77, 78, 80, 81, 99,
103, 108, 110, 120, 129
Asım bey (Ma'muret-ül Aziz), 73, 79, 85,
97, 103, 104

Boşo efendi (Serkıçe), 72, 73, 77, 78, 81,
82, 99, 114, 121, 122, 123, 129

Cavid bey, 17-, 25, 29, 30, 34, 37, 44, 65, 150

Dagavaryan, Nezaret, (Sivas), 44, 94
Dalçef efendi (Siroz), 24, 109, 110

Emrullah efendi, (Kırkkilise), 34, 36, 37,
49

Gani bey (Denizli), 44, 99, 116, 122

Hacı Kasım efendi (Kayseri), 83, 84
Hafız İbrahim efendi, 32
Halil bey (Menteşe), 30, 39, 40-41, 44, 95,
96, 104, 116-118, 121, 125
Hamdi bey (Preveze), 46, 85, 112, 113
Hasan Fehmi efendi, 46, 85
Hüseyin Hilmi (Sadrazam), 137

İbrahim efendi, 34, 36
İsmail bey, 85

İsmail Mahir efendi (Kastamonu), 50, 129
İsmail Paşa (Tokat), 25, 35, 37, 40, 90, 96
İsmail Sıdkı efendi (Aydın), 108

Karolidi efendi, 59
Kasım efendi (Kayseri), 44
Kozmidi efendi, 110

Lütfi bey (Dersim), 75, 96, 111, 113, 121
Lütfi Fikri bey (Dersim), 65

Mahmud Es'ad bey (Defter-i Hakani
Nazırı), 139-
Mamopulo efendi (Arkiri), 32
Mecdi efendi, 29, 30, 32, 36, 48, 106, 107,
108, 110, 113, 114, 124, 129
Mehmet Ali bey (Canik), 61, 100
Mehmed Cavid, 150 Bk. Cavid bey
Muradyan efendi, 47, 71, 83, 84, 124
Mustafa efendi (Halep), 79, 97
Mustafa Asım efendi (İstanbul), 97, 98,
103
Müf'id bey, (İzmit), 69, 76, 77, 78, 79,
80, 85
Münif bey, 102
Münir bey (Çorum), 13, 16-17, 51, 93,
125, 128

Nafi Paşa, 122
Nafia Nazırı, 40, 49
Naili efendi, 50
Nali efendi, 85, 98

Osman efendi (Trabzon), 13

Ömer Fevzi efendi, 96, 113, 114
Ömer Şevki efendi (Sivas), 129

Pançedoref efendi, (Manastır), 34, 59, 60,
61, 66, 72, 77, 78, 79, 90, 94 99, 104,
125, 128

Raif (Ticaret ve Nafia Nazırı vekili), 50
Rıza Paşa (Karahisar-ı Sahib), 65, 123
Ribot, 118, 119
Rifat efendi (Halep), 97

Sabri bey (Bursa), 13, 105
Safvet efendi, 37
Said (Meclis-i A'yan reisi), 132
Said efendi (Üsküp), 40, 42, 65, 122
Seyyid bey (İzmir), 93, 94, 97, 99, 100,
105, 110, 120, 122, 123, 125
Seyyid Ali bey (Yemen), 97
Sıdkı efendi, 81, 82, 86, 90, 108, 114, 120

Şükrü efendi, 114

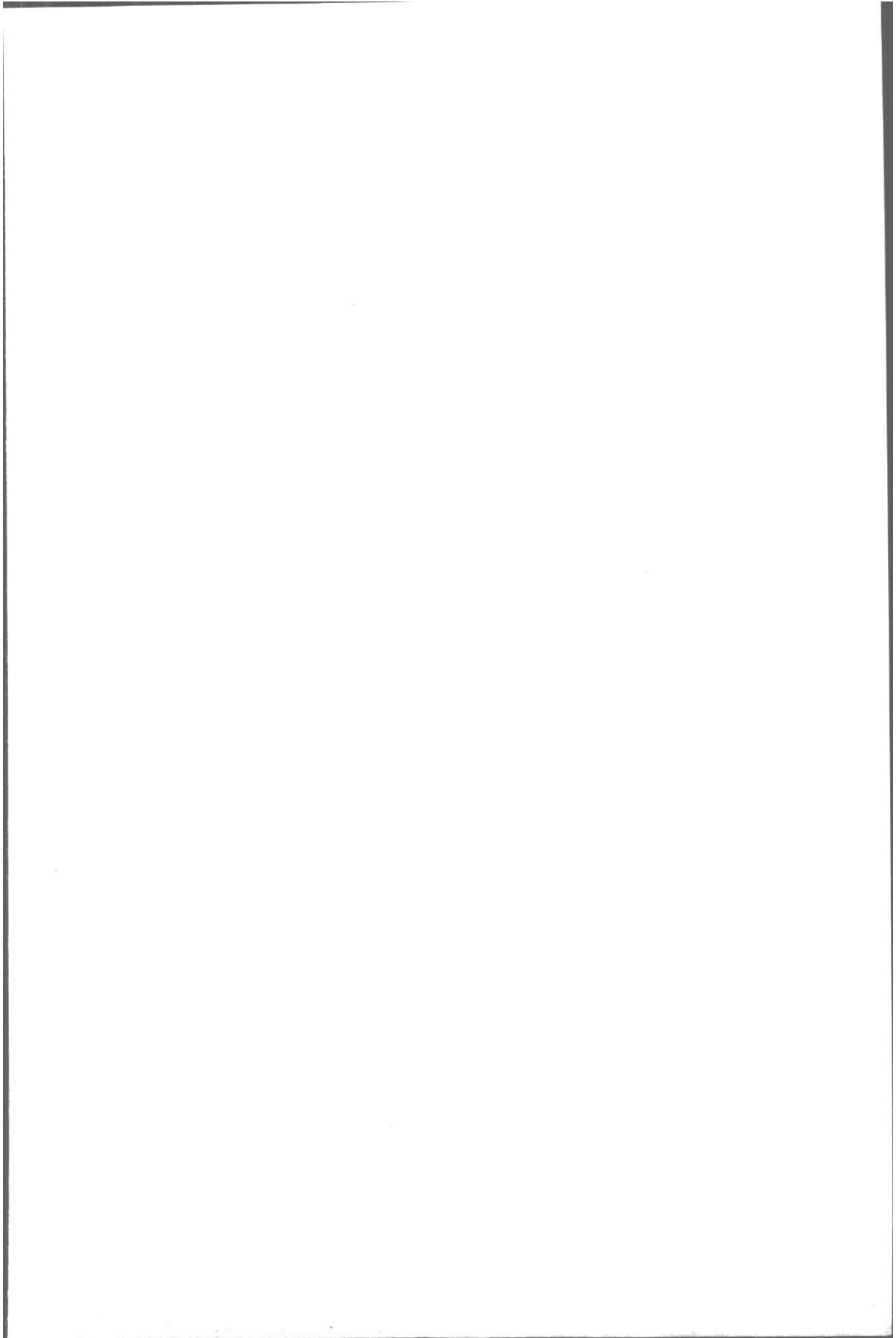
Tahir Recep bey (Hadide), 104

Tal'at bey (Ankara), 114
Tal'at bey (Edirne), 39
Tevfik efendi (Gümölcine), 126
Tevfik efendi (Çankırı), 116, 126
Treyan Nali efendi (Manastır), 85, 98

Vartkes efendi (Erzurum), 35, 36, 57, 62,
68, 69, 73, 75, 76, 77, 79, 85, 88, 90,
91, 96, 110, 113, 114, 116, 127
Vehbi efendi (Konya), 34, 49

Yorgaki efendi (Niğde), 13

Zöhrab efendi (İstanbul), 26, 31, 40, 41,
43, 44, 45, 53, 58, 60, 64, 65, 66, 67, 68,
88, 92, 93, 94, 95, 97, 98, 102-103, 129

S.B.F. Basın ve Yayın Yüksek Okulu Basımevi, Ankara - 1982

180 TL.